

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

МИКОЛА ВЕГЕШ, АННА ЧАВАРГА

В ОБОРОНІ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ:

***КАРПАТО-УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО
(1938–1939)***

Ужгород – 2021

ББК 63.3 (4 Укр) 6
В 26
УДК 94 (477.87) 1938/1939

Вегеш М., Чаварга А. В обороні Карпатської України : Карпато-Українська держава та світове українство (1938–1939) : монографія / Перекл. із чеської Н. Петріца. Ужгород : «АУТДОР-ШАРК», 2021. 378 с.

Рецензенти:

Марчук В. В., доктор історичних наук, професор (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. С. Стефаника»);

Міщанин В. В., доктор історичних наук, доцент (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»);

Ситник О. М., доктор історичних наук, професор (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького).

*Рекомендовано до друку
на засіданні кафедри політології і державного управління
факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський
національний університет» 23 березня 2021 року (протокол № 8)*

У монографії, ґрунтуючись на введених до наукового обігу архівних та опублікованих джерел, мемуарів, матеріалів періодики, монографічної літератури, системно висвітлюються взаємопов'язані проблеми комплексної теми: історія становлення і розвитку Карпато-Української держави впродовж жовтня 1938 – березня 1939 рр.; усебічна підтримка національно-визвольної боротьби закарпатських українців світовими українськими організаціями; участь українців Східної Галичини в обороні Карпатської України. Вперше в українській історіографії досліджуються окремі аспекти становлення державної служби Карпатської України, які автори розглядають через призму українсько-чехословацьких відносин.

Книга буде цінним джерелом для тих, кого цікавлять славетні й трагічні сторінки історії національно-визвольних змагань закарпатських українців напередодні Другої світової війни.

© Вегеш М., Чаварга А. В обороні Карпатської України :
Карпато-Українська держава та світове українство (1938–1939), 2021
© «АУТДОР-ШАРК», 2021

Зміст

Карпатська Україна: міфи і реальність.....	5
Розділ 1. Карпатська Україна 1938–1939 рр.: від здобуття автономних прав до проголошення незалежності	16
Розділ 2. Становлення державної служби Карпатської України крізь призму українсько-чехословацьких відносин.....	46
Розділ 3. Організації української еміграції та Карпатська Україна	75
Розділ 4. Нелегальні переходи польсько-чехословацького кордону. Галичани в обороні Карпатської України.....	96
Висновки.....	128
Карпатська Україна 1938–1939 рр.: вибрана бібліографія.....	131
ДОДАТКИ	259
Додаток 1. Свідчення члена УНО Костя Ліневича про зловживання службовим становищем капітаном Новосадом.....	259
Додаток 2. Листівка, у якій висміюється чеський генерал Л. Прхала	268
Додаток 3. Агітаційний плакат Українського національного об'єднання	269
Додаток 4. Прохання Їндржіха Баранека про звільнення від служби в Карпатській Україні та переміщення до Моравії	270
Додаток 5. Звітність посадових осіб та інших службовців в Карпатській Україні, які хочуть бути направленими (бути в розпорядженні) до Чехії, Моравії або Словаччини (перекл. з чеської Н. Петріца).....	271
Додаток 6. Службовий договір Семена Романця	272
Додаток 7. Службовий договір Павла Довганича	275
Додаток 8. Прохання Володимира Шуби про прийняття на державну посаду	278

Додаток 9. Списки прохачів про прийом на роботу до Міністерства економічних справ Карпатської України	279
Додаток 10. Перелік державних службовців Міністерства економічних справ Карпатської України (на матеріалі «Прохань державних службовців про переміщення їх в Чехію, Словаччину та Моравію».....	284
Додаток 11. Фото фінансової сторожі, яке зробив Рудольф Гулька у Ставному в 1923 р.....	378

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА: МІФИ І РЕАЛЬНІСТЬ

Впродовж 1938–2020 років опубліковано близько двох тисяч наукових та науково-популярних праць про Карпатську Україну. Кожна нова публікація заповнює якусь прогалину в історії становлення і розвитку Карпато-Української держави наприкінці 1930-х років ХХ століття. Суттєво розширюється джерельна база дослідження, адже українські та зарубіжні вчені вводять до наукового обігу документи не лише державних українських архівів, але й матеріали, що містяться в архівних фондах Чехії, Словаччини, Польщі, Німеччини, Румунії, Угорщини. Безперечно, попереду ще чимало нових публікацій, які дозволять нам краще зрозуміти тогочасну міжнародну ситуацію, з'ясувати роль окремих політичних діячів того часу, які своїми діями і вчинками впливали на розгортання суспільно-політичних процесів у Чехословаччині та Карпатській Україні, яка упродовж усього міжвоєнного періоду була складовою частиною цього державного утворення. Після виходу перших публікацій, а вони з'явилися вже тоді, коли тривав процес формування Карпато-Української держави, виникло чимало міфів, які існують й досі.

Міф перший: Карпатська Україна як одноденна держава. Цей міф виник ще наприкінці 1930-х років, коли Майкл Вінч опублікував книгу «Одноденна держава»: свідчення англійського очевидця про події Карпатської України»¹. Називаючи Карпато-Українську державу «одноденною», автор мав на увазі сам факт проголошення її незалежності 14 березня та ратифікацію 15 березня 1939 р., про що писав у вступі: «п'ятимісячний період пильної міжнародної уваги увінчався в березні проголошенням республіки»². Незважаючи на те, що М. Вінч досить чітко визначає хронологічні межі існування Карпатської України, а саме від жовтня 1938 р., коли закарпатці вибороли автономні права, й до середини березня 1939 р., тобто проголошення повної незалежності та трагічних подій, що трапилися після вторгнення угорських військ; чимало сучасних авторів, здебільшого з антиукраїнськими поглядами, використовують назву книги англійського журналіста для маніпуляцій.

Такий підхід до висвітлення історичних подій 82-річної давнини, на наш погляд, не лише є неповним, але й науково необґрунтованим.

¹ Вінч Майкл. «Одноденна держава»: свідчення англійського очевидця про події Карпатської України / Переклад: Наталія Кирчів; примітки: Олександр Пагіря, Наталія Кирчів, Лесь Белей. К.: Темпора, 2012. 348 с.

² Там само. С. 1.

Аналізуючи події 1920–1930-х років у Закарпатті, М. Болдижар і П. Р. Магочій писали про існування кількох політичних напрямів: українського, русофільського і русинофільського, що боролися один з одним. Зауважимо, що русофільський і русинофільський напрями можна вважати різновидами одного політичного напрямку, спрямованого на гальмування розвитку місцевого українського населення та послаблення його консолідації. Який напрям переважав у політичному спектрі Підкарпатської Русі станом на жовтень 1938 р.? На думку М. Болдижара, 11 жовтня 1938 р. Ю. Ревай та А. Волошин «були включені до уряду на пропозицію керівництва «руських» партій, щоб витримати співвідношення впливу на маси двох основних напрямів – два до одного. Таким же було й співвідношення між зареєстрованими членами товариства «Просвіта» та ім. О. Духновича, кількість членів останнього в два рази перевищувала кількість просвітян»³. Перший автономний уряд А. Бродія проіснував з 11 до 26 жовтня 1938 р., тобто 15 днів, після чого прем'єр-міністр був заарештований за шпигунство для угорської влади, а уряд розпущений. Призначення А. Бродія на посаду прем'єр-міністра вважаємо величезною кадровою помилкою Праги, що послабила єдність міжвоєнної Чехословацької республіки. П. Р. Магочій стверджує, що «на кінець міжвоєнного періоду всі три національні орієнтації на Закарпатті мали приблизно однаковий політичний вплив»⁴. Призначивши другим прем'єр-міністром Підкарпатської Русі А. Волошина, Прага довірила сформувати автономний кабінет яскравому лідеру українського (народовецького) напрямку в краї. Хоча Августин Волошин найбільше спричинився до українізації Закарпаття, він лояльно ставився до празької влади, не сумніваючись у необхідності збереження єдності Чехо-Словацької республіки.

По-перше, створення Карпато-Української держави вважаємо заслугою українських патріотичних сил. Короткочасне існування автономного, а згодом самостійного Закарпаття (Підкарпатська Русь, Карпатська Україна) збіглося з гострою політичною кризою в Центральній Європі напередодні Другої світової війни. Проте, незважаючи на складну міжнародну ситуацію, Закарпаття виборолло автономні права й будувало свою державність у союзі з чехами і словаками⁵.

³ Болдижар М. М. Краю мій рідний. Науково-популярні нариси з історії Закарпаття. Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1998. С. 67.

⁴ Магочій Павло Роберт. Історія України. К. : Критика, 2007. С. 519.

⁵ Вегеш М. М. Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород : Карпати, 2004. С. 5.

По-друге, наприкінці 1930-х років Карпатська Україна виявилася єдиною державою, де невелика гілка українського народу проголосила свою незалежність і заявила про бажання вести державне життя. Такої можливості не мали ні українці, які перебували в складі СРСР, ні українці, які опинилися під владою Польщі чи Румунії. Однак вони дивилися на Карпатську Україну, як на територію, де робиться спроба відновити українську державність. Карпато-Українська держава була другим, після визвольних змагань 1917–1920-х років, етапом у боротьбі за створення української держави на окремій українській території. Так історія Карпатської України висвітлюється на сторінках шкільних і вишівських підручників у незалежній Україні. Ми довго йшли до визнання ролі Карпатської України в історії українського державотворення.

Лише в 1990 р. Августина Волошина і Карпатську Україну офіційно вшанували на Закарпатті. 12 вересня 1991 р. Прокуратура УРСР, розглянувши матеріали кримінальної справи президента Карпатської України, ухвалила рішення про його реабілітацію. В Ужгороді на будинку, де проживав А. Волошин, встановлено кам'яну меморіальну дошку, а неподалік від нього, при вході до будівлі юридичного факультету Ужгородського національного університету – металеву. На честь Августина Волошина названо не тільки вулицю, на якій знаходиться будинок, де він мешкав, але й створений у 2002 р. Карпатський університет. Восьмий конгрес координатійного осередку українських громадських установ у Європі, який відбувався 26–27 лютого 1993 р., звернувся до кардинала І. Любачівського з проханням порушити перед Святим Престолом питання про канонізацію А. Волошина. У 2001 р. в Закарпатському краєзнавчому музеї в Ужгороді відкрили меморіальну кімнату-музей А. Волошина. 15 березня 2002 р. Указом президента України «за визначну особисту роль у боротьбі за утвердження української державності» Волошину Августина Івановичу посмертно надано звання Героя України з удостоєнням ордена Держави. 22 серпня того ж року в Ужгороді на набережній Незалежності встановлено пам'ятник президенту Карпато-Української держави. Теплі слова про Августина Волошина сказав тодішній єпископ Української Греко-Католицької церкви Іван Маргітич: «Сьогодні наш духовний і громадський провідник і діяч дивиться на нас уже з вічності, як мученик за Божу віру й за свій український народ. Напевно, він там, у вічності, тішиться, що маємо Незалежність. У чому є і його особиста

заслуга <...>»⁶. 15 березня 2021 р. на Аскольдовій могилі в Києві відкрито пам'ятний знак президентові Карпатської України Августинові Волошину.

Міф другий: Карпатська Україна як проєкт гітлерівської Німеччини. Історики, які поширюють цей міф, намагаються довести, що становлення Карпатської України залежало від зовнішнього правління, переважно німецького, а не було багаторічним надбанням закарпатської політичної еліти української орієнтації. Августина Волошина та членів його уряду зображують як колаборантів нацистської Німеччини, зрадників українського народу. Така позиція мало чим відрізняється від «праць» радянських істориків, у яких Карпатська Україна трактувалася як маріонеткова держава, а її президент як «слуга кількох господарів», «наймит фашистів», «український буржуазний націоналіст» та «політичний авантюрист». Нещодавно Лоренц Комарницький (Lorenz Komarnitsky) опублікував низку документів під інтригуючою назвою «Приголомшливі факти: відомо про плани Гітлера і Волошина щодо Закарпаття напередодні Світової війни» (Листування)⁷, де представлено доповідні записки німецького посла в Празі Андора Генке, у яких йдеться про створення змішаної німецько-української спеціалізованої комісії, про відкриття німецького консульства в Хусті, необхідність сприяння уряду Карпатської України у зменшенні кількості безробітних, надсилання німецьких фахівців на Закарпаття. Опубліковані матеріали важко назвати сенсаційними чи приголомшливими, адже про них писали на сторінках урядової газети «Нова свобода» у 1938–1939 рр. та на початку 1990-х років⁸. Лист А. Волошина до А. Гітлера, про який згадує Л. Комарницький, також опубліковано раніше⁹. Проблеми, на які звертав увагу А. Генке, вирішувалися поступово. В українського прем'єр-міністра були всі підстави орієнтуватися на Німеччину, яка, по-перше, спочатку не дозволяла Угорщині окупувати Закарпаття; по-друге, засуджувала терористичні атаки угорських і польських диверсантів, які фактично розв'язали гібридну війну проти Карпатської України; відкрила власне консульство в Хусті, що

⁶ Більш дет. див.: Вегеш М., Віднянський С. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». К. : Парламентське видавництво, 2020. 472 с.+Іл., ім. пок. (Серія «Політичні портрети»).

⁷ URL: <https://pershij.com.ua/pryholomshlyvi-fakty-vidomo-pro-plany-hitlera-i-voloshyna-shchodo-zakarpattia-paparedodni-svitovoi-viiny-lystuvannia/> (дата звернення: 08.05.2021).

⁸ Див.: Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939) : Соціально-економічний і політичний розвиток / Ужгородський державний університет, кафедра історії України, консалтинг-центр «Перспектива». Ужгород, 1993. 136 с.

⁹ Вегеш М. Карпатська Україна і Німеччина (1938–1939 рр.). Ужгород, 1996. 22 с.

свідчило про дипломатичну підтримку автономної держави тощо. Зрозуміло, що це була геополітична «гра», яка мала на меті привернути на свій бік нових союзників у війні проти СРСР (Угорщину і Румунію). Чи здогадувався про справжні наміри Гітлера А. Волошин? Якщо й так, то іншої альтернативи в нього не було, оскільки Німеччина була головним політичним гравцем в Європі. Всі тогочасні уряди зважали на кожен крок німецької влади, не був винятком і кабінет А. Волошина.

Сьогодні ні для кого не є таємницею, що німецький фашизм – це людиноненависницька ідеологія. Німецькі фашисти переслідували та намагалися знищити цілі народи тільки тому, що їх представники не були схожими на «аріїв», створювали концентраційні табори, де людей експлуатували та піддавали нестерпним тортурам, масово вбивали. А що було відомо про Німеччину закарпатським українцям і А. Волошину в часи існування Карпатської України? Чи існувала якась альтернатива орієнтації карпато-українського уряду на Німеччину? Чи могли інші держави гарантувати Чехословаччині непорушність її кордонів? Мюнхенська конференція 29–30 вересня та Віденський арбітраж 2 листопада 1938 р. свідчили не тільки про початок державного розпаду ЧСР, але й про суттєве погіршення становища Закарпаття, на території якого зазіхала Угорщина. Швидкому розпаду Чехословаччини сприяла анексіоністська політика Німеччини та угодівська позиція Великобританії і Франції. Лояльні до ЧСР Румунія та Югославія не могли суттєво вплинути на хід політичних подій в Європі. Сталінський СРСР мав свої плани щодо майбутньої долі Європи, які викристалізувалися під час підписання пакту Молотова – Ріббентропа. Тільки один політик світового рівня, британець Вінстон Черчілль, реально оцінював тогочасну ситуацію: «<...> Ми (Великобританія – Авт.) без війни потерпіли поразку, наслідки якої будемо відчувати дуже довго. Ми пережили страшний етап нашої історії, коли було порушено рівновагу Європи <...> Не думайте, що це кінець. Це тільки початок розплати. Це тільки перший ковток, перше частування цієї гіркої чаші, яку нам будуть підносити рік за роком»¹⁰.

¹⁰ Трухановский В. Г. Уинстон Черчилль. М. : Мысль, 1989. С. 256. Про ставлення В. Черчілля до політичної кризи в Європі напередодні Другої світової війни також див.: Гарт Джон. Як Черчілль врятував цивілізацію. Епічна історія тринадцяти років, які ледь не знищили цивілізований світ. Харків : Видавництво «Ранок» ; Фабула, 2019. 336 с.+16 с. іл.; Черчілль Вінстон. Спогади про Другу світову війну. Том 1 / пер. з англ. П. Тарашука. К. : Вид-во Жупанського, 2018. 496 с.; іл. (Історична думка); Черчілль У. Мировой кризис. Автобиография. Речи. М. : Издательство «Эксмо», 2003. 768 с.; Роуз Н. Черчилль. Бурная жизнь. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 448 с.; 16 л. ил. (Историческая библиотека); Роббинс К. Черчилль. Ростов-на-Дону : Издательство «Феникс», 1997. 320 с.; Юнкер Д., Айгнер Д. Франклин Рузвельт. Уинстон Черчилль. Ростов-на-Дону : Издательство «Феникс», 1998. 352 с. (Исторические силуэты); Уткин А. И. Уинстон Черчилль. М. : Изд-во Эксмо, 2002. 608 с.,

До речі, Августин Волошин, який став свідком трагічного завершення історії Карпатської України, теж однозначно заявив кореспонденту агентства «Ройтер»: «Німці ганебно нас обманули».

Міф третій: Карпатська Україна як проєкт галичан. Цей міф теж з'явився не сьогодні. Ще в 50-х роках побачила світ розлога стаття М. Туряниці під назвою «Авантюра галицьких самостійників на Закарпатській Україні». Яскравий представник місцевого русофільського табору намагався довести, що галичани, які масово поселялися на Закарпатті наприкінці 1930-х років, принесли з собою українську ідею, яку не сприймали мешканці краю, тому що вважали себе русинами – представниками окремої національності. Цей міф про Карпатську Україну як про винятково галицький проєкт існує й сьогодні. Історики-москвофіли заявляють, що «тутешня державність творилася за задумом і під диктовку Берліна руками націоналістичної еміграції, стараннями якої автономна Підкарпатська Русь перетворилася в Карпатську Україну, яка без відома більшості населення мала стати «зародком самостійної соборної України» під гаслами національної ідеї («нація понад усе»), національної винятковості, місіонерства, що в таких умовах виявилось справою ілюзорною, точніше – авантюрою»¹¹. Головним творінням галичан вважається Карпатська Січ, радикали із керівництва якої «оголосили президента (А. Волошина – Авт.) зрадником, сфабрикували «наказ військового міністра» про організацію оборони, створили так званий «військовий штаб», оголосили «мобілізацію», кинули проти регулярної угорської армії погано озброєних «січовиків», беззбройних гімназистів і семінаристів. Авантюра закінчилася трагедією Красного поля і самої Карпатської Січі на підступах до Хусту»¹².

Українці Східної Галичини з великою радістю зустріли звістку про надання Підкарпатській Русі автономних прав, що вилилося в масові акції протесту проти польської влади, яка підтримувала Угорщину, нелегальні переходи польсько-чехословацького кордону, вступ до Карпатської Січі – майбутніх Збройних сил Карпатської України. Однак галичани не були членами уряду та керівниками Організації Народної Оборони «Карпатська Січ», вони входили до

ил.; Джонсон Боріс. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. Харків : Вид-во Vivat, 2019. 400 с. (Серія «Біографія та мемуари»); Гуржій О., Залеток Н. Парадокси Вінстона Черчилля. К. : Арії, 2019. 384 с., іл. (Таємниці історії); Гаффнер Себастьян. Черчилль. Біографія. К. : Вид-во Жупанського, 2019. 160 с. (Життєписи); Чайка Вікторія. Уїнстон Черчилль. Геній влади. К. : ЛОТОС, 2018. 224 с.

¹¹ Макара М. П. Закарпатська Україна : шлях до возз'єднання, досвід розвитку (жовтень 1944 – січень 1946 рр.). Ужгород, 1995. С. 101.

¹² Поп І. Енциклопедія Подкарпатской Руси. Ужгород : Издательство В. Падяка, 2001. С. 197.

військового штабу, а згодом спричинилися до перетворення напіввійськової організації, якою була Карпатська Січ, у зародок Збройних сил. Сотні галичан на чолі з полковником М. Колодзінським і поручником З. Коссаком, ставши на захист молодого держави, поплавилися власними життями. Чимало галичан опинилося в угорському полоні або було розстріляно на Верецькому перевалі після того, як їх видали полякам.

Представники політичного русинства у своїх публікаціях негативно оцінюють роль галицьких українців у суспільно-політичному житті Карпатської України. Олекса Мишанич, Василь Німчук, Павло Чучка, Любомир Белей, Микола Мушинка розбили вщент їхні псевдонаукові теорії. «Науковцями, зокрема істориками Закарпаття, – зазначав Степан Віднянський, – переконливо доведено, що поряд з іншими причинами внутрішнього й зовнішнього характеру, гальмування процесу етнічного самоусвідомлення русинів-українців краю спричинилося, не в останню чергу, політикою держав, до складу яких у різні часи входило Закарпаття. Не вдаючись до історичної ретроспективи, лише зазначимо, що правлячі кола цих країн воліли сприймати жителів краю рутенами, угро-русами, руснаками, русинами, карпато-русами, але не українцями. Відповідна політика, зокрема мовна, мала на меті полегшити асиміляцію автохтонного русинського населення Закарпаття шляхом його відокремлення від основного етнічного масиву, який мешкав на схід від Карпат, де на зміну спільному етноніму «русини» поступово утверджувався інший – «українці»¹³. Як вказує С. Віднянський, «протистояти проявам політичного русинства можна насамперед науковою та культурно-просвітньою діяльністю, а також зміцненням Української держави, її європейською модернізацією та підвищенням її міжнародного авторитету. І чим сильнішою буде Україна, чим активнішою буде її державна етнополітика, тим більше її громадян буде вертатися до свого етнічного коріння, і тим менше його відкидатиме й нівелюватиме»¹⁴.

Міф про закарпатський сепаратизм. Перша світова війна наближалася до завершення. 3 листопада 1918 р. Австро-Угорщина капітулювала, і «клаптикова монархія», як називали цю державу, розпалася. Саме після цих подій були закладені підвалини майбутньої

¹³ Віднянський С. В. Актуалізація «русинського питання» в Закарпатті та за його межами в контексті анексії Криму і війни на сході України. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 10.

¹⁴ Там само. С. 16.

української державності, а на Закарпатті посилювався рух за возз'єднання з Україною. Зауважимо, що спочатку на соборницьких позиціях стояли представники Хустської народної ради на чолі з М. Брацайком та населення найбільш революційного куточку на Закарпатті – Гуцульщини. Українська ідея поступово утверджувалася на Закарпатті, що вилилося у вікопомні рішення 21 січня 1919 р., коли 420 делегатів від усіх куточків Закарпаття на Всекарпатському конгресі в Хусті ухвалили рішення про возз'єднання з Україною. Лідерами українства в Закарпатті були брати Михайло і Юлій Брацайки, голова Ясінянської народної ради Степан Клочурак. Закарпаття (Угорська Русь, Карпатська Русь, Закарпатська Україна) фігурувало у всіх основних документах ЗУНР, зокрема й Конституції УНР. Однак участь делегацій ЗУНР і УНР на Паризькій мирній конференції була формальною, тогочасні провідні держави не ставилися до них серйозно. Розв'язання «закарпатського питання» було передано до міжнародних інстанцій, які вирішили: край повинен увійти до складу новоутвореної Чехословаччини на правах широкої автономії.

Хоча міжвоєнну Чехословаччину справедливо можна вважати однією із найдемократичніших держав Європи, проте чеська влада не квапилася виконувати свої обіцянки щодо надання Закарпаттю повноцінної автономії. Українській еліті краю на чолі з А. Волошином доводилося «з боями» добиватися певних поступок від Праги: відкриття українських шкіл, викладання рідною мовою, створення українських товариств («Просвіта», «Пласт») і політичних партій. Не погоджувалися чехи й на відкриття вищого навчального закладу в Закарпатті. Крім того, серед чиновників переважали представники чеської та словацької національностей. Боротьба за здобуття автономних прав завершилася тільки в жовтні 1938 р., коли Прага нарешті призначила перший склад автономного уряду Підкарпатської Русі. Відомий чеський історик Ян Рихлік зауважив, що «про карпатських русинів до 1914 року знали мало <...> До того ж чеська громадськість не ставилась до Закарпаття як до теренів, які обов'язково мають бути частиною держави»¹⁵. Про важливість входження Закарпаття до складу ЧСР вчений писав: «Для Чехословаччини це мало насамперед стратегічне значення, чехи отримали кордон із союзником – Румунією. Для Чехословаччини як

¹⁵ Рихлік Ян. В інтересі чехів до Закарпаття немає жодних імперських думок чи спроб повернути ці землі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28109534.html> (дата звернення: 08.05.2021).

країни середньої величини розширення теренів мало велике значення»¹⁶.

А. Волошин, В. Шандор, Ю. Бращайко загалом позитивно характеризували двадцятирічне перебування Закарпаття в складі Чехословаччини. Більш критично цей період оцінювали радикально налаштовані закарпатські політики С. Росоха, І. Рогач, Ю. Химинець. Хоча протиріччя між представниками крайової еліти і чеськими чиновниками були впродовж усього міжвоєнного періоду, особливе загострення було зафіксовано напередодні угорського вторгнення, під час кровопролитних боїв між карпатськими січовиками і чеськими військовими 13–14 березня 1939 р. Дотепер триває дискусія на тему: «Хто ж спричинив трагедію, під час якої були людські втрати з обох боків?». Відповісти на це непросте запитання намагається історик О. Пагіря у статті «Події 13–14 березня 1939 р. в Хусті: путч, повстання чи збройний конфлікт?». Дослідник припускає: «Деякі джерела стверджують про існування певної взаємодії між чеським генералом (Л. Прхалою – Авт.) та угорською і польською сторонами під час подій 13–14 березня 1939 р. у Хусті, що відбувалася за посередництвом подвійного агента Василя Татинця. На користь цієї гіпотези, зокрема, говорить дивний збіг нападу чехословацьких військ на командні центри Карпатської Січі в Хусті із початком вторгнення угорської армії в Карпатську Україну. Ці дві події відбулися в один час – о 6 год. ранку 14 березня 1939 р. Чи не була проведена Прхалою «зачистка» в Хусті спрямована на знекровлення сил Карпатської Січі перед обличчям угорського наступу? Як показали наступні події, обидві сторони (чехословацьке та угорське командування) виявилися схильними до певних домовленостей між собою, зокрема щодо модальностей і у ставленні до українського питання обидві сторони стояли практично на однакових, ворожих позиціях»¹⁷.

Ця провокація зробила неможливою подальшу співпрацю між чехословацькими військовими і карпатськими січовиками. Як українці, так і чехи після вторгнення угорських військ відступали до румунського кордону, але румуни ставилися до них неоднаково. В. Гренджа-Донський писав: «Галичани після погрому перейшли Тису,

¹⁶ Рихлік Ян. В інтересі чехів до Закарпаття немає жодних імперських думок чи спроб повернути ці землі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28109534.html> (дата звернення: 08.05.2021).

¹⁷ Пагіря О. Події 13–14 березня 1939 р. в Хусті : путч, повстання чи збройний конфлікт? *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ІПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 35.

кордон Румунії, там їх румуни ограбили, побили і видали мадярам»¹⁸. Чому ж так жорстоко поступили румуни? Ю. Химинець вважав, що сталася прикра несподіванка, спричинена наклепами чеської адміністрації і військових, які втікали з Карпатської України та характеризували січовиків як злодіїв і терористів. «Внаслідок цього румуни змінили своє ставлення до Карпатської Січі»¹⁹. Українсько-чехословацькі протиріччя, які були характерними для всього міжвоєнного періоду і досягли своєї кульмінації в березні 1939 р., Прага розцінювала як прояви сепаратизму, що значно послаблювали позицію держави на міжнародній арені. 12 березня Угорщина дістала згоду Берліна на окупацію всієї території Закарпаття, а 14 березня А. Волошин проголосив самостійність Карпатської України, сповістивши про своє рішення міністерство закордонних справ Німеччини. На ухвалення такого рішення вплинуло скупчення угорських військ на кордонах з Карпатською Україною та проголошення самостійності Словаччиною, що свідчило про державний розпад ЧСР. «Для кожного політичного спостерігача, – писав В. Шандор, – мусило бути в той час ясно <...>, що на випадок проголошення повної незалежності Словаччини, доля федерації була приречена, а Карпатська Україна могла б знову опинитись під угорською окупацією»²⁰. Трагедія Чехословаччини спричинила трагедію Карпатської України. Французький посол в Німеччині Р. Кулондр у листі до міністра закордонних справ Франції Ж. Бонне повідомляв, що «Закарпатська Русь <...> звернулася до Берліна з проханням про захист. Однак гітлерівські керівники залишаються глухими до закликів цієї країни, яка зв'язала з ними всі свої надії <...> Закарпатську Україну окупує угорські війська»²¹.

Після проголошення незалежності Карпатська Україна проіснувала всього кілька днів. Хоча на дипломатичному рівні її не встигла визнати жодна країна, проте історичне значення Карпато-Української держави важко переоцінити. Виникнення спочатку автономного, а згодом самостійного державного утворення на карті передвоєнної Європи викликало величезний резонанс серед українців, доля яких розкидала по всьому світі. Українські емігранти, об'єднані в різні організації, морально і фінансово підтримували державотворчі

¹⁸ Гренджа-Донський В. Спогади. Листи. *Твори*. Т. X. Вашингтон, 1988. С. 371.

¹⁹ Химинець Ю. Тернистий шлях до України. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 108.

²⁰ Шандор В. «... Читайте нашу будучину в нашій долі» : Русини-українці і словаки. *Пам'ятки України*. 1992. № 1. С. 95.

²¹ Документы и материалы кануна Второй мировой войны. Т. 2: Январь – август 1939 г. М. : Политиздат, 1981. С. 4–45.

змагання закарпатських українців. Українська діаспора країн Європи, Азії, Америки і Далекого Сходу організувала збір коштів, продуктів харчування та іншу матеріальну допомогу населенню Закарпаття. Крім того, починаючи з жовтня 1938 р. молодь зі Східної Галичини, ризикуючи життям, нелегально перетинала польсько-чехословацький кордон, щоб допомогти у розбудові Карпатської України. Опинившись на теренах Закарпаття, вони входили до підрозділів Карпатської Січі, щоб зі зброєю в руках захищати державний суверенітет молодій країні. Тисячі українців із різних куточків світу зголосилися взяти участь у розбудові народного господарства, освітньої та культурної сфери, були причетними до становлення державної служби Карпатської України.

В цій монографії вперше комплексно висвітлюється питання національної приналежності державних службовців Карпатської України. Також автори розглядають акт складання присяги на вірність державі чиновниками Підкарпатської Русі та Карпатської України як особливу форму державного правління; наводять приклади зловживання службовим становищем чиновниками чеської національності; вказують, якими були причини переміщення державних службовців чеської та словацької національностей із Карпатської України до Чехії, Словаччини або Моравії; досліджують правове регулювання цього питання; встановлюють, яким був національний склад чиновників Карпатської України (на прикладі Міністерства економічних справ Карпатської України).

Хронологічні межі роботи охоплюють період від жовтня 1938 р., коли політичні сили Закарпаття почали виборювати автономні права, до середини березня 1939 р. – проголошення незалежності Карпатської України. Для того, щоб простежити закономірність і систематичність певних процесів, робиться екскурс в минуле. Незважаючи на незначний відрізок часу, який аналізується в дослідженні, саме наприкінці 1930-х років у Закарпатті відбувалися події, що спричинили резонанс далеко за його межами. В 1938–1939 рр. український народ Закарпаття вкотре переконався, що тільки незалежна Україна може бути гарантом безпеки краю. Незаперечним є той факт, що існування Карпатської України як автономної, а згодом і незалежної держави, прискорило процес возз'єднання всіх українських земель в єдиному державному механізмі.

РОЗДІЛ 1. КАРПАТСЬКА УКРАЇНА 1938–1939 рр.: ВІД ЗДОБУТТЯ АВТОНОМНИХ ПРАВ ДО ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

8 травня 1919 р. Центральна Руська Народна Рада в Ужгороді ухвалила рішення про приєднання Закарпаття до Чехословаччини на правах автономії, що було вимогою американських русинів, які 12 листопада 1918 р. на зборах у Скрентоні проголосували за входження краю до Чехословацької Республіки. 18 листопада 1919 р. І. Брейха був призначений тимчасовим адміністратором Закарпаття. Згідно з «Генеральним Статутом» чехословацький уряд зобов'язувався надати Підкарпатській Русі, як тоді називали наш край, найширші автономні права.

Празький уряд постійно зволював із виконанням своїх обіцянок, аргументуючи це тим, що закарпатці, мовляв, ще не «дозріли» до самостійного життя. Перший етап автономії був реалізований тільки 8 жовтня 1938 р. Це було перемогою всіх політичних сил краю, як русофільського, так і українського напрямів, які протягом всього міжвоєнного періоду боролися за автономні права. 2 вересня 1938 р. представники русофілів і народовців підписали декларацію, яку чехословацький уряд проігнорував. Вимоги, які оголосив Е. Бачинський, передбачали приєднання Пряшівщини до Підкарпатської Русі, надання фінансової допомоги верховинським округам і персональну заміну представників в урядових установах²².

21 вересня 1938 р. в Празі відбулися переговори, в яких взяли участь Е. Бачинський, І. П'єщак, П. Коссей, С. Фенцик, А. Бродій, Ю. Фелдешій, П. Жидовський, Ю. Ревай, – всі вони були депутатами Чехословацького парламенту²³. Тоді ж Закарпаття відвідала делегація американських русинів, до якої увійшли І. Поп, І. Янчишин і О. Геровський. Ця делегація «мала допомогти парламентарним представникам обох груп вирішувати актуальні політичні проблеми краю. Делегація, однак, не представляла Американських Русинів греко-католиків, які становили більшість русинів в США»²⁴. Саме тому делегати не справилися із завданнями.

²² Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 20 января, 26 сентября, 30 августа.

²³ Шандор В. Спомини. Т. 1. *Карпатська Україна. 1938–1939*. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 152.

²⁴ Там само. С. 151.

На початку жовтня 1938 р. переговори між представниками двох напрямів було відновлено з метою створення автономного уряду Підкарпатської Русі. На засіданні 7 жовтня 1938 р. було ухвалено постанову про те, що членами уряду можуть бути тільки депутати празького парламенту й сенату. На думку В. Шандора, це було зроблено «з розрахунком забезпечення успіху в уряді, бо москвофіли переживали»²⁵. Того ж дня представники русофільського блоку запропонували проєкт децентралізації державної і виконавчої влади, що складався із восьми пунктів. 8 жовтня в Ужгороді було створено Національну Раду Підкарпатської Русі, до якої ввійшли Й. Камінський, В. Гомічков, М. Демко (Центральна Руська Народна Рада), А. Волошин, Ю. Брацайко, Д. Німчук (Перша Українська Народна Рада), А. Бродій, Ю. Фелдешій (Автономно-Землеробський Союз), Е. Бачинський, П. Коссей (Республіканська Землеробська партія), С. Фенцик (Руська Національно-Автономна партія), Ю. Ревай (Соціал-Демократична партія), І. П'єшак (Автономно-Землеробський Союз Пряшівщини), П. Жидовський (Республіканська Землеробська партія Пряшівщини)²⁶. Отже, до складу Національної Ради Підкарпатської Русі ввійшли представники всіх основних політичних сил краю.

На першому засіданні Ради був ухвалений Меморандум, що закінчувався вимогою негайно ухвалити закон про Підкарпатську Русь. 8 жовтня 1938 р. прем'єр-міністр Чехословаччини Я. Сирови звільнив із посади губернатора краю К. Грабаря і призначив І. Парканія, який вкотре наголосив на вимогах Національної Ради Підкарпатської Русі. Тим часом представники москвофільського та українського напрямів обговорювали кандидатури на посади міністрів Підкарпатської Русі. Ю. Ревай запропонував запросити по троє членів з обох рад. Українську делегацію очолив А. Волошин, москвофільську – Й. Камінський.

Аналогічні суспільно-політичні процеси відбувалися у Словаччині. 6 жовтня 1938 р. лідери Словаччини зібралися в Жиліні з вимогою автономних прав. 7 жовтня 1938 р. прем'єр-міністр Я. Сирови задовольнив їх прохання і Й. Тісо був призначений прем'єр-міністром Словаччини. Зауважимо, що відповідно до параграфу 60 Конституції Чехословаччини Я. Сирови був повірений

²⁵ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 152.

²⁶ Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 20 января, 26 сентября, 30 августа.

виконувати президентські функції під час відсутності Е. Бенеша (емігрував 5 жовтня 1938 р. – Авт.).

На спільній нараді Руської і Української Центральних народних рад було подано пропозиції щодо складу майбутнього уряду Підкарпатської Русі: «На нарадах одноголосно було рішено: домагатись для Підкарпатської Русі тих самих прав, які одержала Словаччина на основі вимон, долучених до цього протоколу. Дальше одноголосно було рішено запропонувати на прем'єр-міністра й на міністра народної освіти Андрія Бродія, на міністра внутрішніх справ др-а Едмунда Бачинського, міністра судівництва др-а Івана Пещака, міністра комунікації, то є: залізниць, пошти і публічних робіт, – Юліяна Ревая, міністра здоровля і соціальної опіки о. Августина Волошина, міністра економічних справ др. Степана Фенцика. Постановлено вимагати від чехословацького правительства без відкладного сповнення цих домагань»²⁷.

11 жовтня 1938 р. було сформовано перший автономний уряд Підкарпатської Русі, який очолив А. Бродій – лідер русофілів. На посади міністрів призначили Е. Бачинського і Ю. Ревая²⁸. Також міністерську посаду зайняв С. Фенцик. А. Волошин та І. П'єщак стали державними секретарями. До першого автономного уряду ввійшло четверо представників русофільського і двоє українського напрямку. Погоджуємося з думкою, що співвідношення два до одного на користь представників русофільства, реально відображало співвідношення між двома головними політичними силами в краї²⁹.

Призначення А. Бродія прем'єр-міністром також не стало несподіванкою, адже москвофільський напрям, який він очолював, переважав у суспільно-політичному житті Закарпаття протягом всього міжвоєнного періоду. Крім того, головним політичним завданням Автономно-Землеробського Союзу (далі – АЗС) під керівництвом А. Бродія від початку створення в 1923 р. було здобуття автономії, що чітко зафіксовано і в програмі, і в назві партії. В статті «Ми, автономісти, будуємо нову вільну автономну Підкарпатську Русь», опублікованій у 1935 р., А. Бродій писав: «Коротко скажу чого ми, автономісти, хочемо і за що боремось: Підкарпатська Русь в її етнографічних кордонах від Попраду до Тиси, як вказано в Сен-

²⁷ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 60–61.

²⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 38. Арк. 1.

²⁹ Болдичар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 79.

Жерменському мирному договору і Конституції Чехословацької Республіки <...> Повинні ми знати те, що жити і утриматись в великій сім'ї народів вдасться нам тільки так, якщо в нашому краї, на своїй рідній землі володіти і господарювати будемо ми самі. За це ми боремось до цього дня. Сьогодні влада на нашій землі знаходиться не в наших руках, і ми бачимо і відчуваємо те, що наслідки нашої праці ми зберегти для себе не можемо. Тому ми боремось за автономію. Кожний знає, вже і відчуваєте, що так, як до цих пір було, далі бути не може ні по Божому, ні по-людському, ні по природньому праву»³⁰.

Ряди АЗС, на чолі якого стояв А. Бродій, стрімко поповнювалися новими членами. Наприкінці 30-х років до нього входили від 5 до 7 тисяч членів. Із року в рік авторитет АЗС зростав. Наприклад, під час виборів у парламент Чехословаччини в 1924 р. АЗС здобув 21161 голос (8,4% від усіх виборців), в 1925 р. – 28799 голосів (11,6%), в 1929 р. – 48509 голосів (18,2%), в 1935 р. – 44982 голоси (13,9%)³¹.

А. Бродій мав авторитет навіть серед українського населення гірських районів. Синевирський священик (округ Волове) Ф. Горват у листі до власника «руської» друкарні Ю. Фелдешія захоплено писав про виступ Бродія у своєму рідному селі: «Наш народ, будучи доволно насичен пустими обіцянками, а притом воодушевлений річчю депутата пана Андрея Бродія у нашом селе, до того взволновался, що на днях заявили публично на собранію соц. дем. посланця Ф. Ревая: «Ми уже жадних чеських партій не требуємо, ай будеме ся держати автономно-земледельческого союза»³².

Автономний уряд А. Бродія провів три засідання (15, 18, 22–23 жовтня 1938 р.). На першому засіданні, яке відбулося 15 жовтня 1938 р., розглянули й затвердили основні органи управління, що склалися із 9 міністерств, крім того, констатували, що в жовтні 1938 р. на Підкарпатську Русь завезли 170 вагонів кукурудзи з Румунії. На другому засіданні С. Фенцик відзвітував про перебіг переговорів щодо встановлення кордону зі Словаччиною, а Ю. Ревай доповів про заборону вивозу державного і приватного майна з території краю. Обговорювалися також питання надання амністії, співробітництва з Німеччиною тощо. Темою третього засідання була внутрішньополітична ситуація в Закарпатті, зокрема обговорювалося

³⁰ Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 20 января, 26 сентября, 30 августа.

³¹ Там само.

³² Особистий архів о. Феодосія Горвата.

питання про реакцію на угорський ультиматум щодо південних територій краю.

З ініціативи А. Бродія була створена комісія, до якої ввійшли відомі закарпатські вчені П. Сова, Г. Геровський, М. Кондратович, М. Бескид та І. Панькевич. Перед ними ставилося завдання науково довести, що Закарпаття – русинська земля³³. 23 жовтня 1938 р. продовжилося третє засідання уряду А. Бродія. Тоді ж ухвалили рішення: «Область руських на півдні Карпат, відзначена мирними договорами як автономна одиниця, становить одне невіддільне ціле, частини якого міцно зв'язані як тисячолітньою історією, так і тисячолітніми економічними умовами і братерським співжиттям її корінного автохтонного населення <...> Цілість і невіддільність цієї області визнали також і великі союзні і співдружні держави в міжнародних і мирних договорах, змінити політичне становище і приналежність якої вважаємо можливим тільки в її цілості без відторгнення її південної частини від північної і навпаки, можна виключно тільки на основі права самовизначення всього корінного автохтонного населення по демократичним принципам: всенародним голосуванням»³⁴. 22 жовтня 1938 р. кореспондент львівської газети «Діло» – органу УНДО Галичини – Р. Голян взяв інтерв'ю в А. Бродія³⁵. Прем'єр-міністр уряду і керівництво АЗС вели подвійну гру, бо насамперед орієнтувалися на інтереси Угорщини, що спричиняло незадоволення представників українського напрямку. Газета «Нова свобода» звинувачувала А. Бродія у сприянні антиукраїнським виступам. Прем'єр-міністр запевняв, що провокації будуть припинені, однак вони продовжувались, інколи навіть із застосуванням фізичної сили³⁶.

Швидко з'ясувалося, що А. Бродій під кличкою «Берталон» досить довго працював на Угорщину³⁷. Чехословацька контррозвідка уважно стежила за діяльністю А. Бродія. Начальник Президії поліцейського управління в Ужгороді Герр ще 4 січня 1933 р. доповідав Президії крайового управління Підкарпатської Русі про те, що «редактор Бродій має великі зв'язки з закордоном, він постійно зустрічається з представниками угорських опозиційних сил в Ужгороді»³⁸.

³³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 40. Арк. 3.

³⁴ Там само.

³⁵ Нова свобода. 1938. 20 жовтня.

³⁶ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 30.

³⁷ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 81.

³⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 3.

В зашифрованій телеграмі міністра закордонних справ Угорщини К. Кані до угорського посла в Празі Я. Ветштейна були інструкції для А. Бродія: «<...> попередьте Берталона, щоб він ні в якому разі не піддавався обіцянкам чехів і цілком стояв на попередніх позиціях, тобто на самовизначенні з плебісцитом. Особливо зверніть його увагу на те, що якщо вони не приєднаються до нас, то в такому випадку складуться несприятливі для них економічні умови. Якщо ж вони приєднаються до нас, то ці питання можна буде вирішити в дружньому дусі, із врахуванням їх інтересів. Плебісцит за автономію в межах угорської держави – це єдине розумне рішення для русинів... Якщо з яких-небудь причин виникнуть труднощі у відстоюванні цієї позиції, то Берталан при всіх обставинах повинен приїхати в Пешт»³⁹.

17 жовтня 1938 р. Ю. Ревай попередив міністра закордонних справ ЧСР Ф. Хвалковського про зв'язки А. Бродія з Угорщиною. Внаслідок цього празький уряд заборонив А. Бродію виїздити до Будапешта для переговорів з Угорщиною. Міністр внутрішніх справ ЧСР Я. Черний твердив, що відомості з нарад міністерської ради потрапляють до угорського посольства в Празі⁴⁰. Чехословацький уряд звинуватив А. Бродія в порушенні «Закону про охорону республіки», і його заарештували. 26 жовтня 1938 р. у бюлетені Пресової Служби Карпатської України повідомлялося, що «у Бродія найшли мапу Карпатської України, на якій він сам розділив половину мадярам, а половину полякам та багато грошей»⁴¹. Одразу після арешту А. Бродій оголосив голодування. У в'язниці його відвідав Ю. Брацайко і передав листа, в якому А. Бродію пропонувалося прийняти угорське громадянство і виїхати з Чехословаччини або ж залишитися, але відмовитися від політичної діяльності. А. Бродій відхилив ці пропозиції. 11 лютого 1939 р. він був амністований президентом ЧСР Е. Гахою, який одразу ж прийняв його і запропонував співпрацювати. Проте А. Бродій відмовився і поїхав лікуватися у санаторій у Татрах. 5 березня він виїхав до Ужгорода, де мешкала його сім'я⁴².

³⁹ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 59.

⁴⁰ Шандор В. Споми́ни. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. С. 155.

⁴¹ ДАЗО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 209. Арк. 28.

⁴² Федака С. Д. Андрій Бродій (1895–1946). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 164.

І. Ванат вказує, що «у передмюнхенській Чехо-Словаччині політичний русинізм став родючим ґрунтом іредентських автономістичних політичних партій Бродія і Фенцика, які діставали підтримку з Угорщини і Польщі»⁴³. Дослідник вважає, що після окупації краю Угорщиною гортіївський режим спирався на представників русофільського напрямку. Адже тоді Закарпаття в угорському парламенті представляв А. Бродій. Підтвердження того, що угорський уряд фінансував А. Бродія, знаходимо в документах, опублікованих в Будапешті в 1959 р. На запитання слідчого НКВС 13 січня 1945 р., «що Ви одержали від угорського уряду за своє співробітництво з ними?», А. Бродій відповів: «<...> Я одержував заробітну плату депутата парламенту – 1500 пенге, міністерську пенсію 1369 пенге в місяць». Відставка і арешт А. Бродія спричинили незадоволення у його прихильників, яке згодом переросло у масові демонстрації. Натомість С. Фенцик, соратник А. Бродія, втік до розміщеного неподалік польського посольства, а потім переїхав до Угорщини.

Після арешту А. Бродія чехословацький уряд призначив новим прем'єр-міністром А. Волошина – лідера українського напрямку в краї⁴⁴. А. Волошин склав присягу на вірність Чехословацькій республіці в присутності міністра Е. Бачинського, чеського генерала О. Сватека і віце-губернатора краю О. Бескида. Протокол з текстом присяги був опублікований у збірнику документів про Карпатську Україну: «Протокол написаний дня 26. жовтня 1938 в канцелярії міністра Дра Едмунда Бачинського в Ужгороді з нагоди зложення урядової присяги телефонічною дорогою міністра для Підкарпатської Русі Мсгр. Августина Волошина до рук президента влади армандного генерала Яна Сирового в заступстві президента республіки на основі параграфа 60 конституційної грамоти республіки Чехословацької. Міністр для Підкарпатської Русі Мсгр. Августин Волошин точно о годині 16.40 перечитав до телефону слідує формулю присяги: «Присягаю на свою честь и свідомість, що буду совісно и не сторонньо зповняти свої обов'язки и буду дбати про точне виконання конституційних и інших законів». При складанні присяги

⁴³ Ванат І. Чи русини самобутній народ? *Пам'ятки України*. 1992. № 1. С. 20.

⁴⁴ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 47. Арк. 12.

були присутні як свідки генерал дивізії Олег Сватек і віце-губернатор Підкарпатської Русі Др. Олександр Бескид»⁴⁵.

26 жовтня 1938 р. А. Волошин у промові заявив, що забезпечить «народом Підкарпатської Русі їх культурні, національні та господарські здобутки <...> без різниці національної та релігійної»⁴⁶. 27 жовтня 1938 р. в газеті «Нова свобода» було опубліковано звернення Української Народної Ради «До всіх українців по цілому світі! До всіх українських партій, організацій, груп, товариств в Галичині, Буковині, Бесарабії, Наддніпрянській Україні, Канаді, Сполучених Державах Америки і взагалі до українців, де б вони не проживали», яке свідчило про чітку українську спрямованість уряду А. Волошина: «Ми віримо, – говорилося у зверненні, – що великий 50-мільйоновий український народ підійме й надалі своє велике слово і не допустить, щоб наші віковічні вороги, накладали на нас пута, знов садили нас в тюрми»⁴⁷. Це звернення було розцінене українцями, зокрема в Галичині, як заклик до допомоги. Почалися масові демонстрації у Львові, Станіславі, Коломиї, а також були зафіксовані перші нелегальні перетини кордону.

На адресу А. Волошина надійшов лист-звернення від Екзекутиви ОУН: «Переживаємо рішаючи хвилини й залежно від того, як тепер поставимося, така буде наша майбутність. На наше українське Закарпаття простягають свої лапи чужі народи: чехи, мадяри, поляки, словаки, а навіть і циганська банда румунів. Вони твердять, що Закарпаття повинно їм належати. У відповідь ми їм кажемо: Геть свої брудні лапи, бо Закарпаття було, є і буде українським! Це ми їм сміємо твердити, бо на Закарпатті живуть українці, їх мова, віра, кров, душа є ті самі, як українців за Карпатами, на Буковині і на Східних Українських Землях. Надходить великий час! Закарпаття мусить стати Самостійною Українською Державою! Воно мусить стати зародком Одної Великої Самостійної Соборної Української Держави від Попраду і Татрів аж до Каспійського моря і гір Кавказу! Стати цим зародком мусить бути для нас найбільшою честю! Ми будемо горді, що якраз ми перші будемо тими, що зачнуть відбудовувати Українську Державу! Що ми поможемо нашим братам скинути московське, польське й румунське ярмо! В цій відбудові поможе нам тільки єдність

⁴⁵ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 82.

⁴⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 47. Арк. 9.

⁴⁷ Нова свобода. 1938. 27 жовтня.

народу, велика віра в свої сили й віра в те, що Бог призначив нас повести свій нарід до Волі! Берім уважно теперішній час! Підготовляймося вже тепер до остаточної розправи з зайдами! Пам'ятаймо, що Україна тільки для українців! В українськiм Закарпатті мають стати панами лише українці!»⁴⁸.

А. Волошин сформував новий уряд виключно з представників українського напрямку. Винятком був хіба Е. Бачинський. Це спричинило незадоволення представників москвофільського напрямку як у краї, так і поза його межами. Секретар АЗС в Пряшеві В. Данча в листі до А. Волошина висловив сумнів про можливість спільних дій представників москвофільського та народовецького напрямів. Відповідь Волошина була чіткою: «Ми хочемо в згоді жити й з тими людьми – членами нашого роду, що голосять себе до руського табору, коли вони думають це щиро, значить, коли вони почувають себе щирими слов'янами. Але з людьми, що під покришкою рускості хочуть прилучити нас до Мадярщини й агітують за тим приключенням явно, або через так зв. плебісцит, не хочемо мати нічого спільного»⁴⁹. А. Волошин закликав москвофілів до співпраці, але тільки напоказ. Не маючи своїх людей у складі уряду, русофіли не погодилися на спільну діяльність. Вважаємо, що відвернення А. Волошина від русофільського напрямку, який мав чимало прихильників, як на Закарпатті, так і поза його межами, було необґрунтованим і помилковим. Замість того, щоб ухвалити рішення, яке задовільнило б вимоги представників обох напрямів, прем'єр-міністр ще більше наструнчив москвофілів проти себе.

З перших днів прем'єрства А. Волошин орієнтувався на Німеччину, сподіваючись на її покровительство. Станом на 13 лютого 1939 р. в краї проживало 8714 німців, або 1,60% населення⁵⁰. А. Волошин робив все можливе для того, щоб німецьке населення не відчувало незручностей. Він навіть видав розпорядження, згідно з яким «всім громадянам німецької народності без огляду на їх державну приналежність дозволено організуватися в «Німецькій партії» по засадам національно-соціалістичним й організувати всі у цій партії звиклі партійні органи, якож і носити відзнаки і прапори з гаковим хрестом»⁵¹. Наприклад, інженер Е. Ольдофреді, німець за

⁴⁸ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 41–44.

⁴⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 41. Арк. 1.

⁵⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 8. Арк. 1.

⁵¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 4.

національністю, 7 січня 1939 р. був внесений до списку майбутніх послів українського парламенту Закарпаття⁵².

А. Волошин прагнув, щоб представники всіх національних меншин в краї почувалися зручно. Доказом цього є ставлення карпато-українського уряду до єврейського населення. За підрахунками сучасних дослідників, у період гортистської окупації в Закарпатті проживало понад 100 тисяч євреїв (без тих, хто перед окупацією встиг перебратися до Словаччини і Чехії)⁵³. 28 грудня 1938 р. А. Волошин прийняв делегацію єврейських національних меншин (євреї склали 12% від усього населення краю), яка заявила про свою лояльність до влади. У відповідь на це прем'єр-міністр заявив: «Я до жидів, які шанують свою релігію і національність, завжди ставився прихильно. Конституція держави не була змінена так, щоб забезпечувати для всіх громадян федеративної держави однакові права <...> А щодо культурних потреб жидівського населення, то вони будуть по можливості сповнені»⁵⁴.

Наприкінці 30-х років в Чехословаччині мали можливість вільно функціонувати понад тридцять різних політичних партій та об'єднань. Всі вони представляли два основні напрями – русофільський (москвофільський) і народовецький (український). Однією з найбільш впливових була крайова організація Комуністичної партії Чехословаччини (КПЧ), з якою тісно співпрацювали «Об'єднання трудового селянства», «Червоні профспілки», «Лівий фронт» та «Союз друзів СРСР». Близькою до комуністичної була Соціал-демократична партія, хоча вони так і не почали співпрацювати. Яскраво виражених русофільських і проугорських поглядів дотримувалися АЗС і Руська національно-автономна партія. Ідею соборності України підтримували УЦНР, фракція аграрної партії, Християнсько-народна партія, культурно-освітні організації «Просвіта», «Пласт» та інші. Таким був стан справ до 25 жовтня 1938 р., коли празький уряд ухвалив рішення про розпуск політичних партій.

Незважаючи на це, партії та об'єднання продовжували діяти. Найбільше від такого рішення постраждали закарпатські комуністи. 25 жовтня 1938 р. віце-губернатор краю А. Бескид видав розпорядження про призупинення діяльності крайкому КПЧ⁵⁵.

⁵² Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 144.

⁵³ Макара М. Гнані долею (Етно-соціальний нарис історії єврейства на Закарпатті). *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 14.

⁵⁴ Там само. С. 16.

⁵⁵ Більш дет. Про діяльність крайкому КПЧ див.: Росоха С. Сойм Карпатської України. Львів : Меморіал, 1990. С. 18–19.

2 листопада 1938 р. начальник ужгородської поліції доповів у Прагу, що згідно з розпорядженням «були проведені обшуки в секретаріатах і на квартирах керівних діячів партії в Ужгороді, на Радванці і в Доманинцях», унаслідок чого «знайдено і конфісковано письмовий матеріал, печатки, посвідчення і партійні значки. Ці речі були забрані в поліцейське управління»⁵⁶. Приміщення крайкому КПЧ були «замкнені й опечатані»⁵⁷.

У 1938 р. на Закарпатті було чотири тисячі комуністів (працювали в 261 первинній організації 18 окружних комітетів), а в 1939–1941 рр. – тільки 61 чол. Переважна більшість членів крайкому КПЧ емігрували до Радянського Союзу⁵⁸. А. Волошин не збирався відновлювати діяльність цієї партії, навпаки, в краї посилилась антикомуністична пропаганда. З ініціативи закарпатських націоналістів 10 лютого 1939 р. тут було створено «Товариство боротьби з комунізмом». На установчих зборах цієї організації було обрано провід у такому складі: Ю. Перевузік (голова), М. Долинай (заступник), Ю. Химинець (секретар)⁵⁹. «Ціллю товариства, – як ідеться в Статуті, – є боротьба з комунізмом і марксизмом на всіх ділянках національного життя і у всіх його формах, та ліквідація наслідків большевицько-марксистського виховання. Не може бути прийнята в члени особа, яка належала до товариства, оснований на марксистській ідеології в останніх трьох роках»⁶⁰.

Закарпатські комуністи негативно ставилися до уряду, очолюваного А. Волошином. «Реваї, волошини, рогачі, росохи з українськими білобандитами – мерзотні зрадники свого народу, які запродались найлютішому ворогові за миску сочевиці, – писав лідер закарпатських комуністів О. Борканюк. – Ці мерзотні слуги Гітлера хочуть гнати закарпатських трудящих у братовбивчу війну проти українського народу, перш за все, проти Радянської України, щоб допомогти німецьким імперіалістам перетворити українські землі в свою колонію»⁶¹. Звичайно, що в цих словах не було й часточки правди. Водночас між комуністами і представниками уряду А. Волошина було чимало спільного, а саме: спільна боротьба за українську мову, освіту і культуру. Також комуністи входили до

⁵⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 1.

⁵⁷ Там само. Арк. 2.

⁵⁸ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 123.

⁵⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 3.

⁶⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 13. Арк. 13.

⁶¹ Борканюк О. Чим є для нас Радянський Союз : Вибрані статті, промови, інтерв'ю. Ужгород : Карпати, 1976. С. 269–290.

загонів Карпатської Січі. Однак вони намагалися покласти вину за важке соціально-економічне і політичне становище на владу Волошина, групу Ревая і «українських білоемігрантів»⁶², чим теж спричинилися до дестабілізації ситуації в Карпатській Україні.

У листопаді 1938 р. було створено Організацію Народної Оборони Карпатська Січ (ОНОКС), хоча перші січові загони ще на початку 30-х років почав формувати Д. Климпуш з Ясіні. В Чехословаччині міжвоєнного періоду не могло навіть йтися про існування ще якоїсь армії, крім чехословацької, тому місцеві Січі, як і в сусідній Галичині, були протипожежними та культурно-просвітніми товариствами. Зауважимо, що в 20–30-х роках не було потреби створювати українські збройні сили, адже чехословацьку армію справедливо вважали однією із наймодерніших і найбоєздатніших у Європі. Наприкінці 30-х років ситуація на міжнародній арені різко загострилася. Безперервні напади угорських і польських терористів, антиукраїнська діяльність проугорської «п'ятої колони», бажання допомогти чехословацьким військам захищати територію краю, – змусили уряд А. Волошина прискорити процес створення місцевих збройних сил.

«Назву Карпатська Січ, – писав Л. Гірняк, один із ініціаторів створення організації, – треба завдячувати групі українських пластунів, а в першу чергу ініціаторові наради в справі створення якоїсь відповідної обставинам організації інж. Євгеніві Кульчицькому, знаному пластунові»⁶³. Є. Кульчицький згодом пригадував: «До Хусту я приїхав з початком листопада 1938 р. <...> Зараз на другий чи третій день я скликав до дому радника Рубиновича моїх давніх добрих друзів. Це були самі пластуни, крім мене були: Рубинович, Забавський, Блистів, Сич, Пап. Я тоді подав короткий огляд положення й зробив висновок, що нам треба подумати про якусь організацію півмілітарного характеру для оборони національних інтересів Карпатської України, як аналогію я навів УСС-ів»⁶⁴. Вирішили назвати нову військову організацію Карпатською Січчю, підготували її Статут. Підготовлені матеріали повинні були бути затверджені міністром внутрішніх справ. Труднощі виникли відразу, як тільки проект Статуту ліг на стіл В. Комаринському, який очолював відділ преси і пропаганди. Останній заявив, що Статут має бути значно доопрацьований, а також необхідно змінити назву організації. «По

⁶² Росоха С. Соім Карпатської України. Вінніпег, 1949 ; Львів : Меморіал, 1990. С. 49.

⁶³ Вегеш М. До питання про виникнення та діяльність Організації Народної Оборони Карпатська Січ (1938–1939 рр.). *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Ужгород, 1996. Річник I (XV). Ужгород, 1996. С. 147.

⁶⁴ Там само.

довгих переговорах, – продовжує Є. Кульчицький, – ми врешті усталили текст Статуту й остаточно прийняли назву «Організація Народної Оборони Карпатська Січ (далі – ОНОКС)»⁶⁵.

9 листопада 1938 р. у Хусті відбулися установчі збори ОНОКС, на яких було прийнято Статут організації. Програма установчих зборів включала: «а) створення зборів та вибрання председателя та протоколянта зборів; б) прочитання статуту та його прийняття; в) впис членів; г) вибір коменданта; д) закриття зборів». Збори відкрив Д. Климпуш, головував на них М. Бандусяк, а протокол вів Ю. Шпілька⁶⁶.

В Статуті так визначалася мета діяльності Карпатської Січі: «Оборона державних і національних інтересів Підкарпатської Русі та плекання оборонного духа в українському громадянстві <...> краю, поборювання протидержавної пропаганди та всестороння підтримка правительства Підкарпатської Русі, зокрема для удержування ладу та безпеки»⁶⁷. Керувала січовими відділами Головна Команда, що перебувала в Хусті. За пропозицією С. Папа-Пугача командантом Карпатської Січі було обрано Д. Климпуша. До штабу організації увійшли І. Роман, І. Рогач, С. Росоха. Зауважимо, І. Рогач та С. Росоха навіть не служили в армії. Однак цей штаб був суто політичним, бо ще існував військовий, сформований з досвідчених військових фахівців.

9 листопада 1938 р. Д. Климпуш, Ю. Шпілька і С. Пап звернулися до Міністерства внутрішніх справ: «Просимо о ласкаве затвердження приложеного Статуту організації Народної Оборони «Карпатська січ», яка була заложена 9 листопада 1938»⁶⁸. Рішення установчих зборів Карпатської Січі було затверджено міністром внутрішніх справ Карпатської України Ю. Реваєм 10 листопада 1938 р. Ю. Ревай у листі до Д. Климпуша писав: «<...> Дозволяю, щоби товариство зачало нинішнім днем свою діяльність. Одночасно потверджую вибір коменданта в особі п. Дмитра Климпуша, промисловця з Ясіня. Про основання поодиноких відділів маєте все сей час подати оголошення приналежному окружному урядови. Проти того рішення не має

⁶⁵ Вегеш М. До питання про виникнення та діяльність Організації Народної Оборони Карпатська Січ (1938–1939 рр.). *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Ужгород, 1996. Річник I (XV). Ужгород, 1996. С. 147–148.

⁶⁶ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 99.

⁶⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 9.

⁶⁸ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 99.

апеляційного средства інстанцій ним шляхом. Один примірник статуту з клявзулою «Міністерство внутрішніх справ» по згоді з председником правительства Підкарп. Руси рішенням з дня 10 листопада 1938 чис. 372/1938 вищенаведені статuti Народної Оборони «Карпатська Січ» – затвердило»⁶⁹. 10 листопада 1938 р. Міністерство внутрішніх справ Підкарпатської Русі звернулося до окружних урядів автономного краю щодо створення ОНОКС і сприяння її діяльності: «З огляду на це, що товариство має за завдання переводити консолідаційну працю для привернення та удержання ладу та спокою і скріплення державної думки, взиваю всі уряди, щоб і вийшли на зустріч діяльності того товариства, в законних рамках підтримували его чинність та з тим товариством та складовими его організаціями тзв. «відділами» співпрацювали»⁷⁰. Місцева влада затвердила статут ОНОКС 18 листопада 1938 р.⁷¹. 21 листопада Команда ОНОКС утворила організаційні округи у Великому Березному, Воловому, Іршаві, Перечині, Рахові, Сваляві, Середньому, Тячеві та Хусті⁷².

Відповідно до Статуту, головними органами Січі були Головна Команда і Рада. Команду очолював командант, який мав двох заступників і двох членів команди. У компетенції вищих органів Карпатської Січі було керівництво організацією та розпорядження її майном. Рада складалася із команди і референтів (керівників секцій). Існували референтури організації і зв'язку, пропаганди, преси та морального виховання, інструкторсько-оборонного навчання. При Головній Команді діяли адміністративний секретаріат і ревізійна комісія. Члени організації ділилися на: а) дійсні, які були прийняті командою в члени організації; б) благодійні, які надавали організації матеріальну або моральну підтримку; в) почесні, які мали заслуги перед українським народом. Благодійних і почесних членів назначала рада. Крім членів, були й кандидати в члени організації. Члени мали право брати участь у всіх заходах, які проводила Карпатська Січ, мати активні й пасивні виборчі права, а також носити формений одяг, знаки і зброю. Вони повинні були дотримуватися Статуту, беззаперечно виконувати накази команди і відбувати покарання. Низові організації

⁶⁹ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 99. С. 102.

⁷⁰ Там само. С. 103.

⁷¹ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 111.

⁷² Там само. С. 118.

Карпатської Січі поділялись на відділи, а кілька відділів утворювали кіш. Членам керівного складу надавали звання: старший січовик, десятник, сотник і атаман. Вони займали такі посади: гуртковий, провідник, кошовий, член ради і командант. Звання та посади позначали на рукавах і головних уборах форменого одягу. Керівний склад приймав присягу в присутності команданта.

Сучасні дослідники наводять різні відомості про кількісний склад Карпатської Січі. За нашими підрахунками, тільки у Волівському окрузі (тепер – Міжгірський район) було близько однієї тисячі січовиків. Зазначимо, що станом на 30 листопада 1938 р., крім команди Карпатської Січі у Воловому, вже були створені підрозділи в Іршаві, Великому Березному, Перечині, Рахові, Середньому, Тячеві та Хусті. В кожному з цих округів до лав Карпатської Січі масово вливалася молодь, однак лише лічені одиниці пізніше взяли участь у боях з угорським військом. Кількість вишколених січовиків (дійсних членів Січі) не перевищувала двох тисяч⁷³.

Найбільш боєздатні військові частини Карпатської Січі знаходилися в Хусті. Поручник С. Сулятицький, який входив до складу хустської січової команди, пригадував: «Склад Коша – 5 сотень, 1-а і 2-га сотня <...> коло 320 людей (точно напередодні бою з чехами – 318 людей) <...> 3-я сотня це була сотня хустських робітників та селян, а також до неї входили студенти. Всього біля 200 людей. 4-а була так звана уряднича, із 160–180 людьми, 5-а залізнична – 40 людей (Подані числа трьох останніх сотень не є точні, а то головню із огляду на їх склад, де обов'язки поодиноких осіб вимагали частих пересувань та перенесення). Останні три сотні не приходили одначе під увагу, як кожночасна бойова сила, через їх склад та заняття поодиноких людей. Ужити їх можна було лише тоді, коли б якась операція була передбачена на точно означений час та тривала недовго»⁷⁴.

Не кращою була й ситуація з озброєнням. П. Стерчо писав, що «січовики зброї не мають. Тільки від випадку до випадку приділяється їм зброя для служби безпеки»⁷⁵. Культурний референт ОУН при уряді Карпатської України О. Ольжич, який входив до складу військового штабу Карпатської Січі, писав, що Головна Команда «встигла

⁷³ Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939) : соціально-економічний і політичний розвиток. Ужгород, 1993. С. 54.

⁷⁴ Карпатська Україна в боротьбі. Відень, 1939. С. 81.

⁷⁵ Стерчо П. Карпатська Січ була школою активу похідних груп і УПА. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»* : Документи, спогади, статті, вірші / Упор. О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 93–95.

закупити потай, приватно з різних джерел коло 200 револьверів, головно калібру 6,35, та три машинові пістолети з невеликою кількістю набоїв. З цього разом зі згадуваними 10 рушницями складалося усе озброєння Січі, з яким вона вступила в грядучі події⁷⁶. Січовики Хустської команди мали «10 рушниць (манхліхтер) в добрім стані, 2 типу старшого та 3 автоматичні пістолі. Короткої пальної зброї було коло 50 штук як також кілька ручних гранат. Набоїв по 25 штук на кріс, а 50 на револьвер»⁷⁷.

Керівники Карпатської Січі кілька разів зверталися до А. Волошина з проханням передати зброю «з засобів, які знаходяться при окружних урядах та окружних судах»⁷⁸. Прем'єр-міністр, не маючи таких повноважень, дозволу не давав. Так само діяв і уряд. Відповіддю на бездіяльність прем'єра та уряду стали демонстрації під гаслами «Січі зброю!». Небажання Праги видати зброю Головній Команді пояснювалося кількома причинами: по-перше, чехословацька контррозвідка постійно повідомляла про підготовку змови проти уряду А. Волошина; по-друге, Карпатська Січ нерідко виходила з-під контролю автономного уряду; по-третє, сам А. Волошин побоювався конфронтації у відносинах із Чехословаччиною. Зброя в руках січовиків могла призвести до кровопролиття. Однак відсутність зброї спочатку призвела до спроби захопити її силою, що вилилося в кровопролитні сутички 13–14 березня 1939 р. між відділами Карпатської Січі та чехословацьким військом; а згодом спричинила трагічну розв'язку боїв з угорською армією.

Розбудова Карпатської Січі потребувала значних коштів. Оскільки в уряді їх не було, то А. Волошин звернувся з проханням про допомогу до краян та української діаспори. Незабаром почала надходити очікувана допомога. 19 лютого 1939 р. КДКУ, що діяв у Канаді, вислав «5200 доларів на руки прем'єра о. А. Волошина <...> для розбудови Карпатської Січі»⁷⁹. Надходили пожертви як від політичних діячів, так і від звичайних громадян. 13 січня 1939 р. «Нова свобода» повідомляла, що на розбудову Карпатської Січі перерахували кошти: А. Волошин – 28000 кч., «Український Жіночий Союз в ЧСР» – 200 кч., єпископ Д. Няраді – 300 кч., підполковник Зарицький – 100 кч., доктор Д. Васильків – 300 кч., доктор Ю. Добриловський – 500 кч. У січні 1939 р. в Підкарпатському банку зберігалося 34688 кч.,

⁷⁶ Карпатська Україна в боротьбі. Відень, 1939. С. 41.

⁷⁷ Там само. С. 82.

⁷⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 3.

⁷⁹ Нова свобода. 1939. 19 лютого.

висланих для розбудови Карпатської Січі. Р. Венгринович, хустський адвокат, з нагоди свого вінчання, перерахував 500 кч. для збройних сил молодій держави⁸⁰. В спогадах В. Гренджі-Донського знаходимо таке: «Цього року (1939 – Авт.) наша селянська молодь колядувала в користь оборонної організації Карпатська Січ <...> Коляди пройшли всюди дуже гарно і наприклад у Синевирі заколядували 1200 кч. Нашій селянській молоді можемо лиш погратулювати»⁸¹.

Карпатська Січ відіграла велику роль у захисті кордонів краю від нападу угорських і польських диверсантів, які впродовж 1938–1939 рр. вели «гібридну війну» проти молодій автономній держави. Були спроби посилити прикордонні війська. В. Комаринський пропонував «усі сторожі <...> конечно скріпити, а то: на відтинку межі Залужом і Мукачевом о 30 людей, а між селом Старим Давидковом і Чомонником о 20 людей»⁸². Команданту волівських січовиків С. Фігурі вдалося налагодити стосунки із чехословацькими прикордонниками. Були укріплені сторожові загони в селах Торунь, Присліп, Синевирська Поляна. «В половині листопада, – пригадував Г. Яворенко, – прибули до Торуня січовики під командою <...> інженера Волянського. В тому часі склад гарнізону вагався між 20 і 25 людьми <...> Поділено гарнізон на три групи <...> Кожна група числила по 6–7 людей, маючи лиш по одному крісові і револьверові та 6 гранат на групу. Терористи, мабуть поінформовані місцевими шпигунами і своєю розвідкою про наш приїзд, не відважувалися більше нападати на околиці, які ми захищали»⁸³. З останнім твердженням важко погодитися, бо хоча в нападах не брало участі стільки польських терористів, однак вони не припинялися.

Було оголошено додаткові набори до жандармерії. 5 лютого 1939 р. «Нова свобода» опублікувала оголошення, в якому повідомлялося, що «до жандармерії Карпатської України буде прийнято більше жандармів на пробу»⁸⁴. Умови прийняття до жандармерії були такими:

- «1) має краєву приналежність до Карпатської України,
- 2) є бездоганний, повноправний та душевно спосібний,
- 3) переступив 21, а не досяг 35 року життя,
- 4) є нежонатий або бездітний вдовець,

⁸⁰ Нова свобода. 1939. 9 січня.

⁸¹ Нова свобода. 1939. 12 січня.

⁸² ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 319. Арк. 1.

⁸³ Карпатська Україна в боротьбі. Відень, 1939. С. 102.

⁸⁴ Нова свобода. 1939. 5 лютого.

5) є тілесно сильний і здоровий та є найменше 165 см високий,

б) знає досконало українську мову в слові і письмі,

7) докаже, що має найменше скінчену народню школу,

8) має військове вишколення, виконав військову службу зі зброєю, на протязі найменше такого часу, який військовий закон приписує для нормальної прецензійної служби.

До прохання (просьби) треба приложити проголошення, підписане двома свідками, що на випадок прийняття до жандармерії, зобов'язується кандидат служити в жандармерії чотири роки»⁸⁵.

За нашими підрахунками, тільки в лютому й березні 1939 р. 278 чоловік написали заяви з проханням зарахувати їх до жандармерії⁸⁶. Виявляли таке бажання навіть представники інтелігенції. М. Буксар, який працював вчителем у с. Завосино (округ В. Березний), писав: «Нині вся безпека нашої молоді держави є в руках жандармерії, а якраз в кадрі жандармської старшини нема синів українського народу, яких так треба для удержання безпеки супроти ворогів активних по границях, так пасивних – пропаганди»⁸⁷. У такий спосіб, хоча й досить повільно, відбувалася українізація жандармерії. Станом на лютий 1939 р. «всіх жандармів у Карпатській Україні є біля 900, з того українців 106»⁸⁸. Зауважимо, що ті, кому вдалося затримати терористів, мали право отримати премію. 17 листопада 1938 р. начальник канцелярії Президії Карпатської України М. Лацанич видав наказ про всенародне ознайомлення населення з рішенням уряду про «виплачення нагороди за зловлення чужих терористів»⁸⁹. В лютому 1939 р. будь-якій людині, яка «беспечностовим органам передасть або визрадить агента-провокатора, або терориста з чужої держави, буде виплачена нагорода 500 кч.»⁹⁰.

Уряду Карпатської України за порівняно короткий відрізок часу вдалося переконати населення в необхідності всенародного захисту кордонів краю. Житель с. Синевирська Поляна І. Лобода у листі до батька писав: «Ти, няньку, стій на своєму місці і борони наші границі від мадярів, а ми тут в околиці будемо уважати на наших зрадників та безпощадно нищити польських бандитів <...> Поодинокі польські бандити в день ховаються у наших лісах, а вночі роблять своє

⁸⁵ Нова свобода. 1939. 5 лютого.

⁸⁶ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 1–320.

⁸⁷ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 87. Арк. 1–2.

⁸⁸ Нова свобода. 1939. 2 лютого.

⁸⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 43. Арк. 2.

⁹⁰ Там само. Арк. 3.

диявольське діло»⁹¹. Загони самооборони були створені у всіх без винятку селах, які межували з Польщею. Попри це, А. Волошин добре розумів, якими могли бути наслідки нападів польських та угорських терористів. Саме тому він видав наказ про тимчасове закриття кордонів: «В цілі забезпечення спокійного проведення виборів <...> запираю з негайною правосильністю всі демаркаційні лінії до Королівства Мадярщини й до Республіки Польської. Це запертя <...> триватиме до дванадцятої години понеділка 13 лютого 1939 р.»⁹². Напади терористів не припинялися з жовтня 1938 р. до березня 1939 р. В. Гренджа-Донський писав, що вони «стероризували і перестрашили народ»⁹³. А. Волошин заявив, що «виправи терористів не є в інтересі доброго сусідського співжиття та що є діянням рішучо незвичайним в історії міжнародних зносин»⁹⁴. Він також був змушений визнати, що «Карпатська Україна не в силі відбити їх напади»⁹⁵. Після вторгнення гортистських військ на територію Карпатської України терористи масово вливалися до угорської армії та брали участь в репресіях не тільки проти карпатських січовиків, але й цивільного населення.

20 січня 1939 р. уряд Карпатської України, «виходячи зі становища громадського спокою і порядку та з того, що діяльність політичних партій, існуючих в Карпатській Україні (Підкарпатській Русі), яких діяльність була припинена, загрожує громадській (державній) безпеці, вирішив розв'язати і розпустити всі політичні партії, що виявили діяльність до появи вищенаведеного розпорядження чехословацького уряду. Наслідки розв'язання і розпущення політичних партій <...> наступають зараз після оголошення. Майно розв'язаних політичних партій, що становило їх фонд, буде ліквідовано, а залишок дістається державній скарбниці»⁹⁶. Закарпатська преса цей крок уряду розцінила як вияв політичної мудрості: «Політична система Карпатської України не знає партій. Всі політичні партії були розпущені й зліквідовані. Політичне керівництво й провід Карпатської України належить Українській Народній Раді. Це є орган політичної консолідації й концентрації національних сил Карпатської України. Це не є політична партія, хоч і складається з активних людей всіх бувших національно-українських партій. В цім органі не панує жадна доктрина, тут панує лише українська

⁹¹ Нова свобода. 1938. 20 листопада.

⁹² ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 319. Арк. 6.

⁹³ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 108.

⁹⁴ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

⁹⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. №. Спр. 156. Арк. 1.

⁹⁶ Там само.

державотворча ідея <...>»⁹⁷. Відхід від демократії уряд не зміг обґрунтувати: «Народ уже прозрів. Щоб не роз'єдинили його вороги, позбувся всякого партійництва»⁹⁸.

Розпускаючи всі політичні партії, А. Волошин дав дозвіл «заложити політичну партію під назвою «Українське Національне Об'єднання» (УНО)⁹⁹. Текст програми УНО, який підписали 56 політичних діячів Карпатської України, було відправлено для реєстрації до Міністерства внутрішніх справ. Ось деякі фрагменти цієї програми: «1. Членом УНО може статися лише українець по крові та по походженню. 2. УНО заступає погляд, що Українська Нація являється безмежним паном усіх духових та матеріальних скарбів та життя поодиноких членів української народної спільноти в Карпатській Україні <...> 3. УНО бореться за розбудову федеративної Карпатської України та за злуку всіх українців карпатської області. 4. УНО заступає погляд, що християнський світогляд є основою морального життя Нації, та що довкола нашої багатой національно-церковної традиції згуртується український народ, щоб плекати свої глибокі моральні чесноти. 5. УНО є того погляду, що вічне життя Нації опирається на основній біологічній організації людського життя – на родині <...> 6. УНО бореться за такий суспільний устрій в Українській Державі, який гармонізується із історичною місією Української Нації, та який відповідатиме загальним інтересам основних верств народної спільноти <...> 7. Українська селянська верства є основною верствою української нації <...> 8. Українське робітництво Карпатської України є творцем матеріальної культури нації і тому має велике культурне й просвітнє завдання в українській народній спільноті <...> 9. Український середній стан дістане всебічну підтримку з боку Української Держави <...> 10. Українська Нація не визнає соціальних привілеїв. Вона визнає лише національні обов'язки та національну виконність й одиноко ці будуть мірилом національної почесності бути провідником <...> 11. УНО вводить засаду особистої відвічальності на безіменній відвічальності колективної. Тому УНО відкидає фальшиву демократію, яка дозволяє несовісним демагогам вирувати серед Нації, ширити баламуцтво, деморалізацію та особисто при цьому збагачуватись <...> 12. Чесноти лицарської та геройської Нації плекатиме українська національна спільнота у своїй військовій

⁹⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. №. Спр. 156. Арк. 1.

⁹⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 5, 6.

⁹⁹ Там само. Арк. 7.

організації <...> 13. Українська Держава старатиметься переселити всіх українців по крові та походженні, які собі цього бажатимуть, на матірню територію, тому що еміграція – це наслідок поневолення України та тяжких життєвих умов Української Нації <...> 14. Духове життя нації не сміє бути затроюване чужими розкладними доктринами, які матимуть за ціль послабити моральну силу Нації та дезорганізувати українську національну спільноту <...> 15. УНО вносить в Українську Націю елемент братської дисципліни та елемент абсолютної єдності політичної, етичної, національної та господарської <...> 16. Тому УНО відкидає парламентарний устрій, який є виявом реакційної форми правління, та який поглиблює пропасть між Нацією та органом правління. Одиноке право заступати національні інтереси визнає УНО за українськими національними радами, що мають за собою столітню традицію в українській Нації, та які завжди були виявом спільноти українських національних інтересів <...>»¹⁰⁰.

Розпустивши політичні партії, уряд Карпатської України припустився грубої юридичної помилки, адже це означало, що з парламенту і сенату Чехословаччини автоматично виключаються всі депутати від цих партій. На думку представника уряду Карпатської України в Празі В. Шандора, «все це можна було здійснити іншим способом. Уряд мав скликати всіх представників політичних партій, їхніх послів і senatorів, представити їм план, яким способом хоче упорядкувати політичне життя краю та пред'явити їм програму нової політичної партії «Українське Національне Об'єднання». Вони до того мали зайняти своє становище. Політичні партії та їхні представники, посли й сенатори, що прийняли б платформу нової партії, включались би партійно до УНО від імені своїх партій, чим би стали послами й сенаторами нової партії і зберегли б свої мандати в Празі»¹⁰¹. Не врятувало становище й те, що 6 лютого 1939 р. уряд Карпатської України новим розпорядженням змінив своє попереднє рішення. Зміни полягали в тому, що перше розпорядження про розв'язання політичних партій не стосувалося аграрної, соціал-демократичної, народно-соціалістичної та християнсько-народної партії. Саме представники цих партій увійшли до складу УНО.

¹⁰⁰ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 182–190.

¹⁰¹ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 158.

24 січня був іменований центральний провід УНО, який очолив голова Української Центральної Народної Ради (УЦНР) Ф. Ревай. Інші керівні посади в партії були поділені ось так: М. Тулик – заступник, А. Ворон – генеральний секретар, І. Рогач – секретар, В. Гренджа-Донський – редактор преси УНО, В. Комаринський – референт пропаганди, М. Бабота і М. Бандусяк – контролери, А. Штефан, М. Бращайко, І. Невицька, С. Росоха, Ю. Пазуханич, М. Долинай, С. Клочурак, В. Лар, Д. Німчук, М. Марущак, Д. Попович, І. Климпуш, М. Гупаловський – члени центрального проводу УНО¹⁰². За словами В. Гренджі-Донського, УНО відразу почало видавати безліч закликів, які скоріше були наказами¹⁰³. 27 січня 1939 р. центральний провід УНО склав список кандидатів у послы до Союму Карпатської України, до якого ввійшли 32 особи. На думку В. Гренджі-Донського, підбір кандидатів був поспішним та невдалим. «Майбутній Союм має розв'язати чимало питань, – писав В. Гренджа-Донський, – має ухвалити низку конче потрібних законів політичного, культурного, фінансового і господарського характеру – а нема тут спеціалістів»¹⁰⁴. Союм складався здебільшого із членів УНО. Створення УНО свідчило про те, що уряд Карпатської України не зміг повністю відмовитися від існування партій, та вказувало на певну самостійність української влади, яка розпорядженням про його створення перечила попереднім рішенням празької влади.

8 лютого 1939 р. уряд Карпатської України звернувся до громадян: «Від Союму залежатиме дальший політичний і господарський розвиток нашого краю. Спільна листа є, власне, запорукою, що цей розвиток піде добрим шляхом, в чому будуть нам і надалі допомагати лояльні меншини: наші брати чехи та щирі приятелі німці і румуни<...> Ми є федеративною частиною Чехо-Словацької республіки, і тим самим інтереси нашої держави є тісно зв'язані з інтересами нашої сфедеризованої цілості. Найбільшим бажанням нашої Карпатської України з черги є, щоби така сама згода, взаємне зрозуміння та співпраця, до якої ми сьогодні в нашому краю між собою добилися, запанувала також між всіми сфедерованими державами республіки. Тільки тоді ми в такій атмосфері зрозуміння та взаємної допомоги будемо спільні, буде розвиватися і рости наша Карпатська Україна, а бажаємо, щоби розвивалися також і останні краї Чехо-Словацької

¹⁰² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 8.

¹⁰³ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 141.

¹⁰⁴ Там само. С. 145.

республіки. Божа поміч та спільна любов всіх громадян допоможе нам і нашій республіці вийти напевно на твердий шлях щасливої будучини. Всі разом, всі враз! У виборах голосуйте всі на одну спільну об'єднану листу! Хай живе нова федеративна республіка українців, словаків і чехів! Слава Україні!»¹⁰⁵. 8 лютого 1939 р. «Нова свобода» опублікувала звернення вірян православної церкви до населення із закликом голосувати за УНО: «Не забудьте, браття і сестри, що велика частина цілого українського народу є православна і в Карпатській Україні не може діятись жодна кривда православної вірі і Церкві. Карпатську Україну будуюмо для себе і своїх дітей, та для добра своєї Церкви. Фундамент під цю гарну будову кладемо дня 12 лютого, вибираючи свій перший національний Сойм. Всі православні, віддамо свій голос на єдину листу Українського Національного Об'єднання»¹⁰⁶.

Уряд Карпатської України приділяв багато уваги пропагандистській роботі, про що детально писав С. Росоха¹⁰⁷. Листівкова пропаганда посилилася напередодні виборів до Сойму, в листівках закликали голосувати за УНО. В одній із них йшлося про таке: «Тату, не забудь, що 12 лютого (февруара) будемо голосувати... Скажи і мамі, щоб дала свій голос. Тату, не забудь, що листу веде прем'єр-міністр др. Августин Волошин і міністр Юліян Ревай. Уважаймо, щоб не запропастили Рідний Край і тяжко здобуту свободу»¹⁰⁸. «Громадяни! Українці – Українки!» – твердила інша листівка, – на чолі кандидатки стоять: Батько Прем'єр о. Августин Волошин та міністр Юліян Ревай. Ви вірите цим людям? Так! Кожний має це сказати у неділю 12 лютого 1939 р.»¹⁰⁹.

Зазначимо, що окремі політичні сили хотіли подати свої кандидатські списки до Сойму, наприклад, депутати празького парламенту від колишньої аграрної партії і «Група підкарпатських русинів», але Центральна виборча комісія відмовила їм у цьому. Уряд докладав усіх зусиль, щоб за короткий відрізок часу переконати населення в необхідності голосувати за УНО, хоча жодна інша політична партія не брала участі у виборах до Сойму. В листівках поміж рядками читається ідея існування безальтернативної політичної

¹⁰⁵ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 212.

¹⁰⁶ Там само. С. 222.

¹⁰⁷ Росоха С. Сойм Карпатської України. Вінніпег, 1949 ; Львів : Меморіал, 1990. С. 31–40.

¹⁰⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 2.

¹⁰⁹ Там само. Арк. 4.

сили. «Ти вже об'єднався, говорилося в одній із них, – і ніколи вже більше не смієш розбиватися на партії та групи»¹¹⁰. 10 лютого по радіо було зачитано звернення Всеукраїнської народної ради до українського народу, яке завершувалося закликом: «Народе Український! Переживаємо момент історичний. Над нами зяясніла зоря свободи. Справа Українська вийшла на широкий форум політичний. На нас дивиться цілий світ. Будьмо ж мудрі, сильні, обережні. Менше слів, – більше діла! Кожний на своїй стійці виконуй свій обов'язок! А планова спільна праця, організованість та послух дадуть нам непереможну міць»¹¹¹.

Вибори до Сойму було призначено на 12 лютого 1939 р. Голосування мало відбуватися відповідно до Виборчого Закону Чехословацької Республіки, який все ще був чинним. Зауважимо, що «Легітимаційний листок про вибори» передбачав покарання: «Як провину тяжкою в'язницею від одного до шести місяців: коли дехто відбирає виборцями листу кандидатів без його виразного дозволу, або коли йому очеркує в листі кандидатів»¹¹². Цей запобіжний захід уряду не застеріг від порушень в декотрих округах.

Один із очевидців писав, що «результат недільних виборів <...> був так надзвичайно успішний і для українського народу та українців взагалі корисний, що заскочив своєю несподіванкою не тільки ворогів, але і приятелів Карпатської України»¹¹³. Із 92,5% населення, що взяли участь у виборах, 92,4% проголосували за УНО. Вибори пройшли задовільно й без значних порушень, а їх наслідки можна вважати достовірними¹¹⁴. Бюлетень Пресової Служби Карпатської України так передав враження німецького журналіста: «Мені доводилося переїжджати через багато сіл, в яких маяв білий прапор (тобто 98% проголосувало за УНО – Авт.). Я бачив, як селяни з захопленням в очах дивилися на той шматок полотна та гляділи на мене, немов би хотіли сказати: «Видиш нашу гордість, чужинце». Ви повинні гордитися національною свідомістю Вашого простолюття»¹¹⁵. Спомини людей вказують на небувале політичне піднесення під час виборів. М. Шимоня, житель с. Колочава, що на Міжгірщині, розповідав:

¹¹⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 3.

¹¹¹ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 227.

¹¹² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 64. Арк. 164.

¹¹³ Росоха С. Сойм Карпатської України. Львів : Меморіал, 1991. С. 49.

¹¹⁴ Там само. С. 50.

¹¹⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 5-6.

«Колочава уся проголосувала за УНО. Стільки було людей, що їх ланцюг в одному кінці села починався, а в другому закінчувався. Все було покрите синьо-жовтими знаменами, і здавалося, що Колочава – одне велике синьо-жовте полотнище». Так само тогочасні вибори описували Е. Медвідь, М. Липей, А. Субота, В. Цьока, В. Цех та інші. Закарпатці, які проживали в Бельгії, вислали своє привітання, а також просили «приєднати їх голоси».

14 лютого 1939 р. після перемоги партії УНО на виборах до Сойму Карпатської України А. Волошин звернувся до населення автономного краю: «Солодкий мій народе! Вже з перших вислідів голосовання бачив я щирі прояви Твоєї любові до тої великої Нації, з котрої Ти походиш. З великою утіхою, з невимовною радістю бачу, що Ти вже виробив у собі свідомість, що Ти не є вже тим пониженим рабом, тим нещасним рутеном, яким тебе колись з презирством прозивали чужі пани, але що Ти є сином великої Нації святого Володимира Великого і Ярослава Мудрого, що були першими основоположниками нашої рідної культури вже тоді, коли теперішні західні народи далеко були від цього. В цьому нашому великому успіху я бачу повну гарантію того, що наша країна, хоч мала, але на своєму місці постояла, є на міжнародному полі запевнена і що минуться за неї великі міжнародні спори. Тепер вже наша країна сконсолідована, і її чекає велика будучність <...> Особливо тішить мене те, що наша дорога була правильна, і ми тою дорогою ідемо далі, щоб вибудувати культуру, господарську і політичну самостійність для блага нашого народу, у згоді з нашими слов'янськими братами чехами і словаками у спільній федерації»¹¹⁶.

Зауважимо, що жителі низки населених пунктів віддали більшість голосів проти УНО. Так зробили жителі сіл Іза, Гудя, Вербовець, Смоголовиця, Руські Комарівці, Великі Лази, Буковець, Дусино, Пасіка, Вишня Розтока. Більше двох тисяч голосів проти УНО віддали в столиці Карпатської України – Хусті. Це свідчить про те, що люди могли вільно висловлювати свою думку.

Відповідно до Конституційного Закону №328 від 22 листопада 1938 р. про автономний статус краю, передбачалося проведення виборів і Сойму Карпатської України. В законі так окреслювався час проведення першого крайового парламенту: «Сойм Карпатської

¹¹⁶ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 230.

України буде вибраний найпізніше в квітні 1939 р. та скликаний в місяць по виборах президентом республіки до міста, яке означить карпато-українська влада»¹¹⁷. Уряд А. Волошина планував провести відкриття Сойму в Рахові 2 березня 1939 р., однак президент ЧСР Е. Гаха не скликав сесії на вказану дату. До цієї урочистої події було навіть випущено спеціальну поштову марку. Невдалою була також спроба провести відкриття Сойму 9 березня в Хусті. Е. Гаха дозволив скликати Сойм Карпатської України 21 березня 1939 р., але на прохання А. Волошина він змінив дату на 15 березня. Члени уряду Карпатської України звинувачували Прагу в постійному відтягненні Сойму. Однак згідно з Конституційним Законом від 22 листопада 1938 р. з боку чехословацької влади юридичних правопорушень не було.

14 березня 1939 р. А. Волошин проголосив самостійність Карпатської України: «Громадяни й громадянки Карпатської України! Рішенням словацького сойму була проголошена незалежність Словаччини. Тим була змінена й міжнародна ситуація Карпатської України, яка рішенням нашого Сойму буде ще офіційно проголошена незалежною державою. До остаточного рішення Сойму наша влада вже тепер цю нашу незалежність проголошує. Склад уряду Незалежної Карпатської України такий: Прем'єр – Др. Августин Волошин; заграничні справи – Юліян Ревай; внутрішні справи – Др. Юрій Перевізник; господарство – Степан Клочурак; фінанси й комунікація – Др. Юлій Брацайко; здоров'я й соціальна опіка – Др. Микола Долинай»¹¹⁸. Того ж дня А. Волошин надіслав телеграму міністру закордонних справ Німеччини Й. Ріббентропу, в якій повідомляв: «В імені Уряду Карпатської України прошу Вас прийняти до відома проголошення нашої самостійності під охороною Німецького Райху»¹¹⁹.

В. Шандору, представнику при уряді Чехословаччини, було запропоновано «виконати акт незалежності в Празі»¹²⁰. Він повідомив дипломатичну місію США в Празі про проголошення незалежності Карпатської України: «Після того, як Словаччина проголосила повну незалежність, Чехо-Словацька республіка перестала існувати. Тому

¹¹⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 4.

¹¹⁸ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 276.

¹¹⁹ Там само.

¹²⁰ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938-1939. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 269.

Карпатська Україна проголосила себе повністю незалежною на основі Мюнхенських рішень, які торкаються права самовизначення карпато-українського народу, так само як і завдяки Віденському арбітражу. Карпато-український народ жадає Вождя німецької нації та уряд німецької держави не відмовити у виявленню суверенного захисту незалежності Карпатської України»¹²¹.

На ухвалення такого рішення, безперечно, вплинуло проголошення самостійності Словаччиною та вторгнення угорських військ на територію Карпатської України. Ці події вказували на державний розпад ЧСР. Шістьом засіданням Сойму, які відбувалися протягом одного дня, судилося стати історичними, адже тоді були ухвалені рішення про незалежність, державний устрій, назву, мову, прапор, герб і гімн Карпатської України.

Августин Волошин відкрив Сойм словами: «Світлий Сойме! З глибини душі відчуваю важність тих слів, якими ословив я Вас, як першу законно вибрану політичну репрезентацію нашого народу. При цій нагоді, переживаю найвизначнішу хвилину свого життя. Світлий Сойме! В цих словах криється величезна важність нинішнього історичного дня. Боже Провидіння дозволило мені відкрити Перший Сойм Карпатської України словами Тараса Шевченка:

«Встане Україна, світ правди засвітить
і помоляться на волі невольничі діти...»

Висловлюю глибоку вдячність Богові, що дозволив дочекатися цього великого нашого свята, що є святом цілого українського народу. Дозволив якраз нам – найменшій частині українських земель – бути вільними. Від національної загибелі врятувала нас наша глибока віра у наше національне воскресіння. Почавши від XII віку, безупинно вів наш народ боротьбу за свої права із завойовниками і вже здавалося, що наші вороги зітруть нас із лиця землі.

Після зруйнування Січі підняв своє могутнє слово Тарас Шевченко, як степовий буревій; задрижав царський трон; всенародного пориву більше не можна було здержати.

В Карпатській Україні приготовлялася для нас неминуча загибель, щораз більше витискали нас у гори. Половина нашого народу приневолена була ви емігрувати. Нашу мову витиснено з урядів, а

¹²¹ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 277.

навіть з церкви. В Карпатській Україні відносини були неможливі. Та хоч як нас переслідували, дух, ідею не можна в кайдани закувати.

Що ми діждалися цього часу, можемо завдячувати витривалості нашого народу. Не зважаючи на всі трагічні переживання, залишилися ми вірними синами свого народу, дух предків додавав нам творчої сили і почуття єдності. Дня 12 лютого ми доказали, що ми достойні бути між вільними народами.

З цього місця сердечно дякую нашому народові за те велике довіря. Прирікаємо, що над своє життя будемо берегти його волю. Дякую всім братам-українцям за висловлення радості. Одночасно дякую і всім людям доброї волі, що тішаться нашими успіхами.

Ми розбудуємо Карпатську Україну, з признанням повних прав і національним меншостям, щоб усі громадяни Карпатської України почувалися щасливими <...>¹²².

Головою Сойму Карпатської України було обрано А. Штефана. Він виголосив яскраву промову: «<...> В історії Українського Народу не було ще випадку, щоб рішало всенароднім голосуванням вибране законодавне тіло. Видавали закони українські князі, королі й гетьмани, але одно згідною волею народу вибраного законодавного Сойму наше минуле не знає. Довгі століття український народ блукав у темряві й ждав на ліпшу долю, на свободу. Та тільки коли наступила 1938 осінь, пірвався наш народ до могутнього зриву й пустився відважно на нову, тяжку дорогу до просторів волі.

І ми, нашим народом вибрані представники Карпатської України, без вагання стаємо туди, куди нас призначено. Бо право й силу дають нам не насильство, не партійні інтриги, не нацькування одних проти других, не юдин гріш, але однозгідна, спонтанна воля українського народу в Карпатській Україні

Ми хочемо вірити, що незломну волю українського народу – жити своїм вільним життям – респектуватимуть всі культурні народи, котрим принцип самовизначення народів є святий заповіт і не пуста фраза. Бо зухвалість думати, що Всемогучий тільки для одного або двох народів творив цей світ. Кожний народ має святе право жити своїм власним життям на цьому світі. Український народ не є гостем у Карпатській Україні!..

Вірю, що Перший Український Сойм КУ (Карпатської України – Авт.) розпочату працю поведе так, що наш многострадальний народ буде тішитися своєю свободою, своєю правдою. Прошу Всемогучого,

¹²² Росоха С. Сойм Карпатської України. Львів : Меморіал, 1991. С. 61–62.

щоб дозволив Першому Українському Соймові КУ служити інтересам українського народу»¹²³. Делегати одногolosно ухвалили текст конституційного закону ч. 1:

1. Карпатська Україна є незалежна Держава.
2. Назва Держави є: Карпатська Україна.
3. Карпатська Україна є республікою з президентом, вибраним Соймом Карпатської України, на чолі.
4. Державна мова Карпатської України є українська мова.
5. Барва державного прапору Карпатської України є синя та жовта, при чому барва синя є горішня, а жовта є долішня.
6. Державним гербом Карпатської України є дотеперішній краєвий герб: медвіль у лівім червонім півколі, чотири сині та три жовті смуги у правому півколі і Тризуб св. Володимира Великого з хрестом на середньому зубі. Переведення цього місця закону полишається окремому законіві.
7. Державний гімн Карпатської України є «Ще не вмерла Україна».
8. Цей закон обов'язує зараз від його прийняття¹²⁴.

За результатами таємного голосування, президентом Карпатської України було вибрано А. Волошина. За нього проголосували всі послы.

Сойм проходив у той час, коли угорська армія вже вторглася на територію Карпатської України. Молода незалежна держава припинила своє існування, так і не розпочавши своєї діяльності. Однак виникнення Карпатської України ще раз продемонструвало усьому світу, що на Закарпатті живе частина українського народу, яка бажає мати власну державність разом зі своїми братами та сестрами з Великої України. Це підтверджується «Проголошенням Всеукраїнської Народної Ради до всього українського народу» 10 лютого 1939 р.: «Народе Український <...> кріпко віримо, що у новім великім бою нація Українська героїчно переможе і стане твердою стопою на тисячолітніх горах Золотоверхого, сонцем свободи осяяного, святого Києва!»¹²⁵. В меморандумі від 24 жовтня 1938 р. чітко сформульована ідея соборності всіх українських земель: «Карпатська Україна – складова частина території українського народу. Тому її населення усвідомлює свої обов'язки, що постають перед ним у даний момент не

¹²³ Росоха С. Сойм Карпатської України. Львів : Меморіал, 1991. С. 68–70.

¹²⁴ Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 278–279.

¹²⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 4.

лише стосовно своєї країни, але також стосовно всього українства»¹²⁶. Однак цим задумам не суджено було втілитися в життя.

Отже, внутрішньополітичний розвиток Карпатської України з вересня 1938 р. до середини березня 1939 р. був неоднозначним, суперечливим і складним. Найбільшим успіхом політичних сил було здобуття автономних прав краю у складі федеративної Чехословаччини. Заміна кабінету А. Бродія урядом А. Волошина свідчила про радикальну зміну політичної орієнтації. Починаючи з жовтня 1938 р. А. Волошин та його уряд взяли курс на українізацію всіх сфер суспільного життя Карпатської України. Українська влада орієнтувалася на Німеччину – єдину державу, що обіцяла гарантувати непорушність кордонів краю. Важливими віхами в житті закарпатців стали вибори і засідання Сойму Карпатської України – першого українського парламенту в краї. Незважаючи на те, що ухвалені Соймом рішення мають історичну вагу, вони виявилися формальними, адже окупація Карпатської України Угорщиною не дозволила їх реалізувати.

¹²⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 14. Арк. 1.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКО- ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ВІДНОСИН

Після поразки національно-визвольних змагань у 1918–1919 рр. державно-правовий статус Закарпаття часто змінювався. Виокремлюємо такі основні етапи: а) автономія в складі Угорщини згідно з законом №10 «Руська Крайна» від 26 грудня 1918 р.; б) рішення Всекарпатських Народних зборів від 21 січня 1919 р. про возз'єднання краю з УНР; в) автономія в складі ЧСР відповідно до рішень Сен-Жерменського мирного договору від 10 вересня 1919 р.

Питання приналежності Підкарпатської Русі остаточно розв'язав мирний трактат, укладений в Сен-Жермені. Державно-правовий статус Закарпаття визначався статтями 10–13:

Стаття 10: «Чехословаччина зобов'язується, що зорганізує територію південнокарпатських русинів в кордонах, визначених Головними союзними і об'єднаними державами в межах чехословацької держави як адміністративну одиницю, якій буде надано найширше самоуправління, сумісне з цілісністю чехословацької держави.

Стаття 11: Територія південнокарпатських русинів буде мати сейм самоуправління. Цей сейм буде мати законодавчу владу у справах мовних, шкільних та релігійних, а також в питаннях місцевого самоуправління та у всіх інших питаннях, який буде наділений законами чехословацької держави. Губернатор русинської території буде призначений президентом Чехословацької Республіки і буде відповідальний русинському сейму.

Стаття 12: Чехословаччина погоджується, щоб службовці на русинській території призначались, по можливості, з-поміж населення цієї території.

Стаття 13: Чехословаччина гарантує території русинів справедливе представництво в Законодавчих зборах Чехословацької республіки, до яких ця територія буде посилати депутатів, обраних на підставі конституції Чехословацької республіки. Ці депутати, однак, в сеймі Чехословаччини не будуть мати права голосу в жодних

законодавчих питаннях, які віднесені до компетенції русинського сейму»¹²⁷.

Уряд Чехословаччини, виконуючи рішення Сен-Жерменського договору, ввів основні положення ст. 10–13 до Конституції ЧСР, прийнятої 29 лютого 1920 р. (ст. 3, п. 1–9)¹²⁸. Ця Конституція юридично закріплювала державно-правовий статус Закарпаття в складі Чехословаччини. В. Шандор вказує, що «між постановами Сен-Жерменського договору і Конституцією ЧСР у справі автономії є, однак, поважні розходження, як також і помилкова інтерпретація»¹²⁹. Зокрема, у параграфі 3 Конституції ЧСР констатується, що «на чолі Підкарпатської Русі є губернатор, іменованій президентом Чехо-Словацької Республіки на внесок уряду і є відповідальний також Сойму Підкарпатської Русі»¹³⁰. «Мирний договір, – писав В. Шандор, – ясно постановляє, що Губернатор краю іменується президентом держави, але зовсім не передбачає, що «на внесок уряду», тобто центральної влади у Празі. З логіки Сен-Жерменського договору впливає, що президент республіки призначає губернатора на пропозицію Сойму Підкарпатської Русі і він є відповідальний перед Соймом. Призначення губернатора президентом республіки за пропозицією пражського уряду ставить його в повну залежність від влади у Празі, чим віднімаються йому його автономні привілеї. У такому випадку губернатор стає вищим державним урядовцем, якого пражський уряд може будь-коли замінити іншою особою. Це міняє цілий смисл Мирового договору про «якнайширшу автономію, сумісну з цілісністю держави»¹³¹. 20 квітня 1920 р. цивільну владу в Підкарпатській Русі було передано віце-губернатору. Це тільки переконало Г. Жатковича у тому, що його губернаторська посада була фікцією. Після цього Г. Жаткович емігрував до США, а посаду віце-губернатора зайняв чех Я. Брейха.

Згідно зі ст. 3 Конституції ЧСР від 29 лютого 1920 р. віце-губернатор спільно з губернатором підписував усі урядові акти. Отже, в його руках була зосереджена вся повнота влади в Підкарпатській Русі. Губерніальна рада складалася з губернатора, віце-губернатора, 10 обраних членів і 4 членів, призначених урядом ЧСР за пропозицією

¹²⁷ Стерчо П. Карпато-українська держава : До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Львів : За вільну Україну, 1994. С. 235–242.

¹²⁸ Там само. С. 235–242.

¹²⁹ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. С. 44.

¹³⁰ Там само.

¹³¹ Там само. С. 44–45.

губернатора. Генеральна рада розглядала всі питання, які стосувалися Підкарпатської Русі¹³². З цього випливає, що «державно-правові акти (пп. 10–13 договору від 10.X.1919, генеральний статут, конституція та інші), хоч на словах і «гарантували» автономію для Закарпаття, на ділі ж були законодавчими актами, які замість того, щоб забезпечити автономію краю, тут же обмежували її»¹³³.

Розглянемо основні положення Конституції ЧСР, що була чинною до 22 листопада 1938 р. Навіть після призначення 11 жовтня 1938 р. першого автономного уряду Підкарпатської Русі, який очолив А. Бродій, у краї все ще керувалися Конституцією Чехословаччини. 22 листопада 1938 р. чехословацький парламент змінив Конституцію ЧСР від 29 лютого 1920 р., доповнивши її постановами про федеративний устрій. Тоді ж було ухвалено окрему Конституційну грамоту Підкарпатської Русі, відповідно до якої край вважався федеративною частиною ЧСР. Завдяки цьому юридичний статус Закарпаття вийшов за межі автономії, визначеної в Сен-Жерменському договорі та чехословацькій Конституції 1920 р.¹³⁴.

Згідно з Конституційним Законом від 22 листопада 1938 р., «членам (його заступникам) Конституційного суду, якого дотепер назначував Президент Республіки на внесок Сойму Підкарпатської Русі, назначує Уряд Підкарпатської Русі» (розділ 1, частина 1, артикул 2). Урядову й виконавчу владу на території Підкарпатської Русі «виконує в усіх справах, що належать до компетенції Підкарпатської Русі, тричленний Уряд Підкарпатської Русі, який являється складовою частиною Центрального уряду (артикул 3)». Згідно з артикулом 5, «вибори до Сойму Підкарпатської Русі будуть переведені до п'яти місяців від оголошення цього закону», а «перше засідання Сойму <...> скличе до місяця по виборах Президент Республіки до міста, що його визначить Уряд Підкарпатської Русі». В конституційній поправці (§1) зазначалося: «1. Підкарпатська Русь є автономною складовою частиною Чехо-Словацької Республіки. 2. Дефінітивну назву автономної території південнокарпатських Русинів установить закон Сойму Підкарпатської Русі». В §2 було вказано, що «урядову мову та мову навчання в школах на території

¹³² Галас В., Поп І. Закарпаття в контексті політичної історії ХХ століття (Історіософські роздуми). Ужгород, 1995. С. 150.

¹³³ Там само. С. 151.

¹³⁴ Маркус В. Політична і державно-правна еволюція українського Закарпаття. Ужгород : Гражда, 1994. С. 33.

Підкарпатської Русі встановить Соїм Підкарпатської Русі»¹³⁵. Як вказує М. Болдижар, «вже через кілька днів автономний уряд порушив правові норми конституції», видавши розпорядження від 25 листопада 1938 р. про запровадження на території краю української мови¹³⁶. Додамо, що А. Волошин не заборонив назви і надписи чеською та словацькою мовами, їх можна було подавати паралельно з назвами і надписами українською.

Згідно з §4 глави 2 Конституційної грамоти, до компетенції чехословацького парламенту все ще входили відносини з іншими країнами, питання війни та укладення миру, торговельна й тарифна політика, експорт та імпорт, грошова одиниця, обороноздатність держави, транспорт, комунікації, правне унормування господарських і фінансових справ тощо. У §9 глави 2 цього закону зафіксовано: «1. У всіх справах, не наведених у §4, законодавчу владу на території Підкарпатської Русі виконує Соїм Підкарпатської Русі, вибраний загальним, безпосереднім, тайним голосуванням згідно з принципом пропорційного представництва». Соїм Підкарпатської Русі повинен був встановити устрій краю, але «в рамках правного устрою Чехо-Словацької Республіки»¹³⁷. Для зміни території краю потрібна була згода 2/3 більшості Соїму. 22 листопада 1938 р. по празькому радіо виступив міністр внутрішніх справ Карпатської України Ю. Ревай, який високо оцінив новий Конституційний Закон. «Закінчилася наша боротьба за волю народу, – говорив він, – моя радість впливає з двох причин: 1) серед найбурхливіших подій ми як національна одиниця, захоронили себе живими; 2) починаємо нове господарське життя, тому що Підкарпаття, підкарпатський народ має ухвалену свою конституцію <...> Наша країна стала державою, наш народ став державним народом <...> Закони для нашого краю, після нашої конституції, буде ухвалювати наш Соїм. Спільні у цілій федерації є: міністерство заграничних справ, міністерство народної оборони, однак із своєю місцевою командою, та справа державних позичок. Інакше нашою державою буде управляти Уряд нашої країни, що буде складатися тільки з синів нашого народу. При судах у Празі і Брні, що торкається нашого громадянства, всі скарги будуть полагоджуватися

¹³⁵ Стерчо П. Карпато-Українська держава : З історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 237.

¹³⁶ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 20.

¹³⁷ Стерчо П. Карпато-Українська держава : З історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 237.

окремими сенатами, що будуть зложені із наших людей. Наша конституція стала законом»¹³⁸.

Автономний уряд Карпатської України, який після рішень Віденського арбітражу було переміщено до Хуста, складався з чотирьох міністерств: внутрішніх справ, шкільництва, справедливості (юстиції) і комунікацій. Кожне окреме міністерство мало декілька ресортів (відділів). Міністерство юстиції очолив А. Дутка, шкільництва – А. Штефан, комунікацій – Ю. Ревай (паралельно виконував обов'язки міністра внутрішніх справ). Останнє відомство мало вісім ресортів: господарство, залізниці, пошта, телефон, телеграф, охорона здоров'я, торгівля і промисли, громадські роботи, соціальна опіка. Особистими секретарями А. Волошина було призначено С. Росоху та І. Рогача. В грудні 1938 р. секретарем прем'єр-міністра з політичних питань став С. Клочурак, начальником департаменту управління персоналом – надкомісар М. Лацанич, начальником відділу пропаганди – В. Комаринський, начальником департаменту законодавства і застережних справ – М. Кочерган, директором фінансів – С. Єфремов¹³⁹.

14 листопада 1938 р., тобто ще до ухвалення Конституційного Закону, що відбулося 22 листопада, рішенням Президії Ради Міністрів Підкарпатської Русі було створено службу безпеки, яка підпорядковувалася виключно голові уряду. 15 листопада Президія Поліційної Дирекції звернулася до А. Волошина з питанням про створення в Хусті Управління поліції. Прем'єр-міністр згоду дав, однак дещо обмежив її компетенцію, звівши діяльність поліції до «служби розвідчої, заділення поодиноких ресортів та інші праці, зв'язані з відкриттям уряду»¹⁴⁰. Начальником поліції було призначено надпоручника Ю. Білея. Серед завдань, які поклалися на поліцію, були: «1) забезпечити публічний спокій строгим доглядом над особами, ворожими державі; 2) охорона публічного й приватного майна та публічної моральності переслідуванням всякого роду злочинних елементів; 3) щодо зовнішнього вигляду міста, боротьба проти бруду та інших безпорядків на вулицях і прилюдних місцях за згодою з іншими відповідними чинниками»¹⁴¹. Начальник поліції Ю. Білей наказав «надати містові український характер <...> і до

¹³⁸ Нова свобода. 1938. 27 листопада.

¹³⁹ Нова свобода. 1938. 23 грудня.

¹⁴⁰ Нова свобода. 1938. 26 листопада.

¹⁴¹ Там само.

15 грудня 1938 р. всі вивіски та надписи в Хусті заготовити в українській мові»¹⁴².

Автономний уряд А. Волошина намагався організувати судову систему та судочинство Карпатської України, особливо актуальним це стало після рішень арбітражної комісії у Відні. 9 листопада 1938 р. Верховний суд ЧСР почав діяти в Левочі, а Крайовий суд і Державна прокуратурія перебралися з Ужгорода до Великого Березного. 9 грудня 1938 р. Президія Верховного суду в Левочі ухвалила розпорядження №21.290–3/38, в якому вказувалося:

«1) Після §1-го Постійної Комісії з 2 жовтня 1938 р., ч. 226 Зб. з. і р. заряджую для полагодження судової агенди про залишки судових округів, яких осідок зістався на землях відступлених Мадярщині, на час, поки не дойде до повної реорганізації судів, слідує окружні суди:

Окружний суд у Великому Березному.

Окружний суд в Нижніх Верецьких.

Окружний суд в Іршаві.

2) Після §2 цитованого розпорядження Постійної Комісії заряджую для окружних судів, підпорядкованих краєвим судам, осідок яких лежить на землях забраних мадярами, слідує краєві суди:

а) Краєвий суд в Великому Березному для окружного суду в Великому Березному і для окружного суду в Нижніх Верецьких для округу крайового суду в Ужгороді;

б) Краєвий суд в Хусті для окружного суду в Іршаві і окружного суду в Севлюші з округів краєвого суду в Берегові»¹⁴³.

Реорганізація всієї судової системи повинна була завершитися до 1 січня 1939 р. Газета «Нова свобода» повідомляла: «В Хусті буде <...> вищий суд і вища державна прокуратурія. В Карпатській Україні будуть два краєві суди, в Хусті й Великому Березному. Окружних судів буде 10, а саме: у Великому Березному, Середнім (поки що в Анталовцях), Сваляві, Нижніх Верецьких, Іршаві, Севлюші, Хусті, Воловім, Тячеві й Рахові. На ведучих містах будуть українці, тільки в тих випадках, коли не буде кваліфікованих людей, будуть колишні чужинці. Рівночасно з цією новою організацією судівництва будуть зліквідовані суди приляглих»¹⁴⁴.

¹⁴² Нова свобода. 1938. 26 листопада.

¹⁴³ Нова свобода. 1938. 27 грудня.

¹⁴⁴ Нова свобода. 1938. 22 грудня.

16 січня 1939 р. автономний уряд А. Волошина видав чотири розпорядження щодо організації в краї судової справи. В них йшлося про здійснення судочинства, створення Вищого суду і Державної Прокуратури, «Про становлення осідків і обводів судів та урядів публичної обвини» та про нормативний акт, пов'язаний із виконанням у краї «Закону про охорону республіки». 21 лютого 1939 р. А. Волошин видав останнє розпорядження уряду про судівництво, згідно з яким деякі села з одного судового округу переходили до іншого. Про судівництво Карпатської України юрист М. Брацайко писав: «Судівництво наше має бути перейняте відданістю та посвятою для судових справ. Воно має мати перед очима стару римську засаду: справедливість є основою (фундаментом) держави. Ми мусимо стреміти до того, щоб цей фундамент був сильний, непохитний мов скала гранітова. Так має і так мусить бути»¹⁴⁵.

Державна служба в Карпатській Україні є яскравим прикладом перехідного етапу від багатонаціонального державного утворення до мононаціональної держави зі значними змінами у національному складі державних службовців, що було зумовлено низкою важливих чинників. За конституцією Першої Чехословацької Республіки, Підкарпатській Русі гарантувалася «найвища міра самоврядування», а також стверджувалося, що вона «матиме власний парламент, який вибиратиме її провід та інших урядовців». Цей парламент «видаватиме закони в мовних, освітніх і релігійних справах, у справах внутрішньої адміністрації і в таких інших справах, які визначають йому закони Чехословацької Республіки». Однак, як вказує Ю. Шевельов, посада губернатора краю мала тільки декоративний характер, Сойм зібрано не було, а місцева влада зосереджувалася у руках чехів. Усе це, на думку дослідника, виглядало як продумана централізаційна політика пражського уряду в колонії¹⁴⁶.

Зауважимо, що ще з 1922 р. Чеська аграрна партія, а з 1935 р. Чеська національна партія проголошували, що «такі відсталі й убогі люди, як підкарпатські русини, не маючи традиції і досвіду в

¹⁴⁵ Нова свобода. 1939. 7 січня.

¹⁴⁶ Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941) : Стан і статус. К. : Сучасність, 1987. С. 242–245; Чаварга А. Екстралінгвальні чинники розвитку української літературної мови на теренах історичного Закарпаття у 20–40-х рр. ХХ ст. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2017. Вип. 22. С. 69.

політичному житті, є незрілими для самоврядування, вони можуть завдати собі шкоди»¹⁴⁷.

Насправді ж празький уряд не був зацікавлений у консолідації місцевого українського населення і тому надавав підкарпатським українцям рівно стільки прав і свобод, щоб вони не могли вийти з-під контролю влади. Якщо заходи угорської влади були відкрито спрямовані на повне винародовлення місцевого населення, то чехи змушені були діяти завуальовано, адже підкарпатським українцям їх права гарантувалися конституцією та Сен-Жерменським договором¹⁴⁸.

Як вказує А. Штефан, чеська влада розпалювала у краї мовну та релігійну ворожнечі, сприяла безпринципній політичній активності (20–30 політичних партій) та потурала партійним посяганням і «кумівству». Правлячі бюрократичні кола становили близько 20 000 чехів плюс 20 000 членів їх сімей. Посилювався економічний тиск, аграрна реформа була незадовільною, а 70% відокремлених ділянок землі залишилися нерозподіленими. На рівнинах осідали чеські колоністи в той час, як українських патріотів, які виступали проти влади і намагалися покращити майбутнє Карпатської України, таврували як іредентистів або нацистів, іноді навіть як комуністичних агентів¹⁴⁹.

У праці отця Севастіяна Сабола, надрукованій під псевдонімом Юрій Боржава, також знаходимо згадки про засилля в краї службовців чеської національності: «На Підкарпатській Україні чехи завели колонізаційну політику. Не лише на високі, але навіть на найнижче плачені урядом становища на Закарпатті вони понасаджували своїх людей з Чехії, включно з жандармами, фінансами, навіть дверниками. І так по 10 роках Чехословаччини, на Закарпатті, де до 1918 р. не було майже ні одного Чеха, урядовий апарат на 80% складався із самих Чехів. Навіть владу краєвого губернатора Чехи обмежували, а більшу владу давали чеському віцегубернаторові. Вже в перших роках існування Чехословаччини знеохочений такою колонізаційною політикою, д-р Г. Жаткович зрезигнував 17.ІІІ.1921 і вернувся назад до ЗДА, а на його місце Прага іменувала згодом безсилового д-ра А. Бескида. Але чеський віцегубернатор А. Розсипаль як і його

¹⁴⁷ Stefan A. From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine. New York : Carpathian Star Publishing Co., 1954. P. 24; Чаварга А. Екстралінгвальні чинники розвитку української літературної мови на теренах історичного Закарпаття у 20–40-х рр. ХХ ст. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2017. Вип. 22. С. 69.

¹⁴⁸ Чаварга А. Екстралінгвальні чинники розвитку української літературної мови на теренах історичного Закарпаття у 20–40-х рр. ХХ ст. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2017. Вип. 22. С. 69.

¹⁴⁹ Stefan A. From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine. New York : Carpathian Star Publishing Co., 1954. P. 24–25.

дальші наслідники аж до 1938 р., був і надалі властивим і найбільшим володарем Закарпаття. Урядовою мовою була офіційно й на папері мова руська, але подання, писані чеською мовою, таки скорше полагоджувано. З напливом Чехів на Закарпатті зростало й число чеських шкіл, які засновувано навіть там, де чеських урядовців (жандармів, фінансів, поштарів) було всього 3–4 родини»¹⁵⁰. Як вказує П. Чучка, чеська влада у 1933 та 1936 рр. навіть вдавалася до заборони самих назв «українець» та «українське» щодо Підкарпатської Русі, а цензори викреслювали речення, в яких закарпатців називали українцями¹⁵¹. Ф. Тіхий у своїх споминах про Ужгород міжвоєнного періоду пише, що слово «український» на Підкарпатській Русі було тяжко проклято, а замість нього слід було вживати «руський»¹⁵².

А. Штефан наголошує на тому, що при розподілі фінансів першочергово виділялися кошти на потреби чехів, на виплату заробітних плат понад 20 000 чеським чиновникам на Закарпатті, на будівництво чеських шкіл у краї та на розкішні кабінети для державних управлінців чеської національності (яким платили значно більше, аніж українцям)¹⁵³.

Уряд Карпатської України робив усе можливе для того, щоб між українцями і чехами, які проживали в краї, були добросусідські взаємини. Перед Міністерством внутрішніх справ Карпатської України А. Волошин поставив завдання, «щоби у найкоротшому часі між українським народом і чеським урядництвом настали знову нормальні, приятельські відносини»¹⁵⁴. Зауважимо, що їх значно погіршила античеська пропаганда проугорської «п'ятої колони» в краї, про що йтиметься далі. Призначаючи А. Волошина прем'єр-міністром, чехословацький уряд покладав на нього великі надії як на поміркованого політичного діяча, сподіваючись на його нейтралітет у внутрішній політичній боротьбі. А. Волошин добре це усвідомлював, коли закликав місцеве населення виконувати «правильно свої повинності в межах Чехословацької Республіки»¹⁵⁵. Навіть у наказі про запровадження в краї української мови було запропоновано також

¹⁵⁰ Боржава Юрій (о. Севастіян Сабол). Від Угорської Русі до Карпатської України. Філадельфія : Карпатський Голос, 1956. С. 27.

¹⁵¹ Чучка П. Питання літературної і державної мови в Карпатській Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія : Філологія*. 1995. Вип. 1. С. 69.

¹⁵² Тіхий Ф. Ужгород 1923: Спомини / Перекл. з чes. Л. Мольнар. Передм. Л. Белея. Ужгород : фірма «Ріка», 1992. С. 13.

¹⁵³ Stefan A. From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine. New York : Carpathian Star Publishing Co., 1954. P. 26.

¹⁵⁴ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 64. Арк. 60–62.

¹⁵⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 47. Арк. 9.

поміщати на вивісках надписи чеською або словацькою мовами¹⁵⁶. Отже, призначення А. Волошина прем'єр-міністром не спричинило радикальних змін в українсько-чеських відносинах.

Станом на лютий 1939 р. в краї проживало 8,5 тисяч чеських чиновників (разом із сім'ями – 15 тисяч). Сучасні дослідники вказують, що переважна більшість із них вороже ставилася до влади А. Волошина і всього українського¹⁵⁷, боячись українізації. Члени Української національної ради у Великій Копані скаржилися А. Волошину на місцевого коменданта жандармерії Й. Кріжа, який «робить великі неприємності в нашій селі, агітовав і ще є і днесь підбурює населення проти одної кандидатської листи»¹⁵⁸. На вимогу жителів В. Копані покинути село Й. Кріж відповідав: «Я пуйду з Копане, але єще мусім забіт двадцят неб тщицет українцу»¹⁵⁹. В с. Довге весь «склад учительства є ворожий українській нації»¹⁶⁰. В. Гренджа-Донський писав, що «чехи, не тільки що на кожному кроці провадять саботажі, але навіть відкрито агітують. Комендант жандармерії в Буштині відкрито говорить, що з приходом українського уряду буде населенню гірше»¹⁶¹. Жителі с. Білки скаржилися А. Волошину на місцевого коменданта жандармерії Богача, який «є запеклим чеським шовіністом, що все ворожо ставився і ще й нині ставиться до української справи»¹⁶². Автори скарги звинувачували Богача в провокаціях: «<...> Хтось болотом обкидав чеський надпис на бувшій чеській захоронці, де тепер знаходиться управа <...> Болотом були обкидані і вікна канцелярії управи. Пан комендант скоро по обкиданню болотом надпису появився в касарні Січи і заявив, що цей вчинок зробили січовики <...> Підозріваемо, що це було навмисно приготовано, щоб нас випровокувати і очернити, що ми виступаємо проти чехів»¹⁶³.

Отже, переважна більшість чеських чиновників вороже ставилася до українського уряду, що негативно позначалося на українсько-чеських взаєминах. Однак нерідко ініціаторами античеських заходів

¹⁵⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 10. Арк. 5.

¹⁵⁷ Богів О. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) і політика європейських держав в радянській історіографії (1944–1991 рр.). *Закарпатська Україна: 1945 рік* : Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю Перемоги над фашизмом та 50-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. 26 травня 1995 р. Ужгород : Патент, 1995. С. 78–91.

¹⁵⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 28. Арк. 1.

¹⁵⁹ Там само. Арк. 2.

¹⁶⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 55. Арк. 32.

¹⁶¹ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 117.

¹⁶² ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 3.

¹⁶³ Там само. Арк. 4.

були січовики. Юрист М. Бандусяк у зверненні до слідчої комісії Президії УЦНР писав, що особистий секретар А. Волошина І. Рогач «закликав січовиків розбивати вікна <...>, зривати чеські прапори. Внаслідок такої вихови січовики билися з вояками і поліцією»¹⁶⁴. Житель с. Колочава М. Шимоня розповідав про те, як місцеві січовики у спілці з галичанами скинули чехословацький прапор і замінили його українським. Інший учасник подій 1938–1939 рр. Й. Сарвадій писав про окружного начальника в Рахові Солом'яного, який наказав до 21 березня 1939 р. замінити чеські надписи українськими. «Місцева команда Січі, – писав Й. Сарвадій, – однієї ночі самочинно позривала чужомовні надписи, що спричинило непорозуміння з урядом. Цей почин д-р Фрищин прилюдно зганив, – січовики втручаються у не свої справи. Коли д-р Фрищин був у міністерстві шкільництва в Хусті, запрошено його до Головної Команди Січі, де накинули йому на голову коц й побили так, що навіть ребра поломили»¹⁶⁵.

З цього випливає, що обидві сторони спричинилися до конфронтації у чесько-українських стосунках. Чехи не сприймали українську владу та її рішення, а українці намагалися позбутися «опіки», нерідко використовуючи для цього різні методи, іноді такі, що суперечили чехословацькій конституції. Уряд А. Волошина не завжди мав змогу контролювати політичну ситуацію в краї. Українсько-чеські відносини різко загострилися після призначення чеського генерала Л. Прхали третім міністром Карпатської України. Уряд А. Волошина вважав це втручанням у внутрішні справи автономної держави. 20 січня 1939 р. А. Волошин у листі до Л. Прхали писав: «Це порушення автономних прав К.У. (П.Р.) викликало велике обурення між карпато-українським населенням. Свідчать про це стихія демонстрацій, які дуже згіршили дотепер на загальні добрі відносини між карпато-українським населенням і чеським урядництвом К.У. <...> Співпраця з Вами у правительстві К.У. (П.Р.) за тих обставин є неможливою»¹⁶⁶.

В багатьох населених пунктах демонстрації проти призначення Л. Прхали українським міністром вилилися у масові акції протесту. Жителі с. Вучкового вислали на ім'я УЦНР «Маніфест про життя, або смерть», в якому вимагали відкликання Л. Прхали, а також звільнення зі службових посад всіх чехів¹⁶⁷. Надійшов протест із с. Торунь: «Раз

¹⁶⁴ ДАЗО. Ф. 1148. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 3.

¹⁶⁵ Сарвадій Й. Змова проти уряду Карпатської України. Карпатський Союз, 1984. С. 14.

¹⁶⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 64. Арк. 42, 44.

¹⁶⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 178. Арк. 42.

здобутої волі ціною нашої крові чехам не дамо. Лише по наших трупах нас всіх чехи можуть посягнути на нашу волю»¹⁶⁸. Негайного відкликання міністра-чеха вимагали жителі Колочави, Річки, Великого Студеного та інших закарпатських гірських сіл¹⁶⁹. Зауважимо, що окремі представники уряду роз'їжджали по селах і закликали народні маси до протестів проти призначення Л. Прхали українським міністром. 5 лютого 1939 р. чеський капітан Новосад заарештував Костя Ліневича та чотирьох січовиків за проведення агітації перед виборами та розповсюдження листівок проти генерала Прхали¹⁷⁰. Попри протести, Л. Прхала виконував обов'язки міністра транспорту.

Сучасні українські дослідники розглядають складання присяги державним службовцем як особливу форму державного правління: «Організація прийняття Присяги державним службовцем є правовою формою державного управління, так як наслідком такої дії є набуття особою статусу державного службовця – юридичного факту, який в свою чергу генерує державно-правові відносини»¹⁷¹. Що стосується державної служби в Чехословацькій Республіці, зокрема в «автономній» Підкарпатській Русі, то перед тим, як узятися до виконання своїх службових обов'язків, державний службовець повинен був скласти присягу на вірність Чехословацькій республіці. В особовій справі місцевого чиновника українського походження І. Чонки знаходимо запис про складання присяги. Тут подаємо переклад з чеської:

«Службова присяга

Я обіцяю своєю честю та совістю, що завжди буду вірний Чехословацькій Республіці і підкорятимуся її уряду, присягаю дотримуватись усіх державних законів, виконувати всі свої службові обов'язки відповідно до чинного законодавства та положень старанно, сумлінно та неупереджено, присягаю не видавати службові таємниці, і всіма своїми діями дбати про благо держави та інтереси державної служби.

Ужгород, 31 січня 1938.

Присягу склав: _____
віцегубернатор Підк. Русі
/керівник крєвого уряду/
(підпис)» (перекл. з чеської Н. Петріца)¹⁷².

¹⁶⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 78. Арк. 48.

¹⁶⁹ Там само. Арк. 44, 106, 115.

¹⁷⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 10. Арк. 3.

¹⁷¹ Андреев В. Присяга державного службовця в Україні : процедурно-управлінський аспект. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 5. С. 52–58.

¹⁷² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 27. Арк. 27.

Вважаємо суттєвим недоліком те, що в присязі не згадується про повинність перед багатонаціональним населенням, інтересам якого насамперед повинен служити кожен чиновник. Через численні випадки зловживання службовими повноваженнями чиновниками чеської національності можна зробити висновок, що дотримання та реалізація прав та свобод національних меншин не входили до кола інтересів правління Чехословацької Республіки.

У декотрих випадках (при переведенні з однієї посади на іншу) державні службовці могли скласти присягу не один раз, зокрема А. Фельдеш, державний учитель в Берегові, складав службову присягу двічі: «Дано сіе дефинитивному учителю в Береговѣ АДОЛЬФУ ФЕЛЬДЕШУ в том, что он як временный учитель сложил обѣт вѣрности Ческословацкой републикѣ дня 7. децембра 1920 года, а дня 24. августа 1925 года сложил службову присягу на вѣрность Ческословацкой републикѣ, як дефинитивный учитель, что подписью и приложеніем урядовой печати подтверждается»¹⁷³.

На першому засіданні Сойму Карпатської України, яке відбулося в Хусті 15.03.1939 р., обрані послы склали такі обітниці: «Обіцяю, що додержуватиму закони та свої предсідницькі обов'язки безсторонньо виконуватиму за своїм найліпшим знанням і совістю»¹⁷⁴; «Обіцяю, що буду вірний Карпатській Україні і що додержуватиму закони та свій мандат виконуватиму за своїм найліпшим знанням і совістю»¹⁷⁵.

Кожен із державних службовців Карпатської України повинен був скласти присягу безпосередньо керівникові президії міністерства, до якого був призначений на посаду. У повідомленні Міністерства господарських справ Карпатської України панові Інж. Атанасу Костянтину Гладію про «Іменовання правит. комісару до торговельно-промислової палати в Хусті» вказано: «Нинішнє іменування стає правосильним по зложенню службового обіту до рук шефа президії тутешнього міністерства»¹⁷⁶.

Про надужиття державних службовців чеської національності на теренах історичного Закарпаття збереглося чимало свідчень. Про це, наприклад, читаємо у відповіді Міністерства внутрішніх справ Підкарпатської Русі в Хусті, ч. 278 през. / 1939 від 11.01.1939 р. («Урядовці політичної адміністративи на Підкарпатській Русі, давання

¹⁷³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 162. Арк. 1–28.

¹⁷⁴ Росоха С. Сойм Карпатської України (в 10-ти ліття проголошення самостійности). Вінніпег, 1949. С. 73.

¹⁷⁵ Там само. С. 65.

¹⁷⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 145. Арк. 46.

до диспозиції») на розпорядження Президії правління Підкарпатської Русі в Хусті ч. 199/1939 від 04.01.1939 р. про «Упорядкування персональних справ службовців при новій систематизації». Зауважимо, що в цьому документі не тільки подано списки урядовців-правників політичної адміністрації та рахункових урядовців міністерства, переданих до диспозиції, але й детально пояснюються причини такого рішення. О. Павлюх (за міністра внутрішніх справ) пише, що «до реорганізації політичної управи на Підкарпатській Русі було всіх концептних урядовців-правників 75, з того 26 чеської народности, отже 34%. З цих 26 урядовців чеської народности дається нині до диспозиції пражського правительства 10 урядовців, отже зі загального числа чеських урядовців концептної правної служби 38%»¹⁷⁷. З концептних урядовців-правників політичної адміністрації мали бути переведені: віцегубернер Др. Я. Мезнік, радник правління Е. Вопршалек, старші радники політичної адміністрації Л. Шімак, Др. К. Рорбахер, К. Риба, радники політичної адміністрації О. Секерка, Др. Ф. Вацек, Др. К. Горжейш, К. Заїчек, конціпієнт політичної адміністрації Ф. Франк. А з рахункових урядовців до перенесення пропонували старших рахункових секретарів Й. Пумпра, Й. Влюдського, І. Урбана, рахункових секретарів З. Гейзляра, А. Томана, К. Павела¹⁷⁸. О. Павлюх вказує, що причини диспозиції чиновників чеської національності здебільшого однакові: загравання з представниками українського та «руського» напрямів, яке насправді служило тільки одній меті – розділенню населення та сіянню ворожнечі між представниками цих двох таборів; зневажливе ставлення до місцевих українців та їхньої мови; зловживання службовим становищем. Крім того, в.о. міністра внутрішніх справ О. Павлюх детально розглядає діяльність декотрих місцевих чиновників чеської національності: «Що до бувшого віцегубернатора Др. Ярослава Мезніка приходиться в увагу передовсім факт, що в ново переведеній системізації концептної правної служби на Підкарпатській Русі не є системізоване жадне місце у першій платіжній ступниці, у якій іменованій урядовець знаходиться. Далше треба запримітити, що іменованій вправді на верх видавався об'єктивним урядовцем, який однак хоронив інтереси українського населення так і людей т.зв. «руської» орієнтації, в дійсності однак інтригував межі обома напрямками і водився при своїй політиці так як

¹⁷⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 152. Арк. 4–5.

¹⁷⁸ Там само.

його попередник старим гаслом: «дівіде ет імпера». Був він що до своїх політичних метод може ще небезпечнішим як його попередник краєвий президент Розсипаль. По українськи ненаучився ані мінімально.

О скілький йде о правительственного радника Еміля Вопршалька, то і у другій платєбній ступниці не є в ново переведеній систематизації концептного урядництва-правничого системізоване жедне місце. Крім цього був правительственный радник Еміль Вопршалек небезпечним інтриганом, який на політиці інтриговання межі різними партіями і людьми глядав власного інтереса кар'єри. Хотя служив довгі роки роки на Підкарпатській Русі ненаучився ані в мінімальнім ступні язик тутешнього населення і своїми різними вироками стояв на становиску, що тутешнє населення має бути зчехізоване. Для нього не ма на Підкарпатській Русі нині місця.

Др. Карло Рорбахер був знаним україножером, який де міг робив українському населенню яко поліційний референт пакости. Одним з його послідних подвигів було відкинення статуту товариства «Табор», тому що яко урядова мова товариства була наведена мова українська й тому що в статуті було наведено слово «Підкарпатська Русь» підчас коли Др. Рорбахер у відкидаючім вимірі твердив, що жадної «Підкарпатської Русі» не ма, що є лише «Подкарпатська Русь». Хотя на Підкарпатській Русі служив від 1920 року, по українськи ненаучився ані у мінімальній мірі.

Остатні урядовців ненаучилися мимо довголітньої служби на Підкарпатській Русі мови населення й не можуть тому ту дальше успішно урядовати.

Конціпієнт Франк був віцегубернатором Др. Мезніком на шкоду тутешніх прохачів о службі прийнятий до державної служби, хотя вже мав більше як 35 літ. Не уміє по українськи й не може тому бути успішно ужитий в тутешній політичній службі.

Що до рахункових урядників даються до діспозиції ці, які або до тепер взагалі ще ненаступили до служби, або ту вправді є, але не хотять на Підкарпатській Русі служити. Звертаю увагу, що і з тих урядовців рахункової служби, які ту остануться, є переважаюча часть чеської народности. Є це однак фахівці, проти яким не ма жадних зауважень»¹⁷⁹.

О. Пагіря опублікував переклади доносів др-ра Я. Мезніка празькому уряду про суспільно-політичний стан справ на

¹⁷⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 152. Арк. 4–5.

Підкарпатській Русі та місцевих діячів О. Геровського та А. Бродія. Ось, що пише віце-губернатор Підкарпатської Русі Я. Мезнік про місію О. Геровського та політичну ситуацію в краї у повідомленні до Президії Міністерства внутрішніх справ у Празі від 18.09.1938 р. (під грифом «Цілком таємно!»): «Найширша автономія, забезпечена у 1920 році на основі Сен-Жерменського договору про автономну територію Підкарпатської Русі Конституцією республіки Чехословацької, була на т. зв. першому етапі реалізована у законі №172 від 1937 року і має бути завершена постановою Союму Підкарпатської Русі, яка, за твердженнями конституційних діячів, незабаром буде прийнята.

Реалізація цієї конституційної автономії – програма як чехословацьких конституційних діячів, так і всіх політичних партій на Підкарпатській Русі. Для двох із підкарпатурських партій, а саме для партії Автономноземлеробського союзу (депутати А. Бродій* та П'ещак*) та для Російської національно-автономної партії (депутат д-р С. Фенцик*), автономія Підкарпатської Русі є серцевиною їхніх політичних програм.

До зусиль чехословацьких політиків щодо реалізації автономії Підкарпатської Русі від травня 1938 року дуже активно долучається д-р О. Геровський, німецький (югославський?) громадянин. Він робить це у тісній співпраці з депутатом Андрієм Бродієм. Таке втручання д-ра О. Геровського викликає в мене великі сумніви і побоювання, тож дозволю собі звернути на нього увагу.

Автономію та самоуправління Підкарпатська Русь отримала під впливом нинішньої зовнішньополітичної ситуації особливого забарвлення. Третій Рейх намагається отримати вирішальний вплив на зовнішню та внутрішню політику Чехословацької Республіки, щоби підлаштувати її під свої політичні цілі. Коли спроби насильного вирішення цього плану не вдаються, Третій Рейх намагається досягнути своєї мети спробами послаблення внутрішньої структури нашої країни і розбиття її єдності. Хорошим підґрунтям для цього є розмаїтий національний склад Чехословацької республіки і відцентрові, сепаратистські тенденції окремих національних складових. Для підсилення таких тенденцій можна дуже ефективно використовувати зусилля до самовизначення націй і прагнення т.зв. автономії. Кінцевою метою цих спроб є відрив певної частини території від Чехословацької республіки, або ж, якби такий відрив був відразу неможливим і небажаним, – ослаблення впливу центральної державної влади на цих територіях до мінімуму і створення тут

«закритих для чехів і чеської мови територій». Останнє – особливо тому, що чехи – невіддільні носії чехословацької державної думки.

Ці зусилля від початку існування Чехословацької Республіки найбільш інтенсивним способом підбурюються і підтримуються у Словаччині та на Підкарпатській Русі з боку Угорщини, як наслідок угорської ревізійської держави. Останнім часом Третій Рейх перебрав ініціативу щодо створення і підтримки цих зусиль»¹⁸⁰. Як бачимо, віце-губернатор Підкарпатської Русі Я. Мезнік не міг сприйняти того, що місцеве українське населення хотіло здобути автономію, і вважав, що за цим обов'язково стоять якісь зовнішні політичні сили, зокрема чи то угорські, чи то німецькі. Ми не беремо до уваги те, що і тогочасна Угорщина, і Німеччина справді намагалися всіляко дестабілізувати ситуацію в краї, бо, на нашу думку, здобуття українцями Підкарпатської Русі незалежності назрівало роками.

13.02.1939 р. датована справа чиновника О. Зіми (Чис. 412/39). Предмет: Олдржіх Зіма, урядовець Окр. Ур. в Перечині):
«Хв. ПРЕЗІДІЯ ВЛАДИ К.У.

в Хусті.

При Окріжнім Уряді в Перечині єсть урядовець п.Олдржіх Зіма. Своім провокативним поведінням викликає він обурення у населення. На основі доходжень розв. органів було подано в грудні 1938. Зв'язковому Старшині прохання про його переміщення. До нинішнього дня нічо не сталося в тій справі, а як нам голосять, цей урядовець в почутті своєї безкарности взяв ще більш шовіністичний курс.

Доходить до того, що не можна за дальше ручити, як нам голосять.

Вважаємо проте доцільним в інтересі загалу просити: «Влада К.У. зволить взяти до евіденції ОЛДРЖІХА ЗІМУ, урядовця Окр. Уряду в Перечині, та віддати його при найблизшій нагоді до диспозиції Влади в Празі.

З Привітом «Слава Україні»
А. Волошин
Генеральний Секретар»¹⁸¹.

¹⁸⁰ Пагіря О. Карпатська Україна в документах другої Чехо-Словацької Республіки : у 2 кн. / перекл. із чеської І. Забіяка; картограф Д. Вортман. Книга II. Львів : Україна Модерна ; Видавництво Українського Католицького Університету, 2020. 864 с. (Серія «Україна. Європа : 1921–1939», підсерія «Карпатська Україна 1938–1939»). С. 68–69.

¹⁸¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 30. Арк. 1.

В одній із передвиборчих листівок УНО згадується також про національну приналежність державних службовців, зокрема йдеться про те, що після виборів до першого Союму Карпатської України, державними урядниками будуть тільки представники українського населення: «Український народ! Від кількох місяців стався Ти справжнім господарем своєї прадідної землі. Управу Твого Краю, Карпатської України, перебрали Твої найліпші сини, о. Др. Августин Волошин прем'єр, та Юліян Ревай міністер.

Твоя бесіда загомонила по всіх урядах, як цього не було від соток літ.

Ти пересташ від сьогодні працювати на ті, які Тебе і Твоїх предків гнобили, та використовували.

Працюєш, та будеш працювати лише на себе і своїх дітей.

Правительство наше рішило постаратися для Тебе про землю, працю, та хліб.

Ти вже не будеш більше голодний та обдертий.

Земля державна, та великі земельні маєтки з чужих рук, перейдуть як власність у руки Твої.

Діти Твої вчатся вже в рідних українських школах.

Державними урядниками і приватними будуть тільки Твої сини, та доньки.

Ти перестав слухати чужих а йдеш за проводом Твоїх найкращих синів. Прапор Твій синьо-жовтий, який маяв тут за князя Федора Корятовича, замаяв знова по всіх богатих та бідних хатах Карпатської України.

Милозвучна Твоя мова гомонить знова від найвищих урядів до найдалших закутин Твого села.

Наша влада не обіцяла, але переводила та переводить в життя все, що має кожний достойний свого імени народ, то є всі його життєві справи суть виключно в його руках.

Дня 12. лютого цього року Ти маєш і мусиш листком голосування потвердити правильність поступовання Твоїї влади.

Рівночасно маєш можливість собі Твій перший Український Союм. Союм цей рішати буде не лише про Твою долю, але також про долю Твоїх синів, та доньок.

Ти 12. лютого (февруара) цього року рішиш невідклично, ясно та певно перед цілим світом, що Ти вибереш свій союм в тім складі, в яким Тобі предкладає Українське Національне Обеднання, як це Тобі наказує Твоя національна честь, та гордість.

Перед Тобою сьогодні лежить лише одна кандидатна листина.

Це є одинока листина, а то листина Українського Національного Об'єднання.

Український Народі Карпатської України!

Ти вже об'єднався і ніколи не смієш вже більше розбиватися на партії та групи, всі як один, так муж як і жінка, спішіть масово до голосування.

Ніхто не сміє від цього горожансько-народнього обов'язку відтягнутися. Всі вкладайте кандидатний листок до виборчої урни.

Нехай цілий світ переконається, що Український Народ в Карпатській Україні є свідомий не лише своїх прав, але й обов'язків.

Нехай живе перший український сойм Карпатської України!

Слава Україні!

Провід Українського Національного Об'єднання:

Андрій Ворон, генеральний секретар.

Федір Ревай, провідник»¹⁸².

На жаль, зловживання владою або службовим становищем державними службовцями чеської національності в Карпатській Україні було звичним явищем. Рівність між народами у Першій Чехословацькій Республіці фактично існувала тільки на папері, в реальності ж представники інших народів, крім чеського (тут йдеться про українців), зазнавали утисків, знущань, а інколи навіть переслідувань. Тому саме «націоналізація» державної служби була першим кроком у побудові незалежної української держави – Карпатської України. Для цього необхідно було звільнити переважну більшість чиновників чеської національності з державних посад, зокрема тих, які проявляли ворожість до українців.

Звільнення службовців чеської та інших національностей, крім української, з державних посад та переміщення їх до Чехії, Словаччини чи Моравії тривало майже впродовж усього часу існування Карпатської України (жовтень 1938 – березень 1939 рр.).

На початку листопада 1938 р. влада Підкарпатської Русі відправила державних службовців у позачергову відпустку. Таке рішення було пов'язане з окупацією Ужгорода, Мукачева та Берегова. 04.11.1938 р. про це було повідомлено працівників установи відбування покарань в м. Ужгороді (Президіум правління Підкарпатської Русі в Ужгороді, ч. 307/1938, «Звільнення від служби в Підкарпатській Русі») таким офіційним листом:

¹⁸² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 1–5.

«Президія уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді

Номер: 307/1938

Тема: Звільнення від служби на Підкарпатській Русі

Пан Августин Безечні

наглядач в'язниці Ужгорода

Внаслідок евакуації Ужгорода, Берегова та Мукачева та неможливості влаштувати вас до служби юстиції на Підкарпатській Русі, уряд Підкарпатської Русі надає вам спеціальну відпустку аж до рішення Міністерства юстиції у Братиславі, у розпорядження якого вас передаємо.

В Ужгороді, 4 листопада 1938 року.

Міністр:

Кругла печатка: Президія уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді»
(перекл. з чеської Н. Петріца)¹⁸³.

10.11.1938 р. у Празі висловили своє незадоволення таким рішенням влади Підкарпатської Русі та опротестували його, про що читаємо у «Листі президії міністрів ЧСР про перевищення урядом Підкарпатської Русі своїх повноважень у справі переведення чеських державних службовців із територій, зайятих Угорщиною» (№27.250/38 т.г.) до Відомства міністерства у справах Підкарпатської Русі (до рук пана міністра монс. А. Волошина) в Хусті: «У ці дні до різних галузевих празьких міністерств прийшла низка державних службовців з Підкарпатської Русі, які принесли з собою декрети місцевого уряду на Підкарпатській Русі, видані президією уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді, за якими цим співробітникам надається позачергова оплачувана відпустка аж до подальшого рішення президії того чи іншого галузевого міністерства в Празі, до якого ці співробітники й були переведені. Після розгляду цієї справи окремими галузевими міністерствами у Празі президія Ради міністрів повідомляє місцевому урядові:

«Безперечно, ці декрети уряду Підкарпатської Русі виходять за межі компетенції місцевого уряду, тому для місцевих органів влади юридично нечинні, внаслідок чого тутешні галузеві міністерства не беруть до відома таке переведення і повідомили відповідним державним службовцям, що ті мають почекати на подальші офіційні розпорядження уряду Підкарпатської Русі, які видадуть за згодою з центральним урядом Чехословацької Республіки. Зважаючи на це, президія Ради міністрів просить уряд Підкарпатської Русі, щоб

¹⁸³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 6а. Арк. 6.

зазначені незаконні кадрові розпорядження були відкликані й усі згадані службовці повернулися до виконання служби на Підкарпатській Русі.

Президія Ради міністрів переконана, що ці добре спрацьовані державні службовці державної адміністрації особливо потрібні саме зараз, щоби забезпечити розбудову й організацію влади у краї та спокійний перебіг державного управління на Підкарпатській Русі.

Зважаючи на зазначене, президія Ради міністрів просить негайно повідомити, які дії планує уряд Підкарпатської Русі, щоб навести у цій справі порядок»¹⁸⁴.

Цей лист від 10.11.1938 р. ще раз підтверджує те, що можливість вільного самоврядування уряду Підкарпатської Русі, гарантована Сен-Жерменським договором 1919 р. та конституцією Чехословацької Республіки 1920 р., мала тільки декларативний характер і не могла бути реалізована на практиці навіть через 20 років після приєднання Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки. Чеський уряд намагався у будь-який спосіб втримати свою владу на Закарпатті. Однак вже 22.11.1938 р. Парламентом Чехословацької Республіки було ухвалено конституційний закон про автономію Підкарпатської Русі (чис. 328¹⁸⁵), яким також регулювалася діяльність органів державної влади, зокрема судової, законодавчої та виконавчої гілок, та в якому було чітко вказано, що саме входить до компетенції органів влади Підкарпатської Русі, а що – Праги.

Уряд ЧСР у Державному розпорядженні про регулювання умов зайнятості державних службовців з огляду на автономію Карпатської України, відповідно до статті II Конституційного закону про владу від 15.12.1938 р. (чис.\ 330), наголошував на необхідності звільнення службовців чеської та іншої національностей з органів державної влади Карпатської України та направленні їх на відповідні посади до Чеського або Моравсько-Сілезького краю:

¹⁸⁴ Пагіря О. Карпатська Україна в документах другої Чехо-Словацької Республіки : у 2 кн. / перекл. із чеської І. Забіяка; картограф Д. Вортман. Книга II. Львів : Україна Модерна; Видавництво Українського Католицького Університету, 2020. 864 с. (Серія «Україна. Європа : 1921–1939», підсерія «Карпатська Україна 1938–1939»). С. 221.

¹⁸⁵ Стерчо П. Карпато-українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 235–242.

«Державне розпорядження

Про регулювання умов зайнятості державних службовців з огляду на автономію Карпатської України.

Уряд Чехословацької Республіки розпоряджається відповідно до статті II Конституційного закону про наділення повноваженнями від 15 грудня 1938р. № 330 зб. і ордер.:

§1.

1. / Державні службовці чеської національності, чії офіційне / службове / місце роботи було 10 жовтня 1938 р. в окрузі Карпатська Україна, будуть надіслані в округи Чеського або Моравсько-Сілезького країв, якщо вони прямо не заявлять, що хочуть залишатися в особистому статусі Карпатської України, і якщо уряд Карпатської України не заявить про готовність тримати їх на службі в Карпатській Україні.

2. / Співробітників, зазначених у першому абзаці, приймає до округу Чеського або Моравсько-Сілезького країв відповідний центральний уряд, компетенція якого поширюється на ці краї, або уповноважена ними служба працівників.

3. Співробітники, зазначені у першому абзаці, будуть включені до категорії, до якої належали, та до особистого складу систематизованого у відділі відповідної центральної установи /абзац 1/ за напрямом, спеціальністю/ установою, підприємством, до кого будуть призначені <...> Якщо в цьому складі для них немає вакантних систематизованих посад, вони будуть ведені понад систематизований склад, і призначені на систематизовані посади, як тільки стануть вакантними.

§2.

1. / Земський уряд Карпатської України повідомить відповідне міністерство в Празі не пізніше 15 березня 1939 р. імена чеських службовців, які будуть

1. / переведені в округ Чеського та Моравсько-Сілезького країв та

2. / прийняті відподно до останнього речення § 1.

2. / Відповідні міністерства Карпатської України здійснюватимуть звільнення від служби в Карпатській Україні за необхідності поступово.

3. / На наступний день після звільнення від служби в Карпатській Україні всі права та обов'язки Карпатської України та їх органів влади та органів, що впливають із зайнятості прийнятих на роботу

працівників, переходять до відповідних органів та органів у округах Чеського та Моравсько-Сілезького країв.

§3.

1. / Рейтинг персоналу, прийнятого за §1. пункт 2. створить компетентний центральний орган влади або орган / установа, уповноваженим для цього, в тому числі для персоналу особового складу, до якого вони повинні бути призначені, з метою компенсації будь-яких невідповідностей найманих працівників, що виникли в особистому складі, про який йдеться.

2. / Графік обслуговування, визначений відповідно до попереднього пункту, буде дійсним, доки не знайдуться факти, що обґрунтовують зміну позиції у службовому рейтингу відповідно до чинних норм.

§4.

Працівники чеської національності, які не будуть негайно звільнені з посад, але будуть тимчасово призначені виконувати функції в країнах Карпатської України, зберігають усі права та обов'язки, а також працівники тієї самої категорії за однакових умов в округах Чеського та Моравсько – сілезького країв.

§5.

Уряд Карпатської України отримає на державну службу Карпатської України представників української національності, чия посадова особа / служба / місце роботи знаходиться в округах Чеського або Моравсько-сілезького краю, якщо вони мають територіальну належність до Карпатської України.

§6.

Для заходів відповідно до попередніх постанов не діють приписи щодо пропозиції, призначення або інше подібні права, за винятком прав, які відповідно до Конституції належать уряду та Президенту Чехо-Словацької Республіки, а також положення про право призначення та виключне або пріоритетне право на надання певної роботи чи посади певного виду.

§7.

Це Положення поширюється на працівників, призначених на державну службу, державні підприємства, інститути, заклади, фонди, що перебувають під адміністративною владою Карпатсько-Української держави.

§8.

Це Положення не поширюється на працівників, які призначаються або будуть призначатися спільними центральними установами, інститутами та підприємствами.

§9.

Заходи по персоналу, вжиті після 10 жовтня 1938 р., якщо вони суперечать принципам цього Регламенту або нормам, що діяли до набрання ним чинності, повинні бути приведені у відповідність з ними.

§10.

Це положення застосовується до округів Чеського та Моравсько-сілезького країв, а також до земель Карпатської України. Це положення остаточно регулює передачу працівників щодо автономії Карпатської України.

§11.

Цей Регламент набирає чинності з дня його опублікування; їх виконуватимуть усі члени уряду Чесько-Словацької Республіки.

Обґрунтування

Карпатська Україна втратила всі три міста та третину свого населення та територій. Як наслідок, податок у країні різко впав, і навіть неможливо подумати, що можна було б працевлаштувати всіх працівників чеської національності. Слід врахувати, що кадрові обмеження повинні бути зроблені взагалі, принаймні на 40%, а також слід пам'ятати, що уряд повинен приймати заявників із Карпатської України, які говорять офіційною мовою, на державну службу.

Конкретних даних про національну статистику працівників надавати не будемо, оскільки ненадійна кадрова політика найбільше торкнулася Карпатської України.

Ця пропозиція насправді поширюється з деякими змінами на термін дії постанови уряду від 23 грудня 1938 р. Про врегулювання цього питання у Словаччині.

Це питання слід вирішити якнайшвидше, враховуючи великий дефіцит бюджету на 1939 рік в Карпатській Україні, а також тому, що видатки на персонал з державного бюджету надзвичайно високі. Уряд не може розмістити всіх працівників колишньої Підкарпатської Русі і навіть не може платити їм за ведення подвійного домогосподарства. Йдеться, зокрема, про працівників з евакуйованих територій, працівників шкіл, інститутів та офісів, як закритих, так і збиткових.

Нарешті, зазначається, що під час обговорення цього питання з прем'єр-міністром та міністром фінансів була визнана необхідність вирішення цього питання.

Ця пропозиція також відповідає вимогам працівників чеської національності.

Міністр: Ревай» (перекл. з чеської Н. Петріца)¹⁸⁶.

Саме з цього урядового розпорядження почалися масові звільнення чиновників чеської та іншої національностей, крім української, з органів державної влади Карпатської України.

Про диспозицію чиновників Карпатської України також йдеться у розпорядженні Президії правління Підкарпатської Русі в Хусті ч. 199/1939 від 04.01.1939 р. про «Упорядкування персональних справ службовців при новій систематизації» (з позначками «пильне», «довірочне»):

«Президіям
всіх міністерств

в Х у с т і.

Політичні події останнього четвертоліття минулого року, особливо пан віденське рішення, наслідком якого зменшилась господарська потенція Карпатської України майже о 1/3, – видвигнули потребу реформи адміністративи і редукцію, зглядно нову систематизацію урядового персоналу, який вже перед віденським рішенням був под міру господарським силам і адміністративним потребам Карпатської України.

Тому що остаточне унормування персональних справ службовців в Карп.Україні буде предметом переговорів з центральним правительством в Празі, хоче мати правительство Карпатської України точний список службовців всіх категорій, з яких відповідне число булоб передано до діспозиції центральному правительству. З огляду на вгорі уведене, визиваю президії всіх міністерств, щоб найдальше до 15. січня 1939 предложили президії правительства список службовців тамошніх міністерств разом з службовцями підчинених урядів а то в слідуючих окремих категоріях:

1. / Службовців з окупованої території, уряди яких залишилися в Мадярщині.

2. / Службовців, які являються злишними наслідком редукції, зглядно ресистематизації.

¹⁸⁶ ДАЗО. Ф. Оп. 4. Спр. 8. Арк. 5–9.

3. / Службовців, які з огляду на значну еспонованість за минулого режиму не можуть далі залишатися на своїх місцях.

Предсідник правительства:
(підпис)»¹⁸⁷.

Свідченням того, що чехи масово обіймали державні посади навіть у найвіддаленіших закутинах Підкарпатської Русі є документи, які стосуються звільнення або переміщення службовців із державних посад із території Карпатської України, а саме «Прохання службовців про переміщення їх в Чехію, Словаччину та Моравію» в 3 т.¹⁸⁸. 24.02.1939 р. Міністерство економічних справ Карпатської України видало розпорядження №9659-I-1939 про «Звітність посадових осіб та інших службовців в Карпатській Україні, які хочуть бути направленими (бути в розпорядженні) до Чехії, Моравії або Словаччини», яким зобов'язало керівників відділів, підпорядкованих Президії Центрального фінансового керівництва в Хусті, до 04.03.1939 р. подати прохання усіх службовців чеської або іншої національності про переміщення на службу до Чехії, Словаччини або Моравсько-Сілезького краю. Причиною такого рішення вказано: «Ми вживаємо цей захід лише для того, щоб отримати основу для поступової заміни чеських та словацьких працівників заявниками з Карпатської України, по можливості для їх зміни» (перекл. з чеської Н. Петріца)¹⁸⁹.

Підрахувавши кількість прохань державних службовців Міністерства економічних справ Карпатської України про переведення їх на службу до Чехії, Словаччини або Моравії, нам вдалося визначити, що серед 571 службовця було всього 2, або 0,35%, руської (української) національності, 1, або 0,18%, – німецької, 13, або 2,28%, – словацької, 2, або 0,35%, – чехословацької (вказуємо так, як в оригіналі), ще 2, або 0,35%, – чеської національності плюс іншої (без зазначення якої саме), 1, або 0,18%, – без національності (мабуть, державний службовець Чалек Франтішек забув заповнити графу «національність») та 550, або 96,32%, – чеської¹⁹⁰. З проханням Індржіха Баранека про звільнення від служби в Карпатській Україні та переміщення до Моравії¹⁹¹ можна ознайомитися в додатках.

¹⁸⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 152. Арк. 3–4.

¹⁸⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 1–233; Спр. 25б. Арк. 1–249; Спр. 25в. Арк. 1–172.

¹⁸⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 1.

¹⁹⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 1–233; Спр. 25б. Арк. 1–249; Спр. 25в. Арк. 1–172.

¹⁹¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 107.

Зауважимо, що звільнення службовців чеської та словацької національностей з державних посад розпочалося ще в жовтні 1938 р. та тривало до останніх днів існування Карпатської України. На нашу думку, серед причин звільнення варто виділити такі:

1) укладення Мюнхенської угоди 30.09.1938 р. та надання автономії Підкарпатській Русі;

2) рішення Віденського арбітражу від 02.11.1938 р. та окупація частини території Підкарпатської Русі мадярськими військами, зокрема Ужгорода, Мукачєва та Берегова, і, як наслідок, перенесення всіх органів державної влади на неокуповану територію, а саме до Хуста;

3) евакуація чеського та словацького населення з окупованих угорцями територій до Чехії, Словаччини, Моравії;

4) ухвалення конституційного закону про автономію Підкарпатської Русі 22.11.1938 р.;

5) вибори до Першого Карпатського Сойму, що відбулися 12.02.1939 р., та перемога Українського Національного Об'єднання;

6) суттєве зменшення державних посад, пов'язане насамперед із окупацією частини території Підкарпатської Русі та перенесенням всіх органів державної влади до Хуста; відсутність необхідності у такій кількості державних службовців при новоутворених органах державної влади Карпатської України;

7) запланований чеською владою дефіцит бюджету Карпатської України на 1939 р.

Окремо виділяємо зловживання службовим становищем чиновниками чеської національності, знуцання з місцевого українського населення, а інколи навіть переслідування; незнання української мови.

Зауважимо, що в проханні про переміщення кожен службовець повинен був обґрунтувати свій намір та обов'язково зазначити, куди хоче, щоб його перевели, до Чехії, Словаччини або Моравії. Дуже часто серед причин такого рішення посадовці вказували необхідність догляду за старими батьками, які залишилися на батьківщині, об'єднання з сім'єю (дружиною та дітьми), від якої проживали окремо під час служби в Підкарпатській Русі. Також непоодинокими є випадки, коли державні службовці чеської національності наголошували на тому, що не володіють українською мовою і швидко вивчити її не зможуть (однією з вимог до державних службовців у Карпатській Україні було вільне володіння українською мовою).

Зважаючи на те, що декотрі з них несли службу на Підкарпатській Русі ще з початку 20-х рр. ХХ ст., що теж зазначено у проханні¹⁹², це є демонстративним проявом зневаги до місцевого українського населення та його мовно-культурних особливостей.

Дирекції пошти Карпатської України підпорядковувалися 66 поштових урядів із 510 службовцями. Після Віденського арбітражу до Угорщини відійшли 211 поштових службовців, а з втраченої території – 248¹⁹³. В. Гренджа-Донський писав, що «пошта все ще не наша, хоч вона є найважливішою <...> Пошмістри чехи, люди ворожо настроєні тільки те й роблять, що на кожному кроці саботують. Ви просто не можете заговорити з ким-небудь телефонічно, щоб не довідалась Прага»¹⁹⁴. 1 листопада 1938 р. Українська Національна Рада в Рокосові просила Міністерство пошти і телеграфу Карпатської України «замінити нотаря чеської народності (національності – Авт.), який займає дві функції, нотарську і пошту», а «на його місце поштове просимо вас назначити нашу дівчину <...> Марусю Барзул»¹⁹⁵. Окружна Національна Рада в Хусті вимагала звільнити з роботи чеха Й. Сегмілера, який «ніяк не має охоти у нас урядувати, а до українців теж не з пошаною відноситься»¹⁹⁶. І таких прикладів можна навести чимало. Незважаючи на саботаж чеських чиновників, відкривалися нові поштові уряди і до роботи в них залучалися українці. Також були наміри відкрити поштові установи в Невицькім, Кольчині, Кривій та Колочаві¹⁹⁷. Станом на лютий 1939 р. було налагоджено телефонне сполучення із західними землями республіки. Тут було проведено 3 телефонні і 2 телеграфні лінії. «На лінії ці вжито 784 кілометрів дроту, – відмічала «Нова свобода», – ці праці коштували біля 1,5 мільйона крон»¹⁹⁸. Ще в січні 1939 р. між Угорщиною і Карпатською Україною було досягнуто згоди про відновлення телефонного сполучення на лініях Ужгород – Перечин, Ужгород – Хуст, Мукачево – Свалява, Дебрецен – Хуст¹⁹⁹.

В розділі подано текст присяги на вірність Чехословацькій Республіці, яку складали державні службовці Підкарпатської Русі, а також присяги вищих урядовців та послів на вірність незалежній

¹⁹² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 1–233; Спр. 25б. Арк. 1–249; Спр. 25в. Арк. 1–172.

¹⁹³ Нова свобода. 1939. 24 лютого.

¹⁹⁴ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 160.

¹⁹⁵ ДАЗО. Ф. 19. Оп. 3. Спр. 116. Арк. 5.

¹⁹⁶ Там само. Арк. 2.

¹⁹⁷ Нова свобода. 1939. 24 лютого.

¹⁹⁸ Там само.

¹⁹⁹ Нова свобода. 1939. 28 січня.

Карпатській Україні. Слушним є висновок, що клятва на вірність Чехословацькій Республіці не передбачала вірності народам цієї держави, адже дуже часто чиновники зловживали своїм службовим становищем і діяли всупереч інтересам населення, яке мали представляти. Про це свідчать випадки зловживань, переслідувань та навіть залякувань чиновниками чеської національності місцевого українського населення.

Також у розділі висвітлюються причини переміщення державних службовців чеської та словацької національностей із Карпатської України до Чехії, Словаччини або Моравії. Вдалося встановити, яким був національний склад Міністерства економічних справ Карпатської України: 550, або 96,32%, складу державних службовців чеської національності, 13, або 2,28%, – словацької національності, 2, або 0,35%, – «чехословацької» 2, або 0,35%, – чеської та іншої національності, 2, або 0,35%, – руської (української) національності, 1, або 0,18%, – німецької національності та 1, або 0,18%, – без національності.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ТА КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

Наприкінці 1930-х років у різних країнах світу проживало близько 55 мільйонів українців. «Найбільше живе їх за нашими Карпатами, – повідомляла «Нова свобода», – українці живуть крім Підкарпаття на різних землях у такому числі: в Великій Україні (УРСР) – 41 млн., в Галичині (Польща) – 8 1/2 млн., в Чехословаччині – 650 тис., в Буковині й Бесарабії (Румунія) – 2 1/2 млн., в США – 1 млн., в Канаді – 300 тис.»²⁰⁰. Після 1925 р. викристалізувалися осередки української еміграції в Європі: «Перше місце зайняла Прага, після неї Варшава, втратив значення Відень. Постають нові осередки: Берлін і Париж. Слабші скупчення української еміграції – це Румунія, Болгарія, Бельгія, Швейцарія, Англія, Італія, Туреччина, Латвія, Фінляндія. Чисельно на першому місці стоїть українська еміграція в Польщі й Франції»²⁰¹.

Починаючи з 80-х років XIX ст. галицькі та закарпатські українці переселялися за океан. «Українці або особи українського походження до війни (Другої світової – Авт.) приблизно були так розподілені в Америці між різними її країнами: Сполучені Штати Північної Америки – 700–800 тис., Канада – 300–400 тис., Бразилія – 50–60 тис., Аргентина – 50 тис., інші американські країни – 10–20 тис.»²⁰². Від української діаспори також залежало майбутнє Карпатської України. Тому не дивно, що коли уряд Карпатської України опинився в скрутному становищі, то А. Волошин звернувся з проханням про допомогу до українців, які проживали за кордоном. Зауважимо, що «більшість представників трудової еміграції та їх керівників щиро і від душі бажали своїм землякам щасливого, вільного розвитку, звільнення від багатовічного чужоземного поневолення, всіляко підтримували їх боротьбу за автономію та політичну незалежність. Водночас серед емігрантів були і ті, що, виражаючи інтереси меншості, плели навколо Закарпаття різні політичні інтриги, проводили антинародну діяльність і, зблокувавшись з реакційними силами в «старому світі», привели наш край до трагедії напередодні другої світової війни»²⁰³. Політичні події

²⁰⁰ Нова свобода. 1938. 28 серпня.

²⁰¹ Баран С. Українська еміграція між двома світовими війнами. *Енциклопедія Українознавства* : Загальна частина. Т. 2. К., 1995. С.572.

²⁰² Кубійович В. Закарпаття. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 2. К., 1995. С.715–727.

²⁰³ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 74.

1938–1939 рр. у Карпатській Україні різні організації української діаспори оцінювали неоднозначно.

22 грудня 1938 р. «Нова свобода» опублікувала звернення представників української діаспори, в якому пропонувалося створити «Національний фонд Карпатської України»: «Треба користатися з того великого зриву, який охопив український народ у цілому світі. Всі хочуть нам допомогти. Нашою повинністю є організувати цю так потрібну акцію й чим скоріше її урухомити. До Хусту вплинуло вже багато різноманітних плянів, додаємо до них ще один: «Закладім Національний фонд». Закладім його ще сьогодні і сповістим про це увесь український світ. Будувати Карпатську Україну є обов'язок цілої нації. Не хвалімся, що нас багато – похвалімся тим, що ми вміємо робити!»²⁰⁴.

Між урядом Карпатської України та різними політичними партіями, об'єднаннями і товариствами 9 країн зав'язалися тісні відносини²⁰⁵. В США Карпатську Україну підтримували «Організація Демократичного Відродження України», «Молоді Українські Націоналісти», «Комітет Оборони Карпатської України», «Український Червоний Хрест», «Закордонна делегація Карпатської України», «Об'єднані Українські Організації Америки»; в Канаді – «Українське Національне Об'єднання», «Українська Стрілецька Громада», «Об'єднання Українок Канади ім. Ольги Басараб», «Молоді Українські Націоналісти»; в Чехословаччині – «Комітет Оборони Карпатської України», «Центральний Союз Українських Організацій ЧСР»; у Німеччині – «Українське Національне Об'єднання»; у Франції – «Український Народний Союз»; в Аргентині – «Організація Демократичного Відродження України»; в Бразилії – «Український Хліборобський Союз»; на Далекому Сході – «Українська Національна Колонія» в Харбіні. Велику вагу в налагодженні співпраці між урядом Карпатської України та політичними організаціями української діаспори мав закордонний Провід Українських Націоналістів (ПУН), зокрема відділ, який очолював Я. Барановський.

Українську діаспору в США умовно можна поділити на дві групи: власне проукраїнську, яка виступала за федерацію закарпатців з чехами і словаками, а згодом підтримала діяльність уряду

²⁰⁴ Нова свобода. 1938. 22 грудня.

²⁰⁵ Стерчо П. Національне відродження Карпатської України. *Організація Українських Націоналістів. 1929–1954.* Мюнхен, 1955. С.188.

А. Волошина в напрямку розбудови суверенної держави; і москвофільську, представники якої симпатизували Угорщині. Тому не дивно, що організації закарпатської діаспори в США по-різному ставилися до політики автономного уряду А. Волошина.

22 жовтня 1938 р. «Нова свобода» опублікувала повідомлення «Українці з Америки протестують», в якому йшлося про таке: «Представники українських організацій в Злучених Державах Північної Америки запротестували перед дипломатичними представниками великодержав, учасників конференції в Мюнхені, проти спроб Мадярщини збільшувати свою територію коштом території підкарпатських українців»²⁰⁶. 23 жовтня 1938 р. американські українські організації видали «Маніфест», в якому вимагали: «1) цілковито незалежну державу Карпатську Україну, до котрої треба прилучити Пряшівщину та Спіш; 2) протест проти замірів сусідів; 3) негайне пропущення українських політичних в'язнів; 4) передання війська та жандармерії Українському проводу; 5) стягнення українських військ на Карпатську Україну для охорони границь»²⁰⁷. З «Маніфестом» ознайомилися уряди всіх великих держав. До активної підтримки Карпатської України неодноразово закликав американський священник О. Невицький: «Виконайте свій обов'язок супроти свого народу й своєї землі, не розбивайтеся на різні партії і групи, але вступайте до одного єдино-національного табору, під один провід»²⁰⁸.

«Організація Демократичного Відродження України» (далі – ОДВУ), що діяла в Нью-Йорку, взялася збирати кошти для закарпатського населення. За її підтримки представники карпато-української еміграції в США організували «Комітет Оборони Закарпаття», який пізніше було перейменовано в «Комітет Оборони Карпатської України» (далі – КОКУ). До його складу ввійшли: В. Бень (голова), М. Бень, О. Данканич (заступники голови), Ю. Габода, А. Кость (секретарі), Т. Палош (фінансовий секретар), П. Ікалович (скарбник), І. Боришкевич, Ю. Боришкевич, М. Данканич (контрольна комісія). Почесним головою КОКУ було обрано О. Невицького²⁰⁹. На думку П. Стерча, «цей Комітет поставив був собі за мету вирвати збаламучених закарпатських українців Америки з полону мадяроно-

²⁰⁶ Нова свобода. 1938. 22 жовтня.

²⁰⁷ Нова свобода. 1938. 23 жовтня.

²⁰⁸ Химинець Ю. Тернистий шлях до України. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 24.

²⁰⁹ Стерчо П. Карпато-Українська держава : 3 історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 95.

москвофільства і, скерувавши їх по лінії народних інтересів, з'єднати їхню піддержку для справи визволення Карпатської України»²¹⁰.

КОКУ виступив ініціатором проведення низки віч у Нью-Йорку, Філадельфії, Детройті, Клівленді, Чикаго, Рочестері, Ньюарку, на яких було ухвалено резолюції в обороні Закарпаття. На вічі, проведеному 9 жовтня 1938 р. у Філадельфії, було започатковано збір коштів для Карпатської України. Тоді вдалося зібрати 152.50 американських доларів²¹¹. КОКУ разом із «Об'єднаними Українськими Організаціями Америки» рішуче засудили рішення Віденського арбітражу. Представник ОУОА Л. Мишуга заявив, що «присуд, виданий у Відні дня 2 листопада 1938 року Роз'ємною Комісією в справі границь Закарпаття, нарушує ті етнографічні принципи, які лягли в основу міжнародної конференції в Мюнхені та які повинні були бути застосовані супроти населення Закарпаття. Рішення Роз'ємної Комісії є великою кривдою для Карпатської України і для цілого українського народу. Супроти цього американські українці цього рішення не визнають і проти нього протестують»²¹².

Збір коштів для потреб Карпатської України продовжувався. В лютневий номер 1939 р. редакція «Нової свободи» помістила статтю «Українці в Америці для Карпатської України», в якій йшлося про те, що «українська еміграція за кордоном, головно в Америці й Канаді турбується нашою долею та старається нам допомогти. Майже кожного дня приходять пожертви, що для нас зібрали наші брати за морем. Для розбудови Карпатської України буде треба багато мільйонів і тому нам дуже дорога братерська поміч закордонних українців»²¹³. Після засідання, яке відбулося в січні 1939 р., ОДВУ ухвалила низку рішень, що стосувалися Карпатської України. «Одним з важніших рішень було вислати в Карпатську Україну одіж, взуття і інше, – писав професор Міннесотського університету О. Неприцький-Громовський в листі до провідника УНО Ф. Ревая, – Центральна управа ОДВУ вже вислала для Карпатської України 117 великих пакунків. Деякі з них важать по 350 кілограмів. Є в них взуття, одіж, шкіра та чоботи і інші речі. Кожний пакунок є заадресований на ім'я прем'єра А. Волошина посередництвом Червоного Хреста. В пакунках є приблизно 400 тисяч штук одягу. Це значить, що майже на кожного

²¹⁰ Стерчо П. Карпато-Українська держава : З історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 95.

²¹¹ Там само. С. 71–72.

²¹² Там само. С. 96.

²¹³ Нова свобода. 1938. 13 листопада.

українця в Карпатській Україні припаде по одній парі одежі»²¹⁴. ОДВУ також збирала медичні прилади та ліки для карпатських українців, а навесні хотіла організувати масові туристичні поїздки в Закарпаття.

5 січня 1939 р. українці США переслали для закарпатського населення «126 великих пакунків одежі й обуві. Цікаво додати, що перевіз кораблем з Нью-Йорку до Гамбургу мав коштувати по найнижчим тарифі 1680 долярів, але за допомогою американсько-чехословацької палати досягнуто дарового перевозу цих великих пакунків»²¹⁵. Уряд Карпатської України повинен був тільки довести ці речі з Гамбурга до Хуста. Газета «Нова свобода» інформувала своїх читачів про те, що «незадовго буде висланий з Америки в Карпатську Україну другий транспорт річей для нашого населення»²¹⁶. Декотрі організації українців у США розглядали Карпатську Україну як один із етапів відродження України соборної. Вони сподівалися, що Карпатська Україна «у відповідну хвилину зіллється воєдино з Українською Великодержавою в Києві»²¹⁷, а розпад Чехословаччини не розцінювали як щось трагічне, адже «на місце сьогоднішньої ЧСР мають постати три самостійні держави: Чехія, Словаччина і Закарпатська Україна. Річ ніяк не фантастична, – коли існує Люксембург, Андорра й Ліхтенштейн – і то на довшу мету, то чому не має постати Українська Закарпатська Держава, – на якийсь час, поки не злучиться з Києвом?»²¹⁸.

Однак серед закарпатської діаспори в США було чимало русофілів і мадяронів, які негативно ставилися до А. Волошина та політики його уряду. Угорський уряд сподівався, що вони підтримають його посягання на Закарпаття. Відомо, що в жовтні 1938 р. міністерство закордонних справ Угорщини передало генеральному консулу в Клівленді 10 тисяч доларів для реваншистської пропаганди серед американських русинів²¹⁹. До цього додамо, що й уряд Карпатської України не все зробив для того, щоб до закарпатців, які проживали в США, доходила правдива інформація про події в краї. В. Шандор писав: «Світ нами цікавиться далеко більше, ніж це можна спостерегти в світовій політичній пресі чи літературі. Тут у них помітно загальне тенденційне замовчування ваги й значення української проблеми,

²¹⁴ Нова свобода. 1939. 4 лютого.

²¹⁵ Нова свобода. 1939. 23 лютого.

²¹⁶ Там само.

²¹⁷ Стерчо П. Карпатська Січ була школою активу похідних груп і УПА. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*: Документи, спогади, статті, вірші / Упор. О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 94.

²¹⁸ Там само. С. 93.

²¹⁹ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 131.

особливо нашими сусідами та їх союзниками, які ще й досі претендують на територію України. Українською проблемою світ цікавиться і знає про неї, на жаль, часто з чужих, ворожих нам джерел більше, ніж від нас самих»²²⁰.

Зауважимо, що представники русофільства в США теж долучилися до боротьби закарпатців за автономні права. Під час конгресу підкарпатських русинів, який проходив у лютому 1937 р. у Нью-Йорку, чехословацькому уряду було поставлено ультиматум – реалізувати автономні права Закарпаття протягом 60 днів. С. Фенцик, один із лідерів русофільського руху в краї, повинен був передати це послання прем'єр-міністру ЧСР М. Годжі²²¹. Однак після призначення А. Волошина прем'єр-міністром русофіли зосередилися на боротьбі з насильною українізацією місцевого «руського» населення. 15 січня 1939 р. учасники віча в Асконі протестували «проти насильственої українізації Карпатської Русі, яку проводить теперішній уряд за наказом Берліна і за допомогою українських емігрантів»²²². 22 січня 1939 р. в Едсоні (штат Альта) члени «Лемко–Союзу», засудивши «владу патера Волошина», висловили бажання приєднати Карпатську Русь до Радянської Росії²²³. Засудив політику уряду А. Волошина і Всеамериканський карпато-руський народний конгрес, що відбувався 11–12 лютого 1939 р. у Нью-Йорку. М. Болдижар вказує, що насправді конгрес важко назвати «всеамериканським», хоча він і представляв інтереси близько 50 тисяч емігрантів²²⁴. Проугорська позиція лідера «Карпато-руського Союзу» в США спричиняла незадоволення навіть у членів організації, зокрема тих, які мали прочехословацькі погляди. 7 березня 1939 р. у Пітсбурзі на форумі «Карпато-руського Союзу» було засуджено проугорський курс керівництва. «Більше того, – писав В. Лемак, – із залу засідання «попросили» вийти О. Геровського, за ним пішов і І. Поп»²²⁵. Про погляди О. Геровського та діяльність «Карпато-руського Союзу» писав П. Р. Магочій²²⁶.

20 березня 1939 р. у Нью-Йорку відбулося чергове віче, на якому було засуджено «гітлерівських агентів серед українського народу в

²²⁰ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. С. 239.

²²¹ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 71.

²²² Там само. С. 132.

²²³ Там само. С. 133.

²²⁴ Там само. С. 134.

²²⁵ Лемак В. «Відкидаємо спосіб обманювання всього світу...». Американські русини і проблема вирішення автономії Підкарпатської Русі 20–30-х років. *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 65.

²²⁶ Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород, 1994. С. 146.

Америці, що, прикрившись націоналізмом, компрометують українців перед американським демократичним народом заявами та деклараціями, що при допомозі Гітлера український народ йде до створення своєї держави»²²⁷. На нашу думку, учасники віча хотіли засудити фашизм як явище.

Українська еміграція в Канаді теж заявила про бажання допомогти Карпатській Україні. Особливо активними були члени УНО. З їхньої ініціативи був створений «Допомоговий Комітет Карпатській Україні» (далі ДККУ) з центром в Саскаутані. Станом на середину січня 1939 р. ДККУ зібрав 325 122 долари²²⁸. Також надійшла допомога від «Братства українських католиків» у Канаді – 7500 доларів, а з приватними висилками доходило до 100 000. Загалом українська діаспора в Канаді планувала перерахувати Карпатській Україні 150 000 доларів²²⁹. «Українська Стрілецька Громада» в Саскаутані вислала до Карпатської України 5200 доларів²³⁰. У березні 1939 р. ДККУ в Канаді звернувся до українських фермерів з відозвою допомогти Закарпаттю зерном. Поряд з цим українці Канади провели збіркову акцію «Паска для Карпатської України»²³¹.

А. Волошин особисто стежив за надходженням коштів із-за кордону, у відповідь на пожертви він надсилав листи-подяки. В листі до керівництва УНО в Канаді прем'єр-міністр писав: «Дорогі браття й сестри! До глибини душі зворушив нас Ваш допис з дня 8 грудня 1938 до якого залучили Ви чек на суму \$ 1550 (Одна тисяча п'ятсот п'ятдесят доларів). Щиро дякуємо Вам за теплий привіт і за так щедрий дар. Просимо передати нашу подяку через Ваш орган «Новий шлях» всім даруючим. Зокрема приємне вражіння робило на мене підписане ім'я В. Коссара, бувшого колеги в Ужгороді, з його власноручного підпису внизу, що він в живих і що працював між першими в Комітеті. Поздоровляю його сердечно з його дорогою родиною. Наша молода держава стоїть тепер перед найважливішим завданням: перед виборами до першого сойму. Ваша щира поміч причиниться до нашої майбутньої перемоги. Слава Україні! Ваш А. Волошин, прем'єр-міністр»²³².

Ось інші листи-подяки А. Волошина за отриману матеріальну допомогу: «В Хусті дня 3/II 1939. Вп. Пан. Українське Національне

²²⁷ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 135.

²²⁸ Нова свобода. 1939. 11 січня.

²²⁹ Нова свобода. 1939. 19 січня.

²³⁰ Болдижар М. «Карпато-українська Свобода» писала...». *Новини Закарпаття*. 1995. 4 лютого.

²³¹ Нова свобода. 1939. 12 березня.

²³² Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 39–40.

Об'єднання в Саскаутані. За одержаний дарунок в сумі 1300 дол. – 37992.50 кч. Засланий для розбудови Карпатської України»²³³. «В Хусті дня 3/II 1939. Вп. Пан. Українське Національне Об'єднання в Саскаутані. За одержаний рахунок в сумі 1250 дол. – 36678.75 кч. Засланий для розбудови Карпатської України»²³⁴. «В Хусті дня 23 лютого 1939. Вп. Пан. Українське Національне Об'єднання в Канаді. За одержаний дарунок в сумі 1100 дол. Засланий для розбудови Карпатської України. Прошу прийняти ширу нашу подяку. З братським привітом Ваш: Мсгре. Др. Августин Волошин, прем'єр-міністер. Слава Україні!»²³⁵.

3 березня 1939 р. А. Волошин висловлював вдячність Крайовій Екзекутиві УНО в Саскаутані за «поміч Карпатській Україні»: «Потверджуємо отримання Вашого допису з 2 лютого 1939 і чека Монреальського банку ч. 04388 на суму 1100 доларів і просимо прийняти за Ваш Княжий дар нашу ширу подяку. З Ваших дарів підтримуємо організації «Січи», яка гарно розвивається. Центральна влада ще не відкликала свого генерала, але ми не призначили його і він не урядує в нас, хоч вже 7-ий тиждень минає від його назначення. Ревізія горожанства буде провадитися нашими урядами, в нас не може вона шкодити нашим людям. Тепло витаємо всіх наших. Слава Україні! Ваш А. Волошин»²³⁶.

На початку 1939 р. на найбільшій радіостанції Сан-Пауло (Бразилія) було проведено свято, присвячене Карпатській Україні. Учасники урочистого заходу вислухали промову, а після цього «відбувся концерт артиста М. Немоловського, в програму якого ввійшли українські пісні». Газета «Карпато-українська свобода», що виходила в Празі, повідомляла: «Хоч віддалені далеко від рідного краю – вірні сини карпаторуські і з інших земель українських радіють успіхам, що їх здобула собі Карпатська Україна»²³⁷. Не стояли осторонь і українці Далекого Сходу. Тут збір коштів проходив під гаслом «Жертуйте для Карпатської України». «Нова свобода» процитувала український журнал «Далекий Схід», що виходив у Харбіні: «Правління Української Національної Колонії Манчу-Ді-Го постановило асигнувати на допомогу Карпатській Україні 200 ман.

²³³ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 40.

²³⁴ Там само.

²³⁵ Там само.

²³⁶ Там само. С. 41.

²³⁷ Болдижар М. «Карпато-українська Свобода» писала...». *Новини Закарпаття*. 1995. 4 лютого.

долярів»²³⁸. Всього на Далекому Сході зібрали кілька тисяч маньчжурських доларів для Карпатської України.

Відчутною була й допомога українців, які проживали в країнах Європи. Центром української еміграції в Європі була Прага. За підрахунками С. Віднянського, в 1939 р. до Праги прибуло 8 тисяч емігрантів. 82,6% українських емігрантів мали 15–34 роки. Майже половина з них мала закінчену середню, фахову та вищу освіту²³⁹. Станом на листопад 1938 р. в Празі проживало 700 закарпатських українців²⁴⁰. Вони були членами таких організацій: «Просвіта», «Українська Робітничка Академія», «Союз Підкарпатських Українських Студентів», «Союз Молоді».

1 листопада 1938 р. «Нова свобода» опублікувала звернення українських емігрантів у Празі, в якому було вказано, що «найвищим і найавторитетнішим органом організованого українського суспільства» є УЦНР в Ужгороді²⁴¹. Автори звернення пропонували вживати назви «українець», «Карпатська Україна», негайно створити «Національний фонд» і переказати на його рахунок грошові збірки з усіх територій, де живуть українці, приділяти більше уваги «процесу освідомлення широких мас населення. Не повинно бути сьогодні міста, ні села, ні оселі, де постійно не було б української літератури, летючки, преси й живого слова пропагандистів»²⁴². Звернення українців Праги викликало резонанс у ЧСР. «Ми мусимо допомогти, хоч ми й самі бідні, ще біднішим, – писав у статті «Не сміємо залишити народ Підкарпатської України» П. Богач, – не сміємо тому залишити той простий і працьовитий нарід, що визначається надзвичайною здібністю до життя та хоче з «закасаними рукавами» спасати голе існування й спасти від голоду свої родини»²⁴³.

На початку 1939 р. в Празі почав виходити тижневик «Карпато-українська свобода», який друкувався латиницею. В кожному номері була вставка на дві сторінки з публікаціями українською мовою, де висвітлювалися події, що відбувалися в Карпатській Україні, друкувалися відгуки на них, подавалися матеріали про українське питання²⁴⁴. Радіожурнал у Празі готував радіопередачі для Закарпаття

²³⁸ Нова свобода. 1939. 11 березня.

²³⁹ Віднянський С. В. Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук. К., 1997. С. 19.

²⁴⁰ Нова свобода. 1938. 1 листопада.

²⁴¹ Там само.

²⁴² Там само.

²⁴³ Нова свобода. 1938. 21 листопада.

²⁴⁴ Болдижар М. «Карпато-українська Свобода» писала...». *Новини Закарпаття*. 1995. 4 лютого.

та інших країн. Після призначення А. Волошина прем'єр-міністром при Радіожурналі було створено українську секцію, до якої ввійшли М. Русинко (голова), Е. Штефан (заступник) та М. Ігнатишин-Логуш (диктор)²⁴⁵. «Українська секція, – писав В. Шандор, – передавала вісті сім разів у день та вела багату культурну програму. Карпатоукраїнські радіопередачі пересилались через радіостанції: Братислава–Банська Бистриця–Пряшів, а було їх чути і в Галичині. Вони інформували про події на Закарпатті та спростовували атаки ворожої нам, головно мадярської та польської преси і радіо. Хоч українська секція не була чисельною, зате виконувала надзвичайно важливу національну роллю уже тому, що була українською»²⁴⁶.

Роботу української секції Радіожурналу детально описала дикторка М. Ігнатишин-Логуш: «Українські радіопередачі з Праги мали таку програму: вісті – шість разів на день, по десять хвилин кожна; тричі на тиждень – у понеділок, середу і п'ятницю – по 20 хвилин, і щонеділі – 45 хвилин. Отож протягом кількох місяців вісті читали ми о 10.15 ввечері, а вже о 7-й ранку я була перед мікрофоном. Тричі на тиждень передавались вісті на коротких хвилях для Північної Америки, які надсилались о першій годині ночі. Часто мені доводилось ночувати в будинку радіо, де я мала кімнату на такі випадки. До цього всього кожного дня ми мали телефонний зв'язок з Хустом, щоб звідти одержати найновіші вістки, а коли була якась важлива подія, то й кілька разів на день <...> Для чужих пресових агентств одержані з Хуста важливі вісті ми негайно перекладали англійською, французькою та німецькою мовами <...> Під час виборів до першого Сойму Карпатської України 12 лютого 1939 року протягом цілого дня нам виділено було п'ять хвилин щогодини для подання результатів виборів. Упродовж цілого дня ми мали постійний телефонний зв'язок із Хустом і знали, в якій місцевості досягнуто 98-відсоткову перевагу в голосуванні, внаслідок чого вивішували там білі прапори»²⁴⁷.

В радіопередачах звертали особливу увагу на події, що відбувалися в Карпатській Україні та інших українських землях. По радіо з ними могла ознайомитися і світова громадськість. Це непокоїло Радянський Союз, який «посередництвом новозбудованих восьми радіостанцій в Радянській Україні вирішив вести боротьбу в ефірі

²⁴⁵ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938-1939. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 245.

²⁴⁶ Там само. С. 245–246.

²⁴⁷ Ігнатишин-Логуш М. «Слухайте Карпато-українську передачу...» звучало в ефірі. *Срібна земля – Фест.* 1996. 12–18 грудня.

проти чехословацької радіостанції, що виходить українською мовою та наголошує українську проблему. Про це повідомив до Праги амбасадор Чехо-Словаччини у Варшаві д-р Юрій Славік»²⁴⁸.

Українська еміграція в Чехословаччині провела збіркову акцію для допомоги Карпатській Січі, яка «закінчилася дуже добрим успіхом. На всі випущені збіркові листи субскритовано 150 комплектів одностроїв (150 шапок, плащів, блюз, краваток, ременів, черевик та 300 пар білля). Решту грошей прислано готівкою»²⁴⁹. Українці Праги, Брно та інших міст зібрали 100 тисяч кч. «Нова свобода» опублікувала листа учнів української гімназії в Морджанах (біля Праги) до УЦНР. Учні сподівалися, що «на <...> заклик відозвуться й інші українські діти, розсіяні по цілому світі». Діяльність колишніх членів Директорії Української Народної Республіки (УНР) А. Макаренка та Ф. Швеця також сприяла успішному проведенню збіркових акцій. Вони налагодили стосунки з членами Представництва Карпатської України в Празі. «Протягом моєї діяльності в Празі, – пригадував В. Шандор, – празькі українці та українці з усієї Чехії часто відвідували нашу установу (Представництво Карпатської України в Празі – Авт.), приносили різні проекти для використання в Карпатській Україні. Їх потрібно було розглядати та оцінювати. Деякі з проектів були дуже актуальні і корисні, і ми їх передавали в Хуст»²⁵⁰.

В листах до А. Волошина українці Чехословаччини пропонували приєднати Пряшівщину до Карпатської України, перенести Український вільний університет з Праги до Хуста, відкрити низку українських навчальних закладів тощо. Зауважимо, що це не входило до повноважень уряду краю. 15 листопада 1938 р. А. Волошин прийняв делегацію з Пряшівщини, яку очолював вчитель А. Коленко. «<...> Дивимося на Пряшів як на новий центр, – сказав А. Волошин. – Будемо переговорювати, щоб по можливості чим більше зискати для нас. Ми все зробимо, щоб Ви могли дістатись туди, куди Ваша природа, мова й віра тягне. Не падайте духом, ми про Вас думаємо та для Вас працюємо. Є мова про це, щоб до часу упорядкування границь іменувати державний секретаріат при Братіславі. Кандидат нами ще не предложений. Хочу тут договоритися з пряшівчанами в цій справі»²⁵¹.

²⁴⁸ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. С. 246.

²⁴⁹ Нова свобода. 1939. 8 березня.

²⁵⁰ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. С. 352.

²⁵¹ Нова свобода. 1938. 17 листопада.

Делегати наголошували на тому, що необхідно відкрити українську гімназію в Межилаборцях.

Український вільний університет у 1938 р. надав А. Волошину звання почесного доктора філософії. «Є це незвичайне відзначення нашого заслуженого батька українського народу за його більш як сорокалітню працю на полі культурнім, котра нині увінчалася великими успіхами!» – повідомляла «Нова свобода»²⁵². Неодноразово порушувалося питання про перенесення УВУ до столиці Карпатської України. «Український вільний університет, – зауважує С. Віднянський, – був заснований насамперед з огляду на потреби міжвоєнної еміграції і діяльність за межами рідного краю його керівництво вважало тимчасовою, готове в будь-який сприятливий момент переїхати на українську землю, туди, де він найбільше потрібний»²⁵³. Перенесення УВУ до Карпатської України стало неможливим через несприятливу міжнародну ситуацію та окупацію краю гортистськими військами.

Українці Франції першими зреагували на заклик УЦНР і уряду прийняти «принцип збірки піввідсоткового національного датку із заробітної платні»²⁵⁴. В березні 1939 р. з Франції у «Фонд розбудови Карпатської України» надійшло 85000 франків. До них долучилися й українські робітники у Франції, які «тяжко працюють в вугільних копальнях і самі много не заробляють...»²⁵⁵. З нагоди 20-ої річниці проголошення ЗУНР українське товариство «Просвіта» в французькому місті Шуазі-ле-Руа «влаштувало 27 листопада 1938 р. Академію, на якій зібрано для наших інвалідів 33 франки 75 сантимів та на потреби Карпатської України 232 франки»²⁵⁶.

Цікавилися становищем краю й українці в Бельгії. «Наші підкарпатські робітники працюють в копальнях Бельгії, – писала «Нова свобода», – де заробляють аж 60–70 кч. денно. Є й такі, що живуть там вже десять літ, але все цікавляться подіями на рідному Підкарпатті <...> Всі говорили, що «державний народ» мав би бути більшим паном на своїй землі, ніж є тепер»²⁵⁷. 13 листопада 1938 р. на ім'я А. Волошина надійшла привітальна телеграма від «флямандців-

²⁵² Нова свобода. 1938. 1 листопада.

²⁵³ Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині : Український вільний університет (1921–1945 рр.). К., 1994. С. 140–142.

²⁵⁴ Стерчо П. Карпато-Українська держава : З історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 108.

²⁵⁵ Нова свобода. 1938. 14 грудня.

²⁵⁶ Нова свобода. 1938. 6 грудня.

²⁵⁷ Нова свобода. 1938. 9 вересня.

приятелів України, які засилають найсердечніші вітання з нагоди повстання української карпатської держави. Правда перемогла»²⁵⁸. Українець М. Товт, який працював у Італії, писав: «найбільшим нашим скарбом є вільна Карпатська Україна! Карпатська Україна є як один ланцюг котрого вогнива творимо ми, українці. Ланцюг, щоби не розірвався, мусять бути всі вогнива здорові, сильні. Карпатська Україна, щоб була сильна, мусить викинути всі погані «вогнива» і замінити їх здоровими, сильними й свідомими горожанами, які б не підлягали жадній ворожій пропаганді в некористь нашої Української національної держави. Мусимо злучитись так сильно, як суть злучені вогнива один до другого, тоді наша Карпатська Україна стоятиме на певних ногах»²⁵⁹. В лютому 1939 р. Карпатську Україну відвідали шведські журналісти, які хотіли переконатись в тому, що на території краю «панує повний порядок і тишина»²⁶⁰. Невдовзі після їх візиту шведське благодійницьке товариство «Радда Бернек» вислало комісару опіки над втікачами в Празі В. Шандору 6 посилок вагою 150 кілограмів²⁶¹.

За даними румунського перепису населення, проведеного в 1931 р., в Бесарабії проживало 600 тисяч українців, а на Буковині – 300 тисяч²⁶². Уряд Карпатської України постійно стежив за ситуацією в Румунії. На сторінках закарпатської періодики знаходимо інформацію про те, що «румунська влада <...> цими днями (8 серпня 1938 р. – Авт.) занялась випрацьованням румунського народностевого статуту. Статут має унормувати життя мадярської, німецької (саської), української й російської національної меншостей. Головні точки статуту є: 1) заборонення винародовлювання; 2) вільне користування матірною мовою в урядах, церквах, у самоуправних установах; 3) національність дитини визначають родичі при запису до матрики; 4) свобода культурних організацій національних меншостей»²⁶³.

«Українці в Румунії радіють нашим успіхам» – під такою назвою «Нова свобода» опублікувала листа з румунського міста Бистриця: «Всі українці, де б вони не жили, стежили вже давно за подіями в Карпатській Україні. Українці в Румунії тішаться, що бодай наші брати в Карпатській Україні здобули собі повну свободу й можуть жити на своїй землі вільним життям і завести в себе порядки, які найбільше

²⁵⁸ Нова свобода. 1938. 17 листопада.

²⁵⁹ Нова свобода. 1938. 16 грудня.

²⁶⁰ Нова свобода. 1939. 2 березня.

²⁶¹ Там само.

²⁶² Нова свобода. 1938. 23 жовтня.

²⁶³ Там само.

відповідають потребам українського народу»²⁶⁴. Важливим чинником, який впливав на ставлення румунського уряду до краю, була активність української національної меншини. 16 жовтня 1938 р. бухарестське радіо повідомляло, що «українці в Румунії розвивають живу діяльність проти прилучення Підкарпаття до Мадярщини. У цій акції висувається між іншим аргумент, що прилучення Підкарпаття до Мадярщини може скріпити мадярські ревізіоністичні тенденції у відношенні до Семигороду, що його з трьох боків охоплюватиме мадярський кордон. Українська акція стремить до викликання в Румунії настроїв, що були би противні мадярським планам»²⁶⁵. З повідомлення стає зрозуміло, що головною причиною лояльного ставлення Румунії до Карпатської України була загроза від близькості угорців до румунського кордону.

«Допомоговий Комітет Карпатській Україні» у Відні очолювали О. Левицька та О. Грицай. Після окупації Закарпаття Угорщиною ДККУ керував голова крайового ОУН Ю. Химинець, його помічниками були М. Химинець, М. Панькевичівна і Р. Гарас. «Першою і найважливішою справою для нас, – пригадувала М. Химинець, – було прийняти транспорт, зареєструвати біженців. Здорових треба було відвезти на «Шобер Плац» у Відні, де вони чекали на виділену їм працю або на виїзд до Праги чи Братислави. Хворими треба було турбуватися окремо. Ця проблема стала дуже актуальною, коли в травні 1939 р. почали прибувати в'язні з концентраційного табору Вор'юлопош з Угорщини. Велика частина їх була так сильно покалічена й побита, що потребувала стаціонарного лікування. Я заопікувала хворими й дітьми. Хворих і покалічених з угорського концентраційного табору пощастило розмістити в місцевих шпиталях та санаторіях»²⁶⁶. ДККУ у Відні співпрацював із Закордонним ПУНОм та Головним Командуванням німецької армії. На думку Ю. Химинця, «у тому часі це був майже єдиний спосіб, щоб відіслати наших людей з мадярської неволі»²⁶⁷. Завдяки діяльності членів ДККУ із Відня до Чехії та Словаччини вдалося перевезти майже 900 чоловік, а 52 дітей – перевести до української гімназії в Морджанах.

²⁶⁴ Нова свобода. 1938. 27 грудня; Lidove Listy. 1938. 11 decembrie; Narodni Politika. 1939. 7 ianuarie; Venkov. 1939. 19 ianuarie.

²⁶⁵ Нова свобода. 1938. 17 грудня; Curentul. 1938, 24 octombrie; Frontul. 1938, 28 noembrie.

²⁶⁶ Химинець М. Жінки Закарпаття – дома й на чужині. *Країнка*. 1994. С. 46–48 ; Химинець М. Організоване жіноцтво Карпатської України (1919–1939). *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С.500–514.

²⁶⁷ Химинець Ю. Закарпаття – земля української держави. Ужгород, 1992. С. 283.

В Югославії проживало чимало українців, «які ще за Марії Терезії забрались з негостинної пряшівської верховини та осілись на родючих ланах Бачки, в Керестурі»²⁶⁸. 30 липня 1938 р. газета «Нова свобода» взяла інтерв'ю в редактора «Руських новин» і «Рідного слова» в Керестурі М. Фірака. Як повідомляв респондент, українці в Югославії мали всі умови для національно-культурного розвитку. На 40 тисяч русинів-українців в Бачці припадало 1200 примірників газети «Руські новини», а для галичан і буковинців, які проживали в Боснії, виходило 800 примірників «Рідного слова». В Керестурі діяло культурно-освітнє товариство «Просвіта», була власна друкарня, де видавалися ці часописи. М. Фірак зауважував, що «всі бачванці є національно свідомі, хоч говорять шаришським діалектом! Вони даліше стоять від наших шарищан!»²⁶⁹. Редакцію «Нової свободи» обурила публікація в словацькому часописі «Словенські Глас», в якій йшлося про те, що українці Югославії «виставлені там на небезпеку винародовлення»²⁷⁰. «Хоч трохи запізно пригадали собі словацькі шовіністи наших бачванських братів, – писала «Нова свобода», – все ж таки треба нам бути приготованими на спробу непрошеного словацького засягу до нашого життя у Бачці»²⁷¹.

Українці Югославії радісно зустріли новину про надання Закарпаттю автономних прав і спробу уряду Карпатської України вести самостійне державне життя. У статті «Бачванські українці Карпатській Україні», опублікованій у газеті «Нова свобода», повідомлялося: «Незалежність їхньої давньої батьківщини викликала серед бачванських українців велику радість. Свою радість з тої причини вони хочуть заманіфестувати не лиш словами, але й ділами і тому орган бачванців, що виходить в Руськім Керестурі, «Руські новини» взиває до збірки в користь своїх братів з Карпатської України»²⁷². «Зацікавлення справами і потребами Карпатської України в Югославії почало зростати з дня на день, – писав Є. Мацях, – попри американські й канадійські доляри попливли не менш щедро, хоч і не в таких розмірах, югославські динари. На жаль, ще не встигли закінчити збірку, як громом вдарила глуха звістка про те, що мадярські наїздники вдарили на Срібну Землю – карпатську українську державу»²⁷³.

²⁶⁸ Нова свобода. 1938. 20 листопада.

²⁶⁹ Там само. 30 листопада.

²⁷⁰ Нова свобода. 1939. 9 вересня.

²⁷¹ Там само.

²⁷² Нова свобода. 1938. 6 грудня.

²⁷³ Організація Українських Націоналістів (1929–1954). Вінніпег, 1955. С. 396–397.

Українці Югославії боляче сприйняли звістку про зраду А. Бродія, якого було «арештовано і на домагання чехословацької влади здійснено віденською поліцією ревізію в помешканні Бродія у Відні. Ревізія показала, що він був агентом мадярського уряду»²⁷⁴. В кількох номерах хорватського часопису «Грватська стража» надрукували звернення А. Волошина до українського народу. Югославська періодика привітала прагнення уряду створити український університет в Карпатській Україні²⁷⁵, а в етері загребського радіо 1 березня 1939 р. зауважили: «Українська справа в світі набуває щораз більшого значення та зацікавлення. Особливою точкою зацікавлення є Карпатська Україна»²⁷⁶.

В. Шандор від імені уряду Карпатської України повідомив югославський уряд про акт проголошення незалежності²⁷⁷. 25 березня 1939 р. «Рідне слово» на всю першу сторінку винесло надпис: «Геройська боротьба за свободу Карпатської України з мадярськими наїздниками». Стаття вийшла з такими підзаголовками: «Кривава боротьба з мадярами», «Словачина є самостійною державою», «Чеська держава не існує», «Перші жертви», «Народна влада і УНО», «Нова влада», «Сойм проголошує самостійність» і «Героїчна боротьба з мадярами». «Українці в Карпатській Україні, – повідомляло «Рідне слово», – боролись за Правду і Справедливість! На нас ворог витяг меч. Він через се умре, а ми воскреснемо!»²⁷⁸. В «Рідному слові» були надруковані статті: «Кров'ю писана історія Карпатської України», «Студенти в перших рядах», «Свідомі селяни в борні», «Живими додому не вернемось», «У Білках усі гімназисти впали», «Бої карпатських січовиків у середущій Карпатській Україні», «Будучність Карпатської України», «Ганебна роля генерала Прхали»²⁷⁹. Про Карпатську Україну також писали у «Руському календарі» та різних періодичних і книжкових виданнях українців Югославії²⁸⁰. Доказом прихильності українців Югославії до Карпатської України було доброзичливе ставлення до представників уряду А. Волошина та

²⁷⁴ Нова свобода. 1939. 1 січня.

²⁷⁵ Нова свобода. 1939. 5 січня.

²⁷⁶ Нова свобода. 1939. 3 березня.

²⁷⁷ Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда» ; Карпатський Союз, 1996. С. 337.

²⁷⁸ Мизь Р. Відгуки на проголошення Карпатської України та її трагедії в українській пресі Югославії. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 125.

²⁷⁹ Там само. С. 125–126.

²⁸⁰ Паплацко В. Формоване и трагедия Карпатской Украины по писанию Руских новиных и Руского календара за 1940 рок. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 276–283.

біженців, які в ті трагічні дні змушені були покинути територію краю. Галицький журнал «Жіноча воля» помістив коротке повідомлення: «О. Др. А. Волошин святкував Великдень в Югославії»²⁸¹. В цій країні він відвідав міста Белград, Загреб і Цирквеницю²⁸².

На прохання Д. Няраді жителі Руського Керестура дали притулок 200 емігрантам з Карпатської України²⁸³. В 1939 р. Д. Няраді призначили папським адміністратором у Карпатській Україні. Він «визначався своїм патріотизмом, який був розбіжний з досить виразним мадяронством частини духівництва». Виконуючи прохання Д. Няраді, українські патріоти в Югославії зробили все можливе, щоб біженці з Карпатської України почували себе, наче вдома. «Моє завдання, – пригадував М. Ковач, – було зорганізувати харчування та приміщення в хатах, і знайти засоби дальшого витримування наших рідних гостей. І ми не помилилися. Ціле село (Руський Керестур – Авт.) прийняло біженців, як справді своїх рідних. Мені допомагали селяни, учні, члени товариства, всі. Зорганізовано збирання продуктів, харчів тощо <...> І не лиш у Р. Керестурі, але й по селах і містах, де жили наші люди <...>»²⁸⁴. За підрахунками М. Ковача, до Руського Керестура прибуло 189 чоловік, здебільшого представники інтелігенції.

Закарпатську інтелігенцію в Руському Керестурі гідно представляв відомий театральний діяч Юрій-Августин Шерегій, який приїхав на запрошення М. Фірака²⁸⁵. З 23 квітня до 18 червня 1939 р. театр «Нова сцена» показав вистави «Запорозький скарб» і «Сорочинський ярмарок», а зібрані за квитки гроші «йшли в користь нашої української закарпатської еміграції»²⁸⁶. 13 серпня 1939 р. актори театру виступили з народною драмою Суходольського «Хмара» у Міклошевцях, а 29 жовтня 1939 р. показали драму Ю. Грома «На порозі охрещення Русі» в Керестурі. В листопаді 1939 р. Ю. Шерегій одержав дозвіл на перебування в хорватському місті Шіді. «Югославський період» в житті і творчості Ю. Шерегія був досить плідним. Як пригадував пізніше режисер, він «написав <...> ще драму

²⁸¹ Жіноча воля. 1939. Ч. 5.

²⁸² Центральный архив Министерства государственной безопасности РФ. Н-17681, л. 11–12.

²⁸³ Олеяр Я. Духовни и церковни вязи Руского Керестура зоз Закарпатську Україну, Пряшовщину и Галичину. *Культура Українських Карпат : традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції. С. 427.

²⁸⁴ Ковач М. Березнева ніч : [Біженці з Карпатської України в Руському Керестурі]. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 184–186.

²⁸⁵ Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Пряшів – Львів, 1993. С. 325.

²⁸⁶ Там само. С. 324.

з життя бачванців «Невінчани» і «Пан», п'єски з селянського життя в 4 картинах <...> Обидві вийшли друком в «Календарях» в Руському Керестурі й Дервенті (1940 та 1941 рр.)»²⁸⁷. Д. Латяк так відзивався про колектив театру «Нова сцена»: «Хоч вони в Руськім Керестурі не жили тривалий час, однак залишили глибокий слід в оживленні театрального життя між югославськими русинами»²⁸⁸. Вистави Ю. Шерегія «ще й сьогодні згадують старші жителі Руського Керестура»²⁸⁹. Відомий режисер також навчав жителів Бачки, Срему та Славоні українських народних танців.

Віденський арбітраж не тільки завдав непоправного удару всім провідним галузям господарства, але й залишив автономну українську державу без висококваліфікованих фахівців. Карпатська Україна втратила 78 146, або 45,11%, землеробів і працівників лісового господарства, 31 350, або 18,10%, працівників промисловості та ремісників, 17 658, або 10,11%, працівників торгівлі та фінансових органів, 7 177, або 4,14%, працівників транспорту, 19 754, або 11,40%, працівників цивільної служби, вільних та солдатів, 19 148, або 11,06%, інших²⁹⁰. В країні майже не залишилося власної інтелігенції.

Уряд Карпатської України доклав чимало зусиль, щоб залучити до праці в народному господарстві висококваліфікованих фахівців. 10 грудня 1938 р. було створено Українське емігрантське бюро в Карпатській Україні. Бюро зайнялося пошуком спеціалістів, яких згодом залучили до роботи в різних галузях народного господарства. Уряд Карпатської України виплачував їм високі зарплати, наприклад, К. Осауленко з Праги отримував 1500 кч., інженери Г. Руденко, А. Пасічний, В. Франтик по 1200–1500 кч., професор В. Мельник – 1200 кч²⁹¹. Потім бюро «в основному займалося наданням карпатоукраїнського підданства частині націоналістичних елементів. Наявність такого підданства давала можливість отримувати чехословацьке громадянство і таким чином вільно проводити свою діяльність»²⁹². М. Болдижар вважає, що «особливого впливу на

²⁸⁷ Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Пряшів – Львів, 1993. С. 324.

²⁸⁸ Латяк Д. Улога українських діячох у націоналім освідоменю руснацох. *Дзвони*. Християнски календар за 1995 рок. На чесц 250-рочниці приселеня. Нови Сад, 1994. С.181.

²⁸⁹ Олеяр Я. Просвітни, школски и културни вязи у прошлости Руского Керестура (Бачка) зоз Закарпатіом, Пряшовщину и Галичину-Горніцу. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. С. 363.

²⁹⁰ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 101.

²⁹¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 32–34.

²⁹² Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 88.

господарський розвиток краю залучені кадри не справили»²⁹³, з чим ми не погоджуємося.

А. Волошину надходили сотні листів, автори яких хотіли здобути громадянство Карпатської України і просили на це дозволу, висловлювали бажання долучитися до розбудови Карпатської України. Переважна більшість листів надходила від колишніх воїнів УГА, членів ОУН, які колись емігрували за кордон, намагаючись уникнути переслідувань. Колишній полковник царської армії Ф. Юр'єв, який проживав у Німеччині, просив прийняти його на роботу. Він мав вищу військову і юридичну освіти, досить довго працював суддею, слідчим, прокурором²⁹⁴. С. Федоров у листі до А. Волошина перерахував усі посади, що колись посідав: «доктор права, інженер-економіст, військовий та морський воздухоплаватель, полковник війська Кубанського, Армії Української та інженерних військ бывшего російського флоту та морського відомства»²⁹⁵. Однак дозволу приїхати в Карпатську Україну він не дістав.

10 грудня 1938 р. до міністерства закордонних справ ЧСР надійшов лист від М. С. Павленка, який проживав в Ірані. Він закінчив Харківський сільськогосподарський інститут і пропонував послуги спеціаліста з меліорації. «Коли країна має надібність у фахівцях, я радо прибуду на Ваш дозвіл»²⁹⁶, – писав він. На що А. Волошин відповів: «В нас много безробітних, евакуація, може пізніше буде краще?»²⁹⁷. Запропонував свої послуги автономній країні харків'янин Б. Тесленко, який із 1937 р. проживав в Ірані. Він був відомим вченим. В 1932 р. Б. Тесленко захистив дисертацію і здобув ступінь доцента кафедри іранської філології, був членом-кореспондентом Всеукраїнської Наукової Асоціації Сходознавців і взяв участь у двох дослідницьких експедиціях до країн Середньої Азії. Крім того, Б. Тесленко був у лавах нелегальної ОУН²⁹⁸.

Хотіли прислужитися Карпатській Україні й відомі архітектори, які проживали у різних країнах світу. В «Новій свободі» опублікували статтю інженера й архітектора з Праги С. Дзидза під назвою «Де має бути столиця Карпатської України». Автор наголошував на необхідності «столицю <...> вибудувати такою, аби була гідна тої

²⁹³ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. С. 89.

²⁹⁴ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 5.

²⁹⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 54. Арк. 2.

²⁹⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 1.

²⁹⁷ Там само. Арк. 2.

²⁹⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 36. Арк. 5.

назви та була гордістю українського народу»²⁹⁹, та писав про неабияке значення географічного положення Хуста, адже «столиця знаходиться при головних шляхах, які його сполучатимуть зі світом внутрішнім та зовнішнім»³⁰⁰. Прагнув допомогти Карпатській Україні й автор першої книги про українську архітектуру М. Шумницький, який із 1921 р. проживав у Франції. В листі до А. Волошина він писав, що зробить все від нього залежне, «аби Хуст перетворився у велике модерне місто»³⁰¹.

Випускник Української Господарської Академії в Подебрадах П. Манченко подав прохання «о іменування до помічної вчительської служби на Карпатській Україні»³⁰². Також тут хотіли працювати В. Акіндінов із Поділля³⁰³, Г. Шолудька з Харбіна³⁰⁴, А. Бібіков із Києва³⁰⁵. Ю. Городянин-Лісовський брав участь в боротьбі з більшовиками, а в 1924–1931 рр. «відсидів в большевицькій тюрмі»³⁰⁶. Якою була його професія – невідомо. О. Красицький, який проживав у Відні, писав А. Волошину: «Слідкуючи за віденськими радісними звітами про події на Закарпатті, збулася знову у мене надія, іще раз послужити нашому нещасному народові і моїми скромними силами хоч і мікроскопійно причинитись до воскресення належних йому прав»³⁰⁷. І таких прикладів є чимало. Всі вони свідчать про те, що українці, які проживали далеко поза межами Батьківщини, широ хотіли допомогти Карпатській Україні у складний час. Однак здебільшого А. Волошин змушений був відмовляти у проханнях. Він написав Фершману: «Не можемо Вашу просьбу прихильно полагодити»³⁰⁸. Інженеру М. Григор'єву також відмовили через те, що «вільних місць в державній службі досі нема»³⁰⁹. Незважаючи на брак висококваліфікованих кадрів, уряд Карпатської України ретельно відбирав майбутніх посадовців.

Отже, влада Карпатської України налагодила стосунки з багатьма організаціями та товариствами української діаспори, що збирали кошти, продукти харчування та надавали іншу матеріальну допомогу закарпатцям. Фінансова допомога регулярно надходила зі США та

²⁹⁹ Нова свобода. 1939. 15 лютого.

³⁰⁰ Там само.

³⁰¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 53.

³⁰² ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 369. Арк. 2.

³⁰³ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 344. Арк. 1.

³⁰⁴ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 372. Арк. 1.

³⁰⁵ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 346. Арк. 1.

³⁰⁶ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 372. Арк. 1.

³⁰⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 52. Арк. 4.

³⁰⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 87. Арк. 17.

³⁰⁹ Там само.

Канади, зокрема від ОДВУ, ДККУ, УНО тощо. Однак зауважимо, що українська еміграція за океаном поділилася на два табори – русофільський (москвофільський) та народовецький (український). Якщо перші підтримували автономний уряд А. Бродія, то другі з радістю зустріли звістку про його повалення і призначення прем'єр-міністром А. Волошина – представника українського напрямку. Не стояли осторонь й українські організації в країнах Європи і Азії, зокрема «Допомогові комітети» в Празі та Відні. Підтримку уряду Карпатської України висловлювали автори сотень листів, що постійно надходили на адресу А. Волошина.

РОЗДІЛ 4. НЕЛЕГАЛЬНІ ПЕРЕХОДИ ПОЛЬСЬКО-ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО КОРДОНУ. ГАЛИЧАНИ В ОБОРОНІ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Звістку про те, що Закарпаття стало автономним, у Східній Галичині сприйняли із захопленням. Перші відгуки українських політичних організацій Галичини про боротьбу закарпатців за автономію з'явилися у середині вересня 1938 р. Галицькі українці не могли не зреагувати на те, що УЦНР сприяла наданню автономії Підкарпаттю, а 8 вересня 1938 р. відправила до Праги делегацію на чолі з А. Волошином. Крім того, відбувалося постійне зростання міжнародної напруги через судето-німецьке питання.

16 вересня 1938 р. ПУН, який мав широку нелегальну мережу в Галичині, розповсюдив заклик: «Українське Закарпаття захищає в тій хвилині ідею незалежної Української Закарпатської держави, яка з хвилиною вибуху повстання на всіх українських землях проти всіх окупантів України стихійно об'єднається в єдину державу всіх українців»³¹⁰. Тодішній голова ПУНу А. Мельник пригадував: «Перші дні перебрання мною агенд були гарячковими заходами допомогти Карпатській Україні, туди спрямовані були всі наші сили й засоби, якими розпоряджали ми»³¹¹.

Представники Українського Національного Демократичного Об'єднання (далі – УНДО) на чолі з Д. Левицьким також відреагували на події, що відбувалися в Закарпатті. 20 вересня 1938 р. у Львові на засіданні ЦК УНДО було проголошено: «В історичній хвилині політичного самовизначення народів, які заселяють Чехословаччину, змагання українців до здійснення права самовизначення не можуть бути знехтувані всупереч їх волі ніякими доконаними фактами. Тому ЦК УНДО вітає закарпатських українців у їх змаганнях до здійснення повноти своїх прав на всіх українських етнографічних землях Закарпаття, що лежать в інтересі цілого українського народу»³¹².

24 вересня 1938 р. українські студенти у Львові провели маніфестацію, щоб підтримати закарпатців³¹³. 25 вересня 1938 р. у приміщенні українського товариства «Сокіл» у Львові відбулося

³¹⁰ Діло. 1938. 2 жовтня.

³¹¹ Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. К. : Фондація імені О.Ольжича, 1994. С. 33.

³¹² Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). Ф. 205. Оп. 1. Спр. 493. Арк. 198.

³¹³ Діло. 1938. 15 жовтня.

зібрання, яке ініціював лідер Фронту Національної Єдності Д. Паліїв. За даними польської поліції, у ньому взяло участь близько 200 чоловік, а орган УНДО – тижневик «Свобода» – повідомляв про тисячу присутніх³¹⁴. Після засідання відбулася демонстрація під такими гаслами: «Хай живе Україна», «Ганьба чехам, ляхам і мадярам», «Хай живе Закарпатська Україна». На вулиці Галицькій демонстрантів зупинила поліція. В сутичці взяли участь польські студенти. Вони побили кількох демонстрантів³¹⁵.

30 жовтня 1938 р. оунівці м. Буськ організували маніфестацію, її ініціаторами були Д. Куп'як та Г. Пришляк. «Після промови і національного гимну, – пригадував очевидець, – біля тисячі народу рушило у напрямку ринку, а відтак попри костюл на постерунок поліції з гаслами «Геть з мадярами! Геть з ляхами! Закарпаття не дамо!». Поляки, вважаючи Бузеччину спокійним тереном, в якому досі не було особливих протипольських акцій, були заскочені появою великої кількості українських демонстрантів з гаслами «Геть з ляхами!» <...> Демонстранти проспівали кілька революційних пісень біля постерунку поліції, і поділилися на дві групи, – одна пішла головною дорогою на схід, а друга – на захід через Воляки до Лянерівки <...> Комендант Габель наказав демонстрантам перестати співати і розійтися. У відповідь посипались на мазурів каміння, яке демонстранти мали з собою, а також для більшого ефекту пролунало кілька пострілів з бойової зброї. Після рукопашної «дискусії» напасників було усунено з дороги. І, залишаючи кільком полякам «червоні китайки» на спомин, ми рушили далі»³¹⁶. Серед галичан сформувалися дві групи, які по-різному ставилися до автономних домагань закарпатських українців: поміркована течія, яку репрезентували легальні політичні українські організації, зокрема такі, як УНДО, що підтримували ідею автономії у межах федеративної Чехословаччини; та радикальна течія, яку представляла ОУН. Радикально налаштовані галичани вважали, що Закарпаття має здобути повну незалежність і розглядали це як крок до створення соборної української держави.

Після Мюнхенської конференції відбулося зближення Польщі з Угорщиною через закарпатське питання. Представник угорського міністерства закордонних справ І. Чакі вів переговори з польським

³¹⁴ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 493. Арк. 198.

³¹⁵ Діло. 1938. 2 вересня.

³¹⁶ Куп'як Д. Спогади нерозстріляного. Торонто – Нью-Йорк, 1991. С. 70–71.

міністром закордонних справ Ю. Беком щодо польсько-угорської співпраці. Польське радіо та преса відкрито виступали проти українців, а польський уряд вирішив таємно підтримувати терористичну війну на Закарпатті³¹⁷. Все це змусило ЦК УНДО 8 жовтня 1938 р. звернутися до польського прем'єр-міністра Ф. Славой-Складовського і міністра закордонних справ Ю. Бека. Польський уряд виступав за приєднання Закарпаття до Угорщини, його пропагандистська діяльність суперечила ідеї самовизначення. Таку політику підтримали Польське телеграфне агентство та радіо. Вісті про надання Підкарпатській Русі автономії швидко дійшли до Галичини. Краєм прокотилася хвиля мітингів і демонстрацій, ініціатором яких зазвичай була ОУН. В жовтні 1938 р. до Львова прибув Р. Шухевич. З його ініціативи 11 жовтня після богослужіння в соборі Святого Юра у Львові «частина учасників сформувала похід, який пройшов вул. Міцкевича, Косцюшка і Сикстинською до Марійської площі, де знаходиться малярський консулят. Поліція перервала похід у кількох місцях, а групи демонстрантів, що дійшли під малярський консулят, поліція розігнала, арештуючи кількадесят осіб. В поході взяло участь около 20 тис. людей. Похід з окликами «Хай живе Україна», «Геть з мадярами», – був, як пише польська преса, добре організований»³¹⁸. Ця демонстрація, з одного боку, була свідченням солідарності з національно-визвольною боротьбою українців Закарпаття, але, з другого боку, вона ускладнювала міжнародне становище Карпатської України, бо через це польський уряд постійно висував претензії чехословацькій владі.

11 жовтня 1938 р. відбувся святковий молебень у греко-католицькому соборі м. Ярослава³¹⁹, а 14 жовтня – святкове зібрання у церкві отців Василіян у Перемишлі. Ініціаторами зібрання, після якого відбулася демонстрація під гаслами «Хай живе Україна», «Геть з поляками, геть з мадярами», були члени УНДО. Маніфестантів зупинив посилений відділ поліції. Ще 11 жовтня львівська газета «Діло» повідомляла, що «на плечі провідників українського Підкарпаття історія поклала величезне завдання і ми щиро бажаємо, щоб вони його з честю і успіхом виконали – зберегти українське Підкарпаття за його уродженцями»³²⁰. 13 жовтня до редакції газети «Нова свобода» надійшла телеграма: «Українській Народній Раді й

³¹⁷ Діло. 1938. 16 жовтня.

³¹⁸ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 494. Арк. 52.

³¹⁹ Там само. Арк. 51.

³²⁰ Там само.

першому урядові Підкарпатської Русі пересилають щире побажання повного успіху в боротьбі з мадярською загрозою. Телеграму підписали лідери кількох легально існуючих політичних організацій Галичини Д. Паліїв, Рудницька, Старосольський, Стахів»³²¹.

Протягом короткочасного існування Карпатської України закарпатці постійно відчували моральну підтримку як з боку представників різних організацій у Галичині, так і тих громадян, які не входили до жодної з них. 19 листопада 1938 р. члени львівської Політичної Колегії, що зібралися в Данцігу, теж обговорювали питання допомоги Карпатській Україні. Вони дійшли висновку, що «Галичина могла б вислати строкових кооператорів, учителів, інженерів і шоферів»³²². О. Думін у листі до А. Волошина писав: «1) яких фахівців було би потрібно Карпатській Україні? 2) в якій кількості з повищеназваних фахів? 3) якими дорогами вони мали б пробиратись на Карпатську Україну? Прямо через гори, чи через Німеччину, Словаччину, Чехію?»³²³. Чи відповів А. Волошин на лист О. Думіна – невідомо. Однак зауважимо, що О. Думін «був у тісних зв'язках з німецькою службою розвідки. Крім того, він був членом Німецького Інституту Сходу в Кенігсберзі, у Східній Пруссії»³²⁴. Дослідник В. Косик вказує, що він також «постійно снував різні інтриги» проти Є. Коновальця, за що був у 1925 р. виключений з УВО, а у 1938 р. вже не був членом ОУН, як писав у листі до А. Волошина.

В лютому 1939 р. УЦНР опублікувала в «Новій свободі» звернення «До всіх українців на рідних землях і в розсіяних суцях», у якому йшлося про таке: «1. Просимо всіх українців, де б вони не жили, щоб кожний зложив на діло розбудови Карпатської України всенародний національний даток. 2. Беручи на увагу великі і пильні наші потреби, просимо, щоб цей даток, по змозі, був рівний 1/2% річного заробітку кожного, та був виплачений негайно по цім проголошенні. 3. Звертаємося із закликом до всіх головніших товариств українських у кожній державі та до всіх чільних діячів взяти на себе організацію всенародного національного датку на місцях, відповідно до місцевих обставин і можливостей»³²⁵. Долучився до прохання УЦНР і автономний уряд Карпатської України.

³²¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 3.

³²² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 15–16.

³²³ Там само. Арк. 17.

³²⁴ Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. С. 46.

³²⁵ Нова свобода. 1939. 15 лютого.

Підтримку уряду А. Волошина висловлено в сотнях листів від галицьких українців. Всі вони писали про готовність усіма силами й набутим досвідом долучитися до розбудови молоді автономної країни. Галичанин Орест Зозуля просив захувати його до Центрального фінансового керівництва в Хусті³²⁶. Бажання прислужитися Карпатській Україні висловили галичани Іван Голик, Антон Мисишин, Теодор Федусь, Тома Дацьків, Іван Михайлюк. Колишній воїн УГА Омелян Лисняк, який проживав у Пряшеві, писав: «Я, нижчепідписаний <...> осмілюсь предложити свої услуги, щоб ще послужити своєму народові»³²⁷. Багато воїнів УГА після поразки визвольних змагань були змушені емігрувати за кордон і наприкінці 30-х років проживали в Чехословаччині, Німеччині, Англії, США. Іван Вовк писав із Франції, що може стати в нагоді як інженер за фахом. Він мав досвід роботи «на залізниці, або на електровнях, чи споріднених галузях»³²⁸. Іван Цимбал з Підгайців пропонував свої послуги як колишній «член військової поліції в Тернополі», який також «відзначався, як дуже цільний стрілець»³²⁹.

Чимало галичан опинилося на окупованій угорцями території після рішень Віденського арбітражу. Вони просили допомогти дістатися до Хуста. Зауважимо, що багатьом в цьому допоміг галицький письменник В. Бірчак. Зокрема, він посприяв поверненню до Карпатської України Івана Ференца, колишнього стрільця УГА, який колись брав участь в боях за Київ³³⁰. Сотні галичан з'явилися на Закарпатті в 20–30-х роках. Вони теж активно долучалися до розбудови Закарпаття, а декотрим навіть були довірені керівні посади в крайових округах. Головою Української Національної Ради у Воловому був галичанин Й. Дудикевич, а його земляк С. Фігура очолював місцеву команду Січі. Про галицького письменника Костя Вагилевича, який проживав у Рахові, В. Лацанич писав: «<...> знає місцеві обставини і є дуже бажаним <...>»³³¹.

Незадовго до відкриття Сойму Карпатської України в березні 1939 р. Олена Кисілевська з Коломиї написала А. Волошину: «Дозвольте Вам, яко батькові народу, зложити щиросердечні привітання з приводу відкриття першого карпато-українського Сойму та з нагоди цієї світлої для всіх українців на світі радісної хвили

³²⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 19.

³²⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 1.

³²⁸ ДАЗО. Ф. 1148. Оп. 1. Спр. 293. Арк. 1.

³²⁹ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 6.

³³⁰ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 343. Арк. 1.

³³¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 92. Арк. 1.

висловити свої побажання ще більших успіхів, ще більшої перемоги»³³². 5 березня 1939 р. галичани, які входили до організації «Молода Україна», писали з Парижа: «Щастя Вам, Боже, Каменярі Закарпаття! Починаєте працю в велику днину Шевченківських роковин. Дух нашого Пророка благословить Вас на будову «вольної, нової сім'ї», а кожне серце українське ділить з Вами щастя і радість незабутнього 9 березня 1939 року. Хай живе Україна!»³³³. Яскравою ілюстрацією того піднесення, яке охопило галичан, став вітальний лист А. Волошину від А. Шептицького.

Вже наприкінці 1938 р. почалися масові переходи польсько-чеського кордону. «З Галичини стихійно переходять молоді люди, переважно селянські хлопці» – писав у своєму щоденнику В. Гренджа-Донський³³⁴. Прикордонна січова сторожа регулярно повідомляла карпатський уряд: «Втікачі українські з Польщі затримані в Сабінові. Просять дістатись до Ужгороду»³³⁵. Цей процес посилювався після оголошення наказу про створення Карпатської Січі. Львівський часопис «На переломі» стверджував, що «в самій Січі є багато українських емігрантів з-поза Карпатської України»³³⁶.

Коли саме відбувся перший нелегальний перехід польсько-чеського кордону, ми не можемо сказати. Зауважимо, що початок нелегальних перетинів кордону не варто пов'язувати із призначенням А. Волошина на посаду прем'єра. Це почалося значно раніше, про що читаємо в спогадах учасника національно-визвольної боротьби 1938–1939 рр. І. Стебельського: «Без жодних пригод минули Ступостяни – гарне, розлоге село над річкою Сян – і зразу почали спинатися вгору на ступосянські полонини. Піднімалися довго. Далеко за північ постукали до якоїсь гірської садиби, де й заночували <...> Нас попередили, що в селі Волосатому є застава прикордонників. Застава отримала підмогу, тож ми musiли пильно стежити перехід по той бік Бескиду <...> Стувбичимо в глибоких снігах серед білого дня, не знаючи дороги, – лишень туманний напрямок убік кордону. Ми не занепали духом. Ішли навпростець, напевно знаючи, що нас можуть викрити, бо рівнина встелена білим снігом; ішли до вимріяної країни свободи; йшли, покладаючи більше надії на щастя, ніж на розум. І нам

³³² ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 2.

³³³ Діло. 1938. 30 листопада.

³³⁴ Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України : Щоденник. Мої спогади / Ред. Д. М. Федака. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. С. 318.

³³⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 3.

³³⁶ На переломі. 1939. Ч. 6.

пощастило: 11 жовтня без великих пригод перетнули кордон. Сповнені радощів, веселі, хоч і виснажені, спустилися в долину до найближчого села по сей бік Карпат <...> Ми були першими галичанами, які прийшли на допомогу нашим братам по другій стороні Карпат. Після нас прийшли сотні й тисячі. На цю пору випало моє повне духовне становлення та змужніння»³³⁷.

23 жовтня 1938 р. львівська газета «Неділя» писала: «За кілька днів почалися спроби переходу кордону до Підкарпатської Русі. В районі Лавочного затримано В. Марчука, Л. Петрова, В. Лесіва, Д. Тепу»³³⁸. А вже 31 жовтня до окружних прокурорів від прокурора Апеляційного Суду у Львові Й. Хіровського надійшов лист, в якому йшлося про те, що «в останніх часах частими є випадки затримки польських українців з приводу пересічення нелегального переходу кордону Польщі в напрямку Чехословаччини, а конкретніше на терени Русі Закарпатської»³³⁹. Далі автор листа пояснював, що саме слід робити в таких випадках. Вже 1 листопада 1938 р. прокурор Апеляційного Суду звітував перед відділом прокурорського нагляду Міністерства Справедливості у Варшаві про розсилання листів-рекомендацій³⁴⁰. Того ж дня окружним прокурорам було надіслано доповнення до листа від 31 жовтня³⁴¹. З окружних судів до Львова почали надходити звіти про нелегальні перетини кордону. В листі прокурора окружного суду в Бережанах від 30 листопада 1938 р. знаходимо дату одного з перших зафіксованих переходів польсько-чеського кордону: «20 жовтня вони (група українців із трьох чоловік) перейшли кордон біля с. Розанка Стрийського повіту»³⁴².

Причина нелегальних переходів кордону полягала в тому, що галицькі українці вбачали в автономії Закарпаття можливість створення української соборної держави. Вони хотіли долучитися до її розбудови. Зауважимо, що 21 жовтня 1938 р. УЦНР звернулася до українців із закликом до співпраці, що був надрукований в «Новій свободі»³⁴³. Хоча УЦНР насправді хотіла залучити до розбудови Закарпаття окремих фахівців, а не мала на увазі масові перетини кордону.

³³⁷ Стебельський І. Шляхами молодості й боротьби. Спогади. Статті. Листування. К. : «Смолоскип», 1999. С. 19–20, 27.

³³⁸ Неділя. 1938. 23 жовтня.

³³⁹ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 8.

³⁴⁰ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 879. Арк. 97.

³⁴¹ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1075. Арк. 11.

³⁴² ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 6.

³⁴³ Нова свобода. 1938. 21 жовтня.

Розглядаючи проблему переходів кордону, підходимо до запитання: були вони стихійними чи організованими? Крім ОУН, легальні політичні організації не могли прикластися до такої акції. Для польських політичних і судово-поліцейських органів відповідь була однозначною: «Дані поліції і прикордонної служби дають підставу робити висновок, що посилення порушень кордону в описаних випадках стоїть у зв'язку з ворожою для Польщі акцією українських організацій, які виступають в останній час під впливом міжнародних подій більш сміло й інтенсивно проти інтересів Польщі і акцією нелегального переходу української молоді до Закарпатської Русі керує ОУН (З листа прокурора Апеляційного Суду у Львові від 31 жовтня 1938 р.)»³⁴⁴. Це є перебільшенням, бо Д. Куп'як вказує, що станом на листопад 1938 р. «не було офіційного дозволу членам ОУН від Проводу ОУН на перехід в Карпатську Україну»³⁴⁵. На нашу думку, головна причина нелегальних переходів кордону полягала в бажанні галицьких українців долучитися до будівництва незалежної Карпатської України. Саме цього найбільше прагнули в Східній Галичині. Отже, елемент стихійності значно переважав над організаційним і дисциплінованим переходом польсько-чехословацького кордону.

«Події в Карпатській Україні, – згадував Д. Куп'як, – викликали захоплення серед усього українського народу, де б він не жив. Нарід вірив, що надходить новий період його історії. Українські маси з великою увагою прислуховувалися до новин, що неслись на хвилях етеру з княжого Ужгороду. Зморений цілоденною тяжкою працею селянин вечором квапився до читальні чи кооперативи, аби почути найновіших вісток про наше Закарпаття. У великих чи малих містах можна було бачити, як міщанин, робітник, інтелігент чи малий купець при зустрічі обмінювалися новинами про події на Закарпатті. Всі матеріальні недостатки, всі дрібні щоденні клопоти, яких завжди було дуже багато, відходили на задній плян. Уся волинська і галицька патріотична передова молодь готова була йти на Закарпаття, щоби зі зброєю в руках захищати кордони самостійної часточки української Землі»³⁴⁶.

Чехословацький уряд вороже ставився до нелегальних перетинів кордону. Є сотні свідчень очевидців, як прикордонники

³⁴⁴ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1075. Арк. 8.

³⁴⁵ Куп'як Д. Спогади нерозстріляного. Торонто – Нью-Йорк, 1991. С. 74.

³⁴⁶ Там само. С. 68.

заарештовували перебіжчиків і через деякий час, або відразу, повертали назад. Кордон також переходило чимало польських шпигунів та терористів, які вільно володіли українською мовою. Описуючи перехід через Карпати, В. Онуфрик зазначав, що сам виступив ініціатором організації похідної групи у складі семи чоловік. Згодом, день за днем блукаючи в гірських районах, вони дісталися Підкарпатської Русі, де подекуди їх приймали за польських терористів³⁴⁷.

Польські терористи, переходячи кордон, нерідко маскувалися під українців. Про затримання такої групи писав у своїх спогадах М. Бажанський: «<...> ввійшов до мене Степан Вайда, тоді поручник, шеф таємних справ при уряді <...> Він присунув стілець ближче і почав оповідати. В його віданні є група людей, що запідозрені у саботажах. В тій околиці, де їх поодинці схоплено, був знищений млин, місток на потоці й згоріла хата сільського старости-війта. Проведене докладне слідство виказало, що вони не мають ніяких документів, удають себе місцевими жителями <...> Виявилось, що всі вони з Галичини, з Дрогобицького повіту, знали українську мову, не таку, якою говорило населення тих околиць, в яких вони діяли, плундрували. Їх звербували на підривну, деструктивну роботу. Багато поляків, що проживали в Галичині, знали українську мову. Були навіть такі, що вчашали до українських шкіл»³⁴⁸. Через деякий час терористи зізналися, що «перейшли кордон в Карпатах і нищили все, що тільки уважали можливим до комунікації. Після того вони мали директиви дістатися до Мукачева, де був їхній центр терористичної роботи по Віденському арбітражі»³⁴⁹. Чехи справді з підозрою ставилися до перебіжчиків, боячись не так юнаків і дівчат із Галичини, як замаскованих польських терористів. І. Стебельський писав, що на станції після перевірки документів «чехи зустріли нас досить приязно. Неабияк потішила їх наша заява про те, що ми разом з ними хочемо бити нещадно мадярів. Чехи зателефонували до Ужгорода. За якісь чотири години на вантажному військовому авто приїхало два чехи в цивільному одязі. Вони ще раз перевірили наші документи; їм також сподобалася наша готовність бити ворога <...> Начальник четницької станиці повідомив нам, що 12 жовтня загони польських терористів напали на села Бистре й Загорб: вони підірвали міст і спалили

³⁴⁷ Онуфрик В. Спомин з Карпатської України. 1938–1939. Торонто – Ужгород, 1995. С. 55.

³⁴⁸ Бажанський М. Мемуарна мозаїка. К. : Критика, 1998. С. 114–115.

³⁴⁹ Там само. С. 116.

школу»³⁵⁰. Чимало про дії польських терористів писав у щоденнику В. Гренджа-Донський³⁵¹.

Незважаючи на те, що чехи не завжди прихильно ставилися до нелегальних переходів кордону з Галичини до Карпатської України, навіть серед них були люди, які дивилися на це крізь пальці. Одним із них був Й. Рушак, який тепер проживає в Карлових Варах. Безумовно, доля багатьох галичан залежала і від нього також. «Я того часу, до окупації Карпатської України, – пригадував Й. Рушак, – був у Сваляві карним референтом на окружному уряді. Мені підлягали жандарми, які щодня приводили хлопців з Галичини, що хотіли вступити до Січі. Я їх посилав до Хуста. Мені приводили і мадярських терористів та інших, що нелегально перейшли границю і посилали вісті мадярам. Я їх арештував»³⁵². Й. Рушак відпускав перебіжчиків-галичан до Хуста без охорони, а вони прямували до Головної Команди Карпатської Січі. Так поповнювалися лави Січі.

Польським прикордонникам вдалося затримати багатьох перебіжчиків. Всі вони негайно поставали перед судом. 25 квітня 1939 р. польський суд в Самборі засудив Іванну Грициляк, селянку з села Барича Перемишлянського повіту, на строк позбавлення волі до одного року. Полякам було достатньо всього одного листа, якого дівчина написала нареченому. «Я знала, – писала Іванна Грициляк, – що думками ти линеш ген на Україну <...> Іване! Голубе мій! Піди там, де пішли твої приятелі. Ох! Якби я була мужчиною, ми пішли б обоє <...> Ти там потрібний, я це знаю. Воля, Івасю, ти знаєш і розумієш це слово. Тобі там близенько <...>»³⁵³.

Часто галицька молодь перетинала кордон групами, не завжди успішно. Три тижні тривав судовий процес в Бережанах над 28-ма українцями Бобреччини і Ходорівщини, 16 із них було позбавлено волі на строк від 2 до 8 років³⁵⁴. Особливо небезпечно було переходити кордон членам ОУН, для них покарання були значно суворішими, а строки позбавлення волі – набагато довшими. В Галичині створювалися групи з членів ОУН, які вербували добровольців і допомагали їм перейти Карпати. Саме через це

³⁵⁰ Стебельський І. Шляхами молодості й боротьби. Спогади. Статті. Листування. К. : «Смолоскип», 1999. С. 22.

³⁵¹ Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України : Щоденник. Мої спогади / Ред. Д. М. Федака. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002.

³⁵² Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород : Карпати, 2002. С. 320.

³⁵³ Діло. 1939. 4 травня.

³⁵⁴ Діло. 1939. 11 червня.

Станіславівський суд засудив В. Мельничука і П. Ксендзюка³⁵⁵, також були звинувачені Ю. Соловчук, Ю. Одоній, Д. Микетчук, С. і П. Вередюки³⁵⁶. Польський «окружний суд в Стрию розглядав справу Маркіяна Кравчука, Льва Сорочана, Петра Глушка, Володимира Парія, Івана Дізенка, Якова Максимця, всіх із Перегінська, окр. Долина, та Василя Славинського з Підністрия»³⁵⁷. Вони були засуджені строком на один рік тюремного ув'язнення. Такі ж факти наводить газета «Діло»³⁵⁸. «Нова свобода» повідомляла, що «<...> в Самборі судять три дівчини: Марію Менцинську, Марію Нижник і Теофілю Яворську. Їм закидають приналежність до ОУН»³⁵⁹. «Суд у Станіславові, – йдеться у іншому повідомленні, – засудив за нелегальний перехід в Карпатську Україну 14-літнього гімназійного учня П. Совія, 18-літнього <...> Д. Демчишина на 6 місяців в'язниці, студента Володимира Кордубу і Петра Кулика на 10 місяців в'язниці та М. Калитика з Коломиї на 6 місяців в'язниці»³⁶⁰. Знаходимо повідомлення про вирок для членів ОУН Володимира Біланюка, Михайла Клебуса, Юрка Венгера, Степана Зельського³⁶¹. «Нова свобода» писала про судовий процес над 35 членами ОУН³⁶².

В багатьох випадках, крім позбавлення волі, перебіжчики позбавлялися й громадянських прав. Такими були вирок Р. Кундрата, С. Завадки, В. Порика, Д. Головчана, Ф. Кіпаша, М. Спалина, Ю. Меленя, Д. Ковалева та І. Кіщука. Всі вони дістали від 6 місяців до 2 років ув'язнення й були позбавлені громадських прав строком від 3 до 5 років³⁶³. 4 квітня 1939 р. у Львові за переховування і допомогу під час перетину польсько-чеського кордону 25 жовтня 1939 р. були засуджені Й. Кабаровський, Є. Литинський і Л. Клиш³⁶⁴.

Для того, щоб уникнути нових судових процесів, уряд А. Волошина ще в листопаді 1938 р. видав відозву «Проти нерозважної еміграції», яку опублікували відразу всі українські газети. Однак нелегальні перетини кордону не припинялися. Одна за одною з'являлися інші перестороги. Подібну заяву під назвою «Остерігаємо перед легкодушною еміграцією» розповсюдила Українська Пресова

³⁵⁵ Діло. 1939. 27 червня.

³⁵⁶ Діло. 1939. 15 лютого.

³⁵⁷ Там само.

³⁵⁸ Діло. 1938. 16 грудня.

³⁵⁹ Нова свобода. 1939. 7 березня.

³⁶⁰ Нова свобода. 1939. 25 лютого.

³⁶¹ Нова свобода. 1939. 14 вересня.

³⁶² Нова свобода. 1938. 11 жовтня.

³⁶³ Жіноча воля. 1939. Ч. 2.

³⁶⁴ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1089. Арк. 17–19.

Служба в Берліні: «В останній час повторюються випадки, що наші люди переходять кордони не маючи на це конечні документи. Вони скоріше чи пізніше попадають в руки чужинецької поліції і носять всі наслідки свого нерозважливого поступку»³⁶⁵. Про такі випадки писав В. Гренджа-Донський: «Наражаються ці втікачі на небезпеку, бо чеська жандармерія переловлює і просто без нашого відома відсилає назад. Були і такі випадки, що передають їх полякам, а ті карають їх тяжко»³⁶⁶. В одному зі звітів поляків до прокурора Апеляційного Суду у Львові читаємо, що «вони (троє галичан, які нелегально перейшли польсько-чеський кордон – Авт.) пішли до Прислопа, де здалися чеським пограничникам, які відправили їх у жандармерію у Торуні, далі в Волове, а далі в Хуст у відділ військової розвідки. Там їх допитували, що їм відомо про організацію польської армії, чи є військо на кордоні, чи не проводиться мобілізація, чи рахують вони себе поляками або українцями. Їх було закрито до в'язниці, де були ще польські українці. Разом п'ятнадцять чоловік. 12 листопада всіх під ескортом направлено до Волового, а 13 листопада їх автом відвезено до кордону і передано польським пограничникам в Мішкові. Звідки їх було направлено в окружну прокуратуру в Стрию»³⁶⁷.

Спочатку ПУН закликав українців до нелегальних переходів польсько-чеського кордону, але згодом, зокрема після опублікування перестороги в українських газетах, він зайняв іншу позицію. «Людей до праці в Карпатській Україні було потрібно, – зауважив З. Книш, – але на те вистачали провідні і здібні одиниці, що їх доставила ОУН із своїх місцевих та еміграційних кадрів, а часто з ЗУЗ (західноукраїнських земель – Авт.). Масовий перехід рядового членства створював тільки клопіткову ситуацію урядові Карпатської України у внутрішньополітичних відносинах і грозив дипломатичними конфліктами назовні. Стало ясным та безсумнівним вже після упадку Карпатської України, що ці дві чи три сотні галицьких бойовиків більше чи менше тут нічого не рішали»³⁶⁸. Уряд Карпатської України був незадоволений радикальними поглядами та діяльністю декотрих членів ОУН. А. Волошин просив «не утруднювати йому і так важкого положення у відношенні до Праги, надсилати культурних діячів і всяких фахівців, а не крикунів-революціонерів, що вже почали діяти на нерви місцевим українським

³⁶⁵ Нова свобода. 1938. 11 грудня.

³⁶⁶ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 80.

³⁶⁷ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 6.

³⁶⁸ Книш З. Становлення ОУН. К. : В-во ім. Олени Теліги, 1994. С. 298.

провідникам»³⁶⁹. А. Волошин знав, що частина оунівців планувала державний переворот, внаслідок якого члени карпатського уряду мали бути усунені від влади. Тому ПУН ухвалив таке рішення: обмежитися засиланням на територію Карпатської України військових фахівців, що мали великий бойовий досвід, а також керівних провідників ОУН. Однак нелегальні перетини польсько-чеського кордону вийшли з-під контролю ПУНу.

Багатьох галицьких українців затримували ще польські прикордонники. Галичан, які не змогли перетнути кордон й потрапили до рук польської прокуратури, або затримали польські прикордонники, або їх видала полякам чеська жандармерія. Була навіть окрема інструкція для окружного прокурора, як поводитися з такими арештантами: «Вимагається наскільки можливо швидке вирішення таких справ. Конкретно потрібно в'яснити такі питання:

- 1) з якою ціллю затриманий намагався перейти кордон?;
- 2) якими шляхами добирався і чи був озброєний?;
- 3) чи отримував якусь поміч в дорозі і від кого?;
- 4) в якому місці мав перейти кордон і в кого мав зголоситись на тому боці?;
- 5) чи затриманого хтось агітував на нелегальну еміграцію.

Окремо потрібно довідатися чи затриманий належав до ОУН. Про такі справи потрібно докладати прокурору Апеляційного Суду»³⁷⁰. В листі прокурора Апеляційного Суду до окружних прокуратур від 1 листопада 1938 р. читаємо про вимогу «досконалого розслідування, аналізу всіх паперів, знайдених у затриманого, персонального розгляду справ. Не потрібно їх трактувати шаблонно»³⁷¹. Справи тих, кого підозрювали в агітації, розглядали окремо: «Особи, які займаються агітацією за нелегальний перехід кордону, затримуються на підставі участі в акції, організованій ОУН і притягаються до кримінальної відповідальності»³⁷².

Після створення Карпатської Січі багато галицьких перебіжчиків влилося в її ряди. Польська влада швидко відреагувала на це. В інструкції прокурора Апеляційного Суду йдеться про таке: «На основі донесень, які я отримав від окружних прокуратур, можна сказати, що зросли випадки, в яких особи, затримані при спробі нелегального переходу кордону на терени Закарпатської Русі, що

³⁶⁹ Химинець Ю. Тернистий шлях до України. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 49.

³⁷⁰ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 6.

³⁷¹ Там само. Арк. 11.

³⁷² Там само. Арк. 8.

намагалися перейти кордон з ціллю вступу до «українського легіону», створеного на Закарпатській Русі <...> «Український легіон» потрібно віднести до воєнізованих організацій <...> Тому затриманих потрібно судити за законом про загальний військовий обов'язок як польських громадян, які без згоди польського уряду вступають до військових організацій»³⁷³.

Польська влада неодноразово зверталася до чехословацького уряду з нотами протесту, в яких вимагали вплинути на уряд Карпатської України, який, на її думку, сприяв поширенню антипольської пропаганди. Хустська влада це заперечувала. В нотах протесту польського посла перебіжчики фігурували як «українські терористи». 29 листопада 1938 р. до Праги надійшла нота протесту польського уряду, в якій вимагалось негайно повернути назад Костянтина Мельника, полковника Андрія Мельника, Михайла Бажазаславського, Євгена Кульчицького, Володимира Забавського і Степана Росоху. Їх розшукував польський уряд за участь у терористичному акті проти польського міністра внутрішніх справ Б. Перацького³⁷⁴. Польський посол скаржився, що «між Польщею і ЧСР не можуть бути добрі взаємовідносини, коли Підкарпатська влада дає дозвіл побуту» терористам. 24 листопада 1938 р. міністр внутрішніх справ Карпатської України Ю. Ревай і директор поліції Ю. Білей вимагали від окружних урядів, «що кожний з наведених має бути забезпечений поліційним доглядом <...>», і що «згаданих треба уважати інтернованими»³⁷⁵.

14 грудня 1938 р. А. Волошин у телефонограмі до Президії ради міністрів у Празі повідомляв, що «протест польського посла ґрунтується на неправильних інформаціях. В Королеві над Тисою живе від довгих років д-р Гриць Мельник, учитель на горожанській школі, чехословацький державний горожанин, який як було перевірено ніякою протипольською пропагандою не займається»³⁷⁶. А. Волошин переконував Прагу в тому, що «ніяка протипольська пропаганда на території Підкарпатської Русі не ведеться, а протипольські настрої є викликувані виключно тим, що з Польщі переходять терористи, заосмотрені польською військовою зброєю та припасами. Само собою, що годі очікувати від населення, щоби за нищення свого маєтку та

³⁷³ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 13.

³⁷⁴ ДАЗО. Ф. 18. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1.

³⁷⁵ Там само. Арк. 52.

³⁷⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

життя відчувало вдячність та приязнь до сусідньої Польщі»³⁷⁷. Така відповідь А. Волошина не задовільнила польського посла, тому 28 грудня 1938 р. він направив другу ноту протесту³⁷⁸.

В черговій ноті протесту польський уряд вимагав видати С. Юськіва, Т. Капустянського, А. Мельника та Г. Стефаніва. На це А. Волошин відповів: «Д-ра Семена Юськіва в нас зовсім нема, а є то адвокат в Рахові і належить до тамошнього коша, як звичайний рядовик. Жодну функцію не виконує. Теофіла Капустянського і Андрія Мельника в нас нема і зовсім таких не знаємо. Гната Стефанова в нас нема. В Рахові просив о прийнятті до Січі, однак не був прийнятий, тому що не є нашим горожанином»³⁷⁹. Адвокат за фахом Семен Юськів справді знаходився на території Закарпаття. Він був одним із ініціаторів просвітянського руху в Рахові, відзначався радикальними поглядами та вважав себе послідовним націоналістом.

31 грудня 1938 р. А. Волошин наказав директору поліції Ю. Білею подати «до 24 годин писемний звіт, чи перебувають особи: Базанський Михайло, Хмельовський Александр, Демчук Дмитро, Фодчук Богдан, Равіч Дмитро, Врецьона Євген в Хусті зглядно на Підкарпатській Русі. Коли би перебували, відставте їх за границю, а о тім голосіть президію правительства»³⁸⁰. 2 січня 1939 р. директор поліції Ю. Білей повідомив А. Волошина про те, що «Михайло Бажанський, Александр Хмельовський, Дмитро Демчук, Богдан Фодчук, Дмитро Равіч і Євген Врецьона не є зголошені у тутешнього уряду. Досі не вдалося вислідити ані, де перебувають, ані за їх діяльність»³⁸¹. Директор поліції Карпатської України не міг не знати, що Є. Врецьона, більш відомий у Закарпатті як інженер Волянський, входив до Генерального штабу Карпатської Січі. Його підпис стояв на більшості свідоцтв, що видавалися січовикам, які пройшли курси військового навчання. Це стосується також М. Бажанського та О. Хмельовського.

У фондах ДАЗО зберігається прохання Є. Врецьони до Міністерства внутрішніх справ про надання йому громадянства Карпатської України: «Підписаний Євген Врецьона інж. Хімік з Празької Політехніки, уроджений дня 1 жовтня 1905 у Винниках Львівського повіту, приналежний там же, син Омеляна і Марії з

³⁷⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

³⁷⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 11.

³⁷⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 3.

³⁸⁰ Там само. Арк. 3.

³⁸¹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

Банахів, просить признати йому право громадянства Карпатської України на основі обіцянки домовського права в Хусті <...> Підписаний перебуває постійно в Хусті і працює на відповідальному пості в Карпатській Січі від перших днів її існування. Вже як студент працював для справи визволення української нації, за що і був переслідуваний. Коли ж тепер, з моментом повстання Карпатської України розкрилися нові можливості праці для нації і держави, хоче підписаний віддати всі свої сили і досвід для Карпатської України. І тільки для цієї справи просить признати йому це право, яке нині є зв'язане не з привілеями, але в першу чергу з обов'язками, з яких підписаний здає вповні справу»³⁸².

Процеси, які відбувалися в Карпатській Україні, безпосередньо впливали на розвиток політичних подій у Галичині. В листопаді 1938 р. в Польщі відбулися дострокові парламентські вибори. Кількість представників українських партій у сеймі і сенаті залишилася незмінною (19 депутатів сейму і 6 сенаторів), але настрої українських послів, розчарованих «нормалізацією» українсько-польських відносин, змінилися. Один із депутатів від УНДО в програмовій статті «Найближчі справи у Сеймі» писав: «Зовнішні події з ділянки європейської політики останніх часів, головно парцеляції частин Чехословацької держави між Німеччиною, Польщею і Мадярщиною та створення всупереч бажанню польської закордонної політики української автономної держави за Карпатами під назвою Карпатська Україна, загостило польсько-українські відносини і вороже ставлення польського громадянства до нас накладають на нову Українську Парламентську Репрезентацію (УПР) обов'язки рішучої оборони наших прав і висунення наших основних домагань. Таким найважливішим основним домаганням є справа територіальної автономії українських земель у Польщі»³⁸³.

А приклад був поруч – державотворчі процеси у Карпатській Україні. «Несподіваний зрив українського народу на Закарпатті до самостійного життя та масові демонстрації на всіх теренах Західної України вивів з рівноваги варшавську кліку. Побоюючись, щоб клич волі, який нісся на хвилях етеру в широкий світ з княжого Ужгороду, не спричинив всеукраїнського зриву, поляки застосовують жорстокий терор супроти українського населення, який дорівнювався пацифікації

³⁸² Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 172.

³⁸³ Нова свобода. 1938. 27 листопада.

1930 року. Аби вдержати західньоукраїнські терени під контролею, поляки стягнули поліційні відділи з корінної Польщі й перевели масові арешти. Лише в другій половині 1938 р. кількість заарештованих українців сягала багатьох тисяч осіб. Багато з тих заарештованих вивозилося відразу ж до концентраційного табору в Березі Картузькій на неозначений час каторги. Протиукраїнські настрої серед польської спільноти були помітні на кожному кроці. Дуже часто навіть українська мова на вулиці міста ставала причиною напасти, брудної лайки, а то й фізичного побиття міським польським шумовинням»³⁸⁴.

9 грудня 1938 р. УПР, яку очолював В. Мудрий, внесла на розгляд польського сейму «Проект конституційного закону Галицько-Волинської землі», що передбачав надання територіальної автономії в межах Станіславівського, Тернопільського, Волинського, більшої частини Львівського і Поліського, окремих повітів Люблінського, Білостоцького та Краківського воєводств. Пропонувалося створити автономний уряд і сейм, територіальні збройні сили, а також йшлося про рівноправність польської і української мов у державних установах. Проте маршал сейму навіть не прийняв проекту до розгляду. Така позиція польської влади тільки підсилювала підтримання автономної Карпатської України галичанами. Майже в кожному зі щоденних звітів коменданта Львівського воєводства знаходимо повідомлення про нелегальні переходи на терени Карпатської України³⁸⁵.

Зауважимо, що найчастіше нелегально перетинали кордон в січні – на початку лютого 1939 р. Однак не кожна спроба перетину кордону була успішною. Незважаючи на те, що польська прикордонна служба вже була готовою до цього, багато українців з Галичини змогло потрапити за Карпати. Польська поліція намагалася встановити імена українців, які вже встигли таємно перебратися до Карпатської України. У звітах львівського коменданта знаходимо інформацію польського агента про те, що «члени ОУН Л. Кознарський, В. Стахів, Є. Стахів знаходяться в Русі Закарпатській і є членами Січі»³⁸⁶. Зауважимо, що Є. Стахів був комендантом Карпатської Січі в Королеві.

Щоб запобігти переходам кордону, в Галичині проводилися обшуки у громадян, яких підозрювали в агітації і допомозі перебіжчикам. В селі Вислік Великий Сяніцького повіту тільки 15 січня 1939 р. було проведено обшуки в чотирьох українців, яких

³⁸⁴ Куп'як Д. Спогади нерозстріляного. Торонто – Нью-Йорк, 1991. С. 69.

³⁸⁵ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 498. Арк. 8

³⁸⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 57.

підозрювали у наданні допомоги втікачам. Затриманих передали в розпорядження прокурора в Сянок³⁸⁷. Такі перевірки тривали до середини березня 1939 р. В селі Нижня Тарнава 8 березня було затримано П. Мочка і Л. Клима, які вербували молодь. Пізніше затримали ще 15 чоловік, в яких вилучили 2 карабіни³⁸⁸.

Чеські жандарми передавали затриманих українців полякам. В одному з документів пише: «29 грудня в Сяноку стало відомо, що українських втікачів на кордоні чехи відправляють до Межилаборця, де ті платять штраф, або відбувають арешт 1–2 дні, а потім їх направляють на польський кордон»³⁸⁹. Серед чехів були й такі, які співчували українцям. Як вказано у цьому документі, один із жандармів радив українцям, щоб вони «голосилися в П. Лопати або В. Сушка, які живуть у Калінові (Словаччина – Авт.), і які направляють їх на терени Підкарпатської Русі»³⁹⁰.

В Польщі було введено жорстку цензуру на листування з Карпатською Україною. За листами нерідко встановлювали місцезнаходження втікачів на Закарпатті, знаходили інформацію про їхню діяльність. Всі листи, які відсилали галичани до Карпатської України, перевірялися, в текстах викреслювалися фрази з «політичним підтекстом». 5 січня 1939 р. товариство «Просвіта» зі села Саяч Вишній Дрогобицького повіту вислало привітальну телеграму А. Волошину з побажаннями «веселих свят і успіхів в праці над будівництвом української держави». Дрогобицький віце-губернатор «конфіскував» частину тексту, починаючи від слів «і успіхів <...>»³⁹¹. Інша кореспонденція взагалі затримувалася, наприклад, лист С. Онидчака з Рудків відправлений до редакції «Нової свободи» ще 12 січня 1939 р.: «Прошу надсилати на мою адресу часопис «Нова свобода», бо я хочу передплатити, а не знаю як»³⁹². Польська влада не хотіла й не могла допустити розповсюдження карпатоукраїнської періодики на території Галичини.

Галицькі українці могли ознайомитися з подіями, які відбувалися на теренах Карпатської України, з галицької періодики або листівок і листів, що присилали звідти. Інколи втікачі до Карпатської України на кілька днів поверталися додому. В повідомленні Львівського воєводського коменданта від 11 січня

³⁸⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 160.

³⁸⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 449. Арк. 35.

³⁸⁹ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 498. Арк. 8.

³⁹⁰ Там само. Арк. 5.

³⁹¹ Там само. Арк. 20.

³⁹² Там само. Арк. 72.

1939 р. читаємо: «31 грудня 1938 р. С. Пінчак, що виїхав на Закарпаття, був 2 дні у родичів в с. Должичі, пов. Санок, а потім повернувся в Яворник. Так само Д. Карлицький і С. Карлицький були кілька днів у с. Прилуки»³⁹³. Ще одним джерелом інформації про події в Карпатській Україні для галицьких українців стали окремі невеликі за обсягом видання, присвячені історії та культурі Закарпаття, що почали масово з'являтися у Львові наприкінці 1938 – на початку 1939 рр.

Проте, безперечно, найбільше занепокоєння в польській владі викликали безперервні нелегальні переходи польсько-чеського кордону. Сьогодні важко встановити точну цифру перебіжчиків. За документами Апеляційного Суду Львівського воєводства, лише в грудні 1938 р. польськими поліційними органами було встановлено імена 35-ти галичан, які втекли до Карпатської України, у січні 1939 р. – понад 80³⁹⁴. Були ще нелегальні перетини кордону, які ніде не зафіксовані. У звітах коменданта львівського воєводства остання спроба перетину кордону датується 10 березня 1939 р.³⁹⁵

Судові процеси над перебіжчиками не припинилися навіть після трагічних березневих подій в Карпатській Україні. В Галичині відбувалися нові арешти й судові процеси. Наприкінці березня 1939 р. тих небагатьох січовиків, які повернулися до Польщі, заарештували. 25 березня в селі Соколики Турківського повіту було затримано трьох українців, які колись нелегально перетнули польсько-чеський кордон³⁹⁶. Судовим процесам передувало довготривале розслідування. Затриманим А. Хоміюсяку, Б. Прокопу та М. Левицькому вирок було оголошено лише 28 квітня 1939 р.³⁹⁷. У фондах ЦДІА у Львові зберігаються листи прокурора окружного суду в Бережанах до прокурора Апеляційного Суду у Львові про хід слідства, зміст допитів і сам вирок³⁹⁸. До арештантів застосовували такі покарання: ув'язнення, позбавлення громадянських прав, поліційний нагляд³⁹⁹. Ув'язнювали зазвичай на строк від шести місяців до восьми років. Карали за агітацію, надання допомоги при переході кордону, спроби перетнути кордон, нелегальне перебування на території Карпатської

³⁹³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 498. Арк. 38.

³⁹⁴ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 498. Арк. 12–110.

³⁹⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 50.

³⁹⁶ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 128.

³⁹⁷ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 1095. Арк. 2, 6.

³⁹⁸ Там само. Арк. 2, 6, 10.

³⁹⁹ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 8.

України⁴⁰⁰. В списку арештованих за приналежність до ОУН з 1 квітня до 30 червня 1939 р., що був складений в прокуратурі Апеляційного Суду у Львові, знаходимо імена 24 українців. Їх засудили через нелегальний перехід польсько-чеського кордону⁴⁰¹. П. Стерчо, оцінюючи діяльність Карпатської Січі, зауважує, що в її розбудові «наші брати з Галичини, Буковини, Волині, Холмщини й Лемківщини, зокрема члени ОУН, були важливим фактором»⁴⁰².

Галичани взяли посильну участь в обороні Карпатської України. В боях загинули, або були закатовані, Василь Бойчук, Тимко Проць, Василь Саблюк, Зенон Коссак (Тарнавський), Степан Фігура, Іван Михайлюк, Монюк, Дулка, Кушнір, Мелешко, Орлович та багато інших. Полковник М. Колодзінський, який виконував обов'язки останнього начальника штабу, відмовився прийняти угорський ультиматум про припинення боротьби. «У словнику українського націоналіста нема слова «капітулювати». Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна – ніколи!» – такою була відповідь М. Колодзінського. Після бою з гортистами на Красному Полі 15 березня 1939 р. він разом зі своїм товаришем З. Коссаком-Тарнавським відступав у напрямку до Солотвина.

Саме М. Колодзінського (полковник Гузар) можна вважати легендарною постаттю в історії Карпатської України⁴⁰³. Народився 26 липня 1902 р. у с. Поточиська Городенківського повіту. Закінчив Коломийську гімназію (1924), правничий факультет Львівського університету і старшинську школу польського війська (1928). З 1922 р. був членом Української Військової Організації, а в 1929 р. став військовим референтом першої Крайової Екзекутиви на західноукраїнських землях. В січні 1932 р. М. Колодзінський був заарештований польською поліцією у Львові за виступ перед молоддю з лекцією «Націоналісти і військове виховання», більше року перебував в ув'язненні. Завдяки опублікованим працям «Українська воєнна доктрина», «Воєнне положення і стратегічне значення Закарпаття», «Іван Богун», «Польське повстання 1863 р.», «Залізнична комунікація в ССРСР», «Боротьба італійців за незалежність і

⁴⁰⁰ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 2.

⁴⁰¹ Там само. Арк. 2–21.

⁴⁰² Стерчо П. Карпато-Українська держава : З історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто, 1965. С. 98.

⁴⁰³ Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар у Карпатській Україні. *Визвольний шлях*. Кн. 8. 1993. С. 955–957.

сборність», «Партизанська війна» зарекомендував себе як один із визначних теоретиків військового мистецтва в Європі⁴⁰⁴.

М. Колодзінський у праці «Українська воєнна доктрина», що побачила світ у 1935–1937 рр. (частина 1–3), розглядає проблему війни і воєнної доктрини в Україні та Європі, простежує її етапи (княжі, козацькі та найновіші часи). М. Колодзінському імпонували військово-теоретичні погляди К. Клаузевіца, зокрема постулат, що війна повинна вестися всіма духовними і матеріальними силами народу до повного знищення ворога. Не відкидав М. Колодзінський і здобутків військового мистецтва Французької буржуазної революції. Саме під її впливом автор зробив висновок: «Коли вже нема розумного виходу з важкого положення, то треба вміти вмерти по-геройськи, щоб така смерть була джерелом для молодих поколінь»⁴⁰⁵. Події 1939 р. на Закарпатті довели, що це були не просто слова.

«Наша воєнна доктрина, – писав М. Колодзінський, – має достосовуватись до політичних змагань України. В нашій визвольній війні бере участь увесь нарід, тому воєнна доктрина мусить будуватись на охопленні цілого життя народу». Свою «воєнну доктрину» М. Колодзінський називав націоналістичною, бо в «Україні не може бути нічого ненаціоналістичного. Така доктрина дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії»⁴⁰⁶. В 1938 р. М. Колодзінський завершив роботу над працею «Воєнне значення і стратегічне положення Закарпаття». Автор доводив, що після підписання радянсько-чехословацького договору до Закарпаття прикута увага політичних і військових кіл світу. На думку М. Колодзінського, Закарпаття могло стати «авіаматкою для большевицько-московської повітряної фльоти». Тому цей регіон є важливим для стратегічної оборони всієї України. М. Колодзінський зауважив: «Під оглядом стратегічним Закарпаття було б неоцінним для оборонної системи української держави <...> Сильно уфортифіковані Карпати зможуть здержати ворожий наступ зарівно з полудня як і з заходу. В цьому випадку має для нас неоціненне значення Лемківщина. З неї ми вічно будемо загрозувати полудневій Польщі. Ніякий поляк не відважиться перейти на схід від Висли, якщо поперед не буде

⁴⁰⁴ Федина В. Михайло Колодзінський-Гузар і Карпатська Україна. *Carpatica – Карпатика*. Вип. 7 Ужгород, 2001. С. 223–241; Федина В. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар – борець за незалежність Карпатської України. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 93–96.

⁴⁰⁵ Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. Т. 1. Торонто, 1957. С. 28.

⁴⁰⁶ Там само.

здобутою Лемківщина, сполучена фортифікаційною системою з Перемишлем і Львовом»⁴⁰⁷.

Військово-теоретичні праці М. Колодзінського вказують на те, що в Україні з'явився військовий теоретик, перед яким відкривалася непогана військова кар'єра. М. Колодзінський одним із перших прибув на Закарпаття і був включений до військового штабу Карпатської Січі. В. Гренджа-Донський називав полковника М. Колодзінського (Гузара) «мозком Січі»⁴⁰⁸. «Його висока постать була завжди мені імпонуючою, – писав В. Гренджа-Донський, – тепер просто його обожую. Хоч він і ходить у цивільному одязі, зразу видно, що вояк <...> Палає ненавистю проти ворогів, його спокійне, зрівноважене обличчя є виразом хороброї душі, ті тверді риси віддзеркалюють безмежну, незастрашиму відвагу <...>»⁴⁰⁹.

Одночасно з М. Колодзінським до Закарпаття прибув український політичний і військовий діяч Зенон Коссак. Він народився 1 квітня 1907 р. у м. Дрогобичі (тепер – Львівської області). В роки навчання в дрогобицькій гімназії був обраний головою «Організації Вищих Кляс Українських Гімназій». У 1926–1928 рр. навчався на правничому факультеті Львівського університету, співпрацював із виданнями «Студентський вісник», «Львівський науковий вісник», «Вісник». З. Коссак пройшов шлях від члена Проводу Спілки Української Націоналістичної Молоді (1928), члена ОУН (1929), референта Крайової Екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях (1929) до заступника бойового референта Р. Шухевича (1930). Бойова група УВО в Дрогобичі, яку він створив, організувала терористичні акти проти представників польської влади в Бориславі, Трускавці, Городенці (1931–1932). В червні 1933 р. польський суд засудив З. Коссака на 7 років ув'язнення за діяльність в ОУН. Остаточний вирок йому винесли 31 січня 1934 р. у Львові – 8 років ув'язнення із зарахуванням терміну перебування під слідством. Покарання відбував у в'язницях Львова та Вронок (Познанське воєводство Польщі), де завершив роботу над працею «44 правила життя українського націоналіста» (1934–1938). В червні-вересні 1938 р. З. Коссак брав участь у розробці плану втечі С. Бандери з в'язниці у Вронках, за що

⁴⁰⁷ Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. Т. 1. Торонто, 1957. С. 28–29.

⁴⁰⁸ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 70.

⁴⁰⁹ Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України : Щоденник. Мої спогади / Ред. Д. М. Федака. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. С. 187–188.

був заарештований і перебував під слідством до кінця листопада 1938 р.⁴¹⁰.

До Карпатської України З. Коссак прибув у грудні 1938 р. Тут він використовував псевдонім «Гарнавський». В Карпатській Січі йому надали звання поручика. Також З. Коссак очолював субреферат ідеології у відділі преси і пропаганди, як ідеологічний референт друкувався в газеті «Нова свобода». Відділом преси і пропаганди тоді керував В. Комаринський. З. Коссак проводив військову підготовку в Карпатській Січі: був інструктором на підстаршинських курсах, а також у жіночих відділах з медицини та розвідки. Саме з його ініціативи 19 лютого 1939 р. в Хусті було проведено II Січовий з'їзд.

М. Колодзінський обороняв січову гостинницю під час кровопролитних сутичок між січовиками і чеським військом 13–14 березня 1939 р. Він припинив чинити опір тільки після наказу А. Волошина. Учасник боїв галичанин Левко Кріс так описав останні хвилини опору: «Дві хвилини пізніше знову побачили білий прапор з другої сторони і з ним ішли: Перевузник – міністр внутрішніх справ і словак надпоручник Парчані. Наші їх підпустили під барикаду, вони заявили, що бажання п. Прем'єра є, щоби скласти зброю. Комендант оборони (М. Колодзінський – Авт.) сказав, що ми ворогам зброї не складаємо. Тоді вони почали нас переконувати, що нема сенсу боронитися далі, бо в короткім часі нас виб'ють, як мишей. Відповідь коменданта була: «Загинути по-геройськи нам ніхто не заборонить!». На це міністр внутрішніх справ п. Перевузник сказав, що пан Прем'єр розмовляє з Прагою телефоном і що наближаються важкі часи для нашого народу і нема чого класти геройськи своє життя тут, їх буде за хвилину потрібно деінде <...> Я, прийшовши у кімнату п. Прем'єра, поклав револьвер на стіл і сказав, що лишень йому можу скласти зброю, а більше нікому. Він наказав усім січовикам скласти зброю, яку січовики мають, і віднести до його помешкання»⁴¹¹.

Про ці події також писав М. Бажанський. Він не приховував того, що «вночі з 13 на 14 березня карпатські січовики підготували повстання»⁴¹². М. Бажанський найчастіше бачився з А. Волошином у ці дні. Як він вказує, М. Колодзінський не увесь час знаходився в гостинниці: «Президент Августин Волошин вів переговори з чехами. Жаль було Батькові карпатського народу, як його називали в той час,

⁴¹⁰ Пирович В. Діяльність Зенона Коссака-Гарнавського в Карпатській Україні. *Carpatica – Карпатика*. Вип. 7. Ужгород, 2001. С. 242–251.

⁴¹¹ Заповіт Срібної землі. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Львів : «Світ», 2001. С. 56–57.

⁴¹² Бажанський М. Мемуарна мозаїка. К. : Критика, 1998. С. 87.

крови молодих людей. Їздив автом разом з полковником Колодзінським від одного чеського уряду до другого. Від жандармерії до військового командування. Врешті заключено перемир'я. Чехи мали випустити всіх арештованих, мали передати всі уряди, касарні і зброю. Одначе чехи не у всіх місцевинах умов додержали. Частинно це тільки виконав генерал Сватек у Свалявщині на власну руку»⁴¹³. Було багато поранених та вбитих з обох боків. Історики по-різному оцінюють кількість загиблих під час боїв 13–14 березня 1939 р., хоча відомо, що січовиків загинуло значно більше, ніж чеських вояків. За підрахунками В. Керечанина, загинуло 40 і було поранено 50 січовиків⁴¹⁴.

Про подальшу долю М. Колодзінського немає достовірних відомостей, оскільки ніхто з його відділу не врятувався. В спогадах штабових старшин та січовиків зазначено, що востаннє Колодзінського бачили перед відходом головних сил січовиків, а те, що вдалося з'ясувати історикам про відділ Гузара, співпадає з офіційними повідомленнями угорців. М. Бажанський зауважував, що дуже важко повірити у те, що Колодзінський прийняв смерть стоячи, коли він не міг ходити. А фотографії не були досить чіткими, щоб можна було стверджувати, що на них справді Колодзінський і Коссак. Крім того, прізвища січовиків були записані неправильно. Між відділом полковника Гузара і угорцями відбувся завзятий бій, унаслідок якого «їх просто замордували по-тваринному», а всю цю інформацію було поширено задля того, щоб заспокоїти угорське населення і щоб не впливла на поверхню правда про те, що сотня «доблесних» гонведів не змогла перемогти 15-ти замучених і поранених січовиків⁴¹⁵.

І. Стебельський, який раніше покинув Карпатську Україну, намагався з'ясувати, якою була подальша доля його земляків-бориславців. Тільки влітку 1939 р., коли колишні хустські січовики прибули в австрійські Альпи для вишколу в лавах протипольського легіону, який тут формувався, йому вдалося з'ясувати, що «<...> Михайло Андрушків («Ханцьо») загинув прощитий мадярським кулеметом при обороні Головної Команди «Карпатської Січі». Там напередодні впав, але вже від чеського кулемета, відважний Бурун.

⁴¹³ Бажанський М. Мемуарна мозаїка. К. : Критика, 1998. С. 89.

⁴¹⁴ Книга пам'яті України. Закарпатська область : У 2-х томах. Т. 2./ Гол. редколегії В. Керечанин. Ужгород : Вид-во «Карпати», 1998. С. 58.

⁴¹⁵ Федина В. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар – борець за незалежність Карпатської України. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV(XVIII). Ужгород, 2000. С. 95–96.

Недобитки січовиків, відступаючи з боями із зайнятого мадярами Хуста, як звичайно в такій безвихідній ситуації, хаотично і в панічному настрої, з огляду на різницю в поглядах розділились на три групи і відступили в різних напрямках. Найсильніша – із сотниками С. Сулятицьким і Волянським – відступала на Великий Бичків у напрямку Румунії. Друга, слабша – під проводом полковника Михайла Колодзінського, нашого земляка Зенка Коссака – відходила на північ у просторі Карпатські гори. Разом з тою групою відступав також Дорко Лата та Микола Андрушків. Доля цієї групи абсолютно невідома, бо ніхто з них не залишився в живих. Висувають припущення, що вона потрапила в мадярську засідку і того, хто залишився живим, мадяри передали полякам, які розстріляли їх на кордоні. Доля третьої, найменшої, групи, в якій були Ромко Татарський і Влодко Андрушків, мала відступати на північний захід у напрямку Словаччини. Що з нею сталося, ніхто нічого не міг сказати. В 1940 році я довідався, що вони обидва потрапили в польські руки і були запроторені до концентраційного табору в Березі Картузькій, звідки чудом, завдяки німецько-польській війні, вийшли на волю. Обидва повернулися додому, де їх мерщій застукали більшовики, котрі, як відомо, зайняли наші західноукраїнські землі. Якимось чудом, мені точно невідомим, Ромко Татарський врятувався, а Влодко Андрушків, мабуть головно за його перебування на Карпатській Україні, незабаром був заарештований НКВС і безслідно пропав навіки»⁴¹⁶.

Про страшні злочини терористичної групи «Собот чопот» в Ясіні розповідав Данило Поп'юк, сторож цвинтаря: «В 1939 році в селі Ясіня перед приходом угорських окупантів була організована терористична група <...>, яка разом з угорськими терористами вивезла на автомашині до перевалу 18 українців, із них 4 жінки. Їм зв'язали колючим дротом руки, викололи очі, відрізали вуха, носи, зривали нігті з пальців, вирізали язики і в трьох місцях пилою перепилили ноги. Хто був слабкий, той помер в момент знущань, а хто був ще живий, того добили і наказали мені зарити їх у землю <...> Через три дні мене послали зарити ще 8 чоловіків, страчених також на перевалі»⁴¹⁷. У Воловому угорські терористи розстріляли п'ятьох патріотів на чолі з командантом місцевої Січі галичанином Степаном Фігурою. Очевидці розповідали, що під солом'яником С. Фігури знайшли криваву сорочку, на якій були жмути крові, що запеклася. Селяни

⁴¹⁶ Стебельський І. Шляхами молодості й боротьби. Спогади. Статті. Листування. К. : «Смолоскип», 1999. С. 36–37.

⁴¹⁷ ДАЗО. Ф. 2558. Оп. 1. Спр. 202. Арк. 44.

стверджували, що то була сорочка С. Фігури. Після страт гортисти поверталися в піднесеному настрої: було чим пожитись. Одному вбитому вони відтяли палець разом із обручкою, іншому – вибили золоті зуби⁴¹⁸. В Соймівському лісі, поблизу Волового, угорці розстріляли поручика Ф. Тацинця та чотирьох галичан⁴¹⁹.

Для того, щоб довести окремішність закарпатців, неорусини стверджують, що між закарпатськими та галицькими українцями були численні конфлікти. М. Макара у монографії, яка не має жодного стосунку до висвітлення історичних процесів у Закарпатті напередодні Другої світової війни, писав, що у 1938–1939 рр. «тутешня державність творилася за задумом і під диктовку Берліна руками націоналістичної еміграції, стараннями якої автономна Підкарпатська Русь перетворилася в Карпатську Україну, яка без відома більшості населення мала стати «зародком самостійної соборної України» під гаслами національної ідеї («нація понад усе»), національної винятковості, месіонерства, що в тих умовах виявилось справою ілюзною, точніше – авантюрою»⁴²⁰. Йому підспівує І. Поп, називаючи Карпатську Україну «провінційною театральною сценою епохи романтизму»⁴²¹. Неорусини зображують галичан як войовничих націоналістів, які прийшли на Закарпаття, щоб диктувати уряду Карпатської України свою політику.

В. Гренджа-Донський писав у щоденнику: «Шепотіння про якісь конфлікти в «Карпатській Січі» продовжуються, але це не відповідає дійсності. Є правдою, що невеликі непорозуміння між нами – автохтонами й галичанами існують, а то з тієї причини, що галичани в надзвичайно радикальний спосіб виступали проти Польщі, а ми стараємось трохи їх гальмувати. Галичани хотіли би викликати якийсь інцидент, сподіваючись, що до того вмішається Німеччина і звільнить Галичину. Але це газардна гра, можемо затратити і Карпатську Україну, і з Галичиною нічого не вийде <...> Маленька Карпатська Україна не звільнить Західної України, не в силі визволити, то чого ж такого небезпечного сусіда зачіпати <...>»⁴²².

В. Гренджа-Донський у щоденнику, зокрема в частині під назвою «Під чоботом окупанта», наводить безліч доказів того, що галичани нарівні із закарпатцями розділили муки й страждання. Письменника та

⁴¹⁸ Вегеш М. М., Горват Л. В. Карпатська Україна 1938–1939 років в портретах. Ужгород, 2000. С. 72.

⁴¹⁹ Там само. С. 43–44.

⁴²⁰ Макара М. П. Закарпатська Україна : шлях до возз'єднання, досвід розвитку (жовтень 1944 – січень 1946 рр.). Ужгород, 1995. С. 101.

⁴²¹ Поп І. Енциклопедія Подкарпатской Руси. Ужгород : Издательство В.Падяка, 2001. С. 43–44.

⁴²² Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 158.

редактора «Нової свободи» інформували товариші по табору, які поверталися пізніше за нього. Також багато цікавого він дізнавався і від угорських гонведів, які часто любили похизуватися своїми «подвигами». Спочатку гонведи розстрілювали всіх січовиків, згодом вони створювали окремі групи з галичан і видавали їх полякам. 21 квітня 1939 р. угорці «відправили до концентраційного табору групу галичан до Польщі – близько 60 людей. На границі в Ужку передали полякам. Поляки цих нещасників ще на очах малярських вояків почали масакрувати і вели під один беріг, де вже ждали їх польські кулемети»⁴²³. «<...> Галичан відвели на півтора кілометра далі в ліс, яким проходила фронтова боєва лінія за світової війни. Тут їх розіп'яли на деревах. Поперш поприв'язували їм руки заржавілим дротом, що знайшли в старій фронтовій лінії, відтак розіп'яті руки й ноги поприбивали залізними скобами та великими цвяхами, що ними прибивають рейки на залізницях. Над розіп'ятими, але ще живими героями почали поляки і мадяри знущатись, плюючи їм у вічі та б'ючи рушницями»⁴²⁴.

І. Гуцул у своїх спогадах «Остання сотня» так писав про поневіряння галичан та їхню трагічну долю: «День за днем минав на допитах і побоях. Вкінці настало 23 березня. Цього дня почалося сортування в'язнів, які не мали громадянства Карпатської України, на дві групи, а саме: «ленделорсаг» та «орос-емігрант». Перші – це польські горожани, другі – емігранти з колишньої Росії. Сортування відбулося при допомозі польського шпигуна Пінязя, який кілька днів перед окупацією з'явився в Хусті і там потрапив до січових арештів. Деякі з галичан самі признавалися до польського громадянства, на інших знову вказував шпигун. І так перейшли до цієї групи всі, що лишилися живими після різни на вулицях Тячева <...> Я при переслухованні сказав тільки те, що я є східноукраїнським емігрантом, народжений у Кам'янці-Подільському. Польський шпигун, хоч в команді Січі був переслухуваний в моїй присутності, не міг мене впізнати, бо я не тільки до себе, але взагалі до людини не був подібний. З балачок та поведінки жандармів вже було відомо, яка доля жде цю галицьку групу. В перших рядах стояли ті, що своєю відвагою і посвятою в боях під Хустом і Тячевом світили приміром другим <...> Разом їх було понад тридцять. За хвилину вони відійшли, щоб від'їхати на кордон, де коло Татарова ждали на них польські кулемети. А йдучи

⁴²³ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 270–271.

⁴²⁴ Там само. С. 314–315.

вулицями Тячева, вони, свідомі своєї долі, співали «Ще не вмерла...»⁴²⁵.

Особливо жахливими є свідчення про розстріл січовиків у 1939 р., коли захисники Карпатської України набули статусу полонених. Одним із місць наймасовіших розстрілів січовиків є Верецький перевал. Свідки тих трагічних подій зауважують, що масові розстріли проводили як угорські, так і польські військові. Ф. Голянич, один із очевидців, вказував, що після передачі угорцями сотні полонених січовиків (переважно галичан) польським військовим вже наступного дня вони були розстріляні. Сотні і сотні тіл захисників Карпатської України знаходили й в інших місцях⁴²⁶.

Відомо, що в січових загонах були й дівчата з Галичини. Їх спіткала страшна доля. «Котра з галичанок попалася в руки цих злочинців, – писав В. Гренджа-Донський, – а ще до того не знищила завчасу січової легітимації, чи не спалила уніформи, ті всі після тілесних і душевних мук були ганебно замордовані»⁴²⁷. Ось свідчення Марії Самчукової: «Сталося також кілька випадків гвалту над жінками. Де жінки були самі, туди вдиралися мадярські вояки і гвалтували»⁴²⁸. В Нижніх Верецьких розстріляли групу січовиків-галичан. Місцевому населенню було суворо заборонено їх ховати. Трупи лежали тижнями і лише тоді, коли вони починали повністю розкладатися, навколишнім селянам було наказано зібрати їх і поховати.

Нелегкою була доля й тих, хто опинився в концтаборі. Вони зазнавали знущань, жандарі не тільки прискіпувалися до чого завгодно, але й жорстоко били ув'язнених. В. Гренджа-Донський писав, що галичанин Василь Федів із села Жаб'є не вмів правильно вимовити «іт водьок» (я тут), і жандарм так сильно його вдарив, що око хлопця залилося кров'ю. В'язень-галичанин був змушений по три рази правильно повторювати цю фразу, і після кожного разу його жорстоко били. Декотрі ув'язнені навіть не зізнавалися, що вони є галицькими українцями. Наприклад, Микола Григорук і Микола Шторм назвалися німцями, що їх і врятувало. В. Гренджа-Донський дуже переживав за них і просив бути обережними, адже розмовляли

⁴²⁵ Заповіт Срібної землі. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Львів : «Світ», 2001. С. 125–126.

⁴²⁶ Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород : Карпати, 2002. С. 162–164.

⁴²⁷ Гренджа-Донський В. Щоденник. *Твори*. Т. VIII. Вашингтон, 1987. С. 295–296.

⁴²⁸ Заповіт Срібної землі. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Львів : «Світ», 2001. С. 130.

вони по-українськи⁴²⁹. Нелюдське ставлення доповнювалося ще одною бідою – голодом, якого зазнавали ув'язнені галичани. Вони знаходилися в угорському таборі до 7 червня 1939 р. Напередодні до табору приїхали представники Німеччини і Польщі. Ув'язненим запропонували виїхати до Німеччини або повернутися на батьківщину. Галичани категорично відмовилися повертатися. Документи, які зберігаються в фондах архівів Праги, дають можливість встановити кількість галицьких січовиків, які вирішили перебратися до Німеччини. Словацький підполковник Дов вказував, що виїхало близько 500 січовиків. В низці документів йдеться про переїзд січовиків до Німеччини, в Жіліну. Однак серед емігрантів були не тільки українці, але й поляки.

Чому саме до Німеччини попрямували сотні січовиків після звільнення з угорських таборів? Відповідь на це запитання можна знайти в доповідній записці офіцера чехословацької розвідки Шромека. Її автор намагався довести, що ще в жовтні 1938 р. він помітив, що між німецькою службою безпеки і українськими націоналістами зав'язалися тісні стосунки. Шромек писав, що 28 жовтня 1938 р. «до Ужгороду прийшов німецький редактор Е. Меркен («Фелькішер Беобахтер»), котрий проживає в Берліні. Він кожний день проводить зустрічі з діячами українського напрямку, шукає здібних українських агітаторів, яких посилає до Праги в німецьке посольство, де вони одержують німецький паспорт і йдуть у Німеччину. Там одержують вишкіл. Вони, згідно з планами Гітлера, мають розбити в недалекому майбутньому Польщу».

Чимало галичан було розстріляно поляками після падіння Карпатської України. Шістьох невідомих патріотів, прізвища яких досі не вдалося встановити, розстріляли на Веречанському перевалі⁴³⁰. Дослідник Г. Дем'ян пише, що «чотирьох хлопців, які поверталися із Закарпаття десь наприкінці березня 1939 р., поляки убили в Лужку, де в річку Опір впадає Боклагівський потік. Четвертого з них привезли останнім і заставляли впізнавати перших трьох. Він лише нахилився над ними, а поляки в той час застрелили його. У Славському розповідають, що цей хлопець був сином священика із Заліщиків. Вночі наші люди перевезли їх на цвинтар і там поховали. На могилах

⁴²⁹ Вегеш М. Галичани на Закарпатті : Василь Гренджа-Донський розповідає... *Визвольний шлях*. Кн. 8. 1993. С. 1016–1020.

⁴³⁰ Літопис нескореної України : Документи, матеріали, спогади / Відп. ред. Я. Лялька. Книга 1. Львів : «Просвіта», 1993. С. 348.

стоять два березові хрести, але без написів»⁴³¹. Вчений вважає, що «таке діялося майже вздовж усього польського кордону в Українських Карпатах»⁴³². М. Чирський розповідав про розстріл 44 галичан: «<...> викликали на двір, наказали забрати речі, та вивезли їх до Польщі. Шкода було тих хлопців, ждала їх страшна доля»⁴³³.

Доля галичан склалася по-різному. Архівні документи, більшість із яких нещодавно було опубліковано, вказують на те, що місцезнаходження галицьких українців після трагічних подій у Карпатській Україні намагалися встановити члени емігрантських осередків, також їхніми долями цікавилися колеги, яким вдалося перебратися за кордон. Про це свідчить, зокрема, список «Збігці із ЗУЗ (Західноукраїнських земель – Авт.)»⁴³⁴. Допомогові комітети піклувалися про людей, які втекли з окупованого угорцями Закарпаття, збирали кошти на їхнє утримання та намагалися створити для них належні умови. Є список осіб, яким були видані листки (талони) на харчування в їдальні «Жіночого Союзу» в Братиславі⁴³⁵, також списки від 6 квітня та 10 червня 1939 р.⁴³⁶. «Союз Карпато-Українських студентів в Празі постановив на своїх членських сходах дня 10. VI. 1939, щоб одноразова допомога У.Д.К.З. з К.У. була виплачена членам Союзу в двох категоріях, слідуючи: Скальський Александер, Бора Степан, Штефанець Юрко, Бенедек Степан, Гайович Федір, др. Теняк Павло, Немеш Адальберт, др. Росоха Степан, Романець Антон, Товт Іван, Бреза Степан, Маруся Ігнатишівна»⁴³⁷.

А. Волошин і С. Ключурак зверталися до комісара Допомогового комітету в Празі Михайла Виняра: «На Ваше письмо з дня 30 серпня 1939, дозволю собі звернути Вашу увагу на те, що крім річей наведених Вами у Вашім письмі, також і машинки до писання (українська та латинська) зі столиками належать до інвентару канцелярії влади Карпатської України. Тому прошу, без дальшого проволочення, передати весь інвентар влади Карпатської України, який знаходиться в Комітеті, секретареві Ліквідаційної канцелярії влади Карпатської України в Празі п. М. Русинкови. На випадок, коли б весь інвентар зразу не був переданий Ліквідаційній канцелярії влади

⁴³¹ Літопис нескореної України : Документи, матеріали, спогади / Відп. ред. Я. Лялька. Книга 1. Львів : «Просвіта», 1993. С. 348.

⁴³² Там само.

⁴³³ Заповіт Срібної землі. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Львів : «Світ», 2001.

⁴³⁴ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 52–55.

⁴³⁵ Там само. С. 59.

⁴³⁶ Там само. С. 60.

⁴³⁷ Там само. С. 61.

Карпатської України, роблю Вас відповідальним за той вчинок і застерігаю собі відповідне даліше поступування. Президент Карпатської України А. Волошин. Міністер влади Карпатської України С. Клочурак»⁴³⁸. Є документ, у якому вказано скільки коштів станом на 10 липня 1939 р. виділив Допомоговий комітет в Празі⁴³⁹.

16 березня 1939 р. угорські частини вийшли на польський кордон поблизу Бескиду, а 19 березня відбулося братання угорських і польських військових сил біля Сянок і Ворохти⁴⁴⁰. Біля польського кордону з угорських літаків розкидали «привітальні листівки», що закінчувалися словами: «Завжди хай живе Польща і Угорщина»⁴⁴¹. Українські політичні партії Галичини, які мали своїх представників у польському сенаті, намагалися захистити Карпатську Україну. 17 березня 1939 р. сенатор Творднян (УНДО) від імені УПР спробував виступити із заявою, але «промовцеві відібрали голос»⁴⁴². Після падіння Карпатської України в Галичині повсюдно проходили жалобні богослужіння. 18 березня у Соборі Святого Юра у Львові відбувся молебень за загиблими січовиками, на якому було присутньо близько 400 чоловік. Після закінчення молебню відбувся мітинг під гаслами «Геть з мадярами», «Геть з поляками». Демонстрантів розігнала поліція⁴⁴³. Окружний прокурор Станіслава повідомляв про ці заходи у звіті від 18 квітня 1939 р.⁴⁴⁴.

25 березня львівські газети опублікували спільну заяву провідних легальних українських партій Галичини під назвою «Українці», в якій було сказано: «Майже всю державну територію Карпатської України зайняла Мадярщина <...> Оперта лише на власні сили Карпатська Україна не могла держатися під збройним напором мадярських військ <...> Зрозумілий біль, що огортає нас сьогодні <...> Не час на біль, зневіру <...> Нехай у гарті духа і моральній силі Української Нації кується її доля»⁴⁴⁵.

Отже, українці Східної Галичини з піднесенням зустріли звістку про надання Закарпаттю автономних прав та про проголошення незалежності Карпато-Української держави. Підтримка національно-визвольних змагань закарпатських українців у Галичині вилилася в

⁴³⁸ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. С. 61–62.

⁴³⁹ Там само. С. 62.

⁴⁴⁰ Діло. 1939. 17 березня.

⁴⁴¹ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 99.

⁴⁴² Діло. 1939. 19 березня.

⁴⁴³ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 499. Арк. 89.

⁴⁴⁴ ЦДІАУ у Львові. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 879. Арк. 177.

⁴⁴⁵ Діло. 1939. 25 березня.

численні демонстрації та акції протесту проти експансіоністських планів Польщі й Угорщини про створення спільного кордону. Галицькі українці розуміли, що поляки й угорці зможуть створити спільний кордон тільки після ліквідації Карпатської України. Українські депутати в польському Сеймі вимагали надати автономію Галичині. Демонстрації, які відбулися у Львові, Буську та інших містах Галичини, були ініційовані як ОУН, так і легальними партіями Галичини, зокрема УНДО. Також підтримав Карпатську Україну митрополит Андрей Шептицький. Галичани долучилися до організації фінансової та моральної підтримки, забезпечення Карпатської України фахівцями. В жовтні 1938 р. юнаки та дівчата з Галичини почали нелегально перетинати польсько-чеський кордон, щоб потрапити до Карпатської України. Перетинаючи кордон, вони наражалися на небезпеку. Їх могли затримати польські прикордонники або повернути назад чехословацькі. В будь-якому випадку галицька молодь поставала перед польським судом. Архівні документи свідчать про те, що польський уряд уважно стежив за перебігом подій, нерідко звертався до уряду Чехословаччини з нотами протесту. Українська влада відповідала, що заяви поляків не відповідають дійсності. Галицькі українці долучилися до розбудови Карпатської України. Вони вступали до лав Карпатської Січі, щоб захищати новостворену державу. Нелегальні перетини кордону тривали до березня 1939 р., однак судові процеси над перебіжчиками продовжувалися навіть у квітні-червні 1939 р. Те, що попри небезпеку українці Східної Галичини намагалися потрапити до Карпатської України, свідчить про солідарність із національно-визвольною боротьбою закарпатців. Вони щиро вірили, що саме із Закарпаття почнеться створення Великої Соборної України, до якої приєднається і Східна Галичина.

ВИСНОВКИ

Автономна Підкарпатська Русь, а згодом самостійна Карпатська Україна, існувала протягом дуже короткого відрізка часу: з жовтня 1938 р. до другої половини березня 1939 р. Незважаючи на це, розвиток політичних подій в краї був настільки бурхливим, що до Карпатської України була прикута увага всієї світової громадськості.

Короткочасне існування Карпатської України збіглося з різким загостренням міжнародної ситуації в Центральній Європі та гострою політичною кризою в Чехословацькій республіці, до якої входило Закарпаття у 1919–1938 рр. Мюнхенська конференція 29–30 вересня 1938 р. і Віденський арбітраж 2 листопада 1938 р. не тільки свідчили про початок державного розпаду ЧСР, але й суттєво погіршили становище Закарпаття, на території якого зазіхала Угорщина. Анексіоністська політика Німеччини, політика невтручання Великобританії та Франції сприяли швидкому розпаду Чехословаччини. Румунія і Югославія, що лояльно ставилися до ЧСР і Закарпаття, не могли суттєво вплинути на хід політичних подій у Європі.

Угорщина відкрито готувалася до захоплення всієї території Закарпаття. Хоча Німеччина задовільнила вимоги Будапешта тільки в березні 1939 р., угорські терористи, заручившись підтримкою поляків, організовували та здійснювали терористичні атаки на Закарпатті. Діставши згоду Німеччини на окупацію Карпатської України, гортисти перейшли кордон. Оскільки чехословацькі війська не чинили опору, то протягом 14–18 березня 1939 р. угорці змогли окупувати всю територію краю. Тільки карпатські січовики дали їм відсіч, хоча, звісно, це не могло зупинити просування ворога.

Короткочасне існування Карпатської України супроводжувалося спробами уряду закласти основи власної державної служби. Державні службовці Підкарпатської Русі склали присягу на вірність Чехословацькій Республіці. Вищі урядовці та послы Карпатської України теж склали присяги на вірність державі на першому засіданні Сойму Карпатської України, що відбулося в Хусті 15.03.1939 р. Зауважимо, що складання клятви на вірність Чехословацькій Республіці ще не означало, що службовець діятиме в інтересах народів цієї держави. Про це свідчать випадки зловживань, переслідувань та навіть залякувань чиновниками чеської національності українського населення. Крім того, спостерігаємо засилля чиновників чеської

національності в органах влади Підкарпатської Русі. Наприклад, національний склад Міністерства економічних справ Карпатської України до березня 1939 р. був таким: 550, або 96,32%, складу державних службовців чеської національності, 13, або 2,28%, – словацької, 2, або 0,35%, – «чехословацької» 2, або 0,35%, – чеської та іншої національності, 2, або 0,35%, – руської (української), 1, або 0,18%, – німецької, 1, або 0,18%, – без національності.

Карпатська Україна постійно відчувала моральну й матеріальну підтримку світової громадськості. Допомога українців, які проживали в різних країнах світу, була досить значною. Уряду А. Волошина вдалося налагодити стосунки з багатьма організаціями української діаспори. Вони збирали кошти, продукти харчування та надавали іншу матеріальну допомогу населенню Закарпаття. Не стояли осторонь й українці, які проживали в країнах Європи, Азії та Далекого Сходу. За розвитком подій у Карпатській Україні уважно стежили українці Східної Галичини. Галицька преса підтримувала національно-визвольну боротьбу закарпатських українців. Кореспонденти багатьох галицьких періодичних видань в 1938–1939 рр. перебували в Карпатській Україні. Крім того, з жовтня 1938 р. до початку березня 1939 р. юнаки та дівчата з Галичини нелегально перетинали польсько-чеський кордон, щоб потрапити до Карпатської України. Ці масові перетини кордону не тільки свідчили про солідарність українців Галичини з національно-визвольною боротьбою закарпатців, але й значно ускладнювали діяльність уряду А. Волошина.

Внутрішньополітичний розвиток Карпатської України наприкінці 30-х років був дуже суперечливий. Представникам москвофільського та українського напрямів вдалося вибороти автономію краю у складі Чехословацької республіки. Державно-правовий статус Закарпаття змінився після ухвалення чехословацьким парламентом Конституційного Закону від 22 листопада 1938 р. Кабінет А. Волошина намагався зберегти автономні права, сподіваючись на підтримку Німеччини, оскільки жодна інша країна світу не гарантувала Карпатській Україні непорушність її кордонів. Однак Німеччина зрадила уряд А. Волошина, тому він звернувся з проханням про підтримку до румунської влади. Для прем'єр-міністра, а потім і президента Карпатської України, головним завданням було збереження автономних прав під будь-чийм протекторатом.

Проголошення незалежності 14 березня 1939 р. пояснюється прагненням українського населення краю до свободи. Незважаючи на

деяку спонтанність і поспішність, ця історична подія в житті не тільки закарпатських українців, але й всього українського народу має велике історичне значення. Це була друга, після 21 січня 1919 р., спроба заявити перед цілим світом, що українська нація живе і готова до державного життя. І хоча цей акт проголошення незалежності, ратифікований 15 березня 1939 р. на Соймі Карпатської України, був більше символічним жестом, ніж реальною політикою, він відіграв велику роль у формуванні самосвідомості всієї української нації.

Наприкінці 30-х років ХХ століття Карпатська Україна виявилася єдиною державою, де невелика гілка українського народу проголосила свою незалежність і заявила про бажання жити державним життям. Такої можливості не мали ні українці, які перебували в складі СРСР, ні українці, які опинилися під владою Польщі та Румунії. Тому Карпато-Українську державу необхідно розцінювати як другий, після визвольних змагань 1918–20-х років, етап у боротьбі за створення українського державного утворення на окремій українській території.

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА 1938–1939 рр.:
ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абрамович І. Жіноцтво Карпатської України. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 41–43.
2. Абрамович І. Прояв жіночої активності у військово-політичному житті Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 230–233.
3. Августин Волошин – Президент Карпатської України: Правда про смерть А.Волошина. *Визвольний шлях*. 1996. № 8. С. 965–967.
4. Августин Волошин : два ювілеї / Упорядник – Ігор Ліхтей. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2017. 296 с.
5. Адам М. Загарбання Закарпаття хортистською Угорщиною в 1938–1939 рр. *Українсько-угорські історичні зв'язки*. К. : Наукова думка, 1964. С. 78–109.
6. Адам М. Из истории венгерско-чехословацких отношений накануне второй мировой войны. *Вопросы истории*. 1960. № 9.
7. Адамович С. Галичани в Організації Народної Оборони «Карпатська Січ». *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Випуск 52. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 152–161.
8. Адамович С. На допомогу Карпатській Україні. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2020. 240 с.
9. Андрашко А. Про Карпатську Україну : міф чи реальність? *Новини Закарпаття*. 2002. 25 лютого.
10. Андрієвський Д. Міжнародна акція ОУН. *Організація Українських Націоналістів. 1929–1954*. Париж, 1955. С. 153–155.
11. Андрій Мельник. К. : В–во ім. Олени Теліги, 1994. 16 с.
12. Андрусак М. Гомін української державности й соборности на Закарпаттю. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1931. Ч. 7–8. С. 27–32.
13. Бабота Л. Вікентій Шандор – будівничий Карпатської України. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 67–70.

14. Бабота М. Микола Бабота (1909–1989). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 251–256.
15. Баглай Б. «Тюрми і табори» Миколи Чирського. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 216–222.
16. Баглай Б. Микола Чирський (1902–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 518–523.
17. Баглай Й. За українську національну ідею : Вибрані статті. Ужгород : МПП «Гражда», 1998.
18. Баглай Й. Микола Садовський (1856–1933). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії*: У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 665–667.
19. Баглай Й. Олександр Олесь на Закарпатті. *Календар «Просвіти» на 1994 рік*. С. 26–27.
20. Баглай Й. Федір Сас (1909–2000). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 329–331.
21. Бажанський М. Мемуарна мозаїка. К. : Критика, 1998. 336 с.
22. Бажанський М. Мої зустрічі з о. А. Волошином. Детройт – Лейн – Оріон, 1989.
23. Бажанський М. Моя Карпатська Україна : Синхронізація неповторних подій. Київ – Нью-Йорк : Світовид, 1995. 107 с.

- 24.Балега Ю. Августин Волошин про виховання учнівської молоді. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 182–190.
- 25.Балега Ю. Він був сином свого часу і... майбуття. Августин Волошин як культурно-освітній діяч. *Закарпатська правда*. 1991. 13 вересня.
- 26.Балега Ю. Культурно-освітня діяльність А. Волошина. *Тези доповідей наукової конференції «Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. ХХ ст.* Ужгород, 1992. С. 11–15.
- 27.Балега Ю. Семінарист із Красного Поля. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 134–139.
- 28.Балега Ю., Ференц Н. Література на Закарпатті в 1939–44 рр. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 120–149.
- 29.Балог-Берій В. Николай Козма. *Зоря*. Ужгород, 1942. С. 194–199.
- 30.Бандусяк М. Дмитро Климпуш в історії Карпатської України : Спогади очевидця. *Срібна Земля-Фест*. 1997. 11 грудня.
- 31.Бандусяк М. За кулісами подій. Президії Української Центральної Народної Ради (слідчій комісії) в Хусті. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 41–45.
- 32.Бандусяк М. Карпатська Україна : за кулісами подій 1938–1939 рр. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 36–37.
- 33.Бандусяк М. Негаразди ясінянських газдів. *Карпатський край*. № 1–4. С. 52–56.
- 34.Бандусяк М. Сімя ясінянських Климпушів. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 7–18.
- 35.Бандусяк М. Чому теолог і педагог Волошин став жертвою омани. *Фест*. 1999. 22 липня.
- 36.Бандусяк М. Чуєш, брате мій!.. *Карпатський край*. № 9–12. С. 73–76.
- 37.Баран О. Впливи Київської і Галицької митрополій на Закарпатті. *Українські Карпати*. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Українські Карпати : етнос, історія, культура» (Ужгород, 26 серпня – 1 вересня 1991 р.). Ужгород : Видавництво «Карпати», 1993. С. 49–60.
- 38.Баран О. Мадярська окупація Закарпаття в 1939 році. *Український Історик*. 1995. № 1–4 (124–127). Рік XXXII. С. 119–136.
- 39.Баран О. Нариси історії Пряшівщини. Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук, 1990. 149 с.
- 40.Баран О. Проблема Закарпатської автономії в Угорщині в 1939–41 рр. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова*

- Василя Маркуся та Василя Худанича. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 49–63.
41. Баран О. Угорська влада на окупованому Закарпатті (1938–1944). *За Українське Закарпаття : Дослідження, статті, спогади*. Ужгород : Гражда, 1994. С. 11–15.
 42. Баран О. Чехо-Словаччина і уряд Карпатської України. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави». Ужгород : Гражда, 1995. С. 41–47.
 43. Баран С. Українська еміграція між двома світовими війнами. *Енциклопедія Українознавства, Загальна частина*. Т. 2. К., 1995. С. 571–577.
 44. Барчук В. В 50-ту річницю проголошення незалежності Карпатської України. *Гуцульщина : Ілюстрований журнал всегуцульської єдності*. Торонто : Видає Українське Світове Об'єднання Гуцулів, 1989. квітень (Ч. 15). С. 7–11.
 45. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин у зарубіжній історіографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія*. Випуск 11 / Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; Редкол. : М. М. Вегеш (голова редкол.), Д. Д. Данилюк (заступник голови редкол.) та ін. Ужгород : СМП „Вісник Карпат”, 2004. С. 132–138.
 46. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин у спогадах очевидців. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія*. Випуск 10 / Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; Редкол. : М. М. Вегеш (голова редкол.), Д. Д. Данилюк (заступник голови редкол.) та ін. Ужгород : СМП „Вісник Карпат”, 2004. С. 143–153.
 47. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин у спогадах племінниці Емілії Дутки, ЧСВВ. *Благовісник : Журнал Мукачівської греко-католицької єпархії*. 2009. № 4 (201). С. 10–11.
 48. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин у спогадах племінниці Емілії Дутки. *Отець Августин Волошин в документах та пам'яті народній*. Ужгород : Видавництво «Гражда», 2017. С. 43–50.
 49. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин у спогадах племінниці Емілії Дутки. До 70-річчя Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2009. 7 березня.
 50. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин. Документи і матеріали. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія*. Випуск 13 / Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; Редкол. : М. Вегеш (гол. ред.), С. Віднянський, Д. Данилюк та ін. Ужгород : СМП „Вісник Карпат”, 2005. С. 102–145.
 51. Басараб В., Вегеш М. Августин Волошин: політик, державотворець, людина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. Випуск 6. Ужгород : «Поліграфцентр Ліра», 2006. С. 31–35.

52. Басараб В., Вегеш М. Дві постаті з історії української церкви : Андрей Шептицький і Августин Волошин. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. 210 с.
53. Басараб В., Вегеш М. Життєвий шлях Августина Волошина. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія*. Випуск 13 / Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; Редкол. : М. Вегеш (гол. ред.), С. Віднянський, Д. Данилюк та ін. Ужгород : СМП „Вісник Карпат”, 2005. С. 8–48.
54. Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2006. 152 с.
55. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Василь Лар. *Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії / Упорядкування – С. Д. Федака ; передмова – О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; ред. колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака*. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 587.
56. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Іван Шпонтан. *Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії / Упорядкування – С. Д. Федака ; передмова – О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; ред. колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака*. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 530–531.
57. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення : Навчальний посібник. Ужгород : Карпати, 2008. 256 с.
58. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення: Навчальний посібник. Видання друге. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2009. 256 с.
59. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Кирило Феделеш. *Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії / Упорядкування – С. Д. Федака ; передмова – О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; ред. колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака*. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 245–246.
60. Басараб М., Вегеш М., Токар М. Олександр Хіра. *Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії / Упорядкування – С. Д. Федака ; передмова – О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; ред. колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака*. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 572.

- 61.Басараб М., Вегеш М., Токар М. Освіта в Карпатській Україні. *Слово вчителя*. 2009. 5 лютого.
- 62.Батько Волошин почесним громадянином Рахова. *Нова свобода*. 1939. 28 січня.
- 63.Батько Волошин. *Нова свобода*. 1938. 5 серпня.
- 64.Бачинський Едмунд. *Енциклопедія Українознавства*, Словникова частина. Т. 1. Львів. 1993. С. 102.
- 65.Бачинський Я. Політика уряду А. Волошина в галузі економіки та культури. *Карпатська Україна : питання державно-правового розвитку і міжнародного становища* : Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 60-річчю проголошення незалежності Карпатської України. 10–11 березня 1999 р. Ужгород, 1999. С. 96–100.
- 66.Баяновська М. Дитячий і молодіжний рухи на Закарпатті (20–30-ті роки ХХ століття). *Молодіжний рух на Закарпатті (ХХ століття)*. Ужгород, 1995. С. 14–31.
- 67.Беднарджова Т. Августин Волошин – державний діяч, педагог, мислитель. Львів : Основа ; Львівська Богословська Академія, 1995. 156 с.
- 68.Беднарджова Т. Августин Волошин. *Альманах «Гомону України» на рік 1995*. Торонто–Онтаріо, 1993. С. 77–82.
- 69.Беднаржова Т. Августин Волошин – 120 років від дня народження. *Пороги*. 1994. № 1.
- 70.Белей В. 55 років тому. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави». Ужгород, 1995. С. 316–322.
- 71.Белей В. Діонізій Нерадій – владики Карпатської України. Мукачево, 2004. 16 с.
- 72.Белей В. Карпатська Україна : сторінки боротьби за національну ідею. *Бойки*. 1995. № 1–3. С. 25–26.
- 73.Белей В. Микола Сидоряк – герой Карпатської України. Великий Бичків, 2005.
- 74.Белей В. Різдвяна промова прем'єра Карпатської України доктора Августина Волошина, оголошена по радіо на святій вечір до українського народу. *Календар «Просвіти» на 1991 рік*. Ужгород, 1991. С. 16–17.
- 75.Белей В. Слава не поляже. *Календар «Просвіти» на 1995 рік*. Ужгород, 1995. С. 82–83.
- 76.Белей Л. «Русинська трійця» – Євменій Сабов, Гіадор Стрипський, Августин Волошин – та інші. *«Русинський» сепаратизм : націєтворення in vitro*. Київ : Темпора, 2017. С. 29–75.
- 77.Белей Л. «Русинський» сепаратизм : націєтворення in vitro. Київ : Темпора, 2017. 392 с.
- 78.Белей Л. Бачванські руснаки – найдавніша українська діаспора. *Український тиждень*. № 5 (118). 2010. 5 лютого.
- 79.Белей Л. Втрачена еміграція. *Український тиждень*. № 4 (221). 2012. 26 січня.

- 80.Белей Л. Закарпатська Україна : Маски й гримаси національного відродження Закарпаття. *Український тиждень*. № 48 (109). 2010. 27 листопада.
- 81.Белей Л. Закарпатський казус : SUI JURIS – випадковий анахронізм чи знаряддя антиукраїнської політики? *Український тиждень*. № 10 (123). 2010. 12 березня.
- 82.Белей Л. Затоплені асиміляцією. Історія українців Словаччини : від незнання до безпам'ятства. *Український тиждень*. № 6 (171). 2011. 11 лютого.
- 83.Белей Л. Як облаштовували своє життя українські емігранти у повоєнній Празі. *Український тиждень*. 2012. 30 травня.
- 84.Белей М. До характеристики еволюції поглядів Августина Волошина як граматиста і методиста мови. *Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип. 14 / Відп. ред. І. В. Сабадощ. Ужгород, 2010. С. 5–10.
- 85.Белень В., Вегеш М. Свідки – представники діаспори : [Карпатська Україна в спогадах очевидця подій 1938–1939 років Й. Руцака]. *Радянська Верховина*. 1991. 28 лютого.
- 86.Белень М. Карпатська Україна в портретах. Ужгород, 1998. 195 с.
- 87.Белень М. Карпатська Україна у портретах : [Графіка й біографічні нариси]. Ужгород, 1998. 196 с.
- 88.Белень М. Сторінки історії Карпатської України (Епоха Карпатської України в моїй творчості). *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендъел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 385–403.
- 89.Бенца О. Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919–1939 рр.). Дрогобич : Коло, 2004. 232 с.
- 90.Бенько Н. Міжконфесійні відносини на Закарпатті в політичних подіях 1938–1949 рр. *Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею*. Випуск II. Ужгород, 1996. С. 103–119.
- 91.Бертолон О. Порівняльний аналіз політичних режимів Міклоша Горті та Яноша Кадара в Угорщині. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 172–181.
- 92.Бертолон О. Система політичного режиму Міклоша Горті в Угорщині (1920–1939 рр.). *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський,

- М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 211–217.
93. Білак С. М. Антинародна діяльність уряду так званої Карпатської України (1938–1939 рр.). *Український історичний журнал*. 1972. № 5. С. 31–40.
94. Білак С. М. До питання критики буржуазно-націоналістичної фальсифікації історії Закарпаття (1919–1944 рр.). *Культура і побут Українських Карпат*. Матеріали республіканської наукової конференції. Ужгород, 1973. С. 65–73.
95. Білак С. М. Народ за ними не пішов. Ужгород: Карпати, 1981. 214 с.
96. Біляк С. На Закарпатті йому рівних не було й немає (До 100-річчя з дня народження О. В. Фединця). *Срібна Земля-Фест*. 1997. 12–18 червня.
97. Бірчак В. Августин Волошин єго життя и діяльність. З нагоди ювілею 50 літніх уродин и 25 літньої праці. Ужгород, 1924.
98. Бірчак В. Карпатська Україна. Спомини й переживання. Прага : «Нація в поході», 1940. 91 с.
99. Блистів-Корж А. І героїзм, і трагедія. *Закарпатська правда*. 1992. 14 березня.
100. Богів О. Вплив карпатоукраїнського (підкарпатського) фактора на зовнішню політику Радянського Союзу в період чехословацької кризи 1938–1939 років. *Українські землі в роки Другої світової війни* : Науково-методичний збірник матеріалів конференції. 19 грудня 1997 р. Ужгород, 1998. С. 29–41.
101. Богів О. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) і політика європейських держав в радянській історіографії (1944–1991 рр.). *Закарпатська Україна: 1945 рік* : Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю Перемоги над фашизмом та 50-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. 26 травня 1995 р. Ужгород : Патент, 1995. С. 78–91.
102. Богів О. Карпатська Україна і політика країн Центральної Європи (березень – листопад 1938 р.). *Актуальні питання історії Закарпаття*. Ужгород, 1992. С. 4–9.
103. Богів О. Карпатська Україна і політика країн Центральної Європи (березень – листопад 1938 р.). *Збірник наукових студентських робіт: Актуальні питання історії Закарпаття*. Ужгород, 1992. Вип. 1. С. 9–14.
104. Богів О., Вегеш М. Міжнародне становище Карпатської України (1938–1939 рр.). / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1997. 136 с.
105. Богів О., Вегеш М., Задорожний В. Галичина і Карпатська Україна у 1938–1939 роках. *Україна. Культурна спадщина. Національна свідомість. Державність* : Збірник на пошану професора Юрія Сливки / Національна Академія Наук України, Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2000. Вип. 7. С. 428–444.
106. Богів О., Задорожний В. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) у міжнародних відносинах (травень 1938 р. – березень 1939 р.). Ужгород, 1999. 91 с.
107. Боднар В. Карпатська Україна в 1938–1939 рр. : політологічний аспект. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної

- наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 34–42.
108. Боднар В., Вегеш М. Румунія і Карпатська Україна : З історії українсько-румунського економічного та політичного співробітництва напередодні Другої світової війни 1938–1939 рр. *Relatii romano-ucrainie, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини : історія і сучасність*. Satu Mare : Editura Muzeului Satmarean, 1999. S. 343–347.
109. Боднар В., Вегеш М., Худанич В. Історія української державності : (Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, коледжів, ліцеїв) / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1996. 203 с.
110. Божок Г. Спомини. *Вісник Карпатського Союзу в ЗСА*. 1972. № 3–4. липень, серпень.
111. Божук Г. Василь Кузьмик (1916–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 395–398.
112. Божук Г. Газети «Свобода» і «Нова свобода» про Августина Волошина. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 70–87.
113. Божук Г. До ювілею Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 1998. 4 серпня.
114. Божук Г. Михайло Горошак. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 466–471.
115. Божук Г., Зілгалов В. Репресивні акції проти населення Карпатської України у 30–50-х роках. *V Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства*. Тези доповідей і повідомлень. Кам'янець-Подільський, 1991. С. 287–288.
116. Божук Г., Зілгалов В., Чучка П. Карпатська Україно ... *Молодь Закарпаття*. 1990. № 11.
117. Болдижар М. «Карпато-українська Свобода» писала...». *Новини Закарпаття*. 1995. 4 лютого.
118. Болдижар М. Августин Волошин і Український вільний університет. *Новини Закарпаття*. 2000. 19 серпня.

119. Болдижар М. Від самовизначення через автономію до самостійної держави. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 22–27.
120. Болдижар М. Від самовизначення через автономію до самостійної держави. *Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (11–12 березня 1999 р.) / Упорядники : П. Федака, М. Вегеш. Ужгород, 2000. С. 22–27.
121. Болдижар М. Вхідження Закарпаття до складу Чехословаччини та його державно-правовий статус. *Державно-правовий статус Закарпаття у складі Чехословаччини у 1919–1945 роках* : Матеріали наукової конференції. 3–4 жовтня 1996 р. Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету у справах преси та інформації, 1997. С. 14–22.
122. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ужгород, 1993. 160 с.
123. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Частина 2. Ужгород, 1996. 96 с.
124. Болдижар М. Карпатська Україна. *Хуст над Тисою*. Ужгород : Карпати, 1992. С. 30–38.
125. Болдижар М. М. Краю мій рідний : Науково-популярні нариси з історії Закарпаття. Ужгород : Госпрозрахунковий ред.-вид. відділ комітету інформації, 1998. 232 с.
126. Болдижар М. М. Наслідки Віденського арбітражу для Карпатської України. *Нариси історії Закарпаття*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. (1918–1945). С. 294–296.
127. Болдижар М. М., Лемак В. В. Політичні партії та об'єднання автономії Підкарпатської Русі. *Нариси історії Закарпаття*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. (1918–1945). С. 302–310.
128. Болдижар М. М., Лемак В. В. Проголошення автономії. Формування і діяльність уряду А. Бродія. *Нариси історії Закарпаття*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. (1918–1945). С. 274–283.
129. Болдижар М. М., Лемак В. В. Уряд А. Волошина і його державно-правова діяльність. *Нариси історії Закарпаття*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. (1918–1945). С. 284–293.
130. Болдижар М. Політична драма чи авантюра? *Закарпатська правда*. 1990. 21 березня.
131. Болдижар М. Про деякі народногосподарські можливості Карпатської України. *Тези доповідей наукової конференції «Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. ХХ ст.»*. Ужгород, 1992. С. 29–33.
132. Болдижар М. Про статус Закарпаття : історичні факти і домисли. *Закарпаття в складі Чехословаччини : Проблеми відродження і національного розвитку* : Доповіді наукового семінару, присвяченого 80-ій річниці утворення Чехословаччини. 28 жовтня 1998 р. Ужгород, 1999. С. 23–24.

133. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті : події, факти, оцінки. Ужгород, 2003. 212 с.
134. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті : правда історії та вигадки фальсифікаторів. Перші кроки. Ужгород, 2004. 136 с.
135. Болдижар М., Лемак В. Американські русини і Карпатська Україна в 1938–1939 роках. *Тези доповідей наукової конференції «Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. ХХ ст.»*. Ужгород, 1992. С. 39–41.
136. Болдижар М., Лемак В. Уряд Августина Волошина і його державно-правова діяльність у Карпатській Україні (жовтень 1938 – березень 1939 рр.). *Молодь – Україні* : Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету. Ужгород : Закарпатський центр соціальної служби для молоді, 1994. Т. 4. С. 284–296.
137. Болдижар М., Мосні П. Державно-правовий статус Закарпаття (Підкарпатської Русі) в складі Чехословаччини. Ужгород, 2002. 240 с.
138. Болдижар М., Панов А. Державність Закарпаття в політико-правовій діяльності Т. Масарика. Ужгород : Закарпаття, 2005. 104 с.
139. Болдижар С., Мойш В. Автономія Підкарпатської Русі як передумова проголошення Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 171–177.
140. Бондаренко К. Кандиба Олег. *Довідник з історії України*. Т. 2. К. : Генеза, 1995. С. 9–10.
141. Бора В., Ганич М. Наша гордість (До 100-річчя від дня народження професора Олександра Фединця). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 4. Ужгород, 1997. С. 3–4.
142. Боржава Ю. Від Угорської Русі до Карпатської України. Філадельфія. 58 с.
143. Борканюк О. Про становище Закарпатської України напередодні окупації хортистською Угорщиною. *Борканюк О. Чим є для нас Радянський Союз : Вибрані статті, промови, інтерв'ю*. Ужгород : Карпати, 1976. С. 269–290.
144. Борковський Р. На побічному відтинку революції : (Місяць в Карпатській Україні в 1942 р.). *За Українське Закарпаття : Дослідження, статті, спогади* / Упор. В. Маркусь, В. Худанич. Ужгород : МПП «Гражда», 1994. С. 59–68.
145. Брацайко Михайло. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т. 1. Львів, 1993. С.175.
146. Брацайко Ю. «Що видів я на Закарпаттю...» : Спогади / Передмова та упорядкування І. Ліхтей, Ю. Сідей. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. 64 с.
147. Брацайко Юлій. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т. 1. Львів, 1993. С. 175.

148. Брицький П. Михайло Кочерган (1886–1948). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 190–195.
149. Брицький П. Україна у Другій світовій війні (1939–1945 рр.). Чернівці, 1995. 116 с.
150. Бродій Андрій. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т. 1. Львів, 1993. С. 177.
151. Буковський І. В. Утворення і діяльність військових формувань Карпатської України (1938–1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Львів, 2004. 16 с.
152. Буковський І., Вегеш М. Славна сторінка в історії українського народу (Карпатська Січ – захисник незалежності Карпато-Української держави: 1938–1939 рр.) : Навчальний посібник / Ужгородський національний університет, Львівський військовий інститут імені гетьмана Петра Сагайдачного при Національному університеті «Львівська Політехніка». Ужгород – Львів, 2002. 60 с.
153. Буркевич Г. Карпатська Україна в філателії. *Панорама*. 2003. 22 березня.
154. В'ятрович В. М. За лаштунками «Волині – 43». Невідома польсько-українська війна. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 304 с.
155. Вайда М. Августин Волошин. *Америка*. 1954. 18 березня.
156. Вайда М. Монсенйор д-р Августин Волошин. *Календар «Провидіння»*. 1959. С. 89–93.
157. Вайда М. У 90-ту річницю народин президента А. Волошина. *Вільне слово*. 1964. 28 березня.
158. Вакула Н. Володимир Немец. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 677–679.
159. Вакула Н. Микола Долинай – видатний лікар, міністр охорони здоров'я, патріот. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 18. Ужгород, 2002. С. 235–237.
160. Вакула Н. Микола Різдорфер (1901–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган,

- В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 237–239.
161. Вакула Н. Нариси з історії медицини Закарпаття. З давніх часів до 40-х років ХХ століття. Ужгород : Мистецька лінія, 2006. 156 с.
162. Вакула Н. Олександр Фединець (1897–1987). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 680–683.
163. Вакула Н. Розвиток охорони здоров'я на Закарпатті у міжвоєнний період (1919–1939). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 21. Ужгород, 2003. С. 257–259.
164. Вакула Н. Розвиток охорони здоров'я на Закарпатті в міжвоєнний період (1919–1939). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. Випуск 11. Ужгород, 2004. С. 125–131.
165. Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Книга перша (1918–1938). Пряшів, 1979. 364 с.
166. Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Книга друга (вересень 1938 р. – лютий 1948 р.). Пряшів, 1985.
167. Ванат І. Чи русини самобутній народ? *Пам'ятки України*. 1992. № 1. С. 19–21.
168. Варга О. Політичні течії на Закарпатті 20–30-х років ХХ століття. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 19–21.
169. Васирина Н. Карпатська Україна в міжнародних відносинах напередодні Другої світової війни. Нове бачення подій. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2008. 224 с.
170. Вегеш А. Енциклопедичне та змістовне наповнення літературно-художніх антропонімів творів Августина Волошина. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендєл, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 281–292.

171. Вегеш М. «Нова свобода» очима сучасників. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології.* Ужгород, 1998. Вип. 3. С. 50–53.
172. Вегеш М. А вдома їх чекала в'язниця : [Про участь галичан в обороні Карпатської України]. *Новини Закарпаття.* 1992. 8 липня.
173. Вегеш М. А хто ж ми є? : [Про історичне минуле українського народу]. *Радянська Верховина.* 1990. 19 липня.
174. Вегеш М. Августин Волошин (1874–1945) *Календар «Просвіти» на 1994 рік / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : Й. Баглай, П. Федака].* Ужгород : ВВК «Патент», 1994. С. 70–73.
175. Вегеш М. Августин Волошин (1874–1945). *Закарпаття автентичне.* Аудіовізуальна версія міжнародного довідника «Закарпаття. Хто є хто». Видання друге. Ужгород, 2014. С. 10–11.
176. Вегеш М. Августин Волошин (1874–1945). *Закарпаття. Хто є хто.* Міжнародне довідково-біографічне видання. Випуск перший. К. : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. С. 12.
177. Вегеш М. Августин Волошин : Зміна орієнтацій. *Пороги* (Прага, Чеська Республіка). 1997. № 2. С. 21–22, № 3. С. 19–20.
178. Вегеш М. Августин Волошин : ким він був? *Радянська Верховина.* 1990. 24 березня.
179. Вегеш М. Августин Волошин : християнська етика – шлях до цивілізованих націй. *Срібна Земля.* 1995. 4 листопада.
180. Вегеш М. Августин Волошин в оцінці Гренджі-Донського. *Календар «Просвіти» на 1999 рік / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : П. Федака].* Ужгород, 1999. С. 73–74.
181. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Вибрана бібліографія. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939).* Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 172–290.
182. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. *Дзвін.* 1991. № 3. С. 85–90.
183. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів : ЗУКЦ, 2004. 414 с.
184. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. *Сторінки історії України ХХ століття : Посібник для вчителя [За ред. С. В. Кульчицького ; Упоряд. : В. П. Шевчук, А. А. Чуб, Н. А. Дехтярьова].* К. : Освіта, 1992. С. 307–318.
185. Вегеш М. Августин Волошин і проблема національної політичної еліти. *Слово* (спецвипуск). Народний журнал Закарпаття. 2004. № 2 (40). Вересень – жовтень. С. 16–20.
186. Вегеш М. Августин Іванович Волошин : 130-річчя з дня народження президента Карпатської України, вченого-педагога (1874–1945). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік.* Рекомендаційний біо-

- бібліографічний посібник / Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека, Відділ краєзнавчої літератури, Відділ довідково-бібліографічної та інформаційної роботи. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2003. С. 82–91.
187. Вегеш М. Автономно-Землеробський Союз. *Енциклопедія історії України* : В 5 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наукова думка, 2003. С. 26.
188. Вегеш М. Антон Брацайко. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України* / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології. Ужгород, 1998. Вип. 3. С. 54–55.
189. Вегеш М. Бабота Микола. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Б-Біо. К., 2003. С. 38.
190. Вегеш М. Бандусяк Микола Михайлович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Б-Біо. К., 2003. С. 198–199.
191. Вегеш М. Без Гуцульської республіки не було б Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2009. 31 січня.
192. Вегеш М. Без минулого нема майбутнього : [Про розстріл угорськими окупантами представників міжгірської інтелігенції в 1939 році]. *Радянська Верховина*. 1990. 28 червня.
193. Вегеш М. Безстрашний січовик : [Поручик Карпатської Січі Федір Тацинець]. *Карпатський край*. 1991. 30 липня.
194. Вегеш М. Березень 1939-го року в Карпатській Україні. *Дукля* (Словацька Республіка). 2001. № 3. С. 31–35.
195. Вегеш М. Березневі операції угорських військ у Карпатській Україні. *Регіональні студії* : Науковий збірник / Мініст. освіти і науки України, Ужгород. націон. ун-т, Інститут держ. управління та регіонального розвитку ; [Редколег. : В. І. Ярема, В. П. Мікловда та ін.]. Ужгород : Ліра, 2001. Вип. 1. С. 102–107.
196. Вегеш М. Біля витоків відроди : [Політичний портрет діяча Карпатської України Михайла Брацайка]. *Карпатський край*. 1991. 14 липня.
197. Вегеш М. Біля джерел майбутньої незалежності. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 104–123.
198. Вегеш М. Блестів Олександр Васильович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Біо-Бя. К., 2004. С. 69.
199. Вегеш М. Боротьба проти угорських і польських терористів та угорської «п'ятої колони». *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш,

- М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 293–312.
200. Вегеш М. Брацайки. *Енциклопедія історії України* : В 5 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наукова думка, 2003. С. 373–374.
201. Вегеш М. Брацайко Михайло Михайлович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 462–464.
202. Вегеш М. Брацайко Юлій Михайлович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Біо-Бя. К., 2004. С. 438–439.
203. Вегеш М. Будемо знати більше : [Рец. на кн. : *Богів О., Задорожний В.* Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) у міжнародних відносинах. Ужгород : Патент, 1999]. *Соціал-демократ*. 2000. 11 березня.
204. Вегеш М. В обороні Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 1991. 14 березня.
205. Вегеш М. В. Гренджа-Донський розповідає... : [Про перебування відомого закарпатського письменника в угорському концтаборі]. *Закарпатська правда*. 1991. 30 жовтня.
206. Вегеш М. Василь Гренджа-Донський (1897–1974). *Закарпаття автентичне*. Аудіовізуальна версія міжнародного довідника «Закарпаття. Хто є хто». Видання друге. Ужгород, 2014. С. 12–13.
207. Вегеш М. Василь Гренджа-Донський (1897–1974). *Закарпаття. Хто є хто*. Міжнародне довідково-біографічне видання. Випуск перший. К. : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. С. 13.
208. Вегеш М. Василь Пачовський і Закарпаття. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України* / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 9–13.
209. Вегеш М. Велич і трагедія Августина Волошина. *Радянська Верховина*. 1990. 9 серпня.
210. Вегеш М. Велич і трагедія Карпатської України. *Белень М. Карпатська Україна в портретах*. Ужгород, 1998. С. 5–19.
211. Вегеш М. Велич і трагедія Карпатської України. *Дзеркало тижня*. Міжнародний суспільно-політичний тижневик. 2004. № 10 (485). 13–19 березня. С. 20; Величие и трагедия Карпатской Украины. *Зеркало недели*. Международный общественно-политический еженедельник. 2004. № 10 (485). 13–19 марта. С. 20.
212. Вегеш М. Велич і трагедія Карпатської України. *Наш рідний край*. 1999. № 6–7. С. 35–36.
213. Вегеш М. Велич і трагедія Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2007. 296 с.
214. Вегеш М. Велич і трагедія, синівська вірність і підданська зрада : До 65-ї річниці Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2004. 21 лютого.

215. Вегеш М. Видиш нашу гордість! – Ректор УжНУ, професор Микола Вегеш – про історичне значення Карпатської України. *Старий Замок Паланок*. 2011. 17–23 березня.
216. Вегеш М. Визначний дослідник історії Центрально-Східної Європи (До 70-річчя від дня народження члена-кореспондента НАН України, Почесного доктора Ужгородського національного університету Степана Васильовича Віднянського). *Політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи : історико-політичні, етнонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 30-річчю від дня утворення кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет». м. Ужгород, 8 грудня 2020 р. Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2021. С. 71–84.
217. Вегеш М. Висновки. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 635–640.
218. Вегеш М. Від «Науки» до «Нової свободи» : сторінки історії однієї закарпатської газети. *Carpatica–Карпатика : Актуальні проблеми вітчизняної і зарубіжної історії та культури* / Ужгород. націон. ун-т, НДІ Карпатознавства. Ужгород : Вид-во «Два кольори», 2001. Вип. 8. С. 33–46.
219. Вегеш М. Від учителя до президента Карпатської України. Волошин Августин Іванович. *Реабілітовані історією. Закарпатська область* : У двох книгах. Книга друга. Ужгород : ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2004. С. 367–373.
220. Вегеш М. Віденські арбітражі. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове Товариство ім. Шевченка ; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Том 4. В-Вог. К., 2005. С. 492.
221. Вегеш М. Відроджена з попелу : Закарпатська «Просвіта» вчора і сьогодні. *Верховина*. 1996. 1, 15 жовтня.
222. Вегеш М. Вікентій Шандор. *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну* : (Збірник наукових праць) / Ужгород. держ. ун-т., Ужгород. культ.-осв. і благодійницьке т-во «Карпатське братство». Ужгород, 1996. Вип. 1. С. 94–97.
223. Вегеш М. Вікентій Шандор. *Історія України в історичних портретах* (Збірник наукових праць). Ужгород, 1996. С. 94–97.
224. Вегеш М. Внутрішньополітичне становище Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 208–222.
225. Вегеш М. Волошин – в’язень Лефортивської тюрми. *Радянська Верховина*. 1991. 13 липня.
226. Вегеш М. Волошин Августин Іванович. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 5 (Вод-Гн) / Національна академія наук України, Наукове товариство ім.

- Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. К., 2006. С. 120.
227. Вегеш М. Вступ. *Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців* / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 7–12.
228. Вегеш М. Галичани на Закарпатті : [В. С. Гренджа-Донський про солідарність українців Східної Галичини з національно-визвольною боротьбою закарпатців у 1938–1939 роках]. *Україна і світ* (Торонто, Канада). 1992. 26 листопада.
229. Вегеш М. Галичани на Закарпатті. Василь Гренджа-Донський розповідає... *Визвольний шлях* (Лондон, Великобританія). 1993. Кн. 8. С. 1016–1020.
230. Вегеш М. Галичани про Гренджу-Донського. *Радянська Верховина*. 1992. 22 січня.
231. Вегеш М. Галичина на Закарпатті : В. Гренджа-Донський розповідає... *Заповіт*. 1991. 3 жовтня.
232. Вегеш М. Геровський Олексій Юліанович (1883–1972). *Енциклопедія історії України* : В 5 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. Т. 2. К. : Наукова думка, 2004. С. 93.
233. Вегеш М. Герої не вмирають : Безстрашний стрілець : [Про героя Карпатської України Ф. Тацинця]. *Карпатський край*. 1991. 6 серпня.
234. Вегеш М. Гібридна війна польських диверсантів у Карпатській Україні (1938–1939). *Європа і політика*. Матеріали науково-практичної конференції «Україна – ЄС : двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 3 травня 2018 року). Ужгород, 2018. С. 57–62.
235. Вегеш М. Гібридна війна угорських і польських терористів у Карпатській Україні (1938–1939). *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск другий. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 88–103.
236. Вегеш М. Голгофа Карпатського президента. Про період еміграції та смерть Августина Волошина. *Новини Закарпаття*. 2009. 14, 21 березня.
237. Вегеш М. Голота Яків. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 6. Го-Гю. К., 2006. С. 105.
238. Вегеш М. Господарство, медицина і туризм у Карпатській Україні. *Карпатська Україна. Красне Поле*. 2008. 4, 11, 18, 25 жовтня, 1, 8, 15, 22 листопада.
239. Вегеш М. Гренджа-Донський Василь Степанович (1897–1974). *Енциклопедія історії України* : В 5 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. Т. 2. К. : Наукова думка, 2004. С. 192.
240. Вегеш М. Гренджа-Донський Василь Степанович. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців* / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 472–478.

241. Вегеш М. Грига Іван Іванович. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 6. Го-Гю. К., 2006. С. 424.
242. Вегеш М. Давайте згадаймо, як це було! *Новини Закарпаття*. 2011. 7 травня.
243. Вегеш М. Державно-правовий статус Закарпаття наприкінці 30-х рр. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 271–278.*
244. Вегеш М. Джерела та література про Карпатську Україну. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 642–705.*
245. Вегеш М. Діяльність автономних урядів краю у галузі культури. Релігія і церква в Карпатській Україні. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 249–271.*
246. Вегеш М. Діяльність автономних урядів Підкарпатської Русі (Карпатської України) в галузі економіки і культури. *Нариси історії Закарпаття (1918–1945) / Ужгород. держ. ун-т., Інститут Карпатознавства, Закарп. обл. організ. т-ва охорони пам'яток історії та культури ; [Відп. ред. і керівн. автор. колект. : І. М. Гранчак]. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. С. 297–301.*
247. Вегеш М. Діяльність угорської агентури в Карпатській Україні. *Карпатська Україна в центральній-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939). Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 64–83.*
248. Вегеш М. До питання про виникнення та діяльність Організації Народної Оборони Карпатська Січ (1938–1939 рр.). *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді. Ужгород : Крайове товариство «Просвіта», 1996. Річник I (XV). С. 147–159.*
249. Вегеш М. До питання про діяльність першого автономного уряду Підкарпатської Русі (11–26 жовтня 1938 р.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : історія / Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т ; [Редколег. : І. Ф. Король (голова) та ін.]. Цей випуск присвячено 90-річчю від дня народж. відомого вченого історика М. М. Лелекача і 50-річчю першої наук. конф. проф.-виклад. колективу істфаку Ужгород. держ. ун-ту. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 63–66.*
250. Вегеш М. До питання про діяльність уряду Карпатської України в екзилі (1939–1941 рр.). *Закарпатська Україна. 1945 рік : Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю Перемоги над фашизмом та 50-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною (Ужгород, 26 травня 1995 р.) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 22–28.*

251. Вегеш М. До питання про участь ОУН в обороні Карпатської України. Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА «*Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія : історія, уроки, сучасність*» (16–17 січня 1993 р.). Івано-Франківськ – Стрий, 1993. С. 36–40.
252. Вегеш М. Довга дорога додому : [Про закарпатця в Словаччині М. Ледиду]. *Закарпатська правда*. 1992. 20 жовтня.
253. Вегеш М. Духовний поводитир Закарпаття. До 100-річчя від дня народження єпископа Івана Маргітича. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2021. 58 с.
254. Вегеш М. Еволюція державно-правового статусу Закарпаття (Підкарпатської Русі – Карпатської України) у міжвоєнний період. *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск третій. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 160–171.
255. Вегеш М. Життєвий і творчий шлях Василя Гренджі-Донського. *Тези доповідей та повідомлень першої наукової конференції, присвяченої життю і діяльності видатного поета і культурно-громадського діяча Василя Степановича Гренджі-Донського (1897–1974)* (16 грудня 1994 р., м. Ужгород) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 7–12.
256. Вегеш М. Життя і помисли Августина Волошина. *Карпатська Україна*. Красне Поле. 2005. 12, 19, 26 березня, 2, 9, 16, 23, 30 квітня, 7, 14, 21, 28 травня, 4, 11, 18 червня
257. Вегеш М. Життя поклав на жертвний вівтар заради свободи рідного народу [Августин Волошин]. *Новини Закарпаття*. 2004. 18 березня.
258. Вегеш М. За велінням серця : [Про нелегальні переходи кордону українцями Східної Галичини в Карпатську Україну]. *Радянська Верховина*. 1992. 23 травня.
259. Вегеш М. За нашу і вашу свободу : [Солідарність українців Східної Галичини з національно-визвольною боротьбою закарпатських українців у 1938–1939 рр.]. *За незалежність*. 1990. 8 вересня.
260. Вегеш М. Закарпаття в контексті центральноєвропейської політичної кризи напередодні Другої світової війни : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук / Національна Академія Наук України, Інститут історії України. Київ, 1998. 30 с.
261. Вегеш М. Закарпаття в центральноєвропейській політичній кризі напередодні Другої світової війни. *Україна в історії Європи ХІХ – початку ХХІ ст. : історичні нариси* / За редакцією чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. С. 448–486.
262. Вегеш М. Закарпаття у складі Чехословаччини. *Радянська Верховина*. 1990. 7 червня.
263. Вегеш М. Замах : [Про замах Тацинця на одного з лідерів москвофільства в Закарпатті Є. Сабова]. *Закарпатська правда*. 1992. 29 вересня.

264. Вегеш М. Зарубіжна історіографія Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 87–102.
265. Вегеш М. Земляк про земляка: [В.Гренджа-Донський про А.Волошина]. *Радянська Верховина*. 1991. 21 вересня.
266. Вегеш М. Йосип Дудикевич – голова окружної Національної Ради у Воловому. *Красне Поле : Про Карпатську Україну*. У 3-х част. ; [Упорядн. : Ю. П. Зейкан, В. І. Копейко]. Ужгород : Патент, 1999. Ч. 1. С. 114–116.
267. Вегеш М. Іван Рогач у Карпатській Україні. *Карпатська Україна*. 1994. 26 травня.
268. Вегеш М. Іменем права на пам'ять : [Вшанування пам'яті загиблих карпатських січовиків]. *Радянська Верховина*. 1990. 12 травня.
269. Вегеш М. Історичне значення Карпатської України. Виступ ректора УжНУ професора Миколи Вегеша на урочистостях, присвячених 72-ій річниці проголошення незалежності Карпатської України. *Неділя*. 2011. 19–25 березня.
270. Вегеш М. Історичне значення Карпатської України. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 9–13.
271. Вегеш М. Історичні дослідження : Августин Волошин : педагог, політик, людина / Ужгородський державний університет, Науково-дослідний інститут Карпатознавства. Ужгород, 2000. Т. III. 357 с.
272. Вегеш М. Історичні дослідження : Закарпаття між двома світовими війнами / Ужгородський державний університет. Ужгород, 2000. Т. IV. 339 с.
273. Вегеш М. Історичні дослідження : Історія Карпатської України (1938–1939) / Ужгородський державний університет. Ужгород, 2000. Т. I. 311 с.
274. Вегеш М. Історичні дослідження : Історія Карпатської України (1938–1939) / Ужгородський державний університет. Ужгород, 2000. Т. II. 282 с.
275. Вегеш М. Історичні монографії та дослідження : Закарпаття в контексті центральноєвропейської політичної кризи напередодні Другої світової війни / Національна Академія Наук України, Інститут історії України, Ужгородський державний університет. Київ – Ужгород : Колір Прінт, 1998. Т. I. 380 с.
276. Вегеш М. Історію не вигадати : (До питання про громадсько-політичні взаємини українців Закарпаття і Східної Галичини в 1938–1939 рр.). *Карпатська Україна*. 1993. 18 березня.
277. Вегеш М. Історія і політика : В чотирьох томах. Т. 2. Історія Карпатської України. Августин Волошин – президент Карпатської України. Будівничі Карпатської України. Василь Гренджа-Донський розповідає... Ужгород, 2005. 552 с.
278. Вегеш М. Історія Карпатської України 1938–1939 років у оцінці Олега Ольжича. *Малиниця у просторі і часі* : Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (25–27 вересня 1996 р.) / Малинська

- районна держ. адміністрація, Виконком Малинської міської ради народн. депутатів, Житомирське науково-краєзнавче т-во дослідників Волині, Житомирський обл. інститут удосконалення вчителів, Малинське літературно-мистецьке об'єднання «Поліська ластівка». Малин, 1996. С. 114–116.
279. Вегеш М. Історія Карпатської України в працях вітчизняних дослідників. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 58–87.
280. Вегеш М. Їхній подвиг не забудуть і старі, й малі... : До 65-ї річниці Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2004. 13 березня.
281. Вегеш М. Карпатська Січ : сторінки історії (1938–1939 рр.) / Ужгородський державний університет, кафедра історії України. Ужгород, 1996. 23 с.
282. Вегеш М. Карпатська Січ на Міжгірщині. *Верховина*. 1994. 29 березня.
283. Вегеш М. Карпатська Січ, Організація народної оборони Карпатська Січ (ОНОКС). *Енциклопедія історії України*. Т. 4. Ка-Ком. К. : Наукова думка, 2007. С. 121–122.
284. Вегеш М. Карпатська Україна – один із етапів нашої державності [Інтерв'ю кореспонденту газети «Закарпатська правда» Ярославу Світлику з нагоди 65-ої річниці проголошення незалежності Карпатської України]. *Закарпатська правда*. 2004. 13–19 березня.
285. Вегеш М. Карпатська Україна – пролог у новий час краю. *Закарпатська Україна. Осінь 1944 року* : Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю визволення Закарпаття від фашизму та 50-річчю Першого з'їзду Народних Комітетів Закарпатської України (Ужгород, 18 листопада 1994 р.) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 124–130.
286. Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939) : Соціально-економічний і політичний розвиток / Ужгородський державний університет, кафедра історії України, консалтинг-центр «Перспектива». Ужгород, 1993. 135 с.
287. Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939). *Календар «Просвіти» на 1994 рік* / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : Й. Баглай, П. Федака]. Ужгород : ВВК «Патент», 1994. С. 53–56.
288. Вегеш М. Карпатська Україна : на світанку свободи. *Європа – Центр*. Міжнародний суспільно-політичний журнал. 2008. № 4 (24). С. 4–15.
289. Вегеш М. Карпатська Україна : Новий погляд в історичному процесі. *Новини Закарпаття*. 2008. 18 жовтня.
290. Вегеш М. Карпатська Україна : як це було? Непрості відповіді на непрості запитання : інтерв'ю кореспонденту «Старого Замку» О. Гаврошу. *Старий Замок*. 1999. 11 березня.
291. Вегеш М. Карпатська Україна 1938–1939 років через призму міжнародних відносин. *Карпатська Україна. Красне Поле*. 2008. 17, 24, 31 травня, 7, 14, 21, 27 червня, 5, 12, 19, 26 липня, 2, 9, 16, 23, 30 серпня, 6, 13, 20, 27 вересня.

292. Вегеш М. Карпатська Україна 1938–1939 в українській історіографії. *Український історик*. 1997. Т. XXXIV : На пошану Любомира Винара, основника «Українського історика» і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. С. 137–144.
293. Вегеш М. Карпатська Україна 1938–1939 років у загальноєвропейському історичному контексті / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1997. Т. 1. 235 с.
294. Вегеш М. Карпатська Україна 1938–1939 років у загальноєвропейському історичному контексті / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1997. Т. 2. 198 с.
295. Вегеш М. Карпатська Україна в 1938–1939 роках : еволюція оцінок. *Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша половина 90-х років ХХ ст.)* : Матеріали міжнародної наукової конференції (26–27 вересня 1996 р., м. Ужгород) / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра нової та новітньої історії та історіографії, Науково-дослідний інститут Карпатознавства, Закарп. регіон. цент соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України. Ужгород, 1997. С. 96–102.
296. Вегеш М. Карпатська Україна в 1938–1939 рр. : соціально-економічні і політичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1994. 20 с.
297. Вегеш М. Карпатська Україна в боротьбі з угорською «п'ятою колоною». *Календар «Просвіти» на 1999 рік* / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : П. Федака]. Ужгород, 1995. С. 52–53.
298. Вегеш М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення. Вступне слово ректора Ужгородського національного університету проф. Миколи Вегеша на пленарному засіданні міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю проголошення незалежності Карпатської України. *Бюлетень прес-служби Ужгородського національного університету*. Інформаційне видання. 2009. № 2. С. 13–14.
299. Вегеш М. Карпатська Україна і Німеччина (1938–1939 рр.). Ужгород, 1996. 22 с.
300. Вегеш М. Карпатська Україна і польські терористи [Рец. : Домбровський Даріуш. Польща і Закарпаття : 1938–1939. К. : Темпора, 2012. 392 с.]. *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск третій. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 220–228.
301. Вегеш М. Карпатська Україна на шляху до незалежності : (До 63-ої річниці виборів і Сойму Карпатської України). *Срібна Земля*. 2002. 16 лютого.
302. Вегеш М. Карпатська Україна очима галичанина (по сторінках преси Галичини 1938–1939 рр.). *Карпатська Україна*. 1992. 5, 19, 26 листопада, 3, 10 грудня.
303. Вегеш М. Карпатська Україна у міжнародних відносинах (1938–1939) : Виступ на пленарному засіданні міжнародної наукової конференції *Карпатська Україна : Національне відродження. Політичний розвиток*.

- Персоналії*. (м. Ужгород, 11 березня 1999 р.). Ужгород : Колір Прінт, 1999. 12 с.
304. Вегеш М. Карпатська Україна у міжнародних відносинах (1938–1939). *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді : Карпатська Україна : Національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії : Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (Ужгород, 11–12 березня 1999 р.)*. Ужгород, 2000. Річник IV (XVIII). С. 28–32.
305. Вегеш М. Карпатська Україна у міжнародних відносинах : Від Мюнхенської конференції до Віденського арбітражу. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 27–45.
306. Вегеш М. Карпатська Україна у міжнародних відносинах. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін.* [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 186–208.
307. Вегеш М. Карпатська Україна у спогадах січовика : [Про М. І. Шимоню]. *Верховина*. 1992. 18 серпня.
308. Вегеш М. Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород : Видавництво «Карпати», 2004. 432 с.
309. Вегеш М. Карпатська Україна. *Енциклопедія історії України*. Т. 4. Ка-Ком. К. : Наукова думка, 2007. С. 122.
310. Вегеш М. Карпатська Україна. *Закарпатська Україна : історія – традиція – ідентичність / За ред. Є. Пащенко*. Загреб, 2013. С. 157–162.
311. Вегеш М. Климпуш Дмитро. *Енциклопедія історії України*. Т. 4. Ка-Ком. К.: Наукова думка, 2007. С. 351.
312. Вегеш М. Колодзінський Михайло Франьович. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін.* [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 490–492.
313. Вегеш М. Комендант Колочавської Січі : [Про М. І. Шимоню]. *Карпатська Україна*. 1992. 15 жовтня.
314. Вегеш М. Красне Поле стало символом нашої свободи і незалежності. *Новини Закарпаття*. 2012. 17 березня.
315. Вегеш М. Кривава казка : У 100-ліття з дня народження Василя Гренджі-Донського. *Америка* (Філадельфія, США). 1997. 19 лютого.
316. Вегеш М. Лар Василь Васильович. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 16 (Куз – Лев). К., 2016. С. 545–546.
317. Вегеш М. Левко Лук'яненко і Карпатська Україна. Із виступу під час зустрічі професорсько-викладацького складу, студентства та громадськості Ужгорода з Л. Г. Лук'яненком 13 березня 2005 року

- в.о. ректора УжНУ Миколи Вегеша. *Трибуна*. Незалежна громадсько-політична газета. 2005. 15 березня.
318. Вегеш М. Лекції про Василя Гренджу-Донського. *Гренджа-Донський В. Твори. Бібліографія / Зібрала і впоряд. Зірка Гренджа-Донська*. Вашингтон : Карпатський Союз, 1992. Т. XII. Додаткові твори. С. 268–269. Співавтор : І. М. Мокрянин.
319. Вегеш М. Любов народна і межинародна. Августин Волошин : педагог і людина. *Молодь Закарпаття*. 1990. 29 вересня.
320. Вегеш М. Матеріальна підтримка уряду Карпатської України світової громадськістю. *Срібна Земля*. 1993. 11 вересня.
321. Вегеш М. Міжгірщина в роки фашистської окупації : Безстрашний січовик : [Про поручника Карпатської Січі Ф. Тацинця]. *Радянська Верховина*. 1990. 11, 22 вересня.
322. Вегеш М. Міжгірщина напередодні окупації. *Верховина*. 1993. 9 лютого.
323. Вегеш М. Міжнародна підтримка Карпатської України організаціями української еміграції. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 105–123. Співавтори: М. М. Палінчак, Ян Голонич.
324. Вегеш М. На українській землі українська держава : [Про діяльність проводу ОУН–УПА на Закарпатті]. *Ужгородський університет*. 2000. 6 травня.
325. Вегеш М. Найвидатніший історик Карпатської України : До 80-річчя з дня народження Петра Стерча. *Старий Замок*. 1999. 22 квітня.
326. Вегеш М. Напади угорських і польських терористів на Карпатську Україну в 1938–1939 рр. *Культура Українських Карпат : традиції і сучасність* : Матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 1–4 вересня 1993 р.). Ужгород : МПП «Гражда», 1994. С. 123–129.
327. Вегеш М. Наприкінці 30-х років Карпатська Україна виявилась єдиною державою, де невелика гілка українського народу проголосила свою незалежність і заявила про бажання жити державним життям. Розмовляв Іван Сідун. *Новини Закарпаття*. 2011. 19 березня.
328. Вегеш М. Національне питання в Карпатській Україні (1938–1939). *Міжетнічні відносини на Закарпатті : стан, тенденції і шляхи подолання* : Матеріали науково-практичної конференції (19–20 січня 2001 р., м. Ужгород) / Закарп. обл. адміністр., Закарп. регіональний центр соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України, Карпатський фонд – міжнародний фонд «Відродження», Асоціація соціологів Закарпаття ; [Під заг. ред. П. В. Токаря]. Ужгород, 2001. С. 132–137.
329. Вегеш М. Наш край назавжди залишиться українським! [Про національно-визвольну боротьбу закарпатських українців у 1938–1939 роках]. *Наука і суспільство*. 1991. № 2. С. 26–29.

330. Вегеш М. Не народившись, сповістила світові про своє існування. До 65-ї річниці Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2004. 28 листопада.
331. Вегеш М. Невже переоцінка цінностей? Про наше ставлення до історії Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2013. 16 березня.
332. Вегеш М. Невицький Омелян. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]*. Ужгород, 2002. С. 493–495.
333. Вегеш М. Незабутнє [Рец. на книгу : Федака С. Хроніка Карпатської України. Ужгород : Гражда, 2004. 80 с.]. *Ужгород*. 2004. 13 березня.
334. Вегеш М. Незалежність Карпатської України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія. Соціологія. Філософія*. Випуск 11. Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету «Говерла», 2009. С. 3–15.
335. Вегеш М. Нелегальні переходи польсько-чеського кордону українцями Східної Галичини в 1938–1939 рр. і реакція польського уряду. Шоста *Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства* (м. Луцьк, вересень – жовтень 1993 р.) / Академія Наук України, Інститут історії України, Націон. комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України, Мініст. культури України, Мініст. освіти України, Всеукраїн. спілка краєзнавців, Україн. фонд культури, Україн. т-во охорони пам'яток історії та культури, Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 1993. С. 121–122.
336. Вегеш М. Нелегальні переходи польсько-чеського кордону. Галичани в Карпатській Січі. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]*. Ужгород, 2002. С. 312–328.
337. Вегеш М. Нелегальні переходи польсько-чехословацького кордону і Карпатська Україна. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 84–104.
338. Вегеш М. Нова свобода очима сучасників. *Нова свобода*. 2001. 8 листопада.
339. Вегеш М. Нова свобода писала... *Нова свобода*. 2001. 2, 15 листопада.
340. Вегеш М. Нові архівні матеріали про останні дні життя і смерть президента Карпатської України Августина Волошина. *Срібна Земля*. 1996. 16 березня.
341. Вегеш М. Окупація Карпатської України – увертюра до початку Другої світової війни (1938–1939 рр.). *Міжнародний Науковий Конгрес : Українська історична наука на порозі XXI століття*. Чернівці, 2001. Т. 2. С. 153–157.

342. Вегеш М. Олег Ольжич (1907–1944). *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну* : (Збірник наукових праць) / Ужгород. держ. ун-т., Ужгород. культ.-осв. і благодійне т-во «Карпатське братство». Ужгород, 1996. Вип. 2. С. 101–105.
343. Вегеш М. Олександр Духнович в оцінках Августина Волошина і Василя Гренджі-Донського. *Бойки* : [Видання науково-культурологічного т-ва «Бойківщина»]. 1996. № 1–12. С. 68–70.
344. Вегеш М. Ольжич Олег Олександрович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 495–496.
345. Вегеш М. Організація Українських Націоналістів і Карпатська Україна (1938–1939 рр.). *Матеріали наукової конференції викладачів історичного факультету (1993 р.)* / Ужгород. держ. ун-т., Закарп. центр соціальної служби для молоді. Ужгород, 1994. С. 20–27.
346. Вегеш М. Останні дні президента : [Про А. Волошина]. *Календар «Просвіти» на 1995 рік* / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : П. Федака, Й. Баглай]. Ужгород : МПП «Гражда», 1995. С. 135–138.
347. Вегеш М. Останні дні Президента Карпатської України Августина Волошина. *Клич*. 1995. № 27.
348. Вегеш М. Останні дні президента Карпатської України. *Сучасність*. 1997. № 7–8. С. 159–164.
349. Вегеш М. ОУН і Карпатська Україна. *Новини Закарпаття*. 1993. 11 травня.
350. Вегеш М. Перемога української ідеї в Карпатах : До 65-річчя проголошення Карпато-Української держави та 130-річчя з дня народження о. Августина Волошина. *Трибуна*. Незалежна громадсько-політична газета. 2004. 13 березня.
351. Вегеш М. Перший літописець Карпатської України : [Про В. С. Гренджу-Донського]. *Радянська Верховина*. 1990. 22 листопада.
352. Вегеш М. Перший літописець Карпатської України : [Про щоденник В. С. Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України»]. *Гренджа-Донський В. Твори. Бібліографія* / Зібрала і впоряд. Зірка Гренджа-Донська. Вашингтон : Карпатський Союз, 1992. Т. XII. Додаткові твори. С. 257–262.
353. Вегеш М. Петро Стерчо (1919–1987). *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну* : (Збірник наукових праць) / Ужгород. держ. ун-т., Ужгород. культ.-осв. і благодійне т-во «Карпатське братство». Ужгород, 1996. С. 83–86.
354. Вегеш М. Плацдарм «Рутенія» : [Про становище Закарпаття напередодні Другої світової війни]. *Новини Закарпаття*. 1991. 22 червня.
355. Вегеш М. Повернення карпатського соловейка : (До 100-річчя від дня народження Василя Гренджі-Донського). *Ріо-інформ*. 1997. 22 квітня.
356. Вегеш М. Політичний портрет Михайла Брашайка. *Радянська Верховина*. 1990. 1 грудня.
357. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський. Colonelul Mykhailo Kolodzinsky. Colonel Mykhaylo Kolodzinsky. *Relatii Romano-ucrainene*.

- Istorie si contemporaneitate. Romanian-Ukrainian relations. History and contemporaneity. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність.* Editory Irina Liuba Horvat. Anastasia Vehesh. Satu Mare : Editura Muzeului Satmarean – Bucuresti : Editura RCR Editorial, 2021. С. 95-134.
358. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар (1902–1939) : сторінки життя і військово-політичної діяльності. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939).* Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 136–167.
359. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар (1902–1939) : сторінки життя і військово-політичної діяльності. Науково-популярний нарис. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2021. 64 с.
360. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар (1902-1939) : сторінки життя і військово-політичної діяльності. Науково-популярний нарис. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2021. 64 с.
361. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар у Карпатській Україні. *Визвольний шлях* (Лондон, Великобританія). 1993. Кн. 8. С. 955–957.
362. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар у Карпатській Україні. *Срібна Земля*. 1993. 8 червня.
363. Вегеш М. Преса в Карпатській Україні (1938–1939). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : історія /* Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т ; [Редколег. : І. Ф. Король (голова) та ін.]. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 29–31.
364. Вегеш М. Проблеми історії Закарпаття міжвоєнного періоду у дослідженнях Вікентія Шандора. *Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді : На пошану д-ра Вікентія Шандора ;* [Редколег. : Й. Баглай, Д. Данилюк, О. Довганич, В. Задорожний, В. Ілько, І. Сенько, П. Федака, О. Хланта, В. Худанич]. Ужгород : Закарп. крайове т-во «Просвіта», 1999. Річник II–III (XVI–XVII). С. 64–67.
365. Вегеш М. Пролог у новий час краю : [Карпатська Україна – незалежна держава]. *Радянська Верховина*. 1990. 14 квітня.
366. Вегеш М. Промисловість, сільське господарство і торгівля Карпатської України наприкінці 30-х років. *Проблеми історії, філософії та літературознавства України : (Наукові записки вчених Ужгород. держ. ун-ту) /* Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1996. Вип. 1. С. 81–105.
367. Вегеш М. Просвітянин з Колочави : [Про голову просвітянського осередку в Колочаві М. І. Шимоню]. *Закарпатська правда*. 1992. 15 вересня.
368. Вегеш М. Ревай Федір. *Енциклопедія історії України*. Т. 9. К. : Наукова думка, 2012. С. 147.
369. Вегеш М. Ревай Юліан Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців /* М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 511–514.

370. Вегеш М. Ревай Юліан. *Енциклопедія історії України*. Т. 9. К. : Наукова думка, 2012. С. 147.
371. Вегеш М. Релігія і церква в Карпатській Україні (1938–1939). *Історична школа професора Володимира Задорожного* : (Науковий збірник) / Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т, Кафедра історії України. Ужгород : Патент, 1999. С. 164–178.
372. Вегеш М. Релігія і церква на Закарпатті : (Напередодні Другої світової війни) (1938–1939 рр.). *Орбіта-Логос*. 1999. 25 березня.
373. Вегеш М. Рогач Іван Андрійович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 514–517.
374. Вегеш М. Розвиток освіти в Карпатській Україні (1938–1939). *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України* / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 23–28.
375. Вегеш М. Розвиток політичних подій в Карпатській Україні (вересень 1938 р. – друга половина березня 1939 р.). *Проблеми історії, філософії та літературознавства України* : (Наукові записки вчених Ужгород. держ. ун-ту). Ужгород, 1997. Вип. 3. С. 50–89.
376. Вегеш М. Розвій української літератури в Карпатській Україні (1938–1939). *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України* / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології. Ужгород, 1998. С. 32–35.
377. Вегеш М. Росоха Степан. *Енциклопедія історії України*. Т. 9. К. : Наукова думка, 2012. С. 338.
378. Вегеш М. Січовик Федір Бобер. *Радянська Верховина*. 1992. 14 липня.
379. Вегеш М. Січові стрільці : хто вони були? *Радянська Верховина*. 1990. 14 липня.
380. Вегеш М. Слідами Волівської «Просвіти». *Верховина*. 1995. 5 серпня.
381. Вегеш М. Сльози пам'яті : [Вшанування пам'яті загиблих карпатських січовиків]. *Молодь Закарпаття*. 1990. 22 вересня.
382. Вегеш М. Соборність України і Закарпаття. Як це було 90 років тому? *Новини Закарпаття*. 2009. 24 січня.
383. Вегеш М. Солідарність українців Східної Галичини з національно-визвольною боротьбою закарпатських українців (1938–1939). *Молодь – Україні* : (Наукові записки молодих учених Ужгород. держ. ун-ту) / Закарп. Молодіж. Демократ. Союз, Закарп. центр соціал. служби для молоді, Україн. асоціація студентів-істориків, Ужгород. держ. ун-т., істор. ф-т, кафедра історії України. Ужгород, 1994. Т. 3. С. 108–121.
384. Вегеш М. Соціально-економічне становище Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 222–249.
385. Вегеш М. Степан Ключурак. *Календар «Просвіти» на 1995 рік* / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : П. Федака, Й. Баглай]. Ужгород : МПП «Гражда», 1995. С. 50–51.

386. Вегеш М. Степан Клочурак. *Карпатська Україна*. 1995. 7 березня.
387. Вегеш М. Сторінки історії ОУН–УПА в Закарпатті (1939–50-ті роки). *Сучасність*. 2001. № 3. С. 85–97.
388. Вегеш М. Сторінки історії ОУН–УПА в Закарпатті (1929–1939). *Сучасність*. 2001. № 2. С. 85–103.
389. Вегеш М. Суди і прокуратура в Карпатській Україні (1938–1939). *International scientific and practical conference devoted to the celebration of 5th anniversary of Visegrad Journal on Human Rights «Development of Legal science : choice mechanisms and priorities implementation» : Conference proceedings. June 7–8. 2019. Snina : Izdevnieciba «Baltija Publishing»*. С. 48–53.
390. Вегеш М. Суспільно-політичний розвиток Карпатської України напередодні Другої світової війни. *Карпатська Україна. Красне поле*. 2008. 6, 13, 20, 27 грудня.
391. Вегеш М. Суспільно-політичний розвиток Карпатської України напередодні Другої світової війни. *Карпатська Україна. Красне Поле*. 2009. 17, 24, 31 січня, 7, 14, 21, 28 лютого, 7, 14, 21, 28 березня, 4, 11, 18 квітня.
392. Вегеш М. Тацинець Федір Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]*. Ужгород, 2002. С. 522–527.
393. Вегеш М. Театри Закарпаття 20–30-х років. *Нариси історії Закарпаття (1918–1945) / Ужгород. держ. ун-т., Інститут Карпатознавства, Закарп. обл. організ. т-ва охорони пам'яток історії та культури ; [Відп. ред і керізн. автор. колект. І. М. Гранчак]*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. С. 386–394.
394. Вегеш М. Трагедія Чехословаччини і Карпатської України. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 124–135.
395. Вегеш М. У міжнародній грі : [Про громадсько-політичні взаємозв'язки Закарпаття і Східної Галичини в 1918–1919 роках]. *Карпатський край*. 1991. 19 листопада.
396. Вегеш М. Угорська дипломатія і розвідка в Карпатській Україні (1938–1939). *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України / Ужгород. держ. ун-т., Кафедра політології*. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 17–22.
397. Вегеш М. Угорський і польський терор у Карпатській Україні. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендьел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака

- (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 186–210.
398. Вегеш М. Угорські та польські терористи в Карпатській Україні. *Карпатська Україна в центральньо-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 46–63.
399. Вегеш М. Українська преса Східної Галичини про Карпатську Україну (1938–1939). *Молодь – Україні* : (Наукові записки молодих учених Ужгород. держ. ун-ту) / Закарп. Молодіж. Демократ. Союз, Закарп. центр соціал. служби для молоді, Україн. асоціація студентів-істориків, Ужгород. держ. ун-т., істор. ф-т, кафедра історії України. Ужгород, 1994. Т. 3. С. 97–116.
400. Вегеш М. Українська преса Східної Галичини про Карпатську Україну (1938–1939 рр.). *Дзвін*. 1994. № 10. С. 131–137.
401. Вегеш М. Українське Закарпаття в контексті загальнонаціонального визвольного руху. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво „Прецедент”, 2004. С. 23–33.
402. Вегеш М. Українці в Югославії і Карпатська Україна (1938–1939). *Ріо-інформ*. 1997. 7 червня.
403. Вегеш М. Федір Ревай. *Історія України в історичних портретах* (Збірник наукових праць). Ужгород, 1996. С. 89–93.
404. Вегеш М. Хуст – нова столиця Карпатської України. *Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування : історія і сучасність* : (Тези міжнародної науково-практичної конференції. Рівне, 1993. С. 159–161.
405. Вегеш М. Цвіт історії – не опадає!... : [Про карпатського січовика Степана Маріконя]. *Карпатська Україна*. 1992. 19 листопада.
406. Вегеш М. Чи хотіли чехи захищати Карпатську Україну : (62 роки тому Угорщина вторглася на територію Закарпаття. *Срібна Земля*. 2001. 10 березня.
407. Вегеш М. Чого прагнув Августин Волошин? Нові документи про діяльність уряду Карпатської України в еміграції (1939–1941 рр.). *Орбіта*. 1995. 23 листопада.
408. Вегеш М. Чотири дні, що сколихнули Закарпаття. Незважаючи на коротке існування, Карпатська Україна стала найвизначнішою подією ХХ століття в нашому краї. Розмовляв Юрій Лівак. *Старий Замок Паланок*. 2009. 26 лютого – 4 березня.
409. Вегеш М. Шандор Вікентій Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 533–534.

410. Вегеш М. Щастя і горе Карпатської України. До витоків українського державотворення з позиції відомого вченого в карпатоукраїністиці. Розмовляла Ірина Густі. *Новини Закарпаття*. 2008. 20 вересня.
411. Вегеш М. Щоб все знати про Карпати : Інтерв'ю Богдані Баглай. *Срібна Земля*. 2000. 22 квітня.
412. Вегеш М. Юліан Ревай. *Історія України в історичних портретах* (Збірник наукових праць). Ужгород, 1996. С. 84–88.
413. Вегеш М. Як голосували закарпатці в 39-му? *Трибуна*. 2004. 9 жовтня.
414. Вегеш М. Якої України хотів Василь Гренджа-Донський? *Календар «Просвіти» на 1993 рік / Закарп. крайове т-во «Просвіта» ; [Упорядн. : П. Федака]*. Ужгород, 1993. С. 120–122.
415. Вегеш М. Якої України хотів Василь Гренджа-Донський? *Український вісник : Часопис Союзу українців Румунії*. 2002. № 3–4. С. 15. Співавтор : Л. В. Горват.
416. Вегеш М., Вегеш І. Карпатська Україна : від автономії до незалежності. *Карпатська Україна в центрально-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни (1938–1939)*. Carpathian Ukraine in Central European political crisis on the eve of the Second World War (1938–1939). Fairmont : Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. С. 8–26.
417. Вегеш М., Віднянський В. Українська еміграція в країнах Центральної і Східної Європи і Карпатська Україна (1938–1939 рр.). *Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи : Матеріали науково-практичної конференції «Симон Наріжний та українська еміграція 20–30-х рр. ХХ ст. у Празі» (Полтава, жовтень 1998 р.) / Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей, Інститут історії України НАН України. Київ, 1999. С. 136–151.*
418. Вегеш М., Віднянський С. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». Київ : Парламентське видавництво, 2020. 472 с.+Іл., ім. пок. (Серія «Політичні портрети»).
419. Вегеш М., Віднянський С. Антиукраїнська і античеська діяльність угорських агентів у Карпатській Україні наприкінці 30-х років. *Сучасність*. 1998. № 6. С. 78–84.
420. Вегеш М., Віднянський С. Волошин Августин (1874–1945). *Малий словник історії України / Мініст. освіти України : [Редколег. : В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.]*. К. : Либідь, 1997. С. 97–98.
421. Вегеш М., Віднянський С. Волошин Августин Іванович. *Енциклопедія історії України : В 5 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наукова думка, 2003. С. 626–627.*
422. Вегеш М., Віднянський С. Карпатська Січ. *Малий словник історії України / Мініст. освіти України ; [Редколег. : В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.]*. К. : Либідь, 1997. С. 184.

423. Вегеш М., Віднянський С. Карпатська Україна. *Малий словник історії України* / Мініст. освіти України ; [Редколег. : В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.]. К. : Либідь, 1997. С. 184.
424. Вегеш М., Віднянський С. Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918–1939) / Національна Академія Наук України, Інститут історії України, Ужгородський державний університет. Київ – Ужгород, 1998. 257 с.
425. Вегеш М., Віднянський С. Ревай Федір. *Малий словник історії України* / Мініст. освіти України ; [Редколег. : В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.]. К. : Либідь, 1997. С. 334.
426. Вегеш М., Віднянський С. Ревай Юліян. *Малий словник історії України* / Мініст. освіти України ; [Редколег. : В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін.]. К. : Либідь, 1997. С. 334–335.
427. Вегеш М., Віднянський С. Рец. : Колодзінський М. Воєнна доктрина українських націоналістів. К. : Основи, 2019. 287 с. *Український історичний журнал*. 2020. № 5. С. 243–250.
428. Вегеш М., Віднянський С. Рецензія на монографію Д. Домбровського Польща і Закарпаття : 1938–1939. К. : Темпора, 2012. 392 с. *Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки і знахідки*. Міжвідомчий збірник наукових праць. Випуск 27 / Відп. ред. С. В. Віднянський. К. : Інститут історії України НАН України, 2018. С. 363–373.
429. Вегеш М., Габор В. Брацайко Михайло Михайлович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Біо-Бя. К., 2004. С. 438.
430. Вегеш М., Гиря В. Законотворець Карпатської України Михайло Брацайко. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 березня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 148–151.
431. Вегеш М., Гиря В. Карпатська Україна і Угорщина. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 березня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 53–63.
432. Вегеш М., Гиря В. Угорська іредента на Закарпатті в другій половині 20-х – першій половині 30-х рр. *Carpatica – Карпатика*. Випуск – 28. Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства. Ужгород, 2003. С. 79–94.

433. Вегеш М., Гиря В. Угорський ревізіонізм і Карпатська Україна (1938–1939). *Carpatica – Карпатика*. Випуск – 29. НДІ карпатознавства : історія, сучасний стан, перспективи розвитку / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства. Ужгород, 2003. С. 175–195.
434. Вегеш М., Гиря В. Угорський ревізіонізм проти Чехословацької республіки і Закарпаття (20–30-ті роки ХХ ст.). *Актуальні проблеми політичної науки*. Випуск третій. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 171–197.
435. Вегеш М., Гиря В. Федір Ревай – голова УНО. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 березня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 143–147.
436. Вегеш М., Гиря В. Чехословацька Республіка в часи центральноєвропейської політичної кризи (Мюнхенська конференція 29–30 вересня 1938 р.). *Вибір 2019*. Матеріали науково-практичної конференції «Електоральні процеси в Україні : загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики». Ужгород, 2018. С. 102–112.
437. Вегеш М., Гиря В. Чехословацька Республіка і Карпатська Україна : між Мюнхеном, Комарно і Віденським арбітражем. *Вибір 2019*. Матеріали науково-практичної конференції «Електоральні процеси в Україні : загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики». Ужгород, 2018. С. 112–119.
438. Вегеш М., Гиря В. Юліан Ревай – міністр Карпатської України. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 березня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 140–143.
439. Вегеш М., Гиря В. Як голосували закарпатці в 39-му? (Електоральні настрої населення Закарпаття під час виборів до Сойму Карпатської України). *Вибір 2019*. Матеріали науково-практичної конференції «Електоральні процеси в Україні : загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики». Ужгород, 2018. С. 6–11.
440. Вегеш М., Гиря В., Король І. Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами 1918–1939 рр. / Ужгородський державний університет. Ужгород : Колір Прінт, 1998. 130 с.
441. Вегеш М., Гомоннай В., Зимомря М. Августин Волошин / Інститут методики навчання і виховання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, Закарпатське обласне відділення Педагогічного товариства України. Ужгород: Закарпаття, 1995. 101 с.

442. Вегеш М., Гомоннай В., Зимомря М. Августин Волошин : До 120-річчя від дня народження видатного громадського, культурного та церковного діяча України. Слупськ – Ужгород, 1994. 26 с.
443. Вегеш М., Горват Л. «Закарпатське питання» у міжнародній політиці напередодні Другої світової війни (1938–1939). *Lucrarile Simpozionului International. Relatii Romano-ucrainene. Istorie si contemporaneitate. Romanian-Ukrainian relations. History and contemporaneity. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Tasnad, 26–28 octombrie 2017. Editory Irina Liuba Horvat. Anastasia Vehesh. Satu Mare: Editura Muzeului Satmarean – Cluj Napoca : Editura Econ Transilvan, 2018. S. 135–173.*
444. Вегеш М., Горват Л. Августин Волошин – президент Карпатської України. *Наш голос : Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії. 2000. Ч. 59-60; Ч. 61–62. С. 19–20.*
445. Вегеш М., Горват Л. Виповнилось 125 років від дня народження Августина Волошина : Що нового про його життя повідають архіви. *Срібна Земля-Фест. 1999.*
446. Вегеш М., Горват Л. Громадсько-політична і культурно-освітня діяльність Василя Гренджі-Донського (1897–1974) : (Матеріали до спецкурсу «Історія української культури ХХ століття») / Ужгородський державний університет, Науково-дослідний інститут Карпатознавства. Ужгород, 2000. 106 с.
447. Вегеш М., Горват Л. Життєвий і творчий шлях Василя Гренджі-Донського. *Верховина. 2000. 18 листопада.*
448. Вегеш М., Горват Л. Закарпаття напередодні Другої світової війни : геополітичні аспекти. *Актуальні проблеми політичної науки. Випуск п'ятий. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 4–57.*
449. Вегеш М., Горват Л. Карпатська Україна 1938–1939 років в портретах : (Методичний посібник для студентів історичного факультету, що вивчають «Краєзнавство» / Ужгородський державний університет, Науково-дослідний інститут Карпатознавства. Ужгород, 2000. 101 с.
450. Вегеш М., Горват Л. Карпатська Україна та Румунія : З досвіду історичних взаємин. *Срібна Земля-Фест. 1998. 15–21 жовтня.*
451. Вегеш М., Горват Л. Карпатська Україна у міжнародних відносинах (1938–1939) / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1997. 136 с.
452. Вегеш М., Горват Л. Особливості українсько-румунських політичних взаємин напередодні Другої світової війни (на прикладі Карпатської України). *Relatii Romano-ucrainene, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Romanian-ukrainian relations, history and present. Editura Muzeului Satmarean, 2015. С. 84–90.*
453. Вегеш М., Горват Л. Релігія і церква в Карпатській Україні. *Relatii Romano-ucrainene. Istorie si contemporaneitate. Romanian-Ukrainian relations. History and contemporaneity. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Editory Irina Liuba Horvat. Anastasia Vehesh. Satu Mare : Editura Muzeului Satmarean – Bucuresti : Editura RCR Editorial, 2019. С. 271–284.*

454. Вегеш М., Горват Л. Румунія і Карпатська Україна (1938–1939). Короткий історичний нарис / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1999. 20 с.
455. Вегеш М., Горват Л. Сторінки історії Закарпаття : історичні статті, есе, історико-біографічні нариси / Союз Українців Румунії. Бухарест : Видавництво Мустанг, 2003. 407 с.
456. Вегеш М., Горват Л. Українська державність у ХХ столітті : (Матеріали до лекцій для студентів історичного факультету) / Ужгородський державний університет, Кафедра історії України, кафедра політології. Ужгород, 2000. 98 с.
457. Вегеш М., Горват Л. Учений європейського рівня. До 70-річчя члена-кореспондента НАН України С. В. Віднянського. *Наш голос*. Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії. 2021. № 320, лютий. С. 16–19.
458. Вегеш М., Горват Л. Феномен Августина Волошина через призму політичного лідерства. *Carpatica – Карпатика*. Випуск 30. Історична школа професора Володимира Задорожного. Науковий збірник. Випуск 2 / Національна академія наук України ; Інститут історії України ; Міністерство освіти і науки України ; Ужгородський національний університет ; Науково-дослідницький інститут карпатознавства. Ужгород : Видавництво „Гражда”, 2004. С. 87–94.
459. Вегеш М., Греченюк Н. Громадсько-політичні і культурні взаємини українців Східної Галичини і Закарпаття в першій половині ХХ ст. : огляд джерел і літератури. *Carpatica – Карпатика*. Випуск – 28. Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства. Ужгород, 2003. С. 28–78.
460. Вегеш М., Греченюк Н. Національно-визвольні змагання українців Східної Галичини і Закарпаття в 1918–1950 рр. ХХ ст. / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства. Ужгород, 2003. 195 с.
461. Вегеш М., Густі І., Довганич О., Худанич В., Чоповдя І., Нитка В. Безупинно вів наш народ боротьбу за свої права із завойовниками... Круглий стіл «Новин Закарпаття». *Новини Закарпаття*. 2004. 20 березня.
462. Вегеш М., Данилюк Д. Бродій Андрій Іванович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Біо-Бя. К., 2004. С. 475.
463. Вегеш М., Делеган В., Турияниця В. Василь Гренджа-Донський у вітчизняній і зарубіжній історіографії. *Тези доповідей то повідомлень першої наукової конференції, присвяченої життю і діяльності видатного поета і культурно-громадського діяча Василя Степановича Гренджі-Донського (1897–1974)* (16 грудня 1994 р., м. Ужгород) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 14–19.

464. Вегеш М., Довганич О., Хланта О. Активний просвітянин – жертва репресій. Юськів Семен Пилипович. *Реабілітовані історією. Закарпатська область* : У двох книгах. Книга друга. Ужгород : ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2004. С. 580–582.
465. Вегеш М., Довганич О., Хланта О. Семен Юськів : невідомі сторінки біографії. *Sarpatica – Карпатика*. Випуск – 27. Карпатський регіон: історія і культура / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства. Ужгород, 2003. С. 111–114.
466. Вегеш М., Довганич О., Худанич В. Джерельна база Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 14–46.
467. Вегеш М., Довганич О., Худанич В. Перелік воїнів Карпатської Січі та активістів Карпатської України, які брали участь у боях, а також репресовані. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 616–634.
468. Вегеш М., Задорожний В. Велич і трагедія Карпатської України : історико-популярний нарис / Закарпатське товариство «Знання», консалтинг-центр «Перспектива». Ужгород, 1993. 84 с.
469. Вегеш М., Задорожний В. Велич і трагедія Карпатської України. *Задорожний Володимир Євгенович. Історіографічні студії* / Передмова Івана Хланти. Ужгород : Гражда, 2016. С. 310–358.
470. Вегеш М., Задорожний В. Державно-правовий статус Закарпаття наприкінці 30-х рр. ХХ ст. *Конституційне будівництво в Україні : теорія та практика* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 4-й річниці Конституції України (1–3 червня 2000 р.) / Управління освіти Закарп. обл. держ. адміністр., Вища школа права при Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Закарп. відділення Фонду підтримки науки. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 2000. С. 106–114.
471. Вегеш М., Задорожний В. Державно-правовий статус Закарпаття наприкінці 30-х рр. *Задорожний Володимир Євгенович. Історіографічні студії* / Передмова Івана Хланти. Ужгород : Гражда, 2016. С. 293–298.
472. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна – незалежна держава. *Задорожний Володимир Євгенович. Історіографічні студії* / Передмова Івана Хланти. Ужгород : Гражда, 2016. С. 359–366.
473. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна – незалежна держава. *Новини Закарпаття*. 2000. 17, 24 червня.
474. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна 1938–1939 років : новий підхід до проблеми. *Задорожний Володимир Євгенович. Історіографічні студії* / Передмова Івана Хланти. Ужгород : Гражда, 2016. С. 366–374.

475. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна 1938–1939 рр. у світлі європейської періодики. *Задорожний Володимир Євгенович. Історіографічні студії* / Передмова Івана Хланти. Ужгород : Гражда, 2016. С. 374–381.
476. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна 1938–1939 рр. у світлі європейської періодики. *Карпатська Україна і Августин Волошин* : Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української державності» (Ужгород, 11–12 березня 1994 р.). Ужгород, 1995. С. 48–60.
477. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна в 1938–1939 рр. : деякі аспекти соціально-економічного і політичного розвитку. *Український історичний журнал*. 1995. № 2. С. 42–51.
478. Вегеш М., Задорожний В. Карпатська Україна у світлі нових документів. *Сучасність*. 1993. № 4. С. 62–67.
479. Вегеш М., Задорожний В. Лицарі абсурду. Надзвичайний стан у Карпатській Україні. *Закарпатська правда*. 1992. 15 грудня.
480. Вегеш М., Задорожний В. Щастя і горе Карпатської України В.Гренджі-Донського – історичне джерело. *Тези доповідей і повідомлень наукової конференції, присвяченої життю і діяльності видатного поета і культурно-громадського діяча Василя Степановича Гренджі-Донського (1897–1974)* (16 грудня 1994 р., м. Ужгород) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 51–53.
481. Вегеш М., Зимомря М. Духовні стремління О. Духновича в оцінках Августина Волошина та Едуарда Вінтера. *О. В. Духнович і слов'янський світ*: Матеріали наукової конференції (23–24 квітня 1993 р.). / Закарп. обл. держ. адміністр., Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1993. С. 178–179.
482. Вегеш М., Ілько В. Преса Східної Галичини про національно-визвольну боротьбу закарпатських українців в 1938–1939 рр. Тези доповідей наукової конференції «*Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30 рр. ХХ ст.*» / Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т, кафедра історії України. Ужгород, 1992. С. 42–49.
483. Вегеш М., Ілько В. Про масовий перехід кордону юнаками і дівчатами Східної Галичини на Закарпаття у 1938–1939 роках. *Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича (23–24 жовтня 1992 р.)* / Закарпатський краєзнавчий музей. Ужгород, 1992. С. 274–276.
484. Вегеш М., Кляп М. Література Закарпаття в 20–30 роках. *Нариси історії Закарпаття (1918–1945)* / Ужгород. держ. ун-т., Інститут Карпатознавства, Закарп. обл. організ. т-ва охорони пам'яток історії та культури ; [Відп. ред. і керізн. автор. колект. : І. М. Гранчак]. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. С. 373–284.
485. Вегеш М., Кляп М., Тарасюк В., Токар М. Августин Волошин : Життя і помисли президента Карпатської України. Ужгород : Карпати, 2005. 464 с.

486. Вегеш М., Кляп М., Тарасюк В., Токар М. Августин Волошин : Життя і помисли президента Карпатської України. 2-е вид., допов. Ужгород : Карпати, 2009. 480 с.
487. Вегеш М., Концур-Карабінович Н. Українська Греко-Католицька Церква в портретах. Ужгород : «АУТДОР-ШАРК», 2021. 347 с.
488. Вегеш М., Концур-Карабінович Н., Марчук В., Палінчак М., Голонич Я. Українська Греко-Католицька Церква : минуле і сучасне. Фермонт (США), 2020. 380 с.
489. Вегеш М., Король І. Організації української діаспори США і Канади та Карпатська Україна. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : історія /* Мініст. освіти України, Ужгород. держ. ун-т ; [Редколег. : І. Ф. Король (голова) та ін.]. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 67–70.
490. Вегеш М., Лемак В., Шандор В. Вибори до Сойму – перший крок до незалежності : До 65-річчя Карпатської України. *Новини Закарпаття*. 2004. 12 лютого.
491. Вегеш М., Малець О. Збройні сили Карпатської держави : 60-річчю Карпатської Січі та дню Карпатської України присвячується. *Срібна Земля*. 1998. 14 березня.
492. Вегеш М., Малець О. Карпатська Україна у міжнародних відносинах (1938–1939) : Від Мюнхена до Комарно. *Ріо-інформ*. 1997. 18 березня.
493. Вегеш М., Малець О. Прем'єр-міністр Карпатської України : Штрихи до портрета Юліана Ревая. *Срібна Земля-Фест*. 1999. 11–17 березня.
494. Вегеш М., Малець О. Угорська дипломатія і розвідка в Карпатській Україні. *Срібна Земля*. 1999. 27 лютого.
495. Вегеш М., Малець О. Угорщина і Карпатська Україна. *Самостійна Україна*. 1999. № 7–10.
496. Вегеш М., Марина В. Карпатська Україна на фоні міжнародних відносин. Незалежність Карпатської України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія. Соціологія. Філософія*. Випуск 11. Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету «Говерла», 2009. С. 19–26.
497. Вегеш М., Марина В. Румунія і Карпатська Україна : Особливості політичного розвитку і співробітництва. *Карпатська Україна і Августин Волошин*: Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української державності (Ужгород, 11–12 березня 1994 р.)». Ужгород, 1995. С. 61–69.
498. Вегеш М., Мишанич О. Борканюк Олекса Олексійович. *Енциклопедія Сучасної України /* Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Біо-Бя. К., 2004. С. 319.
499. Вегеш М., Міщанин В. Ворожа діяльність проугорської «п'ятої колонії» у Карпатській Україні (1938–1939 рр.). *Срібна Земля*. 1993. 16 жовтня.
500. Вегеш М., Міщанин В. Ворожа діяльність проугорської «п'ятої колонії» у Карпатській Україні (1938–1939 рр.). *Голос нації*. 1994. 11–12 квітня.

501. Вегеш М., Міщанин В. Голова національної ради : Йосип Дудикевич – голова національної ради у Воловому. *Верховина*. 1993. 13 квітня.
502. Вегеш М., Міщанин В. Економіка Міжгірщини періоду Карпатської України. *Верховина*. 1993. 30 жовтня.
503. Вегеш М., Міщанин В. Економічне становище Карпатської України в 1938–1939 роках. *Верховина*. 1994. 20 липня.
504. Вегеш М., Міщанин В. Йосип Дудикевич. *Історія України в історичних портретах* (Збірник наукових праць). Ужгород, 1996. С. 98–101.
505. Вегеш М., Міщанин В. Події 13–14 березня 1939 р. в Карпатській Україні. *Молодь – Україні* : (Наукові записки молодих вчених Ужгород. держ. ун-ту). До 50-річчя Ужгородського державного університету / Закарп. Молод. Демократ. Союз, Закарп. центр соціальн. служби для молоді, Україн. асоціація студентів-істориків, Ужгород. держ. ун-т., Історичний факультет, Кафедра історії України, Юридичний факультет, Кафедра історії та теорії держави і права. Ужгород, 1995. Т. 5–6. С. 189–190.
506. Вегеш М., Міщанин В. Просвіта і В. Гренджа-Донський. *Карпатська Україна*. 1993. 6 травня.
507. Вегеш М., Міщанин В. Проугорська «п'ята колона» у Карпатській Україні (1938–1939 рр.). *Молодь – Україні* : (Наукові записки молодих вчених Ужгород. держ. ун-ту). До 50-річчя Ужгородського державного університету / Закарп. Молод. Демократ. Союз, Закарп. центр соціальн. служби для молоді, Україн. асоціація студентів-істориків, Ужгород. держ. ун-т., Історичний факультет, Кафедра історії України, Юридичний факультет, Кафедра історії та теорії держави і права. Ужгород, 1995. С. 181–185.
508. Вегеш М., Міщанин В. Соціальне становище населення Карпатської України в 1938–1939 роках : сторінки історії. *Верховина*. 1994. 13 серпня.
509. Вегеш М., Міщанин В. Терористи на Верховині. *Верховина*. 1993. 2 листопада.
510. Вегеш М., Міщанин В. Угорські і польські терористи у Карпатській Україні. *Срібна Земля*. 1993. 27 липня.
511. Вегеш М., Міщанин В. Хуст – Столиця Карпатської України. *Карпатська Україна*. 1994. 27 січня, 3, 10, 24 лютого, 15, 31 березня.
512. Вегеш М., Мокрянин І. Драма отця Феодосія : [Про життя і діяльність синевирського священика Феодосія Горвата]. *Закарпатська правда*. 1992. 6 жовтня.
513. Вегеш М., Мокрянин І. Життя за «автономії» : [Про соціально-економічне становище населення Міжгірщини в міжвоєнний період]. *Закарпатська правда*. 1991. 6 грудня.
514. Вегеш М., Мокрянин І. Життя за «автономії» : [Соціально-економічне становище закарпатського населення в складі Чехословаччини]. *Карпатська Україна*. 1992. 8 жовтня.
515. Вегеш М., Мокрянин І. Інтелігенція на селі : [Про освітянську спадщину міжгірських вчителів 20–30-х років С. Фігури і Я. Завальницького]. *Закарпатська правда*. 1991. 20 червня.

516. Вегеш М., Мокрянин І. Трагедія в Тішні : [Про розстріл угорськими окупантами міжгірських патріотів С. Фігури і Я. Завальницького]. *Закарпатська правда*. 1991. 6 квітня.
517. Вегеш М., Олашин М. Про Карпатську Січ та її команданта : [Рец. на кн. : Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі». Ужгород, 1997]. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України / Ужгородський державний університет, Кафедра політології*. Ужгород, 1998. Вип. 2. С. 87–89.
518. Вегеш М., Палінчак М. Державно-правові основи існування Карпато-Української держави (1938–1939). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні відносини*. Випуск 3. Ужгород, 2018. С. 17–28.
519. Вегеш М., Палінчак М. Релігійне життя в Карпатській Україні. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика й громадсько-культурного мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 березня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 43–53. Співавтор : М. М. Палінчак.
520. Вегеш М., Палінчак М. Релігія і церква в Карпатській Україні (1938–1939). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні відносини*. Випуск 4. Ужгород, 2018. С. 89–98.
521. Вегеш М., Палінчак М. Чехословаччина та Карпатська Україна (1938–1939 рр.): від Мюнхенської конференції до «гібридної війни». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2019. Випуск 6. С. 54–70. Співавтор : М. М. Палінчак.
522. Вегеш М., Пилипчинець В. Кривава казка : [Про В. С. Гренджу-Донського]. *За вільну Україну*. 1991. 1 жовтня.
523. Вегеш М., Попович В. Закарпаття у складі Чехословаччини : Чи була альтернатива? *Радянська Верховина*. 1992. 18 липня.
524. Вегеш М., Росак В. Велич і трагедія Августина Волошина. *Carpatica – Карпатика : Історичні та історіографічні студії. До ювілею доктора історичних наук, професора Володимира Васильовича Грабовецького / Ужгородський національний університет, Науково-дослідний інститут карпатознавства*. Ужгород, 2003. Вип. 24. С. 265–343.
525. Вегеш М., Ситник О. Сторінки історії ОУН–УПА в Закарпатті (1929–50-ті рр.) / Передмова П. Скунця. *Срібна Земля*. 2000. 7, 14, 21, 28 жовтня, 4 листопада.
526. Вегеш М., Токар М. Автономний Земледільський Союз (АЗС). *Енциклопедія Сучасної України / Національна Академія Наук України, Наукове т-во ім. Т.Шевченка, Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України ; [М. М. Дзюба, А. І. Жуковський, О. М. Романів – співголови]*. Київ, 2001. Т. I (А). С. 128.

527. Вегеш М., Токар М. Бенеш Едвард. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Б-Біо. К., 2003. С. 455–456.
528. Вегеш М., Токар М. Бескид Антін Григорович. *Енциклопедія Сучасної України* / Національна академія наук України ; Наукове товариство Шевченка ; Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України. Т. 2. Б-Біо. К., 2003. С. 547.
529. Вегеш М., Токар М. Вершина духу. До 80-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2018. 324 с., іл.
530. Вегеш М., Токар М. Галичина і Карпатська Україна. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 117–120.
531. Вегеш М., Токар М. Діяльність другого крайового уряду. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 114–117.
532. Вегеш М., Токар М. Діяльність першого крайового уряду. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 111–114.
533. Вегеш М., Токар М. Закарпатський крайовий комітет Комуністичної партії Чехо-Словаччини. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 10 (3 – Зор). К., 2010. С. 151.
534. Вегеш М., Токар М. Карпато-Українське державотворення : До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. 536 с.
535. Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна в мемуарах. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 46–57.
536. Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2009. 448 с.
537. Вегеш М., Токар М. Мюнхенська конференція. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 107–108.
538. Вегеш М., Токар М. Переговори в Комарно. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 109–111.
539. Вегеш М., Токар М. Політичний режим і вибори до Сойму Карпатської України. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 120–124.
540. Вегеш М., Токар М. Проголошення незалежності Карпатської України. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура*

- (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 124–126.
541. Вегеш М., Токар М. Релігійне питання в Карпатській Україні. *Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура* (україномовний варіант українсько-угорського видання). Ужгород : Ліра, 2010. С. 139–141.
542. Вегеш М., Туряниця В. Августин Волошин (1874–1945) : Бібліографічний покажчик / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1994. 25 с.
543. Вегеш М., Туряниця В. Короткий життєпис Августина Волошина (1874–1945) / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1995. 29 с.
544. Вегеш М., Туряниця В. У вінок шани і визнання / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1995. 36 с.
545. Вегеш М., Туряниця В., Чаварга І. Нові матеріали про останні дні президента Карпатської України А. Волошина. *Закарпатська Україна. 1945* : Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю Перемоги над фашизмом та 50-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною (Ужгород, 26 травня 1995 р.) / Закарп. обл. рада народн. депутатів, Ужгород. держ. ун-т. Ужгород, 1995. С. 68–72.
546. Вегеш М., Туряниця В., Чаварга І. Останні дні президента Карпатської України : (19 липня 1995 року минає 50 років з дня смерті Августина Волошина. *Верховина*. 1995. 15 липня.
547. Вегеш М., Туряниця В., Чаварга І. Смерть президента : Останні дні життя і смерть президента Карпатської України Августина Волошина / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1995. 40 с.
548. Вегеш М., Федака П. Від «Просвіти» до Карпатської України : (З історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців у 1918–1939 рр.). *Література до 60-річчя Карпатської України. (Із фондів Наукової бібліотеки Ужгородського державного університету)* : Вибрана бібліографія. Ужгород, 2000. С. 3–17.
549. Вегеш М., Худанич В. Виникнення, структура і діяльність Карпатської Січі. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 280–293.
550. Вегеш М., Худанич В. Організації української еміграції та Закарпаття (1938–2000 рр.). *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 373–392.
551. Вегеш М., Чучка П. Августин Волошин – президент Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 412–454.

552. Вегеш М.М., Віднянський С.В. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». К. : Парламентське видавництво, 2020. 472 с.
553. Венгрия и Вторая мировая война : Секретные дипломатические документы из истории кануна и пери ода войны. М. : Издательство иностранной литературы, 1962. 367 с.
554. Вереш Є. Професор Олександр Васильович Фединець : штрих до портрета. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 4. Ужгород, 1997. С. 6.
555. Ви не вмрете, єпископе Іване ... Діяльність громадськості Закарпаття за єдність Греко-Католицької церкви в Україні, возз'єднання Мукачівської єпархії з УГКЦ, богослужіння українською мовою. Збірник статей / Упорядник Володимир Піпаш. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 128 с.
556. Вигодованець Н., Гоца Е. Августин Волошин про національне шкільництво в Україні. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 191–194.
557. Вівчар С. Ліс шумить. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 167–186.
558. Від Срібної землі до Карпатської України / Упорядник Ю. Шимон. Ужгород, 1999. 19 с.
559. Віденський арбітраж. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т. 1. Львів, 1993. С. 267.
560. Віднянський С. В. Стерчо Петро. *Україна в міжнародних відносинах*. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 6. Біографічна частина : Н-Я. К., 2016. С. 222.
561. Віднянський С. Бродій Андрій Іванович. *Уряди України у ХХ ст.* : науково-документальне видання / Відп. ред. В. М. Литвин. К. : Наукова думка, 2001. С. 290–292.
562. Віднянський С. В. «Віденські арбітражі 1938 і 1940». *Енциклопедія історії України* : В 5 т. Т. 1. К. : Наук. думка, 2003. С. 527.
563. Віднянський С. В. Бродій А. І. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Вип. 5. Біографічна частина : А-М. К., 2014. С. 48–49.
564. Віднянський С. В. Віденські арбітражі 1938 і 1940. *Українська дипломатична енциклопедія* : У 2-х т. Т. 1. К., 2004. С. 216.
565. Віднянський С. В. Волошин А. І. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Вип. 5. Біографічна частина : А-М. К., 2014. С. 81–83.
566. Віднянський С. В. Волошин Августин Іванович. *Енциклопедія історії України* : В 5 т. Т.1. К. : Наук. думка, 2003. С. 626–627.

567. Віднянський С. В. Волошин Августин Іванович. *Українська дипломатична енциклопедія* : У 2-х т. Т. 1. К., 2004. С. 257.
568. Віднянський С. В. Жаткович Григорій. *Енциклопедія історії України*. Т. 3. К., 2005. С. 140.
569. Віднянський С. В. Закарпатська крайова організація Комуністичної партії Чехословаччини. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Випуск 2. Предметно-тематична частина : Д-Й. К. : Ін-т історії України НАН України, 2010. С. 146–147.
570. Віднянський С. В. Закарпатська крайова організація Комуністичної партії Чехословаччини. *Енциклопедія історії України*. Т. 3. К., 2005. С. 199.
571. Віднянський С. В. Закарпатська Україна, Закарпаття. *Енциклопедія історії України*. Т. 3. К., 2005. С. 201–204.
572. Віднянський С. В. Закарпаття у складі Чехо-Словацької республіки : переломний етап у національно-культурному й етнополітичному розвитку русинів-українців. *Культура українських Карпат : традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1994. С. 130–140.
573. Віднянський С. В. Закарпаття. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Випуск 2. Предметно-тематична частина : Д-Й. К. : Ін-т історії України НАН України, 2010. С. 147–153.
574. Віднянський С. В. Карпатська Україна як форма української державності напередодні Другої світової війни. *Друга світова війна і доля народів України* : Тези доповідей 3-ї Всеукраїнської наукової конференції. К., 2008. С. 42–43.
575. Віднянський С. В. Карпатська Україна. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Випуск 3. Предметно-тематична частина : К-О. К. : Ін-т історії України НАН України, 2012. С. 23–28.
576. Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словащині : Український вільний університет (1921–1945 рр.). К., 1994.
577. Віднянський С. В. Політичний рух на Буковині і Закарпатті. *Україна : політична історія. ХХ – початок ХХІ ст.* К. : Парламентське видавництво, 2007. С. 616–662.
578. Віднянський С. В. Пряшівщина, Пряшівський край. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. Т. 9 : Прил-С. К., 2012. С. 53–56.
579. Віднянський С. В. Ревай Юліан. *Українська дипломатична енциклопедія* : У 2-х т. Т. 2. К., 2004. С. 395.
580. Віднянський С. В. Розділ 13. Державний устрій Підкарпатської Русі – Карпатської України (1919–1939 рр.). *Нариси історії державної служби в Україні*. К., 2008. С. 255–292.
581. Віднянський С. В. Стерчо Петро. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. Т. 9 : Прил-С. К., 2012. С. 851.
582. Віднянський С. В. Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук. К., 1997.

583. Віднянський С. В. Штефан Августин Омельянович. *Енциклопедія історії України* : У 10 т. К., 2013. Т. 10. С. 662.
584. Віднянський С. В. Штефан Августин. *Україна в міжнародних відносинах*. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 6. Біографічна частина : Н-Я. К., 2016. С. 335–337.
585. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. К. : Інститут історії України НАН України, 2021. 373 с.
586. Віднянський С. В., Рубльов О. С. Українські землі у складі Польщі, Румунії і Чехословаччини. *Політична система для України : історичний досвід і виклики сучасності*. К., 2008. С. 430–493.
587. Віднянський С. Волошин Августин Іванович. *Уряди України у ХХ ст. : науково-документальне видання / Відп. ред. В. М. Литвин*. К. : Наукова думка, 2001. С. 293–298.
588. Віднянський С. Державний устрій Підкарпатської Русі – Карпатської України. *Історія державної служби в Україні : У п'яти томах. Т. 2 / Відповідальні редактори : Т. В. Мотренко, В. А. Смолій*. К. : Ніка-Центр, 2009. С. 33–96.
589. Віднянський С. Документи. *Уряди України у ХХ ст. : науково-документальне видання / Відп. ред. В. М. Литвин*. К.: Наукова думка, 2001. С. 299–302.
590. Віднянський С. Закарпаття – Підкарпатська Русь : від здобуття автономії до проголошення незалежної держави (до 70-річчя Карпатської України). *Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика*. Збірник статей. К., 2009. Вип. 15 : у 2-х ч. Ч. 1. С. 184–207.
591. Віднянський С. Закарпаття : від «землі без імені» до власної державності – Карпатської України. *Україна – Європа – Світ*. Міжнародний збірник наукових праць Серія : Історія, міжнародні відносини. Вип. 13. Тернопіль, 2014. С. 111–126.
592. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 96–111.
593. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 67–93.
594. Віднянський С. Карпатська Україна. *Волонтер*. 2008. № 5. С. 22–25.
595. Віднянський С. Національна політика Праги у Підкарпатській Русі. *Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст. : історичні нариси*. К., 2012. С. 283–304, 335–337.
596. Віднянський С. Політичний рух на Буковині та Закарпатті. *Україна : політична історія. ХХ – початок ХХІ ст.* / Редрада : В. М. Литвин (голова)

- та ін. Редкол. : В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. К. : Парламентське вид-во, 2007. С. 616–662.
597. Віднянський С. Проблема самовизначення і розв’язання питання про державну приналежність Закарпаття після Першої світової війни. *Проблеми історії України : Факти, судження, пошуки* : Міжвідомчий збірник наукових праць. К., 2007. Вип. 16 : В 2 ч. Ч. 1. С. 104–115.
598. Віднянський С. Уряди Карпатської України (1938–1939 рр.). *Уряди України у ХХ ст.* : науково-документальне видання / Відп. ред. В. М. Литвин. К. : Наукова думка, 2001. С. 273–289.
599. Віднянський С. В. Політичні процеси в Закарпатті. *Політична історія України. ХХ століття* : У 6 т. Том 5. Українці за межами УРСР (1918–1940). К. : Видавництво «Генеза», 2003. С. 621–694.
600. Віднянський С. В. Державний устрій Підкарпатської Русі – Карпатської України. *Історія державної служби в Україні* : у 5 т. К., 2009. Т. 2. С. 33–96.
601. Віднянський С. В. Українські землі у складі Чехословаччини. *Економічна історія України : Історико-економічне дослідження* : в 2 т. Т. 2. К., 2011. С. 301–320.
602. Вінч М. «Одноденна держава» : свідчення англійського очевидця про події Карпатської України. К. : Темпора, 2012. 348 с.
603. Вовк М. Іван Спурдза (1894–1969). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 500–502.
604. Волошин Августин. *Радянська Енциклопедія історії України*. Т. 1. К., 1969. С. 355.
605. Волянський О. Перед загрозою мадярського наступу. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 100–104.
606. Воропаєва Т. Психологічні елементи у творчій спадщині Августина Волошина. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 116–127.
607. Врецьона Євген. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т. 1. Львів, 1993. С. 322.
608. Вся Європа за прем’єром Волошином. *Нова свобода*. 1938. 29 жовтня.

609. Габел М. Листівка з Відня : [Спогад]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 155–157.
610. Габор В. В. Закарпатська україномовна преса 20–30-х років ХХ століття у контексті національного відродження краю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук. К., 1997.
611. Габор В. Українські часописи Ужгорода. 1867–1944. Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2003. 564 с.
612. Гавриленко А. До 60-річчя Карпатської України. *Визвольний шлях*. 1999. серпень : Кн. 8 (617). С. 916.
613. Гаврош О. Андреас Окопенко (1930–2010). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 745–749.
614. Гаврош О. Діонізій Няраді (1874–1940). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 549–553.
615. Гаврош О. Іван Чучка – поручник Карпатської України. *Старий замок*. 2002. 22 серпня.
616. Гаджега В. Спогади про вчителя. *Карпатська Україна*. 1994. 19 березня.
617. Гаджега В. Щирі зернята пошани до Августина Волошина. *Нове життя (Іршава)*. 1994. 15 берез.
618. Гайвас Я. Воля ціни не має. Торонто : Срібна Сурма, 1971. 312 с.
619. Гай-Нижник П. Карпатская Украина в 1939 г. как одна из «разменных монет» Мюнхенского договора. *Западная Белоруссия и Западная Украина в 1939–1941 гг. : люди, события, документы*. СПб. : АЛЕТЕЙЯ, 2011. С. 25–42.
620. Гай-Нижник П. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) 1938–1939 рр. як одна із «розмінних монет» Мюнхенського договору. *Гілея*. 2018. Випуск 139 (№ 12). Ч. 1. Історичні науки. С. 48–56.
621. Гай-Нижник П., Яремчук В. На шляху до Української державності в Закарпатті (реконструкція визвольних змагань у ХІХ – початку ХХ ст.). *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2008. Т. ХХІІ. С. 300–319.

622. Галайко Б. Ситуація на польсько-чехословацькому прикордонні у 1938 р. крізь призму діяльності польської прикордонної охорони. *Український визвольний рух*. Збірник 9. Львів, 2007. С. 45–60.
623. Галас Б. Науково-педагогічні погляди А. Волошина і процес утвердження української літературної мови на Закарпатті. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 200–210.
624. Галас В., Поп І. Закарпаття в контексті політичної історії ХХ століття (Історіософські роздуми). Ужгород, 1995.
625. Галушка А., Брайлян Є. Змова диктаторів. Поділ Європи між Гітлером і Сталіним 1939–1941. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 368 с.
626. Ганич В. Юрій Добей (1894–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 316–317.
627. Ганич О. Августин Волошин – Президент Карпатської України. *Карпатська Україна і Карпатська Січ*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України і Карпатської Січі. м. Хуст, 14 березня 1999 р. Ужгород, 1999. С. 17–27.
628. Ганчин В. Автономістичні тенденції на Закарпатті в ХІХ і ХХ ст. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С. 145–153.
629. Ганчин В. Вибори проводилися на законній основі. *Срібна Земля*. 1993. 2 березня.
630. Ганчин В. Губернатор Іван Парканій. *Новини Закарпаття*. 1992. 22 лютого.
631. Ганчин В. Карпатська Січ на Великоберезнянщині. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 96–97.
632. Ганчин В. Можна тільки здогадуватись. Нові архівні дані про діяльність А. Волошина. *Новини Закарпаття*. 1992. 28 березня.
633. Ганчин В. Мюнхенська змова і Закарпаття. *Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття*. Ужгород : Карпати, 1970. С. 222–235.
634. Генерал Роман Шухевич. Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, 1966.
635. Герзанич В. Микола Лацанич (1902–1971). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ;

- редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 286–288.
636. Гиря В. Вибори до Союму Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 178–185.
637. Гиря В. Вибори і засідання Союму Карпатської України (12 лютого – 15 березня 1939 р.). *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 26–31.
638. Гиря В. Угорська іредента в міжвоєнному Закарпатті («угорський фактор» у суспільно-політичному житті). Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2012. 200 с.
639. Гичка Г. Августин Волошин як благодійник (За матеріалами книги Володимира Матейка «Отець Августин Волошин у документах і пам'яті народній»). *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 94–97.
640. Гірняк Л. На стежках історичних подій. Карпатська Україна і наступні роки. Спогади і матеріали. Нью-Йорк, 1979. 341 с.
641. Гогун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы. СПб. : Издательский Дом «Нева», 2004. 416 с.
642. Гогун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы. Четвертое издание, исправленное и дополненное. Харьков : «Фолио», 2018. 363 с.
643. Годьмаш П. Судьба Президента. *Подкарпатська Русь*. 1994. 14, 17 лютого.
644. Годьмаш П., Годьмаш С. Подкарпатская Русь и Украина. Ужгород, 2003. 389 с.
645. Голота Я. Від Королева до Хуста. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 118–119.

646. Гоменюк І. Провісники Другої світової. Прикордонні конфлікти в Центральній-Східній Європі. Від розпаду імперій до Гляйвіцької провокації. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 352 с.
647. Гомоннай В. В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.). Ужгород : Закарпаття, 1992. 290 с.
648. Гомоннай В. В. Нариси з розвитку педагогічної думки і школи Закарпаття. Ч. I–II. Ужгород, 1990. 135 с.
649. Гомоннай В. Педагогічні погляди Августина Волошина : До 120-річчя від дня народження. *Срібна Земля*. 1994. 12 березня.
650. Гомоннай В., Росул В. Концепція Августина Волошина про формування професії вчителя. Ужгород, 1995. 19 с.
651. Гомоннай В., Росул В. Культурно-освітні діячі Закарпаття. Ужгород, 1996. 30 с.
652. Горват Л. Августин Волошин в українській історичній науці. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 80–93.
653. Горват Л. Перші публікації про Августина Волошина в українській історіографії (90-ті роки XX століття). *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 325–344.
654. Гостиняк С. Державотворчі намагання закарпатських українців у «Щоденнику» Василя Гренджі-Донського. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Братислава – Пряшів : Словацьке педагогічне вид-во ; Відділ української літератури, 1994. Вип. 19. С. 398–402.
655. Гоца Е., Туряниця В. Августин Волошин про статеve виховання молоді. *Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича*. Ужгород, 1992. С. 271–274.
656. Град К. Карпатська Україна. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 366–384.
657. Гранчак І. М. Уроки існування Карпатської України. *Нариси історії Закарпаття*. Ужгород : Вид-во «Закарпаття», 1995. Т. II. (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 337–348.

658. Гранчак І. М., Гапоненко І. С. Окупація Карпатської України військами Угорщини. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II. (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 328–336.
659. Гранчак І. М., Гапоненко І. С. Закарпаття в міжнародних відносинах напередодні та в період Мюнхена. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II. (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 264–273.
660. Гранчак І. М., Поп І. І. Закарпаття в чехословацько-радянських відносинах періоду другої світової війни. *Карпатика. Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи*. Ужгород, 1993. С. 223–236.
661. Гранчак І. М., Приходько В. О. Автономна Підкарпатська Русь в міжнародних відносинах. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II. (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 318–327.
662. Гранчак І. Олекса Олексійович Борканюк. Ужгород, 1974.
663. Гренджа-Донська З. «Ми є лишень короткі епізоди...» : Життя і творчість Василя Гренджі-Донського. Ужгород : Срібна Земля, 1993. 82 с.
664. Гренджа-Донська З. Павло Кукуруза (1896–1978). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 280–285.
665. Гренджа-Донський В. Я теж Українець : Публіцистика / Упорядкування, передмова, підготовка текстів, пояснення слів і виразів та примітки В. І. Ільницького. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2003. 520 с.
666. Гренджа-Донський В. Про «Карпатську Січ». *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 46–50.
667. Гренджа-Донський В. Т. IX. Публіцистика / Зібрала і впорядкувала Зірка Гренджа-Донська. Вашингтон : Видання Карпатського Союзу, 1989. 502 с.
668. Гренджа-Донський В. Т. VIII. Щастя і горе Карпатської України : щоденник / Зібрала і впорядкувала Зірка Гренджа-Донська. Вашингтон : Видання Карпатського Союзу, 1987. 487 с.
669. Гренджа-Донський В. Том X. Спогади. Листи / Зібрала, впорядкувала і доповнила Зірка Гренджа-Донська. Вашингтон : Видання Карпатського Союзу, 1988. 518 с.
670. Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України : Щоденник. Мої спогади / Упорядкування та примітки Д. М. Федаки ; вступна стаття В. І. Ільницького, Д. М. Федаки. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. 516 с.
671. Гринів О. Закарпаття в європейській політиці (історико-геополітичний аспект). *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної

- наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 88–96.
672. Грицищук Т. Августин Волошин. *Соціал-демократ*. 1999. 13 березня.
673. Губаль А. Карпатська Україна в боротьбі. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 64–67.
674. Гуцул І. Остання сотня. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 119–126.
675. Гренджа-Донський В. Мої спогади / Вступна стаття і підготовка до друку С. Гостиняка. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. № 15. Т. 2. С. 333–422.
676. Д. К. Організація Народної Оборони “Карпатська Січ” (ОНОКС). *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Т. 3. К., 1995. С. 1186.
677. Д. Р. Крізь Бичків та Рахів. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 131–136.
678. Дад А. Альказар «Летючої Естради». *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 59–72.
679. Дад А. Чотири з тисячі : в дворіччя березня Карпатської України (Колодзінський-Гузар, Коссак-Тарнавський, Блестів-Гайдамака, Тацинець-Крот). Прага : УНО, 1941.
680. Данилець Ю. Атанасій Пекар (Нар. 1922 р.). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах*. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 559–560.
681. Данилець Ю. Володимир (Раїч) (1882–1956). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах*. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 542–544.

682. Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. / Передмова В. Фенича. Ужгород : Карпати, 2009. 376 с.
683. Данилець Ю. Савватій (Врабець) (1880–1959). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 567–571.
684. Данилець Ю. Становище Православної церкви в період Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 77–87.*
685. Данилюк Д. Д., Кляп М. І. Розвиток науки в Закарпатті в 20–30-х рр. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II. (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 361–372.
686. Данилюк Д. Деякі дискусійні аспекти з історії Карпатської України. *Карпатська Україна : питання державно-правового і міжнародного становища* : Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України. 10–11 берез. 1999 р. Ужгород, 1999.
687. Данилюк Д. Карпатська Україна в українській історіографії. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 42–47.
688. Данко О. о. Августин Волошин – людина трьох покликань. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 110–115.
689. Данко О. Православна церква на Закарпатті. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 165–181.
690. Данко О. Угорська політика відносно православної церкви на Закарпатті в 1939–1944 рр. *Культура Українських Карпат : традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1994. С. 349–365.
691. Данко О., Маркусь В. Закарпатці в екзилу у роки війни. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 182–193.
692. Делеган В. Львівська «Просвіта» і становлення та діяльність просвітянської організації на Закарпатті. *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник I (XV). Ужгород, 1996. С. 45–51.
693. Делеган М. «Хочу, щоб Подкарпатська Русь була сильною, стійкою і згуртованою...». *Новини Закарпаття*. 2009. 17 січня.

694. Делеган М. Архівні матеріали про державницьку діяльність Августина Волошина. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 83–100.
695. Делеган М., Довганич О., Хланта О. Карпатська Україна, Карпатська Січ і ОУН в документах. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 564–614.
696. Дем'ян Г. Августин Волошин. *За вільну Україну*. 1990. 12 липня.
697. Дем'ян Г. Культурно-наукова і громадсько-політична діяльність Августина Волошина : Доповідь на 4 сесії Великої Ради Руху. *Вісник Руху*. К., 1990. № 4. Ч. 1.
698. Дем'ян Г. О. Духнович у творчості А. Волошина-літературознавця. *Дукля*. 1991. № 2. С. 32–33.
699. Демко М. Андрей Бродий. *Земледельческий календарь на год 1939*. Ужгород, 1938. С. 81–84.
700. Дикий Б. Карпатська Січ. *Закарпатська правда*. 1992. 4 серпня.
701. Добей Ю. Тернистими шляхами. Ужгород – Прага, 2001.
702. Добриловський М. Карпатська Україна. Подебради : Український технічно-господарський інститут, 1939.
703. Довганич О. Августин Дутка (1906–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 277.
704. Довганич О. Адальберт Довбак (1907–1998). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 210.
705. Довганич О. Андрій Ворон (1901–1962). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст.

- голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 313–315.
706. Довганич О. Андрій Патрус-Карпатський (1917–1980). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 638–642.
707. Довганич О. Андрій Цуга (1914–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 514–517.
708. Довганич О. Бандусяк Дмитро Михайлович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 454–456.
709. Довганич О. Бачинський Едмунд Степанович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 456–459.
710. Довганич О. Бірчак Володимир Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 459–462.
711. Довганич О. Бращайко Юлій Михайлович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 464–468.
712. Довганич О. Василь Климпуш (1891–1965). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 216–217.

713. Довганич О. Василь Лацанич (1904–1943). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 218–219.
714. Довганич О. Василь Федак (1911–1991). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 333–340.
715. Довганич О. Василь Щобей (1898–1979). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 247–248.
716. Довганич О. Відкриті судові процеси над керівниками політичних партій А. Бродієм, С. Фенциком та їх спільниками. *Карпатський край*. 1998. № 1. С. 32–35.
717. Довганич О. Володимир Бірчак (1881–1952). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 267–273.
718. Довганич О. Володимир Комаринський (1906–1987). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 279.

719. Довганич О. Габовда Михайло Дмитрович. *Вони боронили Карпатську Україну*: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 468–471.
720. Довганич О. Голгофа жертв політичних репресій. Ужгород: Видавництво «Гражда», 2009. 304 с.
721. Довганич О. Головний командант. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 20–31.
722. Довганич О. Головний командант. *Карпатський край*. 1995. № 1–4. С. 52–56.
723. Довганич О. Грігоре Мойш (1894–1961). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 225–226.
724. Довганич О. Д. Основні проблеми історії Закарпаття періоду Другої світової війни. *Carpatica – Карпатика* : Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. Вип. 12. Ужгород, 2001. С. 54–58.
725. Довганич О. Д. Проблеми історії Закарпаття напередодні та в роки другої світової війни (1938–1945 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук. Ужгород, 1997.
726. Довганич О. Д. Роки лихоліття : невідомі сторінки і трагічні долі (Історико-краєзнавчі статті і нариси). Ужгород, 1995.
727. Довганич О. Д., Пашкуй З. А., Троян М. В. Закарпаття в роки війни. Ужгород : Карпати, 1990. 174 с.
728. Довганич О. Дмитро Климпуш (1897–1959). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 370–374.
729. Довганич О. Долинай Микола Петрович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 479–482.
730. Довганич О. Доля міністра Карпатської України : [Політичний діяч Карпатської України С. Клочурак]. *Карпатська Україна і Карпатська Січ*. С. 34–40.

731. Довганич О. Едмунд Бачинський (1880–1973). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 153–156.
732. Довганич О. Йосип Бойчук (1900–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 611–614.
733. Довганич О. Іван Андрашко (1919–1984). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 249–250.
734. Довганич О. Іван Ігнатко (1894–1963). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 212–213.
735. Довганич О. Іван Качала (1899–1960). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 214–215.
736. Довганич О. Іван Перевузник (1903–1967). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган,

- В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 233–234.
737. Довганич О. Іван Рогач (1913–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 325–328.
738. Довганич О. Іван Сарвадій (1917–2002). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 496–499.
739. Довганич О. Карпатські січовики – оборонці Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 328–336.
740. Довганич О. Климпуш Дмитро Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 482–486.
741. Довганич О. Клочурак Степан Степанович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 486–490.
742. Довганич О. Леонід Романюк. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 240.
743. Довганич О. Микола Бандусяк (1909–2002). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош,

- М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 260–266.
744. Довганич О. Микола Долинай (1894–1970). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 169–172.
745. Довганич О. Микола Мандзюк (1909–1972). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 220–222.
746. Довганич О. Микола Шимоня (1912–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 526–529.
747. Довганич О. Михайло Габовда (1918–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 734–742.
748. Довганич О. Михайло Марущак (1892–1966). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 223–224.

749. Довганич О. Михайло Орос (1920–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 750–756.
750. Довганич О. Михайло Тулик (1900–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 332.
751. Довганич О. Мілош Дрбал. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 211.
752. Довганич О. Олег Ольжич-Кандиба (1907–1944). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 404–405.
753. Довганич О. Орос Михайло Андрійович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 496–500.
754. Довганич О. Оцінка «Карпатської Січі» та її провідників Вікентієм Шандором та іншими істориками і політичними діячами. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Ужгород, 1999. Річник II–III (XVI–XVIII). С. 75–78.
755. Довганич О. Патрус-Карпатський Андрій. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 500–504.

756. Довганич О. Перевузнак Юрій Юрійович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 504–507.
757. Довганич О. Петро Попович (1899–1999). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 235–236.
758. Довганич О. Петро Янута (1912–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 607–610.
759. Довганич О. Погляд : суб'єктивний або усе-таки об'єктивний. *Новини Закарпаття*. 2003. 15 березня.
760. Довганич О. Президент Карпатської України Августин Волошин : його трагічна доля. *Молодь Закарпаття – реформа*. 1999. 27 лютого.
761. Довганич О. Ревай Федір Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 507–511.
762. Довганич О. Репресії поневолювачів проти українських патріотів та учасників ОУН. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 337–350.
763. Довганич О. Репресії угорського окупаційного режиму і закарпатський рух опору. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944* / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 194–217.
764. Довганич О. Сарвадій Іван Йосипович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 519–522.
765. Довганич О. Степан Клочурак (1895–1980). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ;

- редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 375–380.
766. Довганич О. Суди особливих нарад проти керівних діячів та учасників Карпатської України. *Карпатський край*. 1999. № 1–3. С. 25–28.
767. Довганич О. Трагічний фінал. *Наш рідний край*. 1999. № 6–7. С. 39–40.
768. Довганич О. У тенетах «Смершу». Репресовані діячі Карпатської України. Статті і нариси. Ужгород, 2002. 60 с.
769. Довганич О. Федір Ревай (1890–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 321–324.
770. Довганич О. Федір Тацинець (1912–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 506–511.
771. Довганич О. Цуга Андрій Андрійович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 530–533.
772. Довганич О. Чорний ворон кряче... Василь Гренджа-Донський про злочини угорського окупаційного режиму. *Карпатський край*. 1996. № 5–7. С. 48–49.
773. Довганич О. Шімоня Микола Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 536–539.
774. Довганич О. Юрій Перевузік (1900–1978). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 173–176.

775. Довганич О. Янута Петро Петрович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 541–545.
776. Довганич О., Корсун О., Пагіря О. Від упорядників. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; редакційна колегія : М. А. Попович (голова), О. Д. Довганич (заст. голови), М. М. Вегеш, М. В. Делеган, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун, І. Ю. Коршинський, О. Ю. Кучерява, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. С. 12–42.
777. Довганич О., Хланта О. У жорнах сталінських репресій. З історії ліквідації греко-католицької церкви та її возз'єднання з руською православною церквою, переслідування інших релігійних громад у 40–50-х роках ХХ століття. Ужгород : «Карпати» – «Гражда», 1999.
778. Довганич О., Худанич В. Дмитро Бандусяк (1919–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 730–731.
779. Довгей В. Від Бескидів до Катині. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-й річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 157–164.
780. Довгей В. Літописець : [Про Петра Стерча]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 95–99.
781. Довгей В. Погляд за лаштунки. Збірник статей. Львів : ЛьвЦНТІЕ, 2006. 172 с.
782. Довгович Л. Скаут-Пласт і Карпатська Україна. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 97–119.
783. Довідник з історії України (А – Я): Посібн. для середн. загальноос. навч. закл. / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге вид., доопр. і доповн. К. : Генеза, 2001. 1136 с.
784. Документи свідчать. Ужгород : Карпати, 1985. 160 с.
785. Документы и материалы кануна Второй мировой войны. Из архива МИД Германии : в 2 т. М. : Издательство политической литературы, 1981.
786. Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений. Т. 3. Июнь 1934 – март 1939 г. М. : Наука, 1978. 647 с.

787. Документи по истории Мюнхенского сговора. 1937–1939. М. : Издательство политической литературы, 1979. 342 с.
788. Доля А. Поштові марки. *Наш рідний край*. 1999. № 6–7. С. 67–68.
789. Домбровський Д. Польща і Закарпаття. 1938–1939. К. : Темпора, 2012. 392 с.
790. Донцов Д. Березень 1939. *Вістник*. Львів, 1939. Т. 7. № 4. С. 298–305.
791. Дослідник Карпатської України. До 40-річчя професора Миколи Вегеша. Інтерв'ю Йосипу Баглаю. *Карпатська Україна*. 2002. 28 листопада.
792. Дудикевич О. Гуцули за Соборну Україну. *Нова Свобода*. 1939. 1 січня. С. 4–5.
793. Єпископ Василь Такач про митрополита Шептицького. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 64.
794. Єпископ Петро Гебей і митрополит А. Шептицький. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 65.
795. Єфремів С. Бої 14–15 березня 1939 року на Карпатській Україні. Ужгород : Видавництво Гражда, 2009. 100 с.
796. Єфремів С. Бої 14–15 березня на Карпатській Україні. *За державність*. Матеріали до історії війська українського. Торонто : Український воєнно-історичний інститут, 1966. Т. II. С. 128–165.
797. Єфремів С. Бої на Карпатській Україні 14–15 березня 1939 року. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2019. 96 с.
798. Єфремов С. *Енциклопедія Українства* : Словникова частина. Львів, 1993. Т. 2. С. 66.
799. Жегуц І. Гуцульське село в Карпатській Україні 1930-х років. *Гуцульщина*. Торонто, 1989. С. 11–14.
800. Жегуц І. Про Ясінянську ношу. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 98.
801. Животко А. Нарис історії української преси (курс лекцій). Подєбради, 1937. 116 с.
802. Животко А. Нарис історії української преси / з передмовою К. Костева. Мюнхен, 1989–90. 335 с.
803. За Українське Закарпаття : Дослідження, статті, спогади / Упор. В. Маркусь, В. Худанич. Ужгород : «Гражда», 1994.
804. Заброварний С. Закарпаття в політиці II-ої Речі Посполитої. *Закарпатська Україна у складі Чехословаччини (1919–1939)* : Збірник матеріалів 6-ої наукової конференції. 2–4 вересня 1998 р. Пряшів, 2000. С. 170–178.
805. Задорожний В., Богів О. Августин Волошин : від прем'єра автономного уряду до президента незалежної Карпатської України. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 13–34.
806. Задорожний В., Кундрат Ю. Курс історії української культури (IX–XXI ст.). Навчальний посібник для студентів-україністів. Ужгород : Гражда, 2009. 432 с.

807. Закарпаття в Енциклопедії Українознавства / Редактор-упорядник В. Маркусъ. Ужгород : Вид-во «Гражда», 2003.
808. Зан М. Єврейська етнічна громада Карпатської України у спогадах британського журналіста та дипломата Майкла Вінча. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 100–106.
809. Зан М. Політична участь етнічних меншин у державотворенні Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендъел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 50–76.
810. Зан М. Участь національних меншин у державотворчих процесах Карпатської України. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 123–138.
811. Заповіт Срібної Землі / Редактор М. Парцей. Львів : Світ, 2001. 192 с.
812. Зимомря М. Августин Волошин – видатний вчений-педагог України. *Дукля*. 1995. № 1. С. 34–46.
813. Зимомря М. Наші педагоги. Концептуальні погляди Августина Волошина на синтез навчання та виховання в умовах школи й сім'ї. *Слово педагога*. 1995. Ч. I. С. 17–19.
814. Зимомря М. У вінок Августину Волошину. *За вільну Україну*. 1994. 8 квіт.
815. Зілгалов В. Український вільний університет у Празі і Карпатська Україна. *Тези III-ої народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження О. Маркуша*. 25–26 жовтня 1991 р. Хуст, 1991. С. 49–51.
816. Зілгалов В. Український вільний університет у Празі і Карпатська Україна. *Культура Українських Карпат : традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 1–4 вересня 1993 року). Ужгород : МПП «Гражда», 1994. С. 155–161.
817. Зінченко А. Августин Волошин у сучасному суспільно-політичному контексті. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 128–144.
818. Злепко Д. Карпатська Україна в архівних документах Міністерства закордонних справ Третього рейху. *Срібна Земля*. 1994. 23 липня.

819. Злепко Д. Українське питання у 1938–1939 роках і Третій Райх. *ЗНТШ*. Т. ССХХVІІІ. Праці історико-філософської секції. Львів, 1994. С. 249–308.
820. Йосипенко В. Зимові сутінки червневих днів : Деякі подробиці перебування Августина Волошина в Лефортово. *З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ*. 1994. № 1.
821. Йосипчук В. Василь Йосипчук (1889–1971). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 695–700.
822. Йосиф В. Матеріали про Карпатську Україну у фондах СНМ – Музею Української культури в Свиднику. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 179–186.
823. Іванчов Ф. Нарешті знайшов себе. *Закарпатська правда*. 1992. 4 січня.
824. Іваньо В. Де і коли помер президент Волошин? *Карпатська Україна*. 1992. 24 грудня.
825. Ігнатишин-Логуш М. «Слухайте Карпато-українську передачу...» звучало в ефірі. *Срібна земля фест*. 1996. 12–18 грудня.
826. Ігнатишин-Логуш М. З над синіх просторів Карпат... : [спогад]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 192–197.
827. Ільїн О., Мазур О. Нариси історії Береза-Картуського концтабору (липень 1934 – вересень 1939). Тернопіль : Тзов «Тернограф», 2019. 640 с.
828. Ілько В., Ілько І., Данилюк М. Іван Небола (1912–1955). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 708–715.
829. Історія політичної думки України / За заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2017. 632 с.
830. Історія Ужгорода : Історичний нарис / Керівник М. П. Тиводар. Ужгород : Карпати, 1993. 219 с.
831. Казак О. Доля української організації «Просвіта» щодо приєднання Підкарпатської Русі до Угорщини (1938–1944 рр). *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції,

- присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендьел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 112–121.
832. Кальницький П. Вчений, поет і громадсько-політичний діяч (О. Ольжич). *Календар «Просвіти» на 1994 рік*. Ужгород, 1994. С. 109–111.
833. Каминский И. В. Автономия карпаторусского народа и Мадярии. *Земледельческий календарь на год 1939*. С. 43–47.
834. Кандиба О. Вояки – будівничі. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 41–51.
835. Кандиба-Ольжич О. Вояки – будівничі. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 82–92.
836. Карпатська Україна – 50. Торонто, 1988.
837. Карпатська Україна (1938–1939) : Збірник архівних документів і матеріалів / Упорядники : М. Делеган, С. Вискварко. Ужгород : Карпати, 2009. 288 с.
838. Карпатська Україна : географія – історія – культура. Львів, 1939.
839. Карпатська Україна : пошуки істини : [Круглий стіл істориків у «Закарпатській правді»]. *Закарпатська правда*. 1990. 15, 17, 20, 21 берез.
840. Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 1. Карпатська Україна. Документи і матеріали / Упорядники – О. Д. Довганич, О. М. Корсун, О. М. Пагіря ; редакційна колегія : М. А. Попович (голова), О. Д. Довганич (заст. голови), М. М. Вегеш, М. В. Делеган, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун, І. Ю. Коршинський, О. Ю. Кучерява, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2009. 755 с.
841. Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. 776 с.
842. Карпатська Україна. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 474.
843. Карпатський І. Пізнайте правду. Нью-Йорк : Комітет оборони Карпатської України, 1939.
844. Качалуба М. З моєї Одиссеї. Частина 3. Лікарські спомини з Карпатської України й Словаччини. Прудентополіс : Шерне, 1983. 177 с.
845. Качалуба М. Муза і стетоскоп. Пряшів, 2008. 318 с.
846. Качалуба М. Спогади. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 58–59.

847. Качуровський В. «...Політичні аналфabetи». *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 77–81.
848. Кеннан Д. Дипломатія другої світової війни очима американського посла в СРСР Джорджа Кеннана. М. : ЗАО Центрполиграф, 2002. 479 с.
849. Керечанин В. В умовах окупації і боротьби. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 66–70.
850. Керечанин В. Віденський арбітраж – переділ Закарпаття. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 30–36.
851. Керечанин В. Готуючись до оборони краю. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 45–55.
852. Керечанин В. Карпатські січовики в боях з угорськими військами. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 55–63.
853. Керечанин В. Наступ уряду Угорщини за перегляд Тріанонського договору. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 15–18.
854. Керечанин В. Тривожні роки. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 13–15.
855. Керечанин В. Угорсько-польський тандем у боротьбі за спільний кордон. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 24–29.
856. Керечанин В. Угорщина відновила «малу війну». *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 36–39.
857. Керечанин В. Шлях угорським завойовникам торували терористи. *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 18–24.
858. Керечанин В., Довганич О. «Вода в Тисі була червоною від крові...». *Книга Памяті України. Закарпатська область : У 2-х томах*. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 63–65
859. Киштулинець Б. Михайло Киштулинець (1912–1986). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах*. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 476–478.
860. Кічак І. Незалежна Карпатська Україна. *Визвольний шлях*. 1993. Кн. 3. С. 259–261.

861. Кічера В. Греко-Католицька церква і держава в автономній Карпатській Україні (За матеріалами МЗС ЧСР). *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 88–95.
862. Климпуш О. Мої спогади про батька. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 99–104.
863. Клочурак С. До волі. Ужгород : Ліра, 2009. 184 с.
864. Клочурак Степан. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 1045.
865. Кляп М. Деякі питання історії церкви Закарпаття в працях А. Волошина. *Ужгородській унії – 350 років*. Матеріали міжнародної конференції. Ужгород, 1997. С. 114–116.
866. Кляп М. І. Освіта в Закарпатті в 20–30-х рр. *Нариси історії Закарпаття*. Т. 2. Ужгород, 1995. С. 352–360.
867. Кляп М. І. Педагогічна діяльність А. Волошина в 20–30-х роках ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 1998.
868. Кляп М. Історичні умови формування світогляду А. Волошина як педагога. *Молодь – Україні*. Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету. Т. 9. Ужгород, 1996. С. 144–156.
869. Кляп М. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919–1939). Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2001. 152 с.
870. Кляп М. Підручники з математики Августина Волошина. *Обрії* (Науково-педагогічний журнал). 1998. № 1 (6). С. 72–76.
871. Кляп М. Розробка А. Волошином методики духовного виховання. *Обрії* (Науково-педагогічний журнал). 1998. № 1 (6). С. 117–119.
872. Книш З. Розбрат. Спогади і матеріали до розколу ОУН у 1940–1941 роках. Торонто : Срібна сурма, 1960.
873. Книш З. Становлення ОУН. К. : В-во ім. Олени Теліги, 1994.
874. Книш З. Ярослав Барановський. Париж, 1990.
875. Князь В. Була в Іршаві Карпатська Січ. *Закарпатська правда*. 1993. 6 квітня.
876. Ковальчук І. О. Наука професора Фединця (До 100-річчя з дня народження). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 4. Ужгород, 1997. С. 5.
877. Ковач А. Активісти і борці за Карпатську Україну із Пряшівщини. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 74–81.

878. Ковач М. Березнева ніч : [Біженці з Карпатської України в Руському Керестурі]. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 184–186.
879. Когут М. Калушани – вояки Карпатської Січі. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 140–145.
880. Когут М. Калушани : [Бійці Карпатської України]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 120–126.
881. Кознарський М. На стежках історичних подій. Карпатська Україна і наступні роки. Спогади і матеріали. *Роман Шухевич – народжений перемогати* / Відп. ред. Андрій Сова. Львів : Апріорі, 2018. С. 453–457.
882. Колодзінський Михайло. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 1083.
883. Комаринський Володимир. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 1087.
884. Комуністична партія Закарпатської України. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 1096.
885. Кореневич П. Спомини. *Вісник Карпатського Союзу в ЗСА*. 1972. № 3–4. С. 35–40.
886. Кореневич П. Спомини. *Вісник Карпатського Союзу*. Випуск 7–8. Нью-Йорк, 1972. С. 7–8.
887. Корсун О. Олекса Борканюк (1901–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 302–309.
888. Корсун О. Олексій Симочко (1894–1973). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 720–729.
889. Корсун О., Пагіря О. Передмова. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря,

- С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 5–16.
890. Корчак-Городинський О. Карпатська Україна в документах німецького міністерства закордонних справ в рр. 1938–1939. *Новий шлях*. 1987. 24 жовт.
891. Косик В. Проблематика історії ОУН–УПА. *Матеріали наукової конференції «Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія (історія, уроки, сучасність)»*. Стрий, 1993. С. 24–28.
892. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах : Збірник німецьких архівних матеріалів. Том 1. Львів, 1997. 384 с.
893. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. 660 с.
894. Коссак Зенон. *Енциклопедія Українознавства : Словникова частина*. Т. 3. Львів, 1994. С. 1146.
895. Костевич І. Михайло Козичар (1914–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах*. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 484–486.
896. Кравчук О., Завальнюк К. Леонід Мосендз на Закарпатті у 1938–1939 рр. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 154–166.
897. Кравчук О., Завальнюк К. Леонід Мосендз у Карпатській Україні. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 113–122.
898. Кралюк П. М. Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях. Харків : Фоліо, 2020. 424 с.
899. Краснодемська С. «Карпатська Січ» в обороні Української державності. *Вісник Львівського університету*. Серія історична. 2017. Вип. 53. С. 246–257.
900. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней / А. К. Клеванский, В. В. Марьина, А. С. Мыльников, И. И. Поп. М. : Наука, 1988. 576 с.
901. Кришеник В. Наздоганяючи минуле. Його історія : спогади про батька. Ужгород : Видавництво Гражда, 2012. 340 с.

902. Кріс Л. 14 березня в Головній команді. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 51–59.
903. Кубійович В. Закарпаття. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 2. К., 1995. С. 715–727.
904. Кук В. Ми завжди дбали про Закарпаття. *Визвольний шлях*. 1999. №10.
905. Кукуруза П. о. Августин Волошин. *Свобода (Джерзі Сіті)*. 1956. 15–20 березня.
906. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Т. 1. 1939–1953. К.: Наукова думка, 1995. 748 с.
907. Кульчицька М. Біля поранених. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 78–89.
908. Кульчицький С. Карпатська Україна : одна доба незалежності. Роздуми, до яких спонукала маловідома, хоч і не ювілейна, але ж дата. *Новини Закарпаття*. 1996. 16 березня.
909. Кульчицький С. Президент Карпатської України. Вийшла друком книжка М. Вегеша та С. Віднянського про Августина Волошина. *День*. 2020. № 137–138, п'ятниця–субота 24–25 липня. С. 30–31
910. Кульчицький С. Президент Карпатської України. Вийшла друком книжка М. Вегеша та С. Віднянського про Августина Волошина. *Дукля*. 2020. № 5. С. 92–96.
911. Куля Ф. І. Німецькомовна історіографія 30–50-х років про Україну і Карпатську Україну. *Науковий вісник Закарпатського інституту імені А. Волошина*. Випуск 1. Ужгород, 2001. С. 41–43.
912. Куля Ф. Між державами Європи : (Німецькомовна історіографія про Україну і Закарпаття). *Карпатський край*. 1996. № 5–7. С. 51–52.
913. Куля Ф. Питання освіти і культури в контексті науково-педагогічної спадщини Августина Волошина. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 230–238.
914. Куля Ф. Погляд із Берліна (Аксель Шмідт і його книга «Україна. Країна майбутнього»). *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 82–83.
915. Куля Ф., Куля Я., Вакула Н. Микола Різдорфер – лікар, громадський діяч на Закарпатті у 20–30-х роках ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 24. Ужгород, 2005. С. 183–185.
916. Куля Ф., Куля Я., Вакула Н. Микола Різдорфер : лікар-геронтолог, соціолог і громадський діяч на Закарпатті в 30-ті роки ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. Випуск 10. Ужгород, 2004. С. 154–157.
917. Купяк Д. Спогади не розстріляного. Торонто – Нью-Йорк, 1991. 431 с.
918. Кухта В. Вище гір – тільки люди. *РІО*. 2002. 15 березня.

919. Куцов К. Участь активістів «Союзу підкарпатських українських студентів» у політичних подіях 1938–1939 рр. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 218–229.
920. Кучер В. І., Чернега П. М. Україна у Другій світовій війні (1939–1945). К. : Генеза, 2004. 272 с.
921. Кучер Т. Юліан Химинець – організатор ОУН в Закарпатті. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 106–108.
922. Кучер Т. Юліан Химинець (1911–1997). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 341–345.
923. Кучерепа М. М., Савчук М. Л. Метаморфоза українського національного козацького товариства в міжвоєнний період (1920–1939). *Шоста Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства*. С. 62–63.
924. Кучерук О. *Карпатська Україна*. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2009. 16 с.
925. Кущинський А. З нагоди 99-ої річниці народження о. Августина Волошина. *Українське козацтво*. 1973. С. 21–25.
926. Кущинський А. Закарпаття в боротьбі : спогад. Буенос-Айрес : В-во Юліяна Середяка, 1981. 224 с.
927. Кущинський А. Зі славних днів Карпатської України. *Самостійна Україна*. 1961. Т. 14. № 4. С. 8–11.
928. Лабунька М. Останній ректор УВУ в Празі. *Карпатський край*. 1994. № 7–12. С. 69–70.
929. Лаврів П. *Карпатська Україна. Шлях перемоги*. 1994. 12 березня.
930. Лар В. Про діяльність президента Волошина. *Ковчег*. 1948. Ч. 5–11.
931. Латяк Д. Улога українських діячох у націоналізм освидоменю руснацох. *Дзвони*. Християнски календар за 1995 рок. На чесц 250-рочніци приселеня. Нови Сад, 1994. С. 181.
932. Лащенко О. Заповіт Срібної землі. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 187–190.
933. Левицький В. Гітлер, чехи і Карпатська Україна : Чи скінчиться віра в поміч Гітлера після того, що сталося з Карпатською Україною. Скрентон : Друкарня народної волі, 1939. 22 с.

934. Лемак В. «Відкидаємо спосіб обманювання всього світу...». Американські русини і проблема вирішення автономії Підкарпатської Русі 20–30-х років. *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 62–65.
935. Лемак В. 1938 : події були доленосними. *Новини Закарпаття*. 1993. 12 жовтня.
936. Лемак В. В. Карпатська Україна і Німеччина в 1938–1939 роках. *Матеріали наукової конференції*. Ужгород, 1993. С. 46–55.
937. Лемак В. В. Малодослідженні сторінки історії Закарпаття. *Актуальні питання історії Закарпаття*. С. 4–9.
938. Лемак В. В. Сойм Карпатської України. Події березня 1939 р. *Нариси історії Закарпаття*. Т. 2. Ужгород, 1995. С. 310–317.
939. Лемак В. Перша партійна коаліція на Закарпатті. *Новини Закарпаття*. 1991. 6 червня.
940. Лемак В. Формування і діяльність уряду Андрія Бродія (жовтень 1938 р.). *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Т. 4. С. 81–91.
941. Лемак В. Через призму демократії. *Хуст над Тисою*. Ужгород, 1992. С. 38–43.
942. Лендшел М. Система публічного управління в Карпатській Україні у контексті центральноєвропейських тенденцій. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 139–146.
943. Лепісевич П. М. ОУН у розбудові збройних сил Карпатської України (1938–1939 рр.). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 24–33.
944. Леськів Ю. Євген Кульчицький (Гут) (1903–1982). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 392–394.
945. Леськів Ю. Іван Стебельський. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 503–505.
946. Леськів Ю. Степан Пап (1917–1990). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська

- Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 554–558.
947. Лешко А. Панас Лешко (1905–1953). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 701–707.
948. Лешко А. Спогади очевидця. *Календар «Просвіти» на 2000 рік*. Ужгород, 2000. С. 48–49.
949. Лиддел Гарт Б. Г. Вторая мировая война. М. : «АСТ», 2003. 938 с.
950. Лисюк-Каленик Григорій. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. Т.4. Львів, 1994. С. 1298.
951. Лисяк-Рудницький І. Карпатській Україні. *Нація в Поході*. 1939. Ч. 3. 30 березня.
952. Лисяк-Рудницький Іван. Історичні есе. В 2-х т. Т. 1. / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкєвої. К. : Основи – Інститут державного управління та місцевого самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 554 с.
953. Лисяк-Рудницький Іван. Історичні есе. В 2-х т. Т. 2. / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. К. : Основи – Інститут державного управління та місцевого самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 573 с.
954. Литвин В. М. Україна : міжвоєнна доба (1921–1938 рр.). К. : Видавничий Дім «Альтернативи», 2003. 512 с.
955. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів безпеки / Упор. Сергій Кокін, Наталія Сердюк, Станіслав Сердюк ; за заг. ред. Володимира Сергійчука. Т. І. К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. 920 с.
956. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів безпеки / Упор. Сергій Кокін, Наталія Сердюк, Станіслав Сердюк; за заг. ред. Володимира Сергійчука. Т. II. К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. 804 с.
957. Література до 60-річчя Карпатської України : Вибрана бібліографія: (Із фондів Наукової бібліотеки УЖДУ) / Упор. О. Д. Закривидорога, Г. З. Шарган. Ужгород, 2000.
958. Літопис нескореної України : Документи, матеріали, спогади. Книга 1 (Підготували Я. Лялька, П. Максимук, І. Патер та ін.). Авт. передмови Я. Лялька, Р. Бачинський. Львів : Просвіта, 1993. 800 с.+ іл.
959. Ліхтей І. Виникнення політичних партій. Головні напрямки їх діяльності. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 127–136.

960. Ліхтей І. Єпископ Діонісій Наряді і Карпатська Україна (листопад 1938 – березень 1939). *Дзвони*. 1995. Ч. 4. С. 4–5.
961. Ліхтей І. М. Періодична преса Закарпаття 20–30-х рр. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 403–413.
962. Ліхтей І. М., Керецман В. Ю., Керецман Н. П. Діяльність громадських організацій. *Нариси історії Закарпаття*. Т. II (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 413–429.
963. Лопіт І. Іван Грига – посол Союзу Карпатської України. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 116–120.
964. Лопіт І. Іван Грига (1879–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 684–688.
965. Луцик М. Заговорила братська кров. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 340–347.
966. Магальяс Д. Історія Карпатської України в оцінці Каленика Лисюка та Василя Авраменка. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 135–140.
967. Магочій П. Р. Історія України. К. : Критика, 2007. 640 с.
968. Магочій П. Р. Народ нізвідки. Ілюстрована історія карпаторусинів. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2006. 120 с.
969. Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості : Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород, 1994. 296 с.
970. Мазило І. Проблеми історії Карпатської України на сторінках підручників вищої школи. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 249–252.
971. Мазурок О., Дідик В. Роль Закарпатської «Просвіти» в налагодженні зв'язків краю зі Східною Галичиною в 20–30-ті роки ХХ ст. *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник I (XV). Ужгород : Закарпатське крайове товариство «Просвіта», 1996. С. 38–44.

972. Мазурок О., Павленко Г., Ситник О. Документи ДАЗО як джерело до вивчення історії німців Закарпаття (1939–1959). *Німці на Закарпатті (X–XX ст.)*. Карпатика. Випуск 4. Ужгород : Патент, 1996. С. 64–73.
973. Майборода О. Постать Августина Волошина в інтерпретаціях ідеологів «сучасного русинства». *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 109–115.
974. Макара М. Гнані долею (Етно-соціальний нарис історії єврейства на Закарпатті). *Карпатський край*. 1995. № 9–12. С. 12–18.
975. Малець О. Родина Остапчуків у Закарпатті. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 277.
976. Малець О. Яцко Остапчук (1873–1959). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 596–600.
977. Мандрик М. Карпатський геополітичний чинник 1938–1939 рр. у системі міжнародної дипломатії. *З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ*. 2009. № 2 (33). С. 22–85.
978. Маргітич І. Закарпатський будитель – Августин Волошин. *Чорна гора*. 2002. 30 серпня.
979. Марина В. В. Румуни Закарпаття : проблеми історії та етнокультурного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Ужгород, 1995.
980. Маркусь В. (В. М.) Карпатська Січ. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 3. Львів, 1994. С. 974.
981. Маркусь В. (Марко Василь). Спомини : Літературні спроби –публікації 40-х років. Ужгород : Гражда, 1995.
982. Маркусь В. «Ковнерська справа» з погляду учасника та з сучасної політологічної перспективи. *За Українське Закарпаття : Дослідження, статті, спогади* / Упор. В. Маркусь, В. Худанич. Ужгород : «Гражда», 1994. С. 21–31.
983. Маркусь В. Августин Волошин. *Енциклопедія Українознавства*. Т. 1. Львів, 1995. С. 315.
984. Маркусь В. В пошуках дороги до самого себе. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С. 145–153.
985. Маркусь В. Від народу-племені через автономістичні прагнення до державности й соборности. *Культура Українських Карпат : традиції і*

- сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1994. С. 9–26.
986. Маркусь В. Від тисячолітньої неволі до державного відродження. *Сучасність*. 1990. № 6. С. 71.
987. Маркусь В. Еволюція політико-правового статусу Карпатської України в 1938–1939 рр. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 9–23.
988. Маркусь В. Епілог. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 219–221.
989. Маркусь В. Закарпаття. *Енциклопедія Українознавства* : Словникова частина. Т. 2. К., 1996. С. 720–723.
990. Маркусь В. Мадярська окупація Карпатської України в 1939–1944 рр. *Вісник* (Нью-Йорк). 1952. Т. 6. № 2. С. 15–22.
991. Маркусь В. Політична і державно-правна еволюція українського Закарпаття. Ужгород : Гражда, 1994.
992. Маркусь В. Хустська гімназія – твердиня освіти і національного освідомлення східного Закарпаття. *Хустська гімназія. Матеріали науково-практичної конференції*. Ужгород : Гражда, 1994. С. 8–16.
993. Маркусь В. Шлях закарпатських українців до свого дому. *Закарпатська Україна. Осінь 1944 року*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю визволення Закарпаття від фашизму та 50-річчю Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. С. 88–92.
994. Маркусь В., Худанич В. Вступ. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 7–12.
995. Маркуш О. Августин Волошин. *Наш рідний край*. 1924. № 8. С. 2–4.
996. Марценюк Р. Педагогічна і просвітницька діяльність Августина Волошина. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 44–54.
997. Марчук В., Королько А. Цікаве і актуальне науково-популярне видання з історії Закарпаття. Рец. на книгу : Вегеш М. М., Віднянський С. В. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». К.: Парламентське видавництво, 2020. 472 с.+ іл., ім. пок. (Серія «Політичні портрети»). *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2020. № 1–4 (110–113). С. 221–229.
998. Марьина В. Закарпатская Украина (Подкарпатская Русь) в политике Бенеша и Сталина. 1939–1945 гг. М., 2003. 304 с.
999. Матейко В. Михайло Качалуба: «Прошу дозволити мені працювати лікарем у Карпатській Україні». *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції,

- присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 156–159.
1000. Матейко В. Памяті духівників – борців, творців, захисників Карпатської України. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 160–167.
1001. Медвідь Е. Спогади січового стрільця. *Срібна Земля*. 1994. 26 березня.
1002. Мельник А. Хуст. *Дніпро*. 1995. № 2–4. С. 141–145.
1003. Мизь Р. Відгуки на проголошення Карпатської України та її трагедії в українській пресі Югославії. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 121–126.
1004. Микола Вегеш : Захисники Карпатської України показали поставу гідності, бо не хотіли бути рабами на своїй землі. *7 днів. Інфо*. 2014. 15 березня.
1005. Минулося, та не забулось... Карпатська Україна у піснях, легендах, переказах, бувальщинах та літературних творах / Упорядкування, вступна стаття Івана Хланти. Ужгород : Карпати, 2009. 272 с.
1006. Митрополит Андрей Шептицький : Життя і Діяльність. Документи і Матеріали. 1899–1944 / Упор. Оксана Гайова, Андрій Кравчук. Т. II. Церква і суспільне питання. Книга 1. Пастирське вчення та діяльність / За ред. Андрія Кравчука. Львів : Видавництво отців василіан «Місіонер», 1998. 572 с.
1007. Митрополит Андрей Шептицький : Життя і Діяльність. Документи і матеріали. 1899–1944 / Упор. Оксана Гайова, Андрій Кравчук. Т. II. Церква і суспільне питання. Книга 2 : листування / За ред. Андрія Кравчука. Львів : Видавництво отців василіан «Місіонер», 1999. 571–1096 с.
1008. Митрополит Андрей Шептицький : Життя і Діяльність. Церква і Церковна єдність. Документи і матеріали. 1899–1944 / Упор. Андрій Кравчук, Оксана Гайова. Т. 1. Львів : Монастир Монахів Студійського Уставу – Видавничий Відділ «Свічадо», 1995. 524 с.
1009. Михайлович Г. Карпатський гамбіт фюрера. *Карпатський Євроміст*. 2002. 4 липня.
1010. Михайлюк М. В. Закарпатська преса про ставлення урядовців Підкарпатської Русі / Карпатської України та Карпатської Січі до єврейської громади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. 2019. Випуск 1 (40). С. 70–77.
1011. Михайлюк М. Закарпатські євреї восени 1938 – навесні 1939 років : Підкарпатська Русь / Карпатська Україна. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції,

- присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендвел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 140–153.
1012. Мишанич О. «Карпаторусинство», його джерела й еволюція у ХХ ст. Дрогобич, 1992.
1013. Мишанич О. Августин Волошин як літератор. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 243–253.
1014. Мишанич О. Від Підкарпатських русинів до закарпатських українців : Історико-літературний нарис. Ужгород : Карпати, 1991. 61 с.
1015. Мишанич О. Життя і творчість Августина Волошина. Ужгород : Закарпаття, 2002. 48 с.
1016. Мишанич О. Ідейні витоки новітнього «карпаторусинства». *Мишанич О. Карпати нас не розлучать* : Літературно-критичні статті і дослідження. Ужгород : Срібна земля, 1993. С. 197–211.
1017. Мишанич О. Карпати нас не розлучать : Літературно-критичні статті і дослідження. Ужгород : Срібна земля, 1993.
1018. Мишанич О. Політичне русинство : що за ним : Науково-публіцистичні праці. Ужгород : Гражда, 1994.
1019. Мишанич О. Торжество української національної ідеї. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 8–17.
1020. Мишанич О. Юліан Химинець і його книжка про Закарпаття. *Химинець Ю. Закарпаття – земля української держави*. Ужгород, 1992. С. 139–143.
1021. Мишанич О., Чучка П. Августин Волошин (1874–1945). *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1996. С. 5–36.
1022. Мищак І. Закарпаття напередодні Другої світової війни у працях сучасних українських істориків. *Історіографічні дослідження в Україні*. Випуск 19. К., 2018. С. 410–421.
1023. Мірчук П. Карпатська Україна (витяг з «Нарису історії ОУН 1920–1939 роки»). К., 2009. 87 с.
1024. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. – Т. 1 / За редакцією С. Ленкавського. Мюнхен – Лондон – Нью-Йорк, 1968. 642 с.
1025. Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. Видання третє. К. : Українська видавнича спілка, 2007. 1008 с.
1026. Мірчук П. Роман Шухевич (Ген. Тарас Чупринка). Командир Армії безсмертних. Нью-Йорк – Торонто – Лондон : Товариство колишніх вояків УПА в ЗСА, Канаді і Європі, 1970. 269 с.
1027. Міщанин В. «Статті и стихи національного и профашистського характера» : аналіз кримінальної справи Андрія Патруса-Карпатського. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної

- наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендвел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 300–313.
1028. Міщанин В. Андрій Патрус-Карпатський і Карпатська Україна. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 125–135.
1029. Міщанин В. Нова монографія Миколи Вегеша про Карпатську Україну (Вегеш М. Державотворчі процеси у Карпатській Україні (1938–1939). Ужгород : Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2020. 552 с.). *Journal of Social Sciences, Nursing, Public health and Education* no. 1–2, vol. 1 / 2020. S. 35–45.
1030. Міщанин В. Нова праця відомого дослідника історії Карпатської України (рецензія на монографію : М. Вегеш. Державотворчі процеси в Карпатській Україні (1938–1939). Ужгород : Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2020. 552 с.) *Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки і знахідки*. Вип. 29 : міжвідомчий збірник наукових праць. Відп. ред. С. В. Віднянський. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2020. С. 333–340.
1031. Міщанин В. Промисловість Карпатської України (За матеріалами урядової газети «Нова свобода»). *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Т.4. С. 92–107.
1032. Міщанин В. Рец. на книгу : Вегеш М. М., Віднянський С. В. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». Київ : Парламентське видавництво, 2020. 472 с. + Іл., ім. покажчик. *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Випуск 33. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2020. С. 516–525.
1033. Млавець Ю. Їх розпинали на деревах. *Карпатська Україна*. 1993. 16 грудня.
1034. Могорита М. Таким він залишився в пам'яті верховинців (До 120-річчя від дня народження А.Волошина). *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 330–339.
1035. Мозальов В. Державотворча діяльність Августина Волошина (1938–1939). *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 377–382.

1036. Мороз М. Традиції шкільних підручників Л. М. Толстого, К. Д. Ушинського в «Часописі для угро-руської молодезі» А. Волошина і «Світлі» О. Маркуша. *Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича*. Ужгород, 1992. С. 335–337.
1037. Мостепан Я. Михайло Колодзінський (В 60-ліття з дня геройської смерти). *Визвольний шлях*. 1993. Кн. 5. С. 555–561.
1038. Моя Карпатська Україна : Поетична антологія / Упорядкування та післяслово І. Ребрика. Ужгород : МП «Бокор», 1992. 210 с.
1039. Мудрий С. Августин Волошин як релігійний діяч. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 55–61.
1040. Мулеса В. Гей ви, стрільці січовії. *Карпатський край*. 1991. 3 вересня.
1041. Мушинка М. «Прихильником радянської влади на Карпатській Україні я ніколи не був...» (Знайдено судову справу Степана Клочурака). *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 47–52.
1042. Мушинка М. Взаємини Степана Клочурака з Августином Волошином. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 127–135.
1043. Мушинка М. До волі – з вінком терновим. Степан Клочурак. До волі. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 5–10.
1044. Мушинка М. Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака. Ужгород, 1995. 284 с.
1045. Мушинка М. Музей Визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: Історико-архівні нариси. К., 2005. 128 с., іл.
1046. Мушинка М. Ольга Дутко (1910–2004). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 743–744.
1047. Мушинка М. Передмова. Єфремів Сергій. Бої на Карпатській Україні 14–15 березня 1939 року. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2019. С. 5–22.
1048. Мушинка М. Резолюція з'їзду закарпатських українців у Станіславові (Івано-Франківську) з травня 1919 року. *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 48–51.
1049. Мушинка М. Сергій Єфремов (1893–1966). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2.

- Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 357–363.
1050. Мушинка М. Спогади С. Ф. Єфремова про березень 1939 р. в Карпатській Україні. Сергій Єфремов. Бої 14–15 березня 1939 року на Карпатській Україні. Ужгород : Видавництво Гражда, 2009. С. 4–16.
1051. Мушинка М. Степан Клочурак – міністр оборони Карпато-Української держави. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 97–99.
1052. Мушинка М. Степан Клочурак – міністр оборони Карпатсько-Української держави. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 167–170.
1053. Мушинка М. Степан Клочурак і Карпатська Україна. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 42–66.
1054. Мушинка М. Степан Пап і його «Велика боротьба». Пап С. Велика боротьба / Передмова акад. Миколи Мушинки. Ужгород : Гражда, 2015. С. 3–9.
1055. Нариси з історії дипломатії України / О. І. Галенко, Є. Є. Камінський, М. В. Кірсенко та ін., під ред. В. А. Смолія. К. : Видавничий дім «Альтернативи», 2001. 736 с.
1056. Народний владика Іван Маргітич. Матеріали науково-практичних конференцій «10 років без владики Івана Маргітича : на перехресті віків» (Рахів – Ужгород, 5–6 вересня 2013 р.). Львів : ТИСА, 2015. 192 с.
1057. Наш прем'єр Августин Волошин – почесним доктором Українського університету в Празі. *Нова свобода*. 1938. 2 листопада.
1058. «Наша земля проголошує – вона була, є й хоче бути українською» / О. Пагіря, В. В'ятрович, Я. Файзулін, В. Бірчак, М. Майоров. Український інститут національної пам'яті : СПІД ФО Кудла Г. Я. 48 с.
1059. Неверлий М. Герой Карпатської Січі Олександр Блестів (Жмуток спогадів). *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської

- України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 120–123.
1060. Німчук В. «Практична грамати́ка руської мови» А. Волошина. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 254–265.
1061. Німчук Є., Мойш Ю. Дмитро Німчук (1897–1944). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 292–294.
1062. Носа В. Освіта на Рахівщині в діях та помислах о. Августина Волошина (До 80-ліття Карпатської України). *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 72–79.
1063. Овації Карпатській Україні та прем'єру др-ові А. Волошину. *Нова свобода*. 1939. 12 лютого.
1064. Олеяр Я. Духовни и церковни вязи Руского Керестура зоз Закарпатську Україну, Пряшовщину и Галичину. *Культура Українських Карпат: традиції і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції*. Ужгород : Карпати, 1995. С. 421–436.
1065. Олеяр Я. Просвітни, школски и културни вязи у прошлости Руского Керестура (Бачка) зоз Закарпатйом, Пряшовщину и Галичину-Горніцу. *Українські Карпати : етнос, історія, культура. Матеріали міжнародної наукової конференції*. Ужгород : Карпати, 1993. С. 356–365.
1066. Ольжич О. Вояки-будівничі. *Ольжич О. Незнаному воякові*. К., 1994. С. 273–282.
1067. Ольжич О. Український націоналізм. *Незнаному воякові*. К., 1994. С. 297–305.
1068. Онопенко А. Погляд з Австралії. *Новини Закарпаття*. 2002. 25 квітня; 28 травня.
1069. Онуфрик В. Спомин з Карпатської України. 1938–1939. Торонто – Ужгород, 1995. 77 с.
1070. Опачко М. Трудова підготовка молоді в контексті формування національної самосвідомості в концепції виховання А. Волошина. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 93–99.
1071. Оршан Я. Закарпаття. Париж, 1938.

1072. Остання світлина Августина Волошина : тепер Закарпаття має її копію. *Фест.* 1999. 22 липня.
1073. Офіцинський Р. Анексія Карпатської України (березень – липень 1939 р.). *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 154–163.
1074. Офіцинський Р. Дипломатичні зусилля уряду Карпатської України в екзилі (студія та документи). *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Т. 1. Ужгород, 1994. С. 8–24.
1075. Офіцинський Р. Закарпатський крайком КПЧ у 1939–1941 роках. *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Т. 4. С. 122–136.
1076. Офіцинський Р. Німецький фактор на сторінках карпато-української газети «Нова свобода» (1938–1939). *Німці на Закарпатті (X–XX ст.)*. Карпатика. Випуск 4. Ужгород : Патент, 1995. С. 56–64.
1077. Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944). К., 1997. 244 с.
1078. Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Ужгород, 1996.
1079. Офіцинський Р. Прелюдія осені 1944 року (Листівки часу Карпатської України). *Закарпатська Україна. Осінь 1944 року*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 50-річчю визволення Закарпаття від фашизму та 50-річчю Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. С. 130–135.
1080. Офіцинський Р. Сучасні уявлення про Карпатську Україну. *Українське державотворення : альманах*. 2019. № 1. С. 44–47
1081. Офіцинський Р., Довганич О. Закарпатська молодь у роки другої світової війни (До 50-ліття Перемоги). Ужгород, 1995.
1082. Офіцинський Р. Парламентська діяльність угорських депутатів (1939–1944 рр.). *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Т. 3 Ужгород, 1994. С. 117–137.
1083. Павленко Г. В. Волошин Августин Іванович. *Діячі історії, науки і культури Закарпаття*. Малий енциклопедичний словник. 270 біо-бібліографій, видання друге, доповнене і перероблене. Ужгород, 1999. С. 26–28.
1084. Павленко Г. В. Німці на Закарпатті. Ужгород, 1995.
1085. Пагирия В. «Я світ узрів під Бескидом...» : сторінки історії. Ужгород : Карпати, 1993. С. 210–213.
1086. Пагирия В. Августин Волошин. *Пагирия В. Світочі карпатського краю*. Історичні портрети греко-католицьких священників Мукачівської єпархії. Мукачево, 1996. С. 73–74.
1087. Пагирия В. Відлуння Карпат : сторінки історії. Ужгород : Срібна земля, 1994. С. 52–55.

1088. Пагіря В. Зорі Верховини. Історія та історичні портрети про Воловеччину. Воловець, 1995. С. 53–55.
1089. Пагіря О. «Іх там нет» по-польськи : як Польща Карпатську Україну дестабілізувала. *Українська правда*. 2019. 17 лютого.
1090. Пагіря О. Андрій Карабелеш (1906–1964). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 630–633.
1091. Пагіря О. Василь Романчук (1909–1999). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 492–495.
1092. Пагіря О. Василь Филонович (1890–1987). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 412–417.
1093. Пагіря О. Всеволод Петрів (1883–1948). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 406–410.
1094. Пагіря О. Епіфаній Камінський (1893–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 364.

1095. Пагіря О. Євген Басюк (Нар. 1922). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 440–444.
1096. Пагіря О. Євген Врецьона (1905–1975). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 350–356.
1097. Пагіря О. Зовнішньополітичні маневри уряду Карпатської України в умовах угорської агресії (середина березня 1939 р.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. 2019. Випуск 2 (41). С. 8–19.
1098. Пагіря О. Іван Белейович (Нар. 1916 р.). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 445–448.
1099. Пагіря О. Іван Бутковський (Гуцул) (1910–1967). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 346–349.
1100. Пагіря О. Іван Кедюлич (1912–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 479–483.

1101. Пагіря О. Карпатська Січ : військове формування Карпатської України. К. : Темпора, 2010. 152 с.
1102. Пагіря О. Карпатська Україна в документах Другої Чехо-Словацької республіки : В двох книгах. Книга 1. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2020. 352 с.
1103. Пагіря О. Карпатська Україна в документах Другої Чехо-Словацької республіки : В двох книгах. Книга 2. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2020. 862 с.
1104. Пагіря О. Микола Галаган (1882–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 573–579.
1105. Пагіря О. Микола Капустянський (1879–1969). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 365–369.
1106. Пагіря О. Однострій та відзнаки Організації Народної Оборони «Карпатська Січ». *Воєнна історія України. Галичина та Закарпаття*. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської військово-історичної заочної конференції, 5-6 червня 2014 р. К.: Національний військово-історичний музей України, 2014. С. 302–306.
1107. Пагіря О. Осип Карачевський (1905–1944). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 472–475.
1108. Пагіря О. Події 13–14 березня 1939 р. в Хусті : путч, повстання чи збройний конфлікт? *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 21–37.

1109. Пагіря О. Польський терор у Карпатській Україні. 1938–1939. Меморіальний музей тоталітарних режимів «Територія терору».
1110. Пагіря О. Ріхард Ярій (1898–1969). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 432–439.
1111. Пагіря О. Роман Шухевич (Щука) (1907–1950). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 418–431.
1112. Пагіря О. Роман Шухевич у Карпатській Україні (1938–1939). *Український визвольний рух. Збірник 10. До 100-річчя від дня народження Романа Шухевича*. Львів, 2007. С. 171–185.
1113. Пагіря О. Степан Росоха (1908–1986). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 196–205.
1114. Пагіря О. Угорський терор в Карпатській Україні навесні 1939 року. Меморіальний музей тоталітарних режимів «Територія терору».
1115. Пагіря О. Юрій Лопатинський (1906–1982). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 487–489.
1116. Пайкош О. Ой той, Вор'юлопош. *Закарпатська правда*. 1991. 12 жовтня.
1117. Палаташ О. «... У центрі Європи – Карпатській Україні – виросла могила, в якій спочивають кращі сини України». *Закарпатська правда*. 1994. 16 квітня.

1118. Палаташ О. Безсмертна Карпатська Січ. *Літературна Україна*. 1994. 6 жовтня.
1119. Палінчак М. М., Болдижар М. М. Релігія і церква на Закарпатті в 20–30-х рр. *Нариси історії Закарпаття*. Т. 2. Ужгород, 1995. С. 436–447.
1120. Пальок В. Лицар без страху і догани : [Про Кандибу-Ольжича]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 41–45.
1121. Пальок В. Олег Ольжич і Карпатська Січ. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 88–96.
1122. Панченко О. Антон Кущинський (1879–1992). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 401–403.
1123. Пап М. Карпатська Україна у планах Гітлера і Сталіна в роках 1938–1939. *Культура Українських Карпат : традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції. С. 211–216.
1124. Пап С. (Пугач). У мадярській тюрмі : спомини молодого в'язня. Нью-Йорк : Карпатський Союз, 1978.
1125. Пап С. Велика боротьба / Передмова акад. Миколи Мушинки. Ужгород : Гражда, 2015. 380 с.
1126. Пап С. Скорбна путь. *Краєнка*. 1994. С. 102–109.
1127. Папакін Г. Карпатська Україна і гетьман Павло Скоропадський (до питання про позицію гетьманського руху щодо утворення Карпатоукраїнської держави у 1938–1939 роках). *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Карпатська Україна : Національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (11–12 березня 1999 року). Ужгород, 2000. С. 66.
1128. Паплацко В. Формоване и трагедия Карпатской Украины по писанию Руских новиных и Руского календара за 1940 рок. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 276–283.
1129. Пап-Пугач С. Вони полягли за Карпатську Україну. *Срібна Земля*. 1994. 26 березня.
1130. Пап-Пугач С. Красне поле. *Срібна Земля*. 1994. 19 березня.
1131. Пасічко Я. Історія Карпатської Січі у спогадах рядового вояка (За матеріалами підготовки музейної експозиції). *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 387–391.

1132. Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни : спроба нового концептуального погляду. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.
1133. Пачовський В. Срібна Земля. Тисячоліття Карпатської України : Історичний нарис. Ужгород : Закарпаття, 1993.
1134. Пашкевич В. Політичний авантюрист. *Закарпатська правда*. 1990. 6 березня.
1135. Пекар А. Батько Волошин в обороні греко-католицької церкви. *Світло*. 1975. жовтень–листопад.
1136. Пекар А. Греко-Католицька церква під час окупації Закарпаття (1939–44 рр.). *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 150–164.
1137. Пекар А. Греко-Католицька Церква у період Карпатської України (1938–39). *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник IV (XVIII). Карпатська Україна : Національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (11–12 березня 1999 року)*. Ужгород, 2000. С. 55–59.
1138. Пекар А. Ісповідники віри нашої сучасності : Причинки до мартирологів Української Католицької Церкви під совітами. Рим –Торонто, 1982. 232 с.
1139. Пекар А. Ісповідники віри нашої сучасності. 2-ге видання. Львів, 2001. 288 с.
1140. Пекар А. Митрополит А. Шептицький і закарпатські українці. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 107–108.
1141. Пекар А. Мукачівська Єпархія і Галицька Митрополія. *Українські Карпати*. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Українські Карпати: етнос, історія, культура» (Ужгород, 26 серпня – 1 вересня 1991 р.). Ужгород : Видавництво «Карпати», 1993. С. 398–405.
1142. Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття : у 2 т. / Внутрішня історія. Рим ; Львів : Місіонер, 1997. Т. 2. 1997. 492 с.
1143. Петрецький В. Політична еліта на сторінках «Нової свободи». До 70-річчя проголошення незалежності Карпатської України. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. 80 с.
1144. Петричко М. Карпатська Україна – наша історія. *Срібна Земля*. 2002. 14 березня.
1145. Петрище П. В. Гренджа-Донський – редактор «Нової свободи». *Тези доповідей та повідомлень наукової конференції, присвяченої життю і діяльності видатного поета і культурно-громадського діяча Василя Степановича Гренджі-Донського (1897–1974)*. С. 70–72.
1146. Пирович В. Діяльність Зенона Коссака-Тарнавського в Карпатській Україні. *Carpatica – Карпатика*. Вип.7. Ужгород, 2001. С. 242–251.
1147. Пирович В. Зенон Коссака-Тарнавський (1907–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош,

- М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 387–391.
1148. Писар М. Ю. Степан Клочурак (1895–1980). *Історія України в історичних портретах* : Збірник наукових праць. Ужгород, 1996. С. 81–83.
1149. Піпаш-Косівський В. Іван Піпаш (1909–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 490–491.
1150. Піпаш-Косівський В. Павло Волощук (1910–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 452–453.
1151. Піскун В. Чеська преса і мемуаристика про Августина Волошина. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року*. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 101–108.
1152. Плав'юк М. Внесок Організації Українських Націоналістів у будівництво Карпатської України. *Карпатська Україна і Августин Волошин. Матеріали міжнародної наукової конференції*. Ужгород, 1995. С. 136–145.
1153. Пластовий альманах. З нагоди п'ятдесятиріччя українського Пласту на Закарпатті. 1921–1971 / Зложив С. Пап-Пугач. Рим : Видання ЮГ, 1976. 196 с.
1154. Полажинець М. Перший професор-хірург Закарпаття Олександр Васильович Фединець (До 100-річчя з дня народження). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина»*. Випуск 3. Ужгород, 1996. С. 43–45.
1155. Полажинець М. Перший професор-хірург Закарпаття Олександр Васильович Фединець. *Календар українців Угорщини на 1999 рік / Упорядник В. Худанич*. Ужгород : Гражда – Карпати, 1999. С. 90–92.
1156. Політична історія України. ХХ ст. : У 6 т. / Редкол. І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 5 : Українці за межами УРСР (1918–1940). Керівник тому В. П. Трощинський. К. : Генеза, 2003. 720 с.

1157. Політична, культурна та громадська діяльність Каленика Лисюка (1887–1967). Клівленд, 1967. 55 с.
1158. Поп И. И. Польско-венгерский альянс в период Мюнхена. *Мюнхен преддверие войны*. М. : Наука, 1988. С. 167–200.
1159. Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород : Издательство В. Падяка, 2001. 431 с.
1160. Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород : Издательство В. Падяка, 2006. 412 с.
1161. Поп І. Закарпатська Україна в європейській кризі 1938–1939 рр. *Дукля*. 1967. р. 15. № 1. С. 62–66.
1162. Поп І. І. Будівництво та архітектура в Закарпатті в 1919–1939 рр. *Нариси історії Закарпаття*. Т. 2. Ужгород, 1995. С. 448–461.
1163. Поп І. Історія Закарпаття: критичні роздуми. *Карпатський край*. 1996. № 5–7. С. 4–22.
1164. Поп І., Петрище П., Ліхтей І. «Рота СТОС рапортує...» Трагічні березневі дні очима чехословацьких прикордонників. *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 42–46.
1165. Посисень Г. «Високоповажний пане Меценасе...». *Карпатський край*. 1993. № 9–11. С. 35–39.
1166. Поштак В. Бій на Хустському полі. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 115–117.
1167. Прем'єр др. Волошин – учням семінарії. *Нова свобода*. 1939. 1 січня.
1168. Прем'єр др. Волошин почесним горожанином Малого Раковця. *Нова свобода*. 1939. 1 січня.
1169. Прицак О. Мукачево. *Нова зоря*. 1939. № 23. С. 6–7.
1170. Прицак О. Хто такі автохтони? *Нова зоря*. 1939. № 1. С. 15–16.
1171. Прицак О. Хуст. *Нова зоря*. 1939. № 15. С. 6–7.
1172. Пугач С. У мадярській тюрмі (Спомини молодого в'язня). Нью-Йорк, 1978. 39 с.
1173. Пушкаш А. И. Венгрия во Второй мировой войне. Внешняя политика Венгрии (1938–1944 гг.). М. : Наука, 1963.
1174. Пушкаш А. Цивилизация или варварство: Закарпатье 1918–1945. М. : Издательство «Европа», 2006. 564 с.
1175. Разгулов В. Выборы в Сойм Карпатской Украины. *Карпаторусский вестник*. 1995. 19 января.
1176. Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 20 января.
1177. Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 26 сентября.
1178. Разгулов В. Дело № 148423. *Карпатская панорама*. 1995. 30 августа.
1179. Реабілітовані історією : У двадцяти семи томах. Закарпатська область. У двох книгах. Книга перша. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2003. 788 с.
1180. Реабілітовані історією : У двадцяти семи томах. Закарпатська область. У двох книгах. Книга друга. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2004. 800 с.

1181. Ребрик Н. Люби своє : Апологія Чину. Літературознавчі статті / Видання друге, змінене, доповнене. Ужгород : Видавництво «Гражда», 2011. 552 с.
1182. Ребрик Н. Степан-Севастіан Сабол (Зореслав). Ужгород, 1998. 87 с.
1183. Ребрик Н. Юрій Станинець (1906–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 241–244.
1184. Решетило С. «Наші незрілість і нерозум». *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 38–40.
1185. Ринажевський Б. М. Становлення національної державності в Закарпатті (1918–1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Львів, 2004. 18 с.
1186. Ринажевський Б. Правове становище в складі іноземних держав та становлення національної державності в Закарпатті (1918–1939). Львів : Видавництво ЛРІДУ УАДУ, 2002. 197 с.
1187. Ріс Л. Гітлер і Сталін. Тирани і Друга світова війна. К. : Лабораторія, 2021. 480 с.
1188. Рогач І. Під прапором незалежності. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 95–100.
1189. Рогач І. Хочемо з'єднання сили народу. Ужгород : Свобода, 1938.
1190. Рогач І. Як живе і працює батько відродження Карпатської України у 1939 р. *Нова свобода*. 1939. 7 січня.
1191. Розмови між представниками Пластового центру і іншими організаціями та політичними групами. *Роман Шухевич – народжений перемогати* / Відп. ред. Андрій Сова. Львів : Апріорі, 2018. С. 414–415.
1192. Роман М. Карпатська Україна в щоденнику В. Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України». *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 163–179.
1193. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950) / За заг. ред. В. Сергійчука. Т. 1. К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. 640 с.
1194. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950) / За заг. ред. В. Сергійчука. Т. 2. К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. 584 с.
1195. Романенко Н. Від Сільця до Імстичова. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 111–113.

1196. Романишин Н. Діяльність ОУН в документах польських спецслужб доби Карпатської України. *Вісник Львівського університету*. Серія історична. 2017. Вип. 53. С. 258–266.
1197. Романишин Н. Проголошення автономії Карпатської України і Галичина. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія Історія. 2014. Ч. 2. С. 50–55.
1198. Росоха С. Др. Августин Волошин і Карпатська Україна. *Наступ*. 1940. 16 березня.
1199. Росоха С. Карпатська Січ. *Історія Українського війська*. Вінніпег, 1953. С. 593–603.
1200. Росоха С. Народження держави. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 19–35.
1201. Росоха С. О. Августин Волошин як педагог і вчитель. *Наша думка*. 1948. Ч. 9.
1202. Росоха С. ОУН в розбудові Карпатської України. *За самостійність*. 1948. Т. 3. № 3–4. С. 1–7.
1203. Росоха С. Сойм Карпатської України. Львів: Меморіал, 1991. 88 с.
1204. Росоха С. Спомини : Події і люди на моєму життєвому шляху / Укладач В. Худанич. Ужгород – Торонто : Мистецька лінія, 2001. 92 с.
1205. Росул О. Дорогою долі. Ужгород : Два кольори, 2003. 287 с.
1206. Росул О. Іван Росул (1897–1983). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 716–719.
1207. Росул Т. Євген Шерегій (1910–1985). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 672–673.
1208. Русин Г. Волошин повертається. *Карпатська Україна*. 1992. 22 жовтня.
1209. Русин О. Економічне становище Закарпаття у 1938–44 рр. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 64–87.
1210. Русин О. Угорська преса про Карпатську Україну (1938–1939 роки). *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. С. 146–159.

1211. Русинко-Бомбик Л. М. Українська мова та українське мовознавство в Чехословаччині міжвоєнної доби : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. 246 с.
1212. Руснак І. Поетика назви роману-репортажу «Сонце з Заходу» Уласа Самчука. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 293–299.
1213. Сабол С. Добраніч, мамо... (Спомини з Карпатської України). *Старий замок*. 1998. 20 серпня.
1214. Сабол С. Зростання української свідомості серед молоді Закарпаття в 1930-х роках. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Українські Карпати : етнос, історія, культура» (Ужгород, 26 серпня – 1 вересня 1991 р.). Ужгород : Карпати, 1993. С. 426–439.
1215. Савчин М. Карпатська Україна та континуїтет української державності. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 253–261.
1216. Самчукова М. Орда іде. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 126–131.
1217. Саранюк Н., Свірідова Л., Хмільєвська О. Боротьба українців Закарпаття за власну державність у контексті геополітичних прагнень європейських країн. *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 395–400.
1218. Сарвадій Й. Змова проти уряду Карпатської України. Накладом Карпатського Союзу, 1984. 47 с.
1219. Сарвадій Й. Могікани Діаспори. *Карпатський край*. 1994. № 7–12. С. 22–31.
1220. Сарвадій Й. Хто спричинив трагедію? *Карпатський край*. 1995. № 5–8. С. 38–40.
1221. Сарвадій І. Хто спричинив трагедію? *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 77–81.
1222. Сас Ф. Брати Юлій і Михайло Бращайки. *Календар «Просвіти» на 1994 рік*. Ужгород, 1994. С. 73–76.
1223. Сас Ф. Син Гуцульської Республіки : [Про С.Клочурака]. *Календар «Просвіти» на 1995 рік*. Ужгород, 1995. С. 187–188.

1224. Свідерська Н. Ю. Українське питання в політиці держав Європи напередодні Другої світової війни (вересень 1938 – вересень 1939 рр.). : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Львів, 2001. 16 с.
1225. Світлинець А. Прикордонник Василь Попик – захисник Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Ленджел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 234–239.
1226. Світлинець А. Прикордонник Василь Попик – захисник Карпатської України. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 152–155.
1227. Свобода О. На відтинку Іршава. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 105–111.
1228. Сенько І. Августин Волошин – автор і упорядник підручників. *Сенько І. Земля з іменем. Краснзавчі студії*. Ужгород, 1998. С. 83–88.
1229. Сенько І. Келечин – рідне село Августина Волошина : Історико-етнографічний нарис. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. 376 с.
1230. Сенько І. Фольклор у шкільних підручниках Августина Волошина. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 284–296.
1231. Сергійчук В. Августин Волошин в українському національному житті. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 5–22.
1232. Сергійчук В. Українські державники : Митрополит Андрей Шептицький. Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2015. 440 с.
1233. Сердюк Н. Архівно-слідча справа Августина Волошина як свідчення епохи репресій проти українства. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 62–74.

1234. Середняк А. Августин Волошин. *Нарис історії «Просвіти»*. Львів – Краків – Париж : Просвіта, 1993. С. 126.
1235. Сидор-Чарторийський М. Мандри життя (анабаза). В Карпатську Україну. Нью-Йорк : Видавництво Чарторийських, 1975. 160 с.
1236. Синевирський Н. СМЕРШ. Год в стане врага. Мюнхенгоф – Кассел, 1948.
1237. Ситник О. Діяльність ОУН на Закарпатті в оцінці Вікентія Шандора. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник II–III (XVI–XVII). Ужгород, 1999. С. 71–74.
1238. Ситник О. Ідеологічні підстави постановня Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол.: М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендель, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 11–20.
1239. Ситник О. ОУН на Закарпатті. *Всеукраїнське наукове та професійне товариство ім. Миколи Міхновського*. Вип. 11. Бюллетень Товариства. 1998. № 9. К., 1998.
1240. Ситник О., Гудзь В., Романенко Я. Життєвий подвиг «батька» Срібної землі у новій праці його земляків. Рецензія на книгу : Вегеш Микола, Віднянський Степан. Августин Волошин – «батько Карпатоукраїнського народу». Київ : Парламентське видавництво, 2020. 472 с.+Іл., ім. пок. (Серія «Політичні портрети»). *Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика*. Збірник статей / Гол. ред. В. Смолій, відп. ред. В. Даниленко, ред.-упоряд. В. Швидкий. Випуск 25. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. С. 329–355.
1241. Сіреджук П. Карпатська Україна і її вплив на політичну ситуацію в Галицькій Гуцульщині (До 80-річчя проголошення Карпатської України). *Народознавчі зошити*. 2017. № 4. С. 784–791.
1242. Скоцко Є. На поклик рідної землі. Нью-Йорк – Париж, 1986.
1243. Скрипка В. 1939 рік з огляду сучасності. *Карпатська Україна*. 1994. 11 серпня.
1244. Сливка Ю. Проблема Закарпаття у міжнародних відносинах на зламі 1938–1939 років. *Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України. К. : Видавництво «Прецедент», 2004. С. 34–43.
1245. Сливка Ю. Україна в Другій світовій війні : політичний та міжнародно-правовий аспекти. *Україна у Другій світовій війні : українсько-польські стосунки*. Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Випуск 13. Львів, 2005. С. 36–67.
1246. Сливка Ю. Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). К. : Наукова думка, 1985. 271 с.

1247. Сливка Ю. Ю. Підступи міжнародної реакції на Закарпатті в 1938–1939 роках. Львів, 1966. 72 с.
1248. Сможаник В. Федір Шимоновський (1905–1999). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 604–606.
1249. Співак Б. І. Нариси історії революційної боротьби трудящих Закарпаття в 1930–1945 роках. Львів, 1963. 381 с.
1250. Сповідники та подвижники Православної церкви на Закарпатті в ХХ ст. / Авторський колектив : Ю. Данилець (голова) та ін. Мукачево, 2011. 585 с.
1251. Статєєва В. Мовне кредо Карпатської України. *Карпатський край*. 1996. № 5–7. С. 45–47.
1252. Стахів Є. Крізь тюрми, підпілля й кордони. К. : Рада, 1995. 318 с.
1253. Стахів Є. Спогади колишнього січовика. *Закарпатська правда*. 1990. 24 березня.
1254. Стахів М. Карпатська Україна. *Енциклопедія Українознавства* : Загальна частина. Т. 2. К., 1995. С. 652.
1255. Стебельський І. Шляхами молодості й боротьби : Спогади, статті, листування / Передмова О. Зінкевича. К. : Смолоскип, 1999. 368 с.
1256. Стерчо П. Августин Волошин. *Календар-альманах «Нового шляху»*. Торонто, 1974. С. 36–37.
1257. Стерчо П. Батько Карпато-українського відродження. *Америка*. 1965. 4–11 вересня.
1258. Стерчо П. Батько Карпато-українського відродження. *Самостійна Україна*. 1965. р. 18. № 7–8. С. 30–35.
1259. Стерчо П. Героїчний змаг Срібної Землі до волі. *Альманах «Провидіння» на рік 1969*. Філадельфія, 1969. С. 85–106.
1260. Стерчо П. Допомога ОДВУ Карпатській Україні. *Самостійна Україна*. 1955. Т. 8. № 4. С. 6–10; № 6. С. 11–14.
1261. Стерчо П. Карпато-Українська держава : До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Торонто : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1965. 288 с.
1262. Стерчо П. Карпатська Січ була школою активу похідних груп і УПА. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 93–95.
1263. Стерчо П. Національне відродження Карпатської України. *Організація Українських Націоналістів. 1929–1954*. Мюнхен, 1955. С. 188–210.
1264. Стерчо П. Роля Карпатської України в заaktuалізації всеукраїнського питання в міжнародній політиці 1938–1939 рр. *Сучасність*. 1965. Т. 11. № 7. С. 4–8; № 8. С. 8–10; № 9. С. 19–20.

1265. Стерчо П. Словацько-українські взаємовідносини. 1938–1939. *Сучасність*. 1965. Т. 5. № 9. С. 85–101.
1266. Стерчо П. Урядова координація операцій мадярських і польських терористів у Карпатській Україні в 1938–1939 рр. Філядельфія, Па : Видавництво «Америка», 1971. 26 с.
1267. Стерчо П. Урядова координація операцій мадярських і польських терористів у Карпатській Україні в 1938–1939 рр. *Державність*. 1993. № 1. С. 15–24.
1268. Стилос проти стилетів : Карпатська Україна у журналі «Пробоєм» (1934–1943) / Упорядкування, передмова та примітки Леся Белея ; дизайн серії Надії Пономаренко. Серія *Ucrainica : ad fontes*. Книга 5. Ужгород : Гражда, 2009. 232 с. : іл.
1269. Сулятицький С. З Кошем. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 72–78.
1270. Сюсько М. В. Гренджа-Донський в оцінці В. Пачовського. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови : Вибране*. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 444–449.
1271. Сюсько М. Іван Панькевич (1887–1958). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : У двох томах*. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 601–603.
1272. Сюсько М. Мовна ситуація на Закарпатті (20–30 рр. ХХ ст.) : орієнтація на українську літературну мову. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови : Вибране*. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 373–389.
1273. Сюсько М. Мовний світ В. Гренджі-Донського : літературна й діалектна стихія у творчості письменника. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови : Вибране*. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 421–428.
1274. Сюсько М. Мовознавчі зацікавлення В. Гренджі-Донського. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови : Вибране*. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 417–421.
1275. Сюсько М. Питання літературної мови у творчих взаєминах Василя Гренджі-Донського та Зореслава (о. Степана-Севастьяна Сабола ЧСВВ). *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови : Вибране*. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 435–441.
1276. Сюсько М. Псевдоніми В. Гренджі-Донського та інших персоналій у творчому доробку письменника. *М. Сюсько. Питання сучасної української*

- літературної та живорозмовної мови* : Вибране. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 503–514.
1277. Сюсько М. Роль Августина Волошина в утвердженні та поширенні на Закарпатті (20–30 рр. ХХ ст.) української літературної мови. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови* : Вибране. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 514–532.
1278. Сюсько М. Українська мова на Закарпатті (20–30 рр. ХХ ст.): чинники мовного розвитку. *М. Сюсько. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови* : Вибране. Монографія. Ужгород : Гражда, 2014. С. 349–359.
1279. Тарасюк В. «Творім патріотичну молодь» як один із національних заповітів Августина Волошина. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Ленджел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 275–280.
1280. Тарасюк В. До питання про закарпатоукраїнську пресу в епістолярній спадщині Августина Волошина. *Актуальні проблеми журналістики : Збірник наукових праць*. Ужгород : МП «Ліра», 2001. С. 380–387.
1281. Тарасюк В. Національні заповіді Августина Волошина. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 68–71.
1282. Тарасюк В. Про журналістську діяльність А. Волошина. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Випуск 5. Ужгород, 2000. С. 143–147.
1283. Тернистий шлях до України : Збірник архівних документів і матеріалів «Закарпаття в європейській політиці 1918–1919, 1938–1941, 1944–1946 рр.» / Упорядники : О. Д. Довганич, О. М. Корсун. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. 752 с.
1284. Теслевич М. Господи, яке дороге слово «Воля». *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 146–150.
1285. Тиводар М. Ужгород між двома світовими війнами (1919–1944). *Історія Ужгорода*. Ужгород, 1993. С.102–159.
1286. Тодоров І. Зовнішньополітичний вимір суспільних настроїв на Закарпатті в контексті вісімдесятиліття Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Ленджел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака

- (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 356–365.
1287. Токар М. Відомі дослідники Карпатської України. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 545–562.
1288. Токар М. Голота Яків. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 471–472.
1289. Токар М. Грига Іван Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 478–479.
1290. Токар М. Невицька Ірина Павлівна. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 492–493.
1291. Токар М. Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919–1939). Ужгород, 2006. 380 с.
1292. Токар М. Політичні партії на шляху до національної консолідації (1920–1938 рр.). *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 155–184.
1293. Токар М. Проблеми партійного будівництва в умовах дножавотворення Карпатської України. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 146–153.
1294. Токар М. Роль «третього сектору» в державотворенні Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендъел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 38–49.
1295. Токар М. Росоха Степан Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 517–519.
1296. Токар М. Феделеш Кирило Іванович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців /

- М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 527–529.
1297. Токар М. Химинець Юліан. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 529–530.
1298. Токар М. Шерегій Юрій-Августин. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 534–536.
1299. Токар М. Штефан Августин Емілійович. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 539–541.
1300. Толочко Н. Любомир Белей : Термін «русин» треба заборонити використовувати у значенні «неукраїнець». *Медіацентр УжНУ*. URL: <http://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/lyubomyr-belej-termin-rusyn-treba-zaboronyty-vykorystovuvaty-u-znachenni-neukrayinets/2017-10-10-12244>. (дата звернення: 07.05.2021).
1301. Томенко М. Августин Волошин (1874–1945) – Президент Карпатської України. *Молодь України*. 1991. 10 серпня.
1302. Томоруч Т. «Нас кидали з цілі до цілі...». *Карпатський край*. 1995. № 1–4. С. 62–67.
1303. Топальський В. Формування Карпатської Січі та участь її підрозділів в захисті Карпатської України. *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 401–406.
1304. Трагедія срібної землі. *Вісник*. 1939. Т. 7. № 4. С. 296–298.
1305. Трофимович Л. Карпатська Україна в зовнішньо-політичних розрахунках Польщі і СРСР у післямюнхенський період 1938 р. *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 407–411.
1306. Трубайчук А. Українське питання в європейських міжнародних відносинах (1918–1945 рр.). *Київська старовина*. 1996. № 2–3. С. 104–118.
1307. Турияниця В. Августин Волошин про методикку вивчення рідної мови. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні*. Матеріали науково-практичної конференції. Ужгород, 1993. С. 303–308.
1308. Турияниця В. Міфи, факти і оцінки (Августин Волошин в історіографії). Ужгород, 1996. 16 с.
1309. Турияниця В. О. Духнович в оцінці Августина Волошина. *О. В. Духнович і Слов'янський світ*. Матеріали наукової конференції. С. 113.

1310. Туряниця В. Педагогічно-освітня діяльність А. Волошина. *Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. ХХ ст.* С. 112–116.
1311. Туряниця В. Преса Угорської Русі в оцінці Августина Волошина. *Карпатська Україна і Августин Волошин.* Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11–12 березня 1994 року). Ужгород, 1995. С. 160–168.
1312. Туряниця В., Делеган В. Діяльність «Просвіти» на Закарпатті в оцінці дослідників повоєнного часу. *Матеріали наукової конференції.* Ужгород, 1992. С. 265–268.
1313. Туряниця В., Ціцак М. Василь Галас (загинув 1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 454–457.
1314. Туряниця Василь, Васирина Наталія, Туряниця Вікторія. Стан і проблеми шкільництва Підкарпатської Русі / Карпатської України (жовтень 1938 – березень 1939 рр.) : мовою цифр і фактів ново виявлених архівних документів. *Карпатська Україна – незалежна держава.* Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 345–355.
1315. Туряниця Вікторія, Туряниця Василь. Правовий статус української мови як державної / офіційної : історія та сучасність. *Карпатська Україна – незалежна держава.* Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 262–274.
1316. Туряниця М. Авантюра галицьких самостийників на Закарпатській Україні. *Свободное слово Карпатской Руси.* 1959. Т. 1 № 1–2. С. 20–26; № 3–4. С. 27–29; № 5–6. С. 13–15; № 7–8. С. 4–8.
1317. Туряниця М. Трагедия молодежи Закарпатской Руси. *Свободное слово Карпатской Руси.* № 5–6. С. 22–26; № 7–8. С. 10–13; № 9–10. С. 2–4.
1318. Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Т. 1 : 1939–1943 / под ред. А. А. Артизова. М. : РОССПЭН, 2012. 878 с.
1319. Україна : політична історія. ХХ – початок ХХІ ст. / Редрада : В. М. Литвин

- (голова) та ін. Редкол. : В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. К. : Парламентське вид-во, 2007. 1028 с.
1320. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т. 1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 384 с.
1321. Україна крізь віки : Т. 11. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). К. : Видавничий Дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
1322. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть : здобутки і проблеми / За редакцією Л. Зашкільняка. Львів, 2004. 406 с.
1323. Уряди України у ХХ ст. : науково-документальне видання / Відп. ред. В. М. Литвин. К. : Наукова думка, 2001. 608 с.
1324. Устинович І. Славний Руси син (о. Августину Волошину в 50-річні роковини його уродин). *Свобода*. 1924. Ч. 12.
1325. Утриско М. Волошин Августин. *Бойківщина* : Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту. Філадельфія – Нью-Йорк, 1980. С. 87–88.
1326. Утриско М. Долинай Микола. *Бойківщина* : Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту. Філадельфія – Нью-Йорк, 1980. С. 91.
1327. Утриско М. Коссак Зенон. *Бойківщина* : Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину у географії, історії, етнографії і побуті. Філадельфія – Нью-Йорк, 1980. С. 96.
1328. Утриско М. Ревай Юліян. *Бойківщина* : Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину у географії, історії, етнографії і побуті. Філадельфія – Нью-Йорк, 1980. С. 108.
1329. Федака Д. Василь Гренджа-Донський (1897–1974). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 615–622.
1330. Федака Д. Зореслав (Степан Сабол) (1909–2003). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 623–629.
1331. Федака Д. Іван Рошко-Ірлявський (1919–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош,

- М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 646–653.
1332. Федака Д. Ірина Невицька (1886–1965). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 593–595.
1333. Федака М. Михайло Ердевдій (1910–2000). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 580–584.
1334. Федака П. «Просвіта» – предтеча Карпатської України (1920–1939 рр.). *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 123–154.
1335. Федака П. Августин Волошин: Коротка біографія. Ужгород : Гражда, 2005. 72 с.
1336. Федака П. Микола Кушніренко (1906–2000). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 585–586.
1337. Федака П. Михайло Левдар (1916–2004). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 289–291.
1338. Федака П. Михайло Шпонтан (1921–2003). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2.

- Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 763–765.
1339. Федака П. Нарис історії товариства «Просвіта» Карпатської Русі–України (1920–1939). Ужгород, 1991. 52 с.
1340. Федака П. Пам'ять рідної землі. Ужгород, 1996. 327 с.
1341. Федака П. Правда про Народний Дім товариства «Просвіта». Ужгород, 1992.
1342. Федака П. Роль і значення товариства «Просвіта» в національно-культурному відродженні закарпатських українців. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник I (XV). Ужгород, 1996. С. 12–20.
1343. Федака П. Формування національної свідомості закарпатських українців у міжвоєнному двадцятиріччі (1920–1939). *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 6–13.
1344. Федака П. Юліан Бращайко (1879–1955). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 157–160.
1345. Федака С. Августин Волошин. Коротка біографія. Ужгород, 2005. 71 с.
1346. Федака С. Августин Штефан (1893–1986). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 206–207.
1347. Федака С. Амбітні та обґрунтовані проекти : Економічна феєрія Карпатської України. *Срібна Земля*. 2009. 5–11 березня.
1348. Федака С. Андрій Бродій (1895–1946). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 161–168.

1349. Федака С. Антон-Ернест Олдофреді (1906–1982). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 227–228.
1350. Федака С. Вікентій Шандор (1907–2003). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 296–301.
1351. Федака С. Віктор Курманович (1876–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 399–400.
1352. Федака С. Голгофа Августина Волошина. *Крізь пекло таборів : документи, спогади, нариси*. Ужгород, 1996. С. 49–52.
1353. Федака С. Голгофа Августина Волошина. *Наш рідний край*. 1999. № 6–7. С. 37–38.
1354. Федака С. Гриць Яворів (1913–1942). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 532–533.
1355. Федака С. Д. Труди і дні Карпатської України : Хроніка подій. Ужгород, 1998.
1356. Федака С. Економіка Карпатської України. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 32–36.

1357. Федака С. Економічна феєрія Карпатської України. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендбел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 122–128.
1358. Федака С. Євген Стахів (Нар. 1918 р.). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 411.
1359. Федака С. Іван Пещак (1904–1972). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 181–182.
1360. Федака С. Історія Закарпаття в персоналіях : Нариси. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2019. 248 с.
1361. Федака С. Каленик Лисюк (1887–1980). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 634–637.
1362. Федака С. Карпатська Січ у свідченнях очевидців. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 36–41.
1363. Федака С. Лев Прхала (1892–1963). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря,

- С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 183–185.
1364. Федака С. Микола Аркас (1881–1938). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 659–660.
1365. Федака С. Микола Бажанський (1910–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 257–259.
1366. Федака С. Микола Лелекач (1907–1975). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 588–589.
1367. Федака С. Микола Литвицький (1890–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 318.
1368. Федака С. Михайло Брацайко (1883–1969). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 310–312.
1369. Федака С. Михайло Качалуба (1908–1993). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ;

- редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 674–676.
1370. Федака С. Михайло Михалевич (1906–1984). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 661–662.
1371. Федака С. Олександр Блистів (1916–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 449–451.
1372. Федака С. Олександр Палаташ (1919–2007). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 757–758.
1373. Федака С. Оттон Павлюх. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 295.
1374. Федака С. Петро Калинюк (?–1985). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 278.

1375. Федака С. Петро Стерчо (1919–1987). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 760–762.
1376. Федака С. Президент Карпатської України. Августин Волошин (1874–1945). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 124–152.
1377. Федака С. Степан Вайда (бл. 1910–?). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 274–276.
1378. Федака С. Стефан Фенцик (1892–1946). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 186–189.
1379. Федака С. Стефанія Тисовська. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 512–513.
1380. Федака С. Труди і дні Карпатської України : хроніка подій. Ужгород, 1998. 68 с.
1381. Федака С. Улас Самчук (1905–1987). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська

- Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 654–658.
1382. Федака С. Феномен Карпатської України. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 18–122.
1383. Федака С. Хроніка Карпатської України. Ужгород : Видавництво «Гражда», 2004. 80 с.
1384. Федака С. Юліан Ревай (1899–1979). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 177–180.
1385. Федака С. Юрій-Августин Шерегій (1907–1990). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 668–671.
1386. Федина В. Михайло Колодзінський (1902–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 381–386.
1387. Федина В. Михайло Колодзінський-Гузар і Карпатська Україна. *Carpatica – Карпатика*. Вип. 7. Ужгород, 2001. С. 223–241.
1388. Федина В. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар – борець за незалежність Карпатської України. *Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV(XVIII). Ужгород, 2000. С. 93–96.

1389. Фединець Олександр. *Пундій П. Українські лікарі : Біобібліографічний довідник*: Кн. 1. Естафета поколінь національного відродження. Львів – Чикаго, 1994. С. 234.
1390. Фединишинець М. Творчі взаємини Августина Волошина і Василя Гренажі-Донського. *Руснацький світ* : Науково-популярний збірник. Ужгород, 2000. Ч. 2.
1391. Фекета І. Професор із Красного Поля : [Яків Голота]. *Новини Закарпаття*. 1999. 6 лют.
1392. Фекета І. Яків Голота (1880–1964). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 460–465.
1393. Фенич В. До питання про юридичний статус Мукачівської греко-католицької єпархії в 1939 р. та його перспективи. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України*. Випуск 3. Ужгород, 1998. С. 56–65.
1394. Фенич В. Церковна політика автономного уряду о. Августина Волошина та національно-політична ідентичність греко-католицьких і православних священиків Карпатської України (жовтень 1938 – березень 1939 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія*. Випуск 13. Ужгород : СМП «Вісник Карпат», 2005.
1395. Ференц Н. Микола Рішко (1906–1994). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 643–645.
1396. Филонович В. Березневі дні Карпатської України / Вступна стаття, упорядкування, коментарі В. Власенка. Суми : ФОП Наталуха А. С., 2009. 100 с.
1397. Філіп Л. Юрій Пазуханич (1899–19??). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 229–232.
1398. Філіппов О. Трагедія Карпатської України. *Старий замок*. 1998. 8 жовт.

1399. Франко В. Березневі події 1939 року і русини-українці. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 71–74.
1400. Фрідманський В. До питання про діяльність організації «Карпатська Січ» (1938–1939 рр.). *Науковий збірник закарпатського краєзнавчого музею*. Випуск 1. Ужгород : Карпати, 1995. С. 53–64.
1401. Халус П. Заради правди. *Новини Закарпаття*. 1995. 14 березня.
1402. Халус П. Мюнхен і Закарпаття. *Дукля*. 1958. № 3. С. 53–62.
1403. Химинець В., Стрічик П., Качур Б., Талапканич М. Освіта Закарпаття. Ужгород : Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2009. 464 с.
1404. Химинець М. Жінки Закарпаття – дома й на чужині. *Краєнка*. 1994. С. 46–48.
1405. Химинець М. Організоване жіноцтво Карпатської України (1919–1939). *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С. 500–514.
1406. Химинець Ю. За кордоном. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 36–41.
1407. Химинець Ю. Закарпаття – жертва фашистської Німеччини. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С. 500–514.
1408. Химинець Ю. Закарпаття – земля української держави. Ужгород, 1992. 144 с.
1409. Химинець Ю. Закарпаття і Радянський Союз (1919–1944). *Карпатська Україна*. 1993. 15 квітня.
1410. Химинець Ю. Мої спостереження із Закарпаття. Нью-Йорк, 1984. 188 с.
1411. Химинець Ю. Тернистий шлях до України. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. 396 с.
1412. Хірург Олександр Фединець. *Пагіря В., Дочинець М. Мукачєво і мукачівці* : Науково-популярні нариси і статті. Ужгород : Гражда, 1994. С. 11–12.
1413. Хланта І. Карпатська Україна у народних піснях та переказах. *Вони боронили Карпатську Україну* : Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. [Відп. ред. М. М. Вегеш]. Ужгород, 2002. С. 392–410.
1414. Хланта І. Літературне Закарпаття у ХХ столітті. Біобібліографічний покажчик. Ужгород : «Закарпаття», 1995. 967 с.
1415. Хланта І. Олександр Маркуш (1891–1971). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш,

- М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 590–592.
1416. Хланта О. Віктор Желтвай (1886–1974). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 537–541.
1417. Хланта О. Деякі питання керівництва Мукачівською єпархією православної церкви в Закарпатській Україні у 1939–1944 рр. *Науковий збірник Крaєзнавчого музею*. Випуск 2. С. 103–119.
1418. Хланта О. Дмитро Попович (1899–1968). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 561–566.
1419. Храпливий Є. Карпатська Україна в числах. Львів, 1938.
1420. Хруленко І. Інформаційно-пропагандистська та культурно-просвітницька діяльність Карпатської Січі. *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції, м. Львів, 15 квітня 2010 р. / Відп. ред.: В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз. К., 2010. С. 419–422.
1421. Худанич В. Василь Романюк (1925–1981). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 759.
1422. Худанич В. Виникнення, структура і діяльність Карпатської Січі. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 33–40.
1423. Худанич В. Виникнення, структура і діяльність Карпатської січі. *Книга Памяті України. Закарпатська область* : У 2-х томах. Т. 2. Ужгород : Карпати, 1998. С. 39–45.
1424. Худанич В. Готуючись до оборони краю. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»* : Документи, спогади, статті, вірші / Упор. О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 45–55.

1425. Худанич В. І. Історіографія Карпатської України. *Проблеми історіографії* : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 30-річчю Українського Історичного Товариства і журналу «Український історик». 2 березня 1996 р. Мукачево : Елара, 1996. С. 89–96.
1426. Худанич В. І. Особливості формування політичної думки на Закарпатті напередодні Другої світової війни. *Політологічний вісник* : Матеріали Всеукраїнської наукової історичної конференції «Політична думка в Україні : минуле і сучасність». К., 1993. С. 25–27.
1427. Худанич В. І., Боднар В. Л. Карпатська Україна в 1938–1939 рр. *Тези доповідей наукової конференції «Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. ХХ ст.»*. Ужгород, 1992. С. 122–123.
1428. Худанич В. Карпатська Україна – пролог відновлення Української держави. *Історія України*. 2003. № 17. С. 11–14; № 19. С. 12–14.
1429. Худанич В. Карпатська Україна – пролог відродження української держави. *Карпатський край*. 1999. № 30. С. 20–24.
1430. Худанич В. Карпатська Україна в європейській політичній кризі 1938–1939 років. *Календар «Просвіти» на 1994 рік*. С. 59–62.
1431. Худанич В. Карпатська Україна в європейській політичній кризі 1938–1939 рр. *Проблеми регіональної політики*. Львів, 1995. С. 213–219.
1432. Худанич В. Карпатська Україна в системі міжнародних відносин : Схід – Захід. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. С. 169–180.
1433. Худанич В. Карпатська Україна і Карпатська Січ. *Карпатська Україна і Карпатська Січ*. Ужгород, 1996. С. 8–17.
1434. Худанич В. Марія Кедюлич-Химинець (Нар. 1915). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 319–320.
1435. Худанич В. Михайло Колодзінський – шеф генерального штабу Карпатської Січі. *Самостійна Україна*. 1999. С. 19–25.
1436. Худанич В. Міжвоєнний період в історії Закарпаття. *Українські Карпати : етнос, історія, культура*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1993. С. 538–546.
1437. Худанич В. Петро Баєр (Нар. 1921 р.). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 732–733.

1438. Худанич В. Розчленування Чехословаччини й окупація Закарпаття Угорщиною, 1938–39 рр. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 7–12.
1439. Худанич В. Юрій Гвоздулич (1920–2002). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 458–459.
1440. Худанич В. Юрій Шанта (Нар. 1918 р.). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 524–525.
1441. Хуст – столиця Карпатської України: Історичні, мовознавчі та суспільно-політичні публікації про місто Хуст у західноукраїнській пресі 1938–1939 років / упорядкування, літературна редакція і примітки Василя Габора. Львів : ЛА «Піраміда», 2020. 104 с.
1442. Хустська гімназія. Матеріали науково-практичної конференції. Ужгород : Гражда, 1994.
1443. Цап М. Тема Карпатської України у періодичних и книжкових виданьох руснацох и українцох Югославії. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 310–314.
1444. Цирик М. Красне Поле на соборній українській ниві. *Срібна Земля*. 2002. 3 серпня.
1445. Чаварга А. Екстралінгвальні чинники розвитку української літературної мови на теренах історичного Закарпаття у 20–40-х рр. ХХ ст. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2017. Вип. 22. С. 68–72.
1446. Чаварга А. П. Вплив видавничої діяльності Чину святого Василя Великого на збереження фонетико-орфографічних особливостей української мови на теренах історичного Закарпаття у 1939–1944 роках (на матеріалі періодичного видання «Благовѣстник»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2018. Вип. 34. Т. 2. С. 98–102.
1447. Чаварга А. П. Мовне вираження гендеру в працях А. Волошина «Методическая грамматика угро-русского литературного языка для народныхъ школь. Часть I-ая. Матеріаль II-го класса народной школы»

- (1901) та «Методична грамати́ка карпато-руського язика для низших клас народних школ» (1923). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. Вип. 5. Т. 2. С. 23–29.
1448. Чаварга А. П. Про фонетико-орфографічні особливості мови деяких періодичних видань Угорської Русі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Херсон, 2018. Вип. 33. С. 95–98.
1449. Чаварга А. Церква та культурно-релігійні інституції як головний чинник розвитку літературної мови на теренах історичного Закарпаття у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. *Jazyk a kultúra : Internetový časopis Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*. 2017. Ročník 8, číslo 31–32/2017. URL: http://www.ff.unipo.sk/jak/31-32_2017/Anna_Cavarga_studia.pdf (дата звернення: 11.05.2021).
1450. Чаварга І. Карпатська Україна та останні дні її президента. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 168–171.
1451. Чаварга І., Виноградов С., Гичка А. Роль Августина Волошина у героїчній та трагічній долі Карпатської України. *Українські землі в роки Другої світової війни*. Ужгород, 1998. С. 41–48.
1452. Чайківський Б. «Фама». Рекламна фірма Романа Шухевича. *Роман Шухевич – народжений перемагати* / Відп. ред. Андрій Сова. Львів : Апріорі, 2018. С. 286–307.
1453. Череватенко Л. «Я камінь з божої праці». *Ольжич О. Незнаному воякові. Заповідане живим*. С. 351–424.
1454. Черничко С., Фединець Ч. Наш місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території сучасного Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року) : [монографія]. Ужгород : Ліра, 2014. 234 с.
1455. Чирибан С., Гриць М. Іван Гриць (1884–1954). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 689–694.
1456. Чирський М. Тюрми й табори. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 137–167.
1457. Чернопиский М. Священний героїзм Михайла Колодзінського. *Березіль*. 2000. № 5–6. С. 146–153.

1458. Чернописький М. Священний героїзм Михайла Колодзінського (26.07.1902 – 18.03.1939). *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Карпатська Україна : Національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (11–12 березня 1999 року). Ужгород, 2000. С. 97–101.
1459. Чумалівський М. Бій під Горондою. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 104–105.
1460. Чучка І. За Севлюш і Велику Копаню. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 113–114.
1461. Чучка П. Августин Волошин і питання української мови на Закарпатті. *Від Наукового Товариства ім. Шевченка до Українського вільного університету*. Пряшів, 1991.
1462. Чучка П. Маловідома монографія «Карпатська Україна», що вийшла друком навесні 1939 року у Львові. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 118–124.
1463. Чучка П. Олег Ольжич, Олександр Олесь та Улас Самчук у Хусті. *Карпатська Україна і Августин Волошин*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. С. 348–360.
1464. Чучка П., Маркус В. Культурні відносини на Закарпатті напередодні і в роки Другої світової війни. *Закарпаття під Угорщиною. 1938–1944 / Упорядкування та передмова Василя Маркуся та Василя Худанича*. Ужгород : Карпати – Гражда, 1999. С. 88–119.
1465. Чучка П., Швед Е. На шляху до Ковнера – 42. *За Українське Закарпаття : Дослідження, статті, спогади / Упор. В. Маркус, В. Худанич*. Ужгород : «Гражда», 1994. С. 36–40.
1466. Чучка П. Питання літературної і державної мови в Карпатській Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. 1995. Вип. 1. С. 67–70.
1467. Шандор В. «...Читайте нашу будучину в нашій долі» : Русини-українці і словаки. *Пам'ятки України*. 1992. № 1. С. 85–97.
1468. Шандор В. Армія і Карпатська Січ. *Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»*. Документи, спогади, статті, вірші / Упорядники О. Д. Довганич, М. І. Кухта. Ужгород, 1997. С. 51–67.
1469. Шандор В. Армія і Карпатська Січ. *Карпатська Січ* : Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі. Ужгород : МПП «Гражда», 1996. С. 33–72.
1470. Шандор В. Вплив ворожих чинників на політичне життя і державотворчі процеси в Карпатській Україні. *Науковий Збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Річник IV (XVIII). Карпатська Україна: Національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії. Матеріали міжнародної

- наукової конференції, присвяченої 60-річчю Карпатської України (11–12 березня 1999 року). Ужгород, 2000. С. 33–40.
1471. Шандор В. Карпатська Україна – зфедерована держава. Нью-Йорк, 1968.
1472. Шандор В. Карпатська Україна між двома світовими війнами. *Календар «Світла» на божий 1979 рік*. Торонто, 1979. С. 53–60.
1473. Шандор В. Невластива самотність Карпатської України у виданні Гарвардського Українського Дослідного Інституту. *Український Історик*. 1980. Ч. 1–4. С. 180–190.
1474. Шандор В. Олекса Приходько (1887–1977). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 663–664.
1475. Шандор В. Спомини. Т. II : Карпатська Україна. 1939–1945. Ужгород : МПП «Гражда», 2000. 245 с.
1476. Шандор В. Спомини. Т. I. Карпатська Україна. 1938–1939. Ужгород : МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. 388 с.
1477. Шандор В. У тридцятиліття Карпатської України. *Сучасність*. 1969. № 4. С. 98–105.
1478. Шандор-Бабота М. Жалію, що не взяла ті кроваві свідчення : [Спогад]. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 204–210.
1479. Шанта Ю. Карпатська Україна – 1939-й. Боротьба з чеськими збройними силами. *Літопис Червоної Калини*. 1991. № 1. С. 28–31.
1480. Шанта Ю. Карпатська Україна : кров пролита за свободу. *Орбіта-логос*. 1999. 4 берез.
1481. Шанта Ю. Карпатська Україна : Свобода, здобута кров'ю. *Красне Поле*. Частина 1. Про Карпатську Україну / Упорядники : Ю. Зейкан, В. Копейко. Ужгород : «Патент», 1999. С. 22–37.
1482. Шанта Ю. Карпатська Україна. 1939-й. Боротьба з чеськими збройними силами. *Закарпатська правда*. 1993. 13 березня.
1483. Шаркань В. В. Проблема використання української мови у збірнику законів і розпоряджень Чехословаччини (1919–1939). *Hungaro-Ruthenica*. Szeged, 2015. С. 233–239.
1484. Шаркань В. Протокол наради при Міністерстві шкіл і народної освіти Чехословаччини про мову навчання в Підкарпатській Русі (4 грудня 1919 р.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Філологія*. 2019. Вип. 2 (42). С. 245–250.
1485. Шаркань В. Важливе джерело для вивчення історії української мови на Закарпатті. Рец. на кн. : Ігор Ліхтей. Августин Волошин : два ювілеї. Ужгород, 2017. *Українська мова*. 2018. № 2. С. 144–147.

1486. Шафраньош О. Карпатська Україна та бої 15 березня 1939 року в спогадах Михайла Гулянича. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендзел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 240–244.
1487. Шафраньош О. Спогади Михайла Гулянича про бої 15 березня 1939 року в Карпатській Україні. *Карпатська Україна – етап українського державотворення : історія і сучасність*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народження видатного закарпатського політика і громадсько-культурного мислителя Августина Волошина. Ужгород, 2019. С. 122–125.
1488. Швагуляк М. Н. Украина в экспансионистских планах германского фашизма (1933–1939). К. : Наукова думка, 1983. 246 с.
1489. Шворц П. Карпатська Україна і Словаччина. *Карпатська Україна (1938–1939)*. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України. Пряшів, 5 березня 2009 року. Пряшів – Ужгород, 2010. С. 81–97.
1490. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941) : Стан і статус. К. : Сучасність, 1987.
1491. Шевченко К. В. Русины в межвоенной Чехословакии. М. : Модест Колеров, 2006. 272 с.
1492. Шелевер В. Армія і «Карпатська Січ» : [Наукові читання з нагоди виходу у світ кн. В. Шандора та Е. Вінтера]. *Армія України*. 1997. 4 січ.
1493. Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Пряшів – Львів, 1993. 413 с.
1494. Шимон Ю. Проголошення незалежності Карпатської України. *Історія України*. 2003. № 17. С. 10.
1495. Шимша Н. Карло Купар (1908–1939). *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії* : У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії / Упорядник С. Д. Федака ; редакційна колегія : І. І. Качур (голова), М. М. Вегеш, О. Д. Гаврош, М. В. Делеган, В. І. Дмитрук, О. Д. Довганич, В. К. Дрогальчук, О. М. Корсун (заст. голови), І. Ю. Коршинський, Ю. В. Мойш, М. В. Олашин, О. М. Пагіря, С. Д. Федака ; редактор Д. М. Федака. Ужгород : ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 545–548.
1496. Шинкар І. На шляху до державності : Карпатська Україна (1938–1939) із вісімдесятирічної відстані. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М.

- Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 245–248.
1497. Ширер В. Злет і падіння Третього Райху. Історія нацистської Німеччини : У 2 т. К. : Наш формат, 2017. Т. 1. 704 с.
1498. Штефан А. Августин Волошин Президент Карпатської України. Спомини. Торонто : Карпатський дослідний центр, 1977. 209 с.
1499. Штефан А. За правду і волю : Спомини і дещо з історії Карпатської України. Книга перша. Торонто : Карпатський дослідний центр, 1973. 352 с.
1500. Штефан А. За правду і волю : Спомини і дещо з історії Карпатської України. Книга друга. Торонто : Карпатський дослідний центр, 1981. 384 с.
1501. Штефан А. Закарпаття в 1919–1939 рр. *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Т. 3. К., 1995. С. 949–950.
1502. Штефан А. Українське військо в Закарпатті. *Вісті Комбатанта* (Торонто, Нью-Йорк). 1966. Ч. 4–5. С. 60.
1503. Штефан А. Українські лікарі в Карпатській Україні. *Лікарський вісник*. Журнал Українського Лікарського Товариства в Америці. Ч. 1 (3). С. 28–32.
1504. Штокало В. О. Ольжич (Олег Кандиба) у вирі боротьби за Карпатську Україну. *Карпатська Україна і Карпатська Січ*. Ужгород, 1996. С. 44–51.
1505. Шумицька Г., Шаркань В. Статус і стан мов національних менших в освітній сфері на Закарпатті впродовж ХХ – початку ХХІ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Філологія. 2020. Т. 1. № 43. С. 229–308.
1506. Щур Б., Костик Р. «Карпатська Січ» у с. Вереця та Королеві в спогадах учасників подій 1939 р. *Українські землі в роки Другої світової війни*. Ужгород, 2001. С. 54–56.
1507. Юсип Ю. В. Августин Волошин і мовна дискусія 20-х рр. ХХ ст. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні*. Матеріали науково-практичної конференції. С. 338–342.
1508. Юсип-Якимович Ю. Августин Волошин : від рутенства до великого українства (еволюція поглядів). *Екзиль*. 2015. № 4. С. 2–4.
1509. Юсип-Якимович Ю. Августин Волошин : становлення національно-мовної особистості. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип. 22 / Відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2017. С. 73–77.
1510. Юсип-Якимович Ю. Світоглядні основи Августина Волошина : національно-мовний та культурологічний аспекти. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року) / Вступне слово В. Смоланки ; Редкол. : М. Вегеш (голова), С. Віднянський, М. Лендшел, О. Пагіря, М. Токар, С. Федака (члени редкол.). Ужгород : видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 314–324.

1511. Яворенко Г. Гарнізон ОНОКС в Торуні. *Заповіт Срібної землі*. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Серія «Подвижники національної ідеї». Львів : Світ, 2001. С. 89–94.
1512. Якимович Б. Драма Карпатської України. *Дзвін*. 1990. № 11. С. 84–87.
1513. Якимович Б. Карпатська Україна та її Збройні Сили – Карпатська Січ (1938–1939 рр.). *Шляхом перемоги*. 1993. 13 березня.
1514. Яковенко С. Августин Волошин як священник. *Шлях*. 1955. 22 жовтня.
1515. Ярослав О. Кривава Тиса. *Слово*. 1992. Ч. 5. С. 8.
1516. Яцко П. Августин Волошин як педагог. *Августин Волошин его життя и діяльність*. Ужгород, 1924.
1517. A magyar kiralyi csendorseg zsebbkonyve 1943. Budapest, 1944.
1518. A Magyar Tudomanyos Akademia Tortenettudomanyi Intezete. Magyarorszag es a Masodik Vilaghaboru. Titkos Diplomaciai Okmanyok a Haboru Elozmenyeihez es Tortenetehez. Masodik kiadas. Budapest : Kossuth Kiado, 1961.
1519. Adam M. A Muncheni Egyezmeny Letrejotte es Magyarorszag Kulpolitikaja 1936–1938 (Diplomaciai iratok). Vol. II. Budapest : Akad. Kiado, 1965.
1520. Adam M. Allianz Hitler – Horthy – Mussolini. Dokumente zur ungarischen aubenpolitik. Budapest, 1966.
1521. Adam M. Magyarorszag Kulpolitikaja 1938–1939 (Diplomaciai iratok). Vol. III. Budapest : Akad. Kiado, 1970.
1522. Ballreich Hans. Karpatenrussland. Heidelberg, 1938.
1523. Botlik J., Dupka G. Ez hat a hon... (Tenyek, adatok, dokumentumok a karpatajai magyarorszag eletebol (1918–1991). Budapest – Czeget, 1991.
1524. Carpatho-Ruthenica at Harvard. A Catalog of Holdings, Compiled by Paul R. Magocsi and Olga K. Mayo. New Jersey : Rusyn Research Center Fairview, 1984.
1525. Carpatho-Ukraine. *Encyclopedia of Ukraine* : Edited by V. Kubijovyc. Toronto – Buffalo – London, 1985. Vol. I (A–F). P. 375.
1526. Daras Gabor. A Ruten kerdes tegnap es ma. Budapest, 1938.
1527. Dyula Marina. Karpatalja vegzete. Toronto, 1977.
1528. Fenczik Istvan. A karpatozoszok multja es jelene. Pecs, 1939.
1529. Hoensch J. K. Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei. Tubingen, 1967.
1530. Hoensch Jorg K. Die Slovakei und Hitler's Ostpolitik. Graz, 1965.
1531. Istoria Romaniei intre anii 1918–1981. Bucuresti : Editura didactica si pedagogica, 1981.
1532. Karskyi M. Die Karpatho-Ukraine. In : Nation und Staat, 1939.
1533. Kokoska Jaroslav. Amiralul Canarias. Editura militara, 1970.
1534. Kozauer Nikalaus. Die Karpaten-Ukraine zwischen den beiden Weltkriegen. Verlag Essing am Neckar, 1979.
1535. Kozma Nicholas. Le probleme ruthene. *Nouvelle revue de Hongrie*. Vol. LXI. Budapest, 1939. P. 3–14.

1536. Kozminski M. Polska i Wegry przed deuga Wojna switowa (pardziernik 1938 – wrzesien 1939). Z dziejow dyplomacji i irredenty. Wroclaw – Warszawa – Krakow, 1970.
1537. Krause-Servola. Das Schicksal der Karpatho-Ukraine. Frankfurter Rundschan, 1949.
1538. Kvacek R. Podil Eeskoslovenska na jednanich Male dohody a Mad'arska v letech 1936–1938. *Historicky easopis*. 1963. N. 3. S. 427–440.
1539. Lapica C. Michael. The Rise of Carpatho-Ukraine. *The Trident*. Vol. III. N. 1–2. New York, 1939. P. 7–21.
1540. Lukes F. Podivny mir. Praha, 1968.
1541. Magocsi Paul Robert. A History of Ukraine. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 1996. P. 607–608, 611–620.
1542. Magocsi Paul Robert. Carpatho-Rusyn Studies an Annotated Bibliography. Volume I : 1975–1984. New York–London, 1988.
1543. Magocsi Paul Robert. Carpatho-Rusyn Studies an Annotated Bibliography. Volume II : 1985–1990. New York–London, 1992.
1544. Magyarország es a masodik vilagaboru. Budapest, 1959.
1545. Markus V. Carpathian Sich. *Encyclopedia of Ukraine* : Edited by V. Kubijovjc. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 1985. Vol. I (A–F). P. 374–375.
1546. Nowak R. Von der Karpaten-Ukraine zum Karpatenlend // *Zeitscher fur Geopolitik* (mai 1939). S. 313–322.
1547. Ortutay Tivadar. Cseh vilag a karpatokban.
1548. Pekar A. Bishop Paul P. Gojdich, O.S.B.M. Pittsburgh : Byzantine seminary press, 1980.
1549. Pekar A. The Bishops of the Eparchy of Mukachevo with historical outeines. Pittsburgh : Byzantine seminary press, 1979. S. 66–73.
1550. Ranki G. Adatok a magyar kulpolitikahoz a Czechoslovakia elleni agresszio idejen (1937–1939). *Szazadok*. 1959. N. 1.
1551. Rauser A. Pripojeni Podkarpatske Rusi k ceskoslovenske Republice. *Podkarpatska Rus*. Bratislava, 1936. S. 68.
1552. Rosocha Stepan. The First Diet of Carpatho-Ukraine. *The Trident*. Vol. III. N. 9–10. New York, 1939. P. 21–32.
1553. Schmidt Axel. Ukraine land der zukunft. Berlin: Verlag Reimar hobbing, 1939.
1554. Shandor Vincent. Carpatho–Ukraine in the Twentieth Century: A Political and Legal History. Cambridge : Distributed by Harvard University, Press for the Ukrainian Research institute, 1997. P. 285–321.
1555. Skotzko Eugene. Mecca to Carpatho-Ukraine. *The Trident*. Vol. III. N. 3. P. 6–22.
1556. Sofronie Georges. L'aspeck international du probleme de L'ukraine (Extrait de la Revue «Affaires Danubiennes». No. 3, mars 1939). Bucarest : Institut des Recherhes Sociales de Roumanie; Centre de hautes studies internationales, 1939.

1557. Sucko L. German Policy towards Slovakia and Carpatho-Ukraine in the period from the September Crisis in 1938 up to the Splitting of Czechoslovakia in March 1939. *Studia historica slovacica*. VIII. – Bratislava, 1975. P. 111–155.
1558. Tarjian Odon. Hungarians, Slovaks and Ruthenians in the Danube valley. Budapest, 1938.
1559. Teroarea hortisto-fascista in nord-vestul Transilvaei. Bucuresti, 1985.
1560. Tharnay Tarnai L. Katonai munkaszazadok. Budapest, 1940.
1561. Tilkovszky L. Revisio es memzetiseg politica Magyarorszagon 1938–1941. Budapest, 1967.
1562. Tsoulokidse M. Die Ukraine. Leipzig, 1939.
1563. Vehesh M. Carpathian Ukraine : from autonomy to independence. *Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of World War II* : Collective monograph / M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marcuk, M. M. Kontsur-Karabinovych etc. Lviv – Torun : Liha-Pres, 2020. P. 5–30.
1564. Vehesh M., Vidnyanskyj S. Some Aspects of State-Building Processes in Carpathian Ukraine on the Eve of the Second World War. *Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки і знахідки*. Вип. 29 : міжвідомчий збірник наукових праць. Відп. ред. С.В. Віднянський. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2020. P. 201–225.
1565. Vidnanskyj Stepan. Zakarpatsko ako sucast CSR : problemy narodno-kulturnej obnovy a statnosti. 1918–1938. *Slovensko v politickom systeme Ceskoslovenska*. Materialy z vedeckeho sympozia. Bratislava, 1992. S. 204–213.
1566. Winch Michael. Republic for a Day. An Eye Witness Account of the Carpatho-Ukraine incident. London : R. Hale, Ltd., 1939.
1567. Wojciechowski M. Stosunki polsko-niemeckie. 1933–1938. Poznan, 1965.
1568. Zlepko D. Die Entstehung der polnisch-ungarischen Grenze : Oktober 1938 bis marz 1939. Ungarishes Institut Munchen: *Studia Hungarica*. Vol. XV. Munich, 1980.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Свідчення члена УНО Костя Ліневича про зловживання службовим становищем капітаном Новосадом (текст)
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 10]

ДО ПРЕЗИДІЇ ВИСОКОЇ ВЛАДИ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

в Х У С Т І.

Нижчепідписаний інж. Кость Ліневич, згідно словесного наказу Генерального Секретаря У.Н.О., п. А. Ворона, виїхав в неділю 5. лютого 1939 р. на пропагандійну працю перед виборами з Хусту о 9 годині в напрямку на Березнянщину, маючи при собі до помочі 4-йох січовиків : Обрубанецького Ярослава, Ількова Дмитра, Мороза Василя та Онуфрика Івана; мав до диспозиції бистрохідне 10-Колове авто, число:15.502, що було кероване шофером стражмістром Бухтою, та запозичене завдяки ласкавости п. Підполковника Земана.

Перевівши працю в селах: Соль та Кострине, повернулися ми ночувати до Великого Березного, де заночували. Рано 6.ІІ. сказав мені тамошній пан шкільний інспектор, в заступництві Національної Ради, що праці для нас уже не мають та що маю їхати на Середнянщину. Тому ми поїхали до Перечина, де я зявився на Окружний Уряд з візитою до Начальника п. Др. Кралика.

Він теж був тієї думки, що найбільш нас потребує Середнянщина та дозволив звестися по телефону з Окружним Начальником. З Середнього обізвався п. др. Питлік та сказав що дадуть мені за пів години вказівки в порозумінню з Національною Радою. Я мусів відійти, а розпорядження прийняв по телефону офіціант П. Іван Богіш, яке було: подержати збори в селах: Оноківці, Горяни і Великі Лози.

З Перечина я взяв зі собою, які просили підвезти їх / інж. Сидоренка та військового поручника, який поспішав до Середнього на службу.

До Оноковець ми приїхали о 11 годині. Ще з Перечина я також звонив до Коменданта жандармської стації в Доманинцях та питався, чи не мігби він післати жандарма на ровері, щоби попередив старосту, аби зібрав людей на 11 годину, щоби подержати збори. Командант відповів що вільного не має нікого, але що там вже поїхали два

жандарми з його стації, які будуть мені до диспозиції, але що звязатися по телефону з ними він не має можноти.

Як потім показалося послідне не було правдою, бо згаданий комендант міг з ними говорити по військовому телефону.

Нас зустріло двох жандармів і один з них, штабний Вавра, поїхав зі мною до старости; останній сказав, що бубнаша не є дома, а тому я лишив йому січовика Обрубанського, щоб поміг йому скликати людей на 13 годину.

Люди, що підійшли до мене, розказали, що в неділю 5-го приїздив там Др.Комаринський, але військові чинники недопустили до зборів бо під Доманинцями була стрілянина, а радили тим часом проїхати до Доманинець а подержати збори і там, бо там дасться зібрати людей значно скорше. Я на жаль послухав їх ради. Оба жандарми т-с. штабний Вавра і другий згаданий жандарм на жаль не потрудилися сказати ані мені, ані стражмістрові Бухті / хоч це було їх служб. обовязком /, що ми не мали би вести січовиків до Доманинець, бо заїдемо в межі півтори кільометрового пасма уздовж демаркаційної лінії.

Приблизно о годині 11.20 ми заїхали до Доманинець і зупинилися недалеко від церкви біля школи; я зайшов до директора поінформуватися чи можна буде скористатися клясою в школі, а він зразу мені підкреслив, щомушу іти за дозволом, щоб говорити до людей, до поліційного Капітана, який має приміщення в сусідньому будинку. Я так і зробив.

Прийшовши до нього, я йому представився, дав йому свою визитівку та просив його згоди, аби згідно з розпорядженням Окр-Начальника в Середнім, як представник У.Н.О., міг поговорити з людьми яких хотівби зібрати в школі.

П. Капітан Новосад повів зі мною розмову з міста, в острому тоні: а саме «Вчора був тут др. Комаринецький, а сьогодні приходите Ви. А оба Ви хочете тут провадити нікому не потрібну агітацію за плечима Премера Волошина, який сам рішуче заборонив якібно не були збори близько границі».

Я попросив його дати мені листівне підтвердження про те, що він не знайшов можливим позволити мені зібрати людей в школі і поговорити з ними перед виборами. Тут п. капітан почав кричати, а саме: «мам право дати Вас застшеліті, а прото утікейте, докуд істе живи!» Я повернувся, тай пішов на вулицю, щоб зарядити страж. Бухті обернути авто да відїхати. На вулиці мене догнав Янечек /дві білі зірки

і білий пасок довкола/ та сказав, що капітан просить мене повернутися. Коли я прийшов, капітан заявив мені, що мушу показати йому які я маю летючки. Ті зразки, що я йому приніс з авта, його не задовольнили і він несподівано сказав мені в своїй канцелярії: «затикам Вас!». На мій запит: за що він відповів; «то нені Ваша вец!» В моїй присутності розпорядився заарештувати всіх людей, які є зі мною, та принести всі речі з авта а сам почав несамовито кричати до мене: «Ти протістатні агітатоже, ти затрацени люмпе, українські лотре, я те дам ігнет застшеліть! і т.д., а крім того дозволив собі два разі замахнутися на мене правою рукою, щоби ударити мене по обличчю. Мабуть лиш погляд моїх очей не дав йому цього зробити.

Потім привели трьох січовиків, інж. Сидоренка з нами, та принесли наш запас летючок мою течку та наплечник.

Капітан, Янечек та комендант жандармської стації накинулись на принесені летючки та почали їх студіювати. Було видно, що вони з капітаном на чолі були наперед зговорені, що за всяку ціну мусять в них знайти «нецо протістатніго», бо цеж були українські летючки. Пригноблююче вражіння на них зробило закінчення одної з летючок, де було сказано, що голосуванням одностайним збережемо тяжко здобуту свободу а в другій, що «Україна для українців». «Капітан почав верещати як божевільний: «ми zde храніме своїми животи ту ніщасноу українскоу Владу, гшед мадяри, а ті проклеті січаці днес сем пшіду з такімі протістатнімі гесли. Я вам гнед укажу вашуі Україну ся про українци. Дам вас ігнед постшилет яко пси,» Але головна радість наступила коли вони натрапили на звиточок середного розміру плакатів /здається разом лиш шість примірників, а всіх летючок та плакатів було До 15 клг./, ХХ. з заголовком: Нам поможе святий Юр.... та зображував стрільця, що проколює списом переверненого горілиць гада /змія/,з паці якого виходив харкіт / «прх., прх., прх.» Ось після цього почалося капітанове верещання: так ви маєте летючку проти нашого генерала Прхали! І довго не було видно кінця «братським» найогиднішим лайкам капітановим на мою і моїх січовиків адресу.

Я попробував сказати капітанові, що лиш від нього перший раз почув, що згадана летючка може мати якось відношення до ген. Прхали, та що взагалі крім цих 6 примірників я їх більше не мав. Після цього капітан почав звонити на всі сторони по телефону та радісно повідомляти проте, яку він вловив «січацку» банду з цивільом на чолі, що має «споусту» летючок, скерованих проти ген. Прхали, а «саморжейме протістатніх».

Черев хвилю прийшов поручник в цивіль, якого капітан називав : паном інженером, та якому показував нас, ніби яких екзотичних звірів. Поручник не сказав нам нічого по способу капітановому, мовчав та скоро відійшов. Після цього капітан почав з найбрутальнішими лайками допитуватися у моїх 3-ьох січовиків, на якій підставі вони осмілились заїхати до нього. Хлопці цілком солідно і спокійно відповідали, що вони приїхали зі мною, себто не вони рішали куди вони їдуть, що колиб знали що сюди їм не можна приїздити, то попередилиби про це інж. Ліневича, а що їм дуже дивно, чому ті жандарми, що зустріли нас в Оноковцях, не сказали мені, що я з ними не мав їхати до Доманинець. Ця відповідь дуже розгнівала капітана, особливо коли я сказав що хлопці ні за що не можуть відповідати, бо були під моїм розказом, а я в свою чергу ніяк не можу зрозуміти, як сміли жандарми в Оноковцях, що нас там зустріли, не сказати мені, що я не маю з січовиками їхати далі до Доманинець і що це їх поступовання виглядає більш ніж дивно.

Потім капітан взявся за інж. Сидоренка. На початок дуже обурився на нього, що титулує себе інженером. Не обійшлося без типових приміток капітана, що: «кажди українець ігнєд назаволаноу є інженером і. т.п.» Янечек докладно перетрусив всі: кубрик і пакунки Сидоренка, але, слава Богу, там знайшлося посвідчення про другий державний іспит на Празській Техніці. Довго капітан не хотів повірити Сидоренкові, що він не має жадного відношення до нашої пропаганди. Несподівано капітан дозволив мені слово і прийняв до уваги мої пояснення, що кол. Сидоренко лиш їхав з нами до Хуста, а тому сказав йому: «змізец з очі!», що той і виконав. Далі капітан приступив до брутального допиту січовиків.

Січовик Ільків Дмитро не порозумів добре капітана та сказав, щоперед евакуацією та під час її /витягав меблі з Краєвого Уряду та вантажив на військові авта/ здержувався в Ужгороді, а потім переїхав до Хусту. З цього заразже почалася біда. Капітан почав істерично кричати, що він є малярським "пшіслушнікем" та розпорядився перевдягнути його в інше убрання, бо за 15 хвилин буде переданий мадярам «дле пшіслушності».

Ільків протестував, казав, що не є роджений в Ужгороді і до Ужгороду не приналежний, що його мадяри, як українця, напевно розстріляють, нарешті сказав і добивався» щоби, коли дійсно він ніби того заслуговує, то щоби його розстріляли тут в Доманинцях або дали

йому пістоллю до рук і він сам застрілиться, - ніж його мають замордувати мадяри. Але все це було марне.

Капітан Новосад просто сів від садистичної насолоди, чуючи слова Ільківа і розуміючи добре, що Ільків переживав, та приговорював: «То ніц, січаку еден, наше република nebude цїтіт уйми про то же, те одстшелі мадяри і т.д.» Другі двоє січовиків, треба признати, геройськи боронили товариша і ризикуючи бути збитими, доказували капітанові, що немає ніяких підстав для викинення Ільківа на мадярський бік демаркаційної лінії.

Мені капітан довго не давав спростоги нічого сказати. Нарешті дозволив, і я казав йому, що: ще раз протестую проти безпідставного заарештування мене і січовиків, тому що я приїхав до Оноковець згідно з телефонним розпорядженням п. Окружного Начальника в Середньому, сюди заїхав до нього в Доманинці за дозволом говорити з людьми, причім штабний Вавра не потрудився мене попередити, що я сюди з січовиками не мавби їхати, що прошу негайно перевірити мої слова, звязавшись по телефону з Середнім, що приїхав сюди автом запозиченим нам п. Підполковником Земаном, що знає мене добре, з Хуста з приділеним шофером-стражмістром Бухтою і що рішуче протестую проти викидування Ільківа до Мадярщини, що не є ні в чому винен проти нашої Републики, а головне не є приналежний до Мадярщини.

Капітан лиш відповів мені, що дивується чому це я так заступаюся за «тего затраченого січака». В тім вступив до канцелярії стражмістр Бухта.

Капітан Новосад на його голошення, що він був приділений п. Підполковником Земаном з автом ч.15.502 в розпорядження нашої влади і що йому було наказано їхати зі мною під моїм розказом, що їздить зі мною з наказу п. Підполковника не перший раз, що жандарми в Оноковцях йому не сказали, що немає з нами їхати до Доманинець, - капітан розкричався на нього: що нічому не вірить що Підполковник – «не мел теделат, а бежте ігнєд до Хусту, інак дам вас завжіт!» Бухта одсалютував і вийшов.

Капітан сів за машинку і довго писав мабуть службове донесення, бо питав нас всіх про генералії, а в межічасі звонив по телефону: з початку комусь підлеглому на демаркаційну лінію, повідомляючи, що пришле йому негайно одного «затраченого січака-агітатора», якого оповіщений, має передати негайно через міст до Мадярщини, а по друге кудись на вищу команду про тож саме.

Вислухавши відповідь, сам відповідав, що Січ в Хусті навіть не помітить втрати, коли одного «січака» він викине до Мадярщини і т.п.

Треба признати, що якийсь підлеглий капітана з одною золотою зіркою, що був весь час в канцелярії, кілька раз пробував упросити капітана припинити викинення Ільківа, аж доки капітан на нього брутального не розкричався.

Нарешті я виняв з нагрудної кишені свої документи і найшов між ними візитівку п.Підполковника Лукаса /про яку пригадав собі, що маю/ передав її капітанові і просив позвонить до п. Підполковника по телефону, бо думав що хочай в той спосіб виясниться це несамовите арештування. Але капітан кинув карточку на стіл і заявив мені, що це моє діло учити його з ким він має говорити по телефону. Але від тої хвилини став поводитися маленько чемніше.

Капітан далі це довго писав на машинці, ще пару раз телефонував, переконався що четвертий січовик Обрубанський вже є заарештований в Оноковцях.

Комендант жандармської стації в Доманинцях /прапорщик/ тим часом порпався з двома жандармами, що повернули з Оноковців, в заарештованих у мене летючках та кілька раз прокураторським тоном пробував робити мені поучання о «протістатнім» змісті летючок виданих нашим пропагандним Відділом та У.Н.О.

Нарешті біля год. 13.30 капітан скінчив писати, приклав до свого писання комплект зі всіх наших летючок по одному примірнику, передав то штабному Ваврі до рук і сказав мені, що мене і трьох січовиків рахує арештованими далі і відправляє під вартою до Перечина, в розпорядження дивізії. Вартував нас штабний Вавра та другий жандарм, що раніше так мило зустрічали нас в Оноківцях. Машиною нашою нам було заборонено скористатися, а тому ми йшли пішки.

В Доманинцях люде, якім не дозволялося збирати на головній вулиці <...> витали нас гучними окликами: «Слава Україні», збираючись натовпами в бічних вулицях. То саме було потім і в Оноковцях, де перед тим військові розігнали скликаних до школи людей / на 13 годину/

В Оноківцях перебрало нас під варту військо, вийшов до нас поручник, розпорядився придати 4-го січовика: Обрубанського, призначив варту з двох вояків при рушницях під командою десятника, яким наказав відпровадити «цих панів» до Невіцького. По дорозі нагнав нас стражмістр Бухта з нашим автотом і питався що має робити.

Я не рахуючи себе в праві, як арештований, розпоряджатися далі автом «Штосу», сказав йому негайно їхати до Хуста і докладно рапортували п. Підпол. Земану про все, що сталося з нами. Бухта заразже від'їхав в напрямку на Середнє.

Далі на зустріч нам надїхало авто, в якому їхав Перечинський Окружний Начальник п. Др. Кралик. На мій знак піднятою рукою авто зупинилося, др. Кралик підійшов до мене, і мені вдалося, не дивлячись на перешкоди з боку варти заголосити йому проте, хто нас арештував. П.др.Кралик обіцяв негайно привести цю справу до порядку. В Невіцькому, куди нас привели до канцелярії мабуть Коменданта Куреня / «прапору» /, штабний капітан Франц, з початку поспробував кричати на мене, що дасть нас зараз постріляти, але по моїм протесті змінив тон і поведження і далі розмова з нами велась по людськи. Нарікав він, що учителі в Доманинцях ведуть страшну українську агітацію, що одного із них він негайно відішле на Думин, а що тут ще ми приїхали під демаркаційну лінію з українською пропагандою, щоби «розятрувати положення». Я сказав йому, що ми приїхали, щоби навпаки, направляти по можности в умах людей наслідки ворожої мадярської агітації, а що дуже сумніваюся, щоби хто небудь із учителів в Доманинцях заслуговував відправки на Думин лиш за українську національну пропаганду. Кінець кінцем п. Штаб. Капітан вже так помякшав, що сам признав що в Доманинцях мені та хлопцям сталося прикре непорозуміння, навіть пропонував зібрати людей в Невіцькому. щоби я міг з ними говорити і радив внайблищих днях, колиб я хотів приїхати ще перед виборами, попередити його по телефону і він сам вжиє всіх заходів, щоби зібрані люде на умовлену годину вже чекали мене як в Невіцькому так і в Оноковцях.

Не знаю, оскільки це було щире, але відчувалося з того, що капітан Новосад сильно переборщив в своїй службовій компетенції а П. Штаб.Капітан, як його начальник, хоче це залагодити.

Нарешті він сказав мені, що ми власно вже вільні, а лиш десятник переводить нас до жандармської стації в Камяниці /н. Ужом, де мусять задержати для нас перше військове авто, що буде їхати, та допомогти нам доїхати до Перечина.

Командант станції, п. Чазнчара, повівся з нами дуже вічливо, але замість авто приділив нам 2 жандармів як допровід, в приятельській розмові з якими ми повандрували пішки в напрямі на Перечин. Біля 5 км. перед Перечином нагнав нас на ровері вояк телеграфічної роти / з жандармської стації В. Чонка / мабуть сестрінок п. др. Чонкі з владної

будови /, та привів листівний приказ доповожуючим нас жандармам негайно нас звільнити. Це зараз було виконане.

До Перечина дійшли ми о 18 годині, і я заразже пішов на Окружний Уряд з докладом до п. Окр. Начальника, якого на щастя там й застав. П. др. Кралик сказав мені, дуже цікаву річ, а саме, що коли він, приїхавши до Доманинець, запитав Капіт. Новосада за що саме той нас арештував, то капітан відповів йому, що нічого про те не знає і не арештував ні мене ні моїх 4-ьох січовиків. Коментарі до цієї відповіді мабуть зайві, бо достаточо характеризують особу капіт. Новосада.

Предкладаючи цей звіт на розпорядження Президії Нашої Високої Влади, дозволяю собі зауважити, що від р.Б.1922, від коли я приїхав до Республіки, бути арештованим мені ще не траплялося, а мій арешт з 4 січовиками в Доманинцях /на мою думку був викликаний тим: 1/, що капітан Новосад почуває себе в Доманинцях якимось незалежним від нашої Влади колоніальним диктатором, /в далеких карпатських пралісах/ якому все дозволено, бо він «охороняє демаркаційну лінію», а тому уявляє собі, що йому дійсно дорук безконтрольне право рішати про смерть або життя людей, що попадуться йому до рук, 2/ мав за мету лиш одно, – не дати за всяку ціну українському, а тим самим по його /зрозумінню і переконанню/ «протистатніму агітаторові» в моїй особі говорити з людьми перед виборами,

з 3/ був проявом, збоку капіт. Новосада, нічим необмеженого протиукраїнського зоологічного шовінізму.

Капітан Новосад не мав ніяких причин до арештування нас, бо: 1/ напевно був повідомлений по телефону з Оноковець, жандармами які нас зустрічали, про те, що ми їдемо з Доманинець; 2/ по приїзді, як я вже згадав, першим моїм чином була моя візита до нього; 3/ що будинок, де міститься його канцелярія, є ще на пару сот метрів далі від демаркаційної лінії, ніж поворотка на Німецьке, себто знаходиться по дорозі, по якій я мавправо цілком вільно їхати нашим військовим автом / «Штос» /, колиб їхав в напрямку Михайловець; 4/ що взагалі це арештування виглядає на якусь розраховану западню, яка мала на меті лиш довести необмеженість влади капіт. Новосада в Доманинцях; 5/ що коли капіт. Новосад хотівби бути супроти мене хоч на 1% коректним, то міг мені сказати: ось пане є розпорядження, що січовики, яких Ви маєте з собою, не мають права опинитися в межах

півтора кілом. пасма вздовж демаркаційної лінії, а тому відішліть їх негайно за межі пасма Вашою машиною; щож до Вашого бажання говорити з людьми перед виборами, то поскільки Вас особисто бачу по перше пришло на збори до школи службово одного зі своїх помічників, що буде присутній на зборах.

Так повинен був поступити зі мною капіт. Новосад, прикладом чого може бути згадана вище пропозиція п. Штабного Капітана Франці в Невіцькому, але на жаль необмежений протиукраїнський шовінізм п. капіт. Новосада переміг, доводи логіки і здорового розуму, а також службової компетенції, – і наслідком цього сталося з нами те, що є докладно описане попередньо.

Зі свого боку, осмілюся просити Президію Нашої Влади о забезпечення мене належною сатисфакцією за ті зневаги, яких мені та 4-ьом січовикам прийшлося зажити від згаданого капітана Новосада.

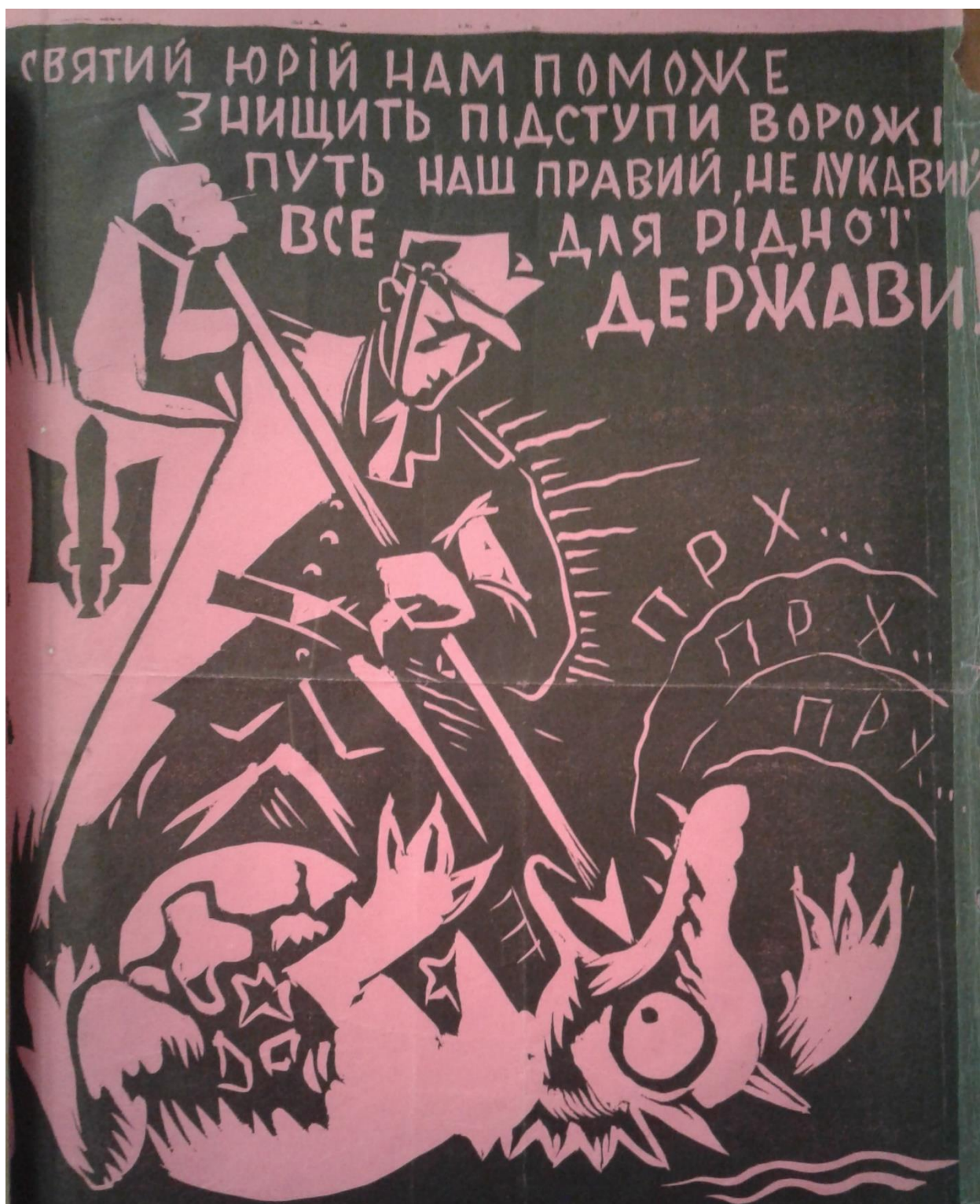
Ствердженням фактом є те, що капіт. Новосад нашим арештуванням улаштував цілком непотрібну демонстрацією перед населенням 3-ьох сіл і доволі спричинився звичайно проти свого бажання, до того, що Доманинці в день виборів до Першого Союму Карпатської України мали право вивісити побідний білий прапор.

В Хусті, дня 13. лютого Року Божого 1939.

З правдивою пошаною
Кость Ліневич

Додаток 2.

Листівка, у якій висміюється чеський генерал Л. Прхала
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 3]

Агітаційний плакат Українського національного об'єднання
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 5]

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Від кількох місяців стався Ти справжнім господарем своєї прадідної землі. Управу Твого Краю, Карпатської України, перебрали Твої найліпші сини, **о. Др АВГУСТИН ВОЛОШИН** премер, та **ЮЛЯН РЕВАЙ** міністер.

!

Твоя бесіда загомоніла по всіх урядах, як цього не бувало від соток літ. Ти пересташ від сьогодні працювати на ті, які Тебе і Твоїх предків гнобили, та використовували. Працюєш, та будеш працювати лише на себе і на своїх дітей. Правительство наше рішило постаратися для Тебе про землю, працю, та хліб. Ти вже не будеш більше голодний та обдертий. Земля державна, та великі земельні маєтки з чужих рук, перейдуть як власність у руки Твої. Діти Твої вчать вже в рідних українських школах. Державними урядниками і приватними будуть лише Твої сини, та доньки. Ти перестав слухати чужих а йдеш за проводом Твоїх найкращих синів.

Прапор Твій синьо-жовтий, який маяв тут за князя Федора Корятовича, замаяв знова по всіх богатих та бідних хатах Карпатської України. Милувучна Твоя мова гомонить знова від найвищих урядів до найдальших закутин Твого села. Наша влада не обіцяла, але переводила та переводить в життя все, що має кожний достойний свого імени народ, то в всі його життєві справи суть виключно в його руках.

Дня 12. лютого цього року Ти маєш і мусиш листком голосування потвердити правильність поступовання Твоєї влади.

Рівночасно маєш можливість вибрати собі Твій перший Український Сойм. Сойм цей рішати буде не лише про Твою долю, але також про долю Твоїх синів, та доньок.

Ти 12. лютого (февруара) цього року рішиш невідклично, ясно та певно перед цілим світом, що Ти вибереш свій сойм в тім складі, в яким Тобі предкладає Українське Національне Обєднання, як це Тобі наказує Твоя національна честь, та гордість.

Перед Тобою сьогодні лежить лише одна кандидатна листина. Це є одинока листина, а то листина Українського Національного Обєднання.

Український Народе Карпатської України!

Ти вже обєднися і ніколи не смієш вже більше розбиватися на партії та групи, всі як один, так муж як і жінка, спішіть масово до голосування.

Ніхто не сміє від цього горожансько-народнього обовязку відтягнутися. Всі вкладайте кандидатний листок до виборчої урни.

Нехай цілий світ переконаєся, що Український Народ в Карпатській Україні є свідомий не лише своїх прав, але й обовязків.

НЕХАЙ ЖИЄ ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СОЙМ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ!

СЛАВА УКРАЇНІ!

Провід Українського Національного Обєднання:

АНДРІЙ ВОРОН,
генеральний секретар.

ФЕДІР РЕВАЙ,
провідник.

Державна друкарня в Хусті 1939—268.

Додаток 4.

Прохання Індржіха Баранека про звільнення від служби в Карпатській Україні та переміщення до Моравії [ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 256. Арк. 107]

107

Úřad : Податковий уряд в Хусті K nařízení č. 9659-I/1939 mfin.K.U.

P r o h l á š e n í z a m ě s t n a n c e ,

že chce býti dán k dispozici do Čech, na Moravu
nebo na Slovensko .

jméno křestní-rodové:	úřední hodnost :	Slouží na K.U. od roku:	Služební přidělení :
Baránek	hmi tajemník	1926	Податковий уряд daňové oddělení

rodinný stav :	Děti a rok narození školou p o v i n n é :	Které školy navštěvují	Děti a rok narození o s t a t n í :
	ženatý	Dalibor 1923	Čes. měštní gymnázium

národnost :	Domovská příslušnost :	Chce do Čech, na Moravu nebo na S l o v e n s k o
úška	Štítvald na Slovensku (mimo vyznam slovensk)	na Moravu

Z v l á š t n í d ů v o d y :

**УКРАЇНА
ДЛЯ УКРАЇНЦІВ!**

Datum : 3. BŘEZ. 1939. Podpis : [Signature]

V y j á d ř e n í p ř e d n o s t y ú ř a d u :

může býti dán k dispozici	Ke kterému dni může býti dán k dispozici-podmínky	Proč nemůže býti dán k dispozici- v ů b e c
	Pr zápisovými podmínkami	

Datum : 3. III. 39 Podpis : [Signature]

Додаток 5.

Звітність посадових осіб та інших службовців в Карпатській Україні,
які хочуть бути направленими (бути в розпорядженні) до Чехії,
Моравії або Словаччини [ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 1]
(перекл. з чеської Н. Петріца)

Копія.

Міністерство економічних справ Карпатської України.

Номер: 9659-I-1939. Хуст, 24 лютого 1939 року.

Тема: Звітність посадових осіб та інших службовців в Карпатській Україні, які хочуть бути направленими (бути в розпорядженні) до Чехії, Моравії або Словаччини.

керівникам:

1. / усіх відділень, підпорядкованих фінансовому відділу Міністерства економіки,
2. / іншим відділам цього міністерства в Карпатській Україні.

У доданих деклараціях усі працівники, які хочуть бути направленими (бути в розпорядженні) до Чехії, Моравії чи Словаччини, будуть детально вказувати дані відповідно до препринту.

Декларація кожної особи буде доповнена висловлюванням керівника відділу щодо можливості його заміщення місцевим працівником /: після реєстрації: / через важливість посади, яку він обіймає, та підпише її.

Заповнені таким чином списки якнайшвидше надсилаються керівниками підпорядкованих відділів Президії Головного фінансового управління у Хусті, яка збирає їх та передає до місцевого управління не пізніше 5 березня 1939 року.

Повідомте працівників, що їх заява не зобов'язує уряд Карпатської України виконати їх прохання або виконати його до певної дати. Ми вживаємо цей захід лише для того, щоб отримати основу для поступової заміни чеських та словацьких працівників заявниками з Карпатської України, по можливості для їх зміни.

При оцінці слід враховувати переважно одружених працівників, які мають дітей у вищих навчальних закладах та школах загалом, потім одруженим працівникам з меншими дітьми та одруженими бездітними, самотніми особам із особливими причинами і, нарешті, іншим працівникам, які просять бути положеннями.

Головне фінансове управління в Хусті надсилатиме це розпорядження у всі підпорядковані відділення у двох примірниках та додаватиме відповідну кількість "Декларацій" до кожного відправлення. Положення та "Декларацію" підготує головний фінансовий директор у Хусті.

Положення слід ввести в дію негайно.

Міністр: Ревай.

Президія Головного фінансового управління в Хусті.

Файл № 2179 / прес. 1939. в Хусті 25 лютого 1939 року.

Вкладення:

Усім головним фінансовим управлінням.

Усім бухгалтеріям та

Усім підпорядкованим відділам, включаючи відділи та інспекції фінансової охорони для негайного виконання. Якщо доданої кількості "Декларацій" недостатньо, зробіть необхідні копії самостійно.

Повинен бути дотриманий строк до 4 березня 1939 року.

Керівник фінансового управління

Головний фінансовий комісар: Др. Заворотнюк.

Службовий договір Семена Романця
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 28–30]

Службове поставлення договірною С е м е н а Р о м а н ц я в Хусті управляється від дня наступлення служби вище уведеним службовим договором.

С Л У Ж Б О В И Й Д О Г О В І Р .

I.

Пан С е м е н Р о м а н е ц ь має від дня наступлення служби і протягом року свого службового поставлення яко договірною урядника право на договірний плат річно Кч. 9.600. – то є словами дев'ятьтисячшістьсот корон чсл.

Ця платня буде виплачуватися кінцем кожного місяця посередництвом Пошт. Щадниці в Празі і підлягає законним і евент. адміністративним знижкам. Ця службова платня збільшиться Вам належною сумою виховуючого, коли будуть дані умови, які після аналогії предписів платять для пргматикальних урядників. На це звищення не маєте законного права.

Умови на звищення платні виховного треба оголосити зараз по наступленні служби спеціальним приголошенням, доложеним потрібними документами /вінчальний лист і т.д./.

2.

Пан С е м е н Р о м а н е ц ь не має права на видатки перевозування.

3.

При службових договорах мимо службове місце, отже і тоді, коли буде дочасно зайнятий мимо стале місце праці, має пан С е м е н Р о м а н е ц ь право на подорожне і харчове після досі платних норем для бувшої XI рангової класи.

4.

Пан С е м е н Р о м а н е ц ь має право на кождорочний відпуск на добу 14 днів, коли тому не суть на перешкоду пильні службові огляди.

5.

Пан С е м е н Р о м а н е ц ь зобов'язується, що без виїмки підпорядковується всім службовим приписам, платним для державних

службовців пргматикальних які аналогічно відносяться до його службового поставлення.

Підписом цього договору потверджує, що всі його повинности знає і що буде вірно і совісно виконувати; в тім напрямку платить його підпис на цім договорі яко службовий обіт.

6.

У випадку хвороти, або покалічення не має пан С е м е н Р о м а н е ц ь проти держави жадних претенсій крім права на виплачення його договорної платні, найдальше однак на добу одного року.

Рівнож не має пан С е м е н Р о м а н е ц ь супроти держави ніякого права на звищення службової платні, на пенсію, провізію, або інші претенсії.

7.

Доки буде в силі постановлення уступу першої точки 6. цього договору, буде пан С е м е н Р о м а н е ц ь підлягати асекураційному забезпеченню після закона з дня 9. жовтня 1924 ч. 221 Зб. з. і розп. о асекураційнім забезпеченню в тексті оголошення міністра соц. опіки з дня 25. липня 1934 ч. 189 Зб. з. і р.

З асекураційного приписаного §-у 158 згаданого закона покриває після §162 згаданого закона службодавець і службовець по одній половині.

8.

Уряд заасекурує пана С е м е н а Р о м а н ц я на пенсію в належнім асекураційнім заведенні в Празі.

Пан С е м е н Р о м а н е ц ь є після §-у 64 зак. з дня 21. лютого 1929 ч. 26 Зб. з. і розп. повинен платити зі свого і то відчисленнем з договірної платні половину асекураційної премії пенсійного забезпечення.

9.

Службове поставлення перестає крім випадків в зак. постановлених:

а/ Коли допуститься службовець грубого службового переступку.

О тім чи є тут такий службовий переступок, рішає виключно президія правительства Карпатської України.

Проти того рішення апелювати не можна.

б/ Коли службовець захворіє, або інакше станеться до праці стало неспосібним, коли хворота, або нездібність до праці триває протягом одного року.

в/ Виповіддю. Виповідь може дати кожна з обох сторін І. або 15 днем в місяці. Виповідь дається письменно. Службове поставлення позбуває платности місяць по виповіди.

10.

Дань доходкову припадаючу з договорної платні, платить пан С е м е н Р о м а н е ц ь з свого. Дань стягається з договорної платні урядом при виплаті /переказі/.

11.

Оплату зі службового договору після зак. з дня 12. грудня 1921 ч. 299 Зб. з. і розп. платить пан С е м е н Р о м а н е ц ь половиною зі свого, яка то сума стягається з договорної платні місячно рівночасно з іншими знижками.

12.

Цей службовий договір не дає пану С е м е н у Р о м а н ц е в і права стати дефінітивним.

13.

Судові спори, що повстали би з наведеного службового договору дои не належав би судам спеціальним, належать судам в осідку правительства Карпатської України.

14.

Цей договір виготовлюється в двох однакових екземплярах, з них один дається пану С е м е н у Р о м а н ц е в і а другий заложується у Президії правительства Карпатської України в Хусті.

В Хусті дня

За державу:

А.Волошин (підпис)

урядовий титул.

Договірна сила

.....

Службу наступив

Печатка уряду:

Підпис начальника:

Службовий договір Павла Довганича
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 88–91]

Службове поставлення договірною П а в л а Д о в г а н и ч а в Хусті управляється від дня наступлення служби вище уведеним службовим договором.

С Л У Ж Б О В И Й Д О Г О В І Р .

I.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч має від дня наступлення служби і протягом свого службового поставлення договірною урядника право на договірний плат річно Кч 10.800. – то є словами десятьтисяч – вісімсот корон чсл.

Ця платня буде виплачуватися кінцем кожного місяця посередництвом Пошт. Щадниці в Празі і підлягає законним знижкам. Ця службова платня збільшиться Вам належною сумою виховуючого, коли будуть дані умови, які після аналогії предписів платять для прагматикальних урядників. На це звищення не маєте законного права.

Умови на звищення платні виховного треба оголосити зараз по наступленні служби спеціальним приголошенням, доложеним потрібними документами / вінчальний лист і т.д.

2.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч не має права на видатки перевозування.

3.

При службових дорогах мимо службове місце, отже і тоді, коли буде дочасно зайнятий мимо стале місце праці, даєся пану П а в л о в и Д о в г а н и ч о в и місячний павшал у висоті Кч 500. - /пятьсот/, котру то суму має предложеним рахю подорожі кожного місяця вираховати після досі платних норем /бувшої XI / рангової класи.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч має право на кождорочний відпуск на добу 14 днів, коли тому не суть на перешкоду пильні службові огляди.

5.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч зобов'язується, що без виїмки підпорядковуєся всім службовим приписам, платним для державних службовців прагматикальних які аналогічно відносяться до його службового поставлення.

Підписом цього договору потверджує, що всі його повинности знає і що буде їх вірно і совісно виконувати; в тім напрямку платить його підпис на цім договорі яко службовий обіт.

6.

У випадку хвороти, або покалічення не має пан П а в л о Д о в г а н и ч проти держави жадних претенсій крім права на виплачення його договорної платні, найдалше однак на добу одного року.

Рівнож не має пан П а в л о Д о в г а н и ч супроти держави ніякого права на звищення службової платні, на пенсію, провізію, або інші претенсії.

7.

Доки буде в силі постановлення уступу першої точки 6. цього договору, буде пан П а в л о Д о в г а н и ч підлягати асекураційному забезпеченню після закона з дня 9. жовтня 1924 ч. 221 Зб. з. і розп. о асекураційнім забезпеченню в тексті оголошення міністра соц. опіки з дня 25. липня 1934 ч. 189 Зб. з. і р.

З асекураційного приписаного §-у 168 згаданого закона покриває після §162 згаданого закона службодавець і службовець по одній половині.

8.

Уряд заасекурує пана П а в л а Д о в г а н и ч а на пенсію в належнім асекураційнім заведенні в Празі.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч є після §-у 64 зак. з дня 21. лютого 1929 ч. 26 Зб. з. і розп. повинен платити зі свого і то відчисленнем з договорної платні половину асекураційної премії пенсійного забезпечення.

9.

Службове поставлення перестає крім випадків в зак. постановлених:

а/ Коли допуститься службовець грубого службового переступку.

О тім чи є тут такий службовий переступок, рішає виключно президія правительства Карпатської України.

Проти того рішення апелювати не можна.

б/ Коли службовець захворіє, або інакше станеться до праці стало неспосібним, коли хворота, або нездібність до праці триває протягом одного року.

в/ Виповіддю. Виповідь може дати кожна з обох сторон І. або 15 днем в місяці.

Виповідь дається письменно. Службове поставлення позбуває платності місяць по виповіді.

10.

Дань доходкову припадаючу з договірної платні, платить пан П а в л о Д о в г а н и ч з свого. Дань стягається з договірної платні урядом при виплаті /переказі/.

11.

Оплату зі службового договору після зак. з дня 12. грудня 1921 ч. 299 Зб. з. і розп. платить пан П а в л о Д о в г а н и ч половиною зі свого, яка то сума стягається з договірної платні місячно рівночасно з іншими знижками.

12.

Цей службовий договір не дає пану П а в л о в и Д о в г а н и ч о в и права стати дефінітивним.

13.

Судові спори, що повстали би з наведеного службового договору дои не належав би судам спеціальним, належать судам в осідку правительства Карпатської України.

14.

Пан П а в л о Д о в г а н и ч повинен кожний місяць, або в случаю потреби кожний тиждень пропонувати президії правит. Карп. України виказ місячної праці яка також подрібний виказ кожної подорожі, яку має виконати мимо міста осідку після точки 3. цього договору.

15.

Цей договір виготовлюється в двох однакових екземплярах, з них один дається пану П а в л о в и Д о в г а н и ч о в и а другий заложується у Президії правительства Карпатської України в Хусті.

В Хусті дня 9. лютого 1939

За державу:

А.Волошин (підпис)

урядовий титул.

Печатка уряду:

Договірна сила:

П.Довганич (підпис)

Службу наступив дня 1 грудня 1938

Підпис начальника

Додаток 8.

Прохання Володимира Шуби про прийняття на державну посаду
[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 10]

Володимир Ш у б а, бувший рахунковий урядник магістрату бувшого
головного міста Карпатської України в Ужгороді,
т.ч. в Хусті

Предмет: Прохання о прийняття до рахункової
служби.

Х в а л ь н і й

Владі Карпатської України

в Хусті.

Підписаний, бувший рахунковий урядовець городського
магістрату бувшого_головного міста Карпатської України, просить
ласкаво за прийняття його до рахункової служби при рахунковім відділі
Влади Карпатської України.

Має за собою більшелітню банкову практику та сімелітню
практику рахункаря на рахунковім відділі при городськім магістраті в
Ужгороді.

Доклади бігом короткого часу предложить.

В Хусті дня 5. січня 1939

підпис
бувший рахункар город. магістрату в Ужгороді,
т.ч. в Хусті, вул. Фірцакова чис. 3.

печатка

З засідання правительства
Карп. України з 11.І.39.
не є проти тому,
щоби був прийнятий
підпис

Списки прохачів про прийом на роботу до Міністерства економічних
справ Карпатської України

[ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 173. Арк. 18–23]

Президія
Головної фінансової дирекції
в Хусті.

Спис прохачів

Кляса І.с. /ц/.

Ім'я і прізвище	дата народ.	звідки	на- ція	що про- сить	освіта Примітки
Інж. Євгеній БАРТКО	18.III. 1908	Винниця	україн.	до по- зем. ка- тастру	абсоль. Принадлеж зем. жний до інституту Чех
Інж. Антоній ГОЛИЙ	3.IX. 1911	Россіярус- Воронеж	ка- кая	катастр.	чеська Принадлеж техн. ний до Чех.

Президія
Головної фінансової дирекції
в Хусті.

Спис прохачів

Кляса II.

Ім'я і прізвище	дата звідки народ.	нація	що просить	освіта Примітки
Франц ИГНАТ	31.X. Оріховиця 1910	ру- син	рахунк. елева	матура торг.акад.
Орест ЗОЗУЛЯ	26.I. Галичина 1916	укра- їнська	податк. елева	матура гимназії
Микола ТАНЧИНЕЦЬ	17.XI. Севлюш 1916	укра- їнська	подат. елева	матура торг.акад.
Михайло ШПОНТАК	6.VI. Дубровка 1910	укра- їнська	подат. елева	матура торг.акад.
Василь ШМУЛЯК	9.I. Вел. 1913 Бичків	русин	подат. елева	матура торг.акад.
Стефан БОКОТЕЙ	4.XI. Золота- 1916 рево		подат. елева	матура гимназії
Михайло Томчані	16/VI. Горяни україн. 1914		місто	мат.торг.акад.
Доробан	18/V. Білін 1909			мат.торг.акад.
Лацанич	27/II. Вел. 1916. Березне			
Андрій Бора	12/IV. Вел. україн. 1917 Копаня		місто	мат.торг.акад.

Президія
Головної фінансової дирекції
в Хусті.

Спис прохачів

Кляса III.

Ім'я і прізвище	дата звідки на- народ. ція	що про- сить	освіта Примітки
Стефан СТАНКАНИНЕЦЬ	21.IV. Берез- 1908 ники	доход. контр. уряд	горож. шк.аторг. школа

Фінансовий ресорт
(підпис)
Міністерство
для господарських справ
Карпатської України
В ХУСТІ

Президія
Головної фінансової дирекції
в Хусті.

Спис прохачів

Кляса ІV.

Ім'я і прізвище	дата звідки народ.	на-що про-ція	що про-ція	освіта Примітки
Йосиф ЗЕЙКАНЬ	31.І. Хуст 1914	русь-ка	канц. поміч.	горож. школа
Стефан МИШАНИЧ	15.V. Н. Студений 1913	русь-ка	канц. поміч.	горож. шк. і I рік господ.
Микола ТУР	9.IX. Вел. 1912 Березний	укра-їнська	екзеку-тора	3 кл. горож. шк.

Президія
Головної фінансової дирекції
в Хусті.

Спис прохачів

Канц. слуги

Ім'я і прізвище	дата звідки народ.	на- ція	що про- сить	освіта Примітки
Василь РУЦАК	1.І. Хуст 1915	русь- ка	канц. слугу	від 13.ХІІ. 1938 пра- цює як слуга.
Микола ЧУЛЕЙ Василів	22.ХІ. Нанко- 1911 во	русь- ка	канц. народні слуги школи	
Микола ЧУЛЕЙ Петрів	7.VІІІ. Нанко- 1899 во	русь- ка	канц. нар. слуги школи.	

Додаток 10.

Перелік державних службовців Міністерства економічних справ Карпатської України (на матеріалі «Прохань державних службовців про переміщення їх в Чехію, Словаччину та Моравію» в 3 т. [ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. 233 арк.; ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. 249 арк.; ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. 172 арк.]

<i>№</i>	<i>Прізвище, ім'я</i>	<i>Національність</i>	<i>Місце походження/ зареєстроване місце проживання</i>	<i>Місце роботи та урядова посада</i>	<i>Дата прийняття на службу в Карпатській Україні</i>	<i>Дата написання прохання про переведення</i>	<i>Посилання на джерело</i>
1	Ціганек Адольф	чеська	Бродек у Пршерова	Центральне фінансове керівництво в Хусті, клерк	1919 – військова служба; 1926 – служба в Централь-ному фінансовому керівництві в Ужгороді, а згодом в Хусті	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 4
2	Інж. Седлачек Антонін	чеська	Врбатки, район Простейов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, технічний комісар, технічний фінансовий контроль	1933	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 5

3	Чернік Індржіх	чеська	біля Пршелоуча, район Пардубіце	Центральне фінансове керівництво в Хусті, старший клерк	30.04.1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 7
4	Смрж Карел	чеська	Кршівоклат, район Раковнік	Центральне фінансове керівництво в Хусті, клерк	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 8
5	Воска Йозеф	чеська	Тинець над Лабем, район Колін	Центральне фінансове керівництво в Хусті, старший клерк	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 9
6	Бахуркова Маріє	чеська	Шуміце, район Угерський Брод	Центральне фінансове керівництво в Хусті, клерк, друкарка	1928	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 10
7	Ружічкова Індржішка	чеська	Пелгржімов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, офісна помічниця	1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 11
8	Карганкова Герміна	чеська	Држевновіце, район Пршеров	Центральне фінансове керівництво в Хусті, офісна помічниця	17.01.1936	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 12
9	Прохаза Богуміл	чеська	Ямне, район Тішнов	Митниця Воловець, митний ад'юнкт	1930	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 14
10	Прінц Карел	чеська	Рагіборж, район Індржіхув Градець	Митниця Воловець, митний ад'юнкт	1934	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 15

11	Пенк Карел	чеська	Плана над Лужніці, район Табор	Митниця Воловець, відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 16
12	Кох Франтішек	чеська	Стршелце	Відділення фінансової сторожі Кузи (нині – село Луг у Великочіжківській селищній громаді Рахівського району), старший відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 18
13	Долежел Арношт	чеська	Єдовніце у Бланска	Відділення фінансової сторожі Берлебаш (нині – село Костилівка у Рахівській міській громаді Рахівського району), старший відповідальний фінансовий страж	28.04.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 20
14	Зауерштром Гержман	чеська	Містек	Відділення фінансової сторожі Берлебаш, відповідальний фінансовий страж	01.08.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 21
15	Коціна Франтішек	чеська	Тушт, район Тржебонь	Податкова управа в Хусті, відповідальний фінансовий страж	1930	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 25

16	Ржегоржовський Отакар	чеська	Тухомержіце, район Прага-Венков	Податкова управа в Хусті, офісний помічник	01.04.1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 27
17	Кубач Алоїс	чеська	Забржег над Одром	Податкова управа в Хусті, старший клерк	1919	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 28
18	Бубнік Карел	чеська	Коути, район Седлчани	Податкова управа в Хусті, старший клерк	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 29
19	Павлік Мірослав	чеська	Лужець над Влтавою, район Мелнік	Податкова управа в Хусті, старший податковий секретар	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 30
20	Колек Людвік	чеська	Богуміліце	Податкова управа в Хусті, замість завідувача, фінансовий комісар	1932	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 31
21	Хайда Йозеф	чехословацька	Пршеров	Податкова управа в Хусті, фінансовий комісар	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 32
22	Марек Адольф	чеська	Пршеров	Податкова управа в Хусті	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 33
23	Мігайлова Магда	словацька	Остров, район Собранце	Податкова управа в Хусті, офісна помічниця	1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 34

24	Земан Едуард	чеська	Драготешіце, район Тршебонь	Податкова управа в Хусті, офісний помічник	1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 35
25	Малатек Владімір	чеська	Пршеров	Податкова управа в Хусті, офісний помічник	1931	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 37
26	Храмоста Індржіх	чеська	Гусінець на Шумаве	Податкова управа в Хусті, податковий секретар	15.01.1923	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 38
27	Шандра Індржіх	чехо- словац ька	Ічін	Податкова управа в Хусті, офісний помічник	1927	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 39
28	Салач Вацлав	чеська	Врбіце, район Роудніце	Податкова управа в Хусті, допоміжний персонал	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 40
29	Тіхачек Ян	чеська	Заразіце, район Угерське Градште	Податкова управа в Хусті, старший податковий секретар	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 41
30	Веселій Йозеф	чеська	Велтруби, район Колін	Прибуткова контрольна управа Волове (нині – селище міського типу Міжгір'я, адміністративний центр Міжгірської селищної громади),	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 43

				завідувач управи, прибутковий аудитор					
31	Неєдло Бедржіх	чеська	Брно	Прибуткова контрольна управа Волове, прибутковий асистент	01.03.1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 44		
32	Шіміце Вацлав	чеська	Громніце, Плзень	Митниця Каменіца над Угом (нині – село Кам'яниця Ужгородського району), старший митний секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 46		
33	Ружек Теодор	чеська	Подівін, район Годонін	Митниця Каменіца над Угом, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 47		
34	Малій Ян	чеська	Худержіце, район Новий Биджов	Відділення фінансової сторожі при Митниці в Каменіці над Угом, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 48		
35	Штефка Ярослав	чеська	Бржезова над Світавоу	Відділення фінансової сторожі при Митниці в Каменіці над Угом, наглядач фінансової сторожі	1934	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 49		
36	Чапрнда Йозеф	словац ька	Медзібродіє над Оравоу, район Дол. Кубін	Митниця Каменіца над Угом, наглядач фінансової сторожі	02.11.1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 50		

37	Харбуський Йозеф	чеська	Тунеходи, район Хрудім	Митниця Каменіца над Угом, старший відповідальний фінансовий страж	31.10.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 51
38	Черногорський Честмір	чеська	Новий Биджов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, податковий секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 53
39	Мук Зденек	чеська	Цітов у Мелніка	Центральне фінансове керівництво в Хусті, рахунковий секретар	21.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 55
40	Оутли Вацлав	чеська	Хлум у Тршебоне, район Тршебонь	Центральне фінансове керівництво в Хусті, клерк	01.12.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 57
41	Інж. Пріміх Вацлав	чеська	Жагець, Судетенланд	Центральне фінансове керівництво в Хусті, завідувач відділу земельного кадастру Центрального фінансового керівництва в Хусті, головна вимірвальна рада	1922	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 59
42	Інж. Ягр Вацлав	чеська	Олешна, район Рокицани	Центральне фінансове керівництво в Хусті, відділ земельного кадастру, вимірвальна рада	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 60

43	Семерад Владімір	чеська	Правонін, район Ледеч	Центральне фінансове керівництво в Хусті, відділ земельного кадастру, офісний помічник	з 01.01.1929, у складі Централь- ного фінансового керівництва в Хусті з 01.06.1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 61
44	Інж. Ждімал Станіслав	чеська	Ославіце, район Велке Мезіржічі	Центральне фінансове керівництво в Хусті, відділ земельного кадастру, вимірювальна рада	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 62
45	Горак Йозеф	чеська	Нехвалін, район Кийов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, відділ земельного кадастру, вимірювальна рада, старший офісний помічник	1926	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 63
46	Чудовський Ангело	чеська	Веровани, район Пршеров	Центральне фінансове керівництво в Хусті, відділ зборів, податковий ад'юнкт	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 64
47	Халула Леопольд	чеська	Міловице, район Кромержіш	Відділення фінансової сторожі Требушани (нині – село Ділове в Рахівській міській громаді Рахівського	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 70

48	Косічка Антонін	чеська	Бедржіхов, район Босковице	Відділення фінансової сторожі Требушани, старший відповідальний фінансовий страж	29.11.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 71
49	Вопат Франтішек	чеська	Кожлани	Відділення фінансової сторожі Требушани, старший відповідальний фінансовий страж	04.06.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 72
50	Гомонсек Франтішек	чеська	Звозна, район Тин над Влавою	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 73
51	Кржіжек Алоїс	чеська	Янковице, район Голешов	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	13.09.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 74
52	Негиба Йозеф	чеська	Нове Место над Метуї	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 75
53	Шіmek Франтішек	чеська	Желеч поблизу Табора	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	01.03.1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 76

54	Вагнер Карел	чеська	Кошгіце над Огржі, район Роудніце	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	16.06.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 77
55	Весецький Антонін	чеська	Задні Стршітеж, район Табор	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	01.03.1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 78
56	Викоукал Йозеф	чеська	Напаєдла, район Угерське Градштіте	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	1924	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 79
57	Гейний Франтішек	чеська	Граховець, район Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Требушани, відповідальний фінансовий страж	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 80
58	Фейфар Ян	чеська	Стара Пака, район Нова Пака	Відділення фінансової сторожі Требушани, наглядач фінансової сторожі	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 81
59	Граф Теодор	чеська	Чеське Будейовіце	Митниця Валеа Вишеулуй (Вишавська Долина або Вишівська Долина – нині село у повіті Марамуреш в Румунії), пошта Требушани, митний секретар	01.10.1930	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 83

60	Веверка Ян	чеська	Стрмілов, район Індржіхув Градець	Митниця Валеа Вішеулуй, пошта Требушани, митний ад'юнкт	29.01.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 84
61	Квех Карел	чеська	Табор	Прибуткова контрольна управа в Рахові, прибутковий аудитор	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 86
62	Лінгр Йозеф	чеська	Моравський Крумлов	Прибуткова контрольна управа в Рахові, прибутковий аудитор	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 87
63	Гавлік Ян	чеська	Столін, район Наход	Прибуткова контрольна управа в Рахові, прибутковий асистент	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 88
64	Потаї Фердінанд	чеська	Опатовіце біля Вишкова	Прибуткова контрольна управа в Рахові, прибутковий асистент	1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 89
65	Цісарж Емануел	чеська	Кромержіж	Податкова управа в Тячеві, завідувач Податкової управи в Тячеві, старший податковий секретар	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 91
66	Мінаржік Франтішек	чеська	Янковице біля Голешова	Податкова управа в Тячеві, контролер Податкової управи в	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 92

67	Мусіл Йозеф	чеська	район Подєбради	Тячеві, старший податковий секретар	1932	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 93
68	Вероста Йозеф	чеська	Чернчін, район Вишков	Податкова управа в Тячеві, податковий референт	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 94
69	Гудець Франтішек	чеська	Єжов, район Кийов	Податкова управа в Тячеві, клерк	07.03.1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 95
70	Шперк Мілослав	чеська	Хршештовіце	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, договірний податковий урядник	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 96
71	Скленовський Йозеф	чеська	Пршібор, район Новий Їчін	Податкова управа в Тячеві, офісний помічник	16.04.1934	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 97
72	Ріхтер Едуард	чеська	Тупадли, район Часлав	Податкова управа в Тячеві, податковий ад'юнкт	01.07.1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 98
73	Мілога Богуш	чеська	Жінкови, район Пршештіце	Податкова управа в Тячеві, податковий секретар	1926	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 99

74	Мейзейн Ярослав	чеська + інша	Тршебіч	Податкова управа в Тячеві, податковий референт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 100
75	Шмедек Йозеф	чеська + інша	Чернчін, район Вишков	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 101
76	Брандвайнер Рудольф	чеська	Суходол над Лужніці, район Тршебонь	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 102
77	Уліграх Йозеф	чеська	Влканеч, район Часлав	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1930	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 103
78	Воздек Індржіх	чеська	Немоховіце, район Вишков	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 104
79	Врба Антонін	чеська	Яромержіце у Свічка, район Босковіце	Податкова управа в Тячеві, податковий ад'юнкт	1929	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 105
80	Броучек Макс	чеська	Драгеніце, район Благна	Податкова управа в Тячеві, податковий референт, податковий секретар	11.01.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 106

81	Врабець Вацлав	чеська	Квасіни, район Рихнов над Кнежноу	Податкова управа в Тячеві, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 107
82	Шкопець Йозеф	чеська	Лесніце, район Забржег	Податкова управа в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	01.06.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 108
83	Кухарж Ладіслав	чеська	Жабоноси, район Колін	Податкова управа в Тячеві, податковий виконавець	1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 109
84	Ладра Алоїс	чеська	Пньов, район Подебради	Податкова управа в Тячеві, у складі допоміжного офісного персоналу	1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 110
85	Ріхтер Антонін	чеська	Пршібор, район Новий Ічін	Податкова управа в Тячеві, помічний податковий виконавець	1929	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 111
86	Свобода Ладіслав	чеська	Блучіна, район Густопече	Податкова управа в Тячеві, податковий виконавець	1924	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 112
87	Вілімек Станіслав	чеська	Радіков, район Граніце	Податкова управа в Тячеві, помічний податковий виконавець	01.07.1930– 31.01.1932 та з 28.05.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 113

88	Кашпар Ярослав	чеська	Сваржень, Високе Мито	Відділення фінансової сторожі Слатинські Доли (нині – село Солотвино Тячівського району, центр Солотвинської селищної громади), старший відповідальний фінансовий страж	04.09.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 137
89	Стейскал Ян	чеська	Ліпніце над Сазавоу, район Немецький Брод	Відділення фінансової сторожі Слатинські Доли, старший відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 138
90	Алігер Йозеф	чеська	Долні Доброуч, район Ланшкроун	Відділення фінансової сторожі Біла Церква, старший відповідальний фінансовий страж	14.11.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 139
91	Кагле Йозеф	чеська	Конаровіце, район Колін	Відділення фінансової сторожі Нижня Апша, відповідальний фінансовий страж	25.08.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 140
92	Мастік Карел	чеська	Слезьке Пршедмєсті, Градець Кралове	Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне (те саме, що й Слатинські Доли, нині – село Солотвино)	03.02.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 141

93	Кодидек Антонін	чеська	Бржежани, район Страконіце	Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне, відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 142
94	Шводленка Йозеф	чеська	Рушінов, район Хотеборж	Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 143
95	Новотний Вацлав	чеська	Лужець, район Новий Биджов	Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне, відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 144
96	Григар Петр	чеська	Ліпнік над Бечвоу	Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 145
97	Парма Владіслав	чеська	Френштаг под Радгоштем	Відділення фінансової сторожі Буштіно, старший	28.04.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 148

98	Палан Еміл	чеська	Добржїш, район Пршібрам	Відділення фінансової сторожі Буштино, старший відповідальний фінансовий страж	28.02.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 149
99	Плшек Франтішек	чеська	Горжїньовес, район Двур Кралоуе над Лабем	Відділення фінансової сторожі Буштино, відповідальний фінансовий страж	02.09.1929	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 150
100	Кулішек Ян	чеська	Бистре у Полїчки	Відділення фінансової сторожі Буштино, відповідальний фінансовий страж	02.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 151
101	Лоїк Алоїс	чеська	Дубї Гора, район Паметїце	Відділення фінансової сторожі Буштино, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 152
102	Губачек Йозеф	чеська	Влахово Бржезї, район Прахагїце	Відділення фінансової сторожі Буштино, відповідальний фінансовий страж	25.06.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 153
103	Почепїцький Йозеф	чеська	Єзеро, район Бенешов	Відділення фінансової сторожі Буштино, відповідальний фінансовий страж	16.07.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 154

104	Могтл Карел	чеська	Їлемнік, район Немецький Брод	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу (нині – село Вишково Хустського району, центр Вишківської селищної громади), відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 155
105	Тіхий Карел	чеська	Бистрище, район Бенешов	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, завідувач відділення фінансової сторожі, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 156
106	Кобера Франтішек	чеська	Бачалки, район Ічін	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 157
107	Машек Карел	чеська	Седлець	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	01.04.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 158
108	Маркот Тамаш	чеська	Домажліце	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 159

109	Калас Адольф	чеська	Горні Поржичі	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1924	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 160
110	Дудек Карел	чеська	Боржановіце біля Праги	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 161
111	Рейгон Алоїс	чеська	Збізуби, район Кутна Гора	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 162
112	Дмейхал Йозеф	чеська	Влчі Габржіна, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Вишково над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 163
113	Сук Карел	чеська	Непомук	Відділення фінансової сторожі у Велятині, завідувач відділення, інспектор фінансової сторожі	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 164
114	Пелц Франтішек	чеська	Постршелмов, район Забржег	Відділення фінансової сторожі у Велятині, наглядач фінансової сторожі, також у St.O.S.	02.11.1934	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 165
115	Новий Людвік	чеська	Чеське Будейовіце	Відділення фінансової сторожі у Велятині,	06.12.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

116	Жофка Рудольф	чеська	Бернартіце, район Мілевсько	Відділення фінансової сторожі Лазне Вишково над Тісоу, старший відповідальний фінансовий страж	1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 167
117	Скалціцький Роберт	чеська	Випрахтіце	Відділення фінансової сторожі Лазне Вишково над Тісоу, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 168
118	Маліуський Франтішек	чеська	Просетін, район Високе Мито	Відділення фінансової сторожі Секерніце (нині – село Сокирниця в Хустському районі), старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 169
119	Ванек Йозеф	чеська	Честіце, район Млада Болеслав	Відділення фінансової сторожі Секерніце, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 170

120	Тіхелков Йозеф	чеська	Тршіце, район Граніце	Відділення фінансової сторожі Секерніце, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 171
121	Кржупала Йозеф	чеська	Поздехов, район Злін	Відділення фінансової сторожі Секерніце, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 172
122	Католіцький Франтішек	чеська	Жідлоховіце	Інспекція фінансової сторожі Кралово над Тісоу (нині – селище міського типу Королево у Берегівському районі, центр Королівської селищної громади), інспектор І-го класу фінансової сторожі	01.02.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 179
123	Седларж ?	чеська	Ратає, район Кромержіж	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, інспектор ІІ-го класу фінансової сторожі	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 180
124	Вечержа Йозеф	чеська	Квітковіце, район Злін	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 181

125	Новотний Богуміл	чеська	Олешніце	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, старший відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 182
126	Тлапак Ян	чеська	Стан, район Хрудім	Відділення фінансової охорони Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	01.09.1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 183
127	Конфршт Йозеф	чеська	Стршіжов, Хотеборж	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	15.08.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 184
128	Коп Франтішек	чеська	Постршелмувек	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	01.02.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 185
129	Свобода Ян	чеська	Єзера, район Вишков	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	01.06.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 186
130	Мрвік Карел	чеська	Тршебовле, район Колін	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1928	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 187
131	Долежал Алоїс	чеська	Угржінов, район Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	29.11.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 188

132	Івічич Ян	чеська	Містршин, район Кийов	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	28.02.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 189
133	Дрохитек Вацлав	чеська	Влкосовіце, район Каменіце над Ліпоу	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 190
134	Штястний Йозеф	чеська	Страж над Нежаркоу	Відділення фінансової сторожі Хижі, старший відповідальний фінансовий страж	01.07.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 191
135	Галле Ладіслав	чеська	Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Хижі, наглядач фінансової сторожі	04.04.1936	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 192
136	Свобода Владімір	чеська	Кийов	Президія Центрального фінансового керівництва в Ужгороді, фінансовий комісар	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 115
137	Мислівець Йозеф	чеська	Бенков, район Штернберк	Президія Центрального фінансового керівництва в Хусті, фінансовий комісар	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 117

138	Козел Йозеф	чеська	Држевновице, район Пршеров	Президія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший клерк	16.09.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 118
139	Їліх Франтішек	чеська	Цейле, район Пелгржімов	Президія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 119
140	Риклова Божена	чеська	Отовіце, район Кралупи над Влтавою	Президія Центрального фінансового керівництва в Хусті, клерк	1932	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 120
141	Кржіж Станіслав	чеська	Штудлов	Президія Центрального фінансового керівництва в Хусті, офісний помічник	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 121
142	Мезл Антонін	чеська	Кийов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий контролер	1920	06.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 122
143	Махачек Антонін	чеська	Небржезіни, район Краловіце	Центральне фінансове керівництво в Хусті,	1924	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

144	Дубовий Раймунд	чеська	Троубеліце	пенсійний відділ, клерк	16.08.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 124
145	Горак Франтішек	чеська	Нехвалін, район Кійов	Центральне фінансове керівництво в Хусті, фінансовий кресляр	1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 125
146	Горки Владімір	чеська	Їглава	Економічне управління Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший клерк	1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 126
147	Вайсс Йозеф	чеська	Градець Кралове	Економічне управління Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший клерк	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 127
148	Сметана Франтішек	чеська	Табор	Податкова управа в Хусті, філіал податкової управи в Севлюші (нині – місто Виноградів у	01.02.1921	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 128

					Берегівському районі, центр Виноградівської міської громади), старший податковий секретар				
149	Біцан Ярослав	чеська	Страконіце		Податкова управа в Хусті, філіал податкової управи в Севлюші, податковий ад'юнкт	07.02.1935	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 129	
150	Штястний Ян	чеська	Штітна над Вларжі		Економічне управління Центрального фінансового керівництва в Хусті, відповідальний фінансовий страж	1921	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 130	
151	Вернер Юліус	чеська	Брно		Інспекція фінансової сторожі Слатинські Доли, старший інспектор II-го класу фінансової сторожі	1919	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 132	
152	Прохазка Йозеф	чеська	Маєтін, район Оломоуц		Відділення фінансової сторожі в Селі Слатіне, інспектор III-го класу фінансової сторожі	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 133	

153	Спачіл Йозеф	чеська	Смржіце, район Простейов	Відділення фінансової сторожі в Селі Слагіне, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 134
154	Валштин Бедржіх	чеська	Бзенець	Відділення фінансової сторожі в Селі Слагіне, старший відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 135
155	Стибло Карел	чеська	Горжовіце, район Горжовіце	Відділення фінансової сторожі в Селі Слагіне, старший відповідальний фінансовий страж	15.03.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 136
156	Крапач Бен'ямін	чеська	Наход	Відділення фінансової сторожі Хижі, наглядач фінансової сторожі	30.04.1938	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 193
157	Козак Ціріл	чеська	Вежки, район Пршеров	Відділення фінансової сторожі Черна, старший відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 194
158	Пезва Франтішек	чеська	Сухоніце, район Оломоуц	Відділення фінансової сторожі Черна, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 195

159	Кржіж Богуміл	чеська	Пласна, район Тршебонь	Відділення фінансової сторожі Хлумець (нині – село Холмовець Виноградівського району), відповідальний фінансовий страж	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 196
160	Трейбал Йозеф	чеська	Страконіце	Відділення фінансової сторожі Хлумець, наглядач фінансової сторожі	15.01.1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 197
161	Жампах Алоїс	чеська	Гартманіце, район Простейов	Відділення фінансової сторожі Крива, старший відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 198
162	Гемза Йозеф	чеська	Олешна, біля Нового Места	Відділення фінансової сторожі Крива, відповідальний фінансовий страж	07.09.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 199
163	Гліновський Ян	чеська	Слани	Відділення фінансової сторожі Крива, відповідальний фінансовий страж	01.08.1930	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 200
164	Бероун Франтішек	чеська	Тршебіч	Відділення фінансової сторожі Теково (Гетиня),	28.02.1923	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 201

165	Казда Ян	чеська	Штітна, район Каменіце над Ліпоу	Відділення фінансової сторожі, відповідальний фінансовий страж	13.03.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 202
166	Шпручек Їндржіх	чеська	Оломоуц	Відділення фінансової сторожі Гудя, відповідальний фінансовий страж	11.10.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 203
167	Синовий Ярослав	чеська	Начешіце, район Хрудім	Відділення фінансової сторожі Гудя, відповідальний фінансовий страж	30.10.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 204
168	Піффл Йозеф	чеська	Кергартіце, район Літомишль	Відділення фінансової сторожі Сасово, відповідальний фінансовий страж	01.05.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 205
169	Шкоп Франтішек	чеська	Солніце, район Рихнов над Кнежноу	Відділення фінансової сторожі Гудя, відповідальний фінансовий страж	18.01.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 206
170	? Франтішек	чеська	Мішковице, район Голешов	Відділення фінансової сторожі Кралово над Тісоу, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 207

171	Рудольф Станіслав	чеська	Кояковіце, район Тршебонь	Інспекція фінансової сторожі Ардовець (нині – село Підвиноградів у Виноградівській громаді Берегівського району), завідувач відділення фінансової сторожі Ардовець, інспектор І-го класу фінансової сторожі, також у St.O.S. Фанчикуво	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 209
172	Свобода Ян	чеська	Бртніце, район Їглава	Інспекція фінансової сторожі Доманінце (в минулому – село Доманінці Ужгородського району, тепер – один із мікрорайонів міста Ужгорода), інспектор І-го класу фінансової сторожі, також у St.O.S. Фанчикуво	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 210
173	Черний Франтішек	чеська	Кнжевес, район Раковнік	Відділення фінансової сторожі Трстнік (нині – село Тросник у Виноградівській	02.05.1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 211

174	Шіmek Йозеф	чеська	Бучовіце	Відділення фінансової сторожі Врбовець (нині – село Врбовець у Виноградівській громаді Берегівського району), відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	01.04.1921	27.02.1929	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 212
175	Йоганідес Франтішек	чеська		Відділення фінансової сторожі Трестнік, старший відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 213
176	Шумбера Антонін	чеська	Шардіце, район Кийов	Відділення фінансової сторожі Фанчиково, відповідальний фінансовий страж, також у S.T.O.S	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 214
177	Паніс Штефан	словацька	Руднянська Легота	Відділення фінансової сторожі Хмелнік (нині – село Хмільник), наглядач фінансової сторожі,	29.04.1938	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 215

178	Юрічек Йозеф	словац ька	Рішновце	також у St.O.S. Фанчигово	01.05.1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 216
179	Гайдушек Методей	чеська	Богуславці, район Злін	Відділення фінансової сторожі Ардовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S. Фанчигово	01.08.1930	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 217
180	Троян Ладіслав	чеська	Ратає над Сазауоу, район Кутна Гора	Відділення фінансової сторожі Ардовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 218
181	Прохазка Антонін	чеська	Малетіце, район Пісек	Відділення фінансової сторожі Ардовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	01.04.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 219
182	Сюлтіс (Шюлтіс) Франтішек	чеська	Мшене Лазне, район Роудніце	Відділення фінансової сторожі Врбовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	21.08.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 220

183	Фукса Йозеф	чеська	Дашіце, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Врбовець, старший відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	16.07.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 221
184	Шіmek Ян	чеська	Здіков	Відділення фінансової сторожі Ардовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	01.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 222
185	Старий Вацлав	чеська	Ледце, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Ардовець, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	28.02.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 223
186	Подпразський Франтішек	чеська	Жаклерж	Відділення фінансової сторожі Гетиня, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 224
187	Матєїчек Рудольф	чеська	Велке Мезіржічі	Податкова управа в Іршаві, старший податковий секретар	1921	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 225
188	Білий Теодор	чеська	Хрудім	Податкова управа в Хусті, філія в Іршаві, податковий ад'юнкт	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 226

189	Немець Франтішек	чеська	Моравське Будейовіце	Податкова управа в Хусті, філія в Тячеві, фінансовий комісар	23.05.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 227
190	Шін Ярослав	чеська	Лани у Дашіц	Податкова управа в Хусті, фінансовий комісар	30.01.1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 228
191	Маєр Карел	чеська	Єстршебіце	Податкова управа в Хусті, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 229
192	Кривоглавий Франтішек	чеська	Корно, район Бєроун	Управління закупівлі тютюну, прибутковий аудитор	01.03.1921	04.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 230
193	Балцар Вацлав	чеська	Рихнов над Кнежноу	Центральне фінансове керівництво в Хусті, податковий директор	15.12.1919	05.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 231
194	Горак Франтішек	чеська	Велке Гамри	Відділення фінансової сторожі у Вишнім Студенім (нині – село Верхній Студений у Міжгірському районі), наглядач фінансової сторожі	01.04.1937	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 232

195	Ваня Станіслав	чеська	Прави, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Лазещина, старший відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25а. Арк. 233
196	Благоут Адольф	чеська	Пісек	Районне фінансове керівництво в Хусті, фінансова рада	1919	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 2
197	Беднарж Йозеф	чеська	Суха, район Градець Кралове	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий асистент	28.12.1924	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 3
198	Брадна Франтішек	чеська	Слоупно, район Новий Биджов	Районне фінансове керівництво в Хусті, клерк	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 4
199	Цінкайс Олдржіх	чеська	Долні Добра Вода	Районне фінансове керівництво в Хусті, податковий ад'юнкт	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 5
200	Черний Йозеф	чеська	Тршті, район Пршібрам	Районне фінансове керівництво в Хусті, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 6
201	Чурда Ян	чеська	Моравський Крумлов	Районне фінансове керівництво в Хусті, відповідальний фінансовий страж	01.12.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 7

202	Фібріхова Вілма	чеська	Злін	Районне фінансове керівництво в Хусті, старший клерк	14.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 8
203	Франць Рудольф	чеська	Гай, район Опава	Районне фінансове керівництво в Хусті, податковий ад'юнкт	1932	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 9
204	Хатрний Франтішек	чеська	Гротовіце	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий контролер	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 10
205	Якубець Роберт	чеська	Млада Болеслав	Районне фінансове керівництво в Хусті, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 11
206	Юнгвірт Алоїс	чеська	Прагагіце	Бухгалтерія районного фінансового керівництва в Хусті, відповідальний фінансовий страж	12.07.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 12
207	Котек Станіслав	чеська	Коленце, район Тршебонь	Районне фінансове керівництво в Хусті, податковий ад'юнкт	1923	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 13
208	Коумал Людвік	чеська	Деблін, район Тішнов	Районне фінансове керівництво в Хусті, інспектор фінансової сторожі	31.10.1919	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 14

209	Кржіж Ян	чеська	Собулки, район Кийов	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий асистент	1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 15
210	Куба Вацлав	чеська	Двур Кралове над Лабем	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий аудитор	11.01.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 16
211	Култ Йозеф	чеська	Велке Сватоньовіце	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий аудитор	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 17
212	Др. Кус Карел	чеська	Радковіце	Районне фінансове керівництво в Хусті, фінансовий комісар	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 18
213	Мальований Йозеф	чеська	Бродек у Пршерова	Бухгалтерія районного фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 19
214	Моравек Йозеф	чеська	Ловчіце, район Часлав	Районне фінансове керівництво в Хусті, у складі допоміжного персоналу	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 20
215	Мюллер Мартін	чеська	Богуслави, район Тахов	Бухгалтерія районного фінансового керівництва в Хусті, клерк	11.03.1929	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 21

216	Новак Ярослав	чеська	Простейов	Районне фінансове керівництво в Хусті, старший рахунковий секретар	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 22
217	Пецен Йозеф	чеська	Хуст	Бухгалтерія районного фінансового керівництва в Хусті, старший рахунковий секретар	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 23
218	Петрлік Фердінанд	чеська	Блатно	Районне фінансове керівництво в Хусті, старший відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 24
219	Седларжова Йозефа	чеська	Грушка	Районне фінансове керівництво в Хусті, старший клерк	1930	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 25
220	Сикора Йозеф	чеська	Нетін, район Велке Мезіржічі	Районне фінансове керівництво в Хусті, старший відповідальний фінансовий страж	01.04.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 26
221	Слука Йозеф	чеська	Яворнік, район Турнов	Районне фінансове керівництво в Хусті, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 27

222	Шамбергер Йозеф	чеська	Малесіце	Районне фінансове керівництво в Хусті, податковий секретар	26.04.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 28
223	Шпачек Вацлав	чеська	Плзень	Районне фінансове керівництво в Хусті, прибутковий аудитор	1924	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 29
224	Вацлавек Йозеф	чеська	Тршебіч	Районне фінансове керівництво в Хусті, розшуковий патруль, старший відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 30
225	Волажжік Йозеф	чеська	Шуміце, район Угерський Брод	Районне фінансове керівництво в Хусті, розшуковий патруль, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 31
226	Прохазка Франтішек	чеська	Чеське Будейовіце	Бухгалтерія районного фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	30.04.1923	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 32
227	Вондрушкова Кріста	чеська	Веселі Мезімісті	Районне фінансове керівництво в Хусті, клерк	1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 33

228	Інж. Чермак Станіслав	чеська	Вшеяни, район Нимбурк	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, вимірювальний комісар	1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 35
229	Інж. Інгр Вацлав	чеська	Ваценовіце, район Кийов	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, вимірювальний кресляр	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 36
230	Інж. Фолькерт Вацлав	чеська	Железний Брод, Семіли	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, вимірювальний кресляр	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 37
231	Гьоссель (Гессел) Карел	чеська	Горжовіце, район Горжовіце	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, у складі допоміжного персоналу	1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 38
232	Кучера Йозеф	чеська	Прага	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, клерк	1919	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 39
233	Войтек Рудольф	чеська	Брумовеце, район Густопече	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, старший клерк	1924	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 40
234	Грім Ладіслав	чеська	Млада Болеслав	Кадастрова вимірювальна управа в	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

235	Станек Ладіслав	чеська	Курослепи, район Тршебіч	Рахові, офісний помічник	1936	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 42
236	Шебень Владімір	словац ька	Дольна Жданя, район Нова Баня	Кадастрова вимірювальна управа в Рахові, офісний помічник	19.01.1937	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 43
237	Вайзел Макс	чеська	Телч	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, завідувач управи, вимірювальна рада	1921	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 45
238	Інж. Юрайда Каміл	чеська	Лазне Білоград, район Нова Пака	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, вимірювальний комісар	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 46
239	Інж. Штепанек Карел	чеська	Дашіце, район Пардубіце	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, вимірювальний кресляр	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 47
240	Інж. Заніслак Юліус	чеська	Острава	Кадастрова вимірювальна управа Хуст, вимірювальний кресляр	1937	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 48

241	Чех Петр	чеська	Грушки, район Годонін	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, у складі допоміжного персоналу	05.02.1930	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 49
242	Седларж Йозеф	чеська	Грушка, район Пршеров	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, у складі допоміжного персоналу	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 50
243	Кратоційвіл Ян	чеська	Штігілице, район Чеський Брод	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, клерк	16.12.1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 51
244	Чершовський Вілем	чеська	Горні Костелець, район Наход	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, клерк	1931	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 52
245	Сохор Людвік	чеська	Лгота у Вишкова, район Вишков	Кадастрова вимірювальна управа в Хусті, офісний помічник	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 53
246	Павлік Антонін	чеська	Уездець у Пршерова, район Пршеров	Прибуткова контрольна управа у Великому Березному, прибутковий аудитор	01.04.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 55
247	Рішер Франтішек	чеська	Граніце над Бечвою, район Граніце	Прибуткова контрольна управа у	1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

				Великому Березному, прибутковий аудитор					25б. Арк. 5б
248	Травнічек Йозеф	чеська	Розсеч, район Дачіце	Прибуткова контрольна управа у Великому Березному, прибутковий аудитор	1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 57		
249	Вастл Ервін	чеська	Прага	Прибуткова контрольна управа у Великому Березному, прибутковий асистент	1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 58		
250	Веселій Мілослав	чеська	Моравська Лоденіце	Прибуткова контрольна управа у Великому Березному, прибутковий канцелярист	1937	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 59		
251	Солдан Ярослав	чеська	Скороніце, район Кийов	Прибуткова контрольна управа у Великому Березному, прибутковий канцелярист	1937	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 60		
252	Главатий Йозеф	чеська	Долні Чернютки, район Нова Пака	Прибуткова контрольна управа у Середнім, завідувач управи, старший прибутковий контролер	19.05.1919	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 62		

253	Рис Алоїс	чеська	Млада Болеслав	Прибуткова контрольна управа у Середнім, заступник завідувача уряду, прибутковий аудитор	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 63
254	Копш Богуміл	чеська	Скелне Гуте, Прогіванов, район Босковице	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	01.11.1919	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 64
255	Штайнгаузер Зденек	чеська	Полікно, район Індржіхув Градець	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	1924	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 65
256	Кучера Ярослав	чеська	Прага III	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	28.02.1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 66
257	Форманек Олдржіх	чеська	Слоупно, район Новий Биджов	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	1925	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 67
258	Ламберт Алоїс	чеська	Брандис над Лабем	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	19.04.1919 – 01.11.1921 – військова служба, з 10.11.1921 – на державній службі	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 68

259	Вотруба Якуб	чеська	Нова Вес, район Домажлице	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий аудитор	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 69
260	Зейда Франтішек	чеська	Тршебіч	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий канцелярист	14.04.1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 70
261	Закопал Олдржіх	чеська	Загнашовіце біля Голешова	Прибуткова контрольна управа у Середнім, прибутковий асистент	01.04.1933	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 71
262	Бруга Ян	чеська	Клатови	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, завідувач управи, прибутковий контролер	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 73
263	Ража Йозеф	чеська	Бероун	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий контролер	01.05.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 74
264	Голшан Ян	чеська	Долні Буковско, район Тршебонь	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий аудитор	31.05.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 75

265	Брож Ян	чеська	Главіце, район Турнов	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий аудитор	30.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 76
266	Коваржік Вацлав	чеська	Мазелов, район Тршебонь	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий аудитор	01.05.1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 77
267	Мілде Людвік	чеська	Прага	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий аудитор	26.04.1926	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 78
268	Клука Богуслав	чеська	Чеховіце, район Простейшов	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий аудитор	02.11.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 79
269	Швегла Владімір	чеська	Вишков	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, прибутковий асистент	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 80
270	Глухий Рудольф	чеська	Вишков	Прибуткова контрольна управа у Сваляві, раніше в Прибутковій контрольній управі в Ужгороді, прибутковий асистент	01.04.1924	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 81

271	Велінський Карел	чеська	Простейов	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, прибутковий канцелярист	1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 82
272	Урбан Фердінанд	німецька	Простейов	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 83
273	Коутний Амброж	чеська	Сеніце на Гане	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 84
274	Чадек Їржі	чеська	Часлав	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, керівник розшукового патрулю, прибутковий аудитор	01.03.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 85
275	Стршеда Адольф	чеська	Велке Поржічі над Метуї	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, прибутковий асистент	1933	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 86
276	Бург Карел	чеська	Вишков	Прибуткова контрольна управа у Свальяві, розшуковий патруль, прибутковий канцелярист	1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 87

277	Когоутек Франтішек	чеська	Долні Дубняни, район Моравський Крумлов	Податкова управа в Середнім, завідувач управи, старший податковий секретар	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 89
278	Рес Ян	чеська	Брно	Податкова управа в Середнім, контролер управи, податковий секретар	01.04.1926	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 90
279	Брокеш Станіслав	чеська	Доброміліце, район Пршеров	Податкова управа в Середнім, податковий референт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 91
280	Голік Клемент	чеська		Податкова управа в Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 92
281	Штурма Ян	чеська	Їчін	Податкова управа в Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 93
282	Русняк Оскар	чеська	Келчани біля Кийова	Податкова управа в Середнім, податковий референт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 94
283	Петружела Франтішек	чеська	Урчіце, район Простейшов	Податкова управа в Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 95

284	Недбавний Йозеф	чеська	Відень, район Велке Мезіржічі	Податкова управа в Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 96
285	Земанек Карел	чеська	Сухдол над Лужніці, район Тршебонь	Податкова управа в Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 97
286	Чермак Марек	чеська	Брно	Податкова управа в Середнім, податковий ад'юнкт	1930	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 98
287	Пічман Йозеф	чеська	Їлемніце	Податкова управа в Середнім, податковий ад'юнкт	1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 99
288	Дласк Карел	чеська	Хрудім	Податкова управа в Середнім, податковий ад'юнкт	1931	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 100
289	Цінкайс Їржі	чеська	Плзень	Податкова управа в Середнім, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 101
290	Трапл Франтішек	чеська	Челожніце біля Кййова	Податкова управа в Середнім	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 102

291	Гроф Вацлав	чеська	Нова Вес над Попелкоу, район Семіли	Податкова управа в Середнім, клерк	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 103
292	Машатова Ярміла	чеська	Дівшов біля Бенешова	Податкова управа в Середнім, клерк	1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 104
293	Балцар Владіслав	чеська	Рихнов над Кнежноу	Податкова управа в Середнім, податковий виконавець	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 105
294	Баранек Індржіх	чеська	Петршвалд на Тешінску	Податкова управа в Хусті, податковий секретар	1926	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 107
295	Чечрділе Богуміл	чеська	Лужна	Податкова управа в Хусті, податковий секретар	1923	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 108
296	Дворжачек Людвік	чеська	Моравська Острава	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	1936	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 109
297	Дошек Вацлав	чеська	Роудніце над Лабем	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 110

298	Г лавнічка Йндржіх	чеська	Росіце над Лабем біля Пардубіц	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	29.03.1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 111
299	Гонцак Норберт	чеська	Смідари, район Новий Биджов	Податкова управа в Хусті, завідувач управи, старший податковий секретар	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 112
300	Колечний Олдржіх	чеська	Простейов	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 113
301	Кудей Йозеф	чеська	Храст, район Блатна	Податкова управа в Хусті, контролер управи, старший податковий секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 114
302	Мішкарж Райнольд	чеська	Пршеров	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 115
303	Плаштіца Франтішек	чеська	Маленовіце	Податкова управа в Хусті, клерк	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 116
304	Ружічка Едуард	чеська	Квашновіце	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 117

305	Шрута Аугустін	чеська	Йозефув Дул	Податкова управа в Хусті, податковий секретар	1926	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 118
306	Виходіл Франтішек	чеська	Бржухотін, район Оломоуц	Податкова управа в Рахові, завідувач управи, старший податковий секретар	15.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 120
307	Вандас Ярослав	чеська	Свате Поле, район Добржіш	Податкова управа в Рахові, контролер управи, податковий секретар	01.02.1923	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 121
308	Блага Зденек	чеська	Малчіце, район Турнов	Податкова управа в Рахові, податковий референт, податковий секретар	05.01.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 122
309	Хмела Юліус	чеська	Кромержіж	Податкова управа в Рахові, податковий секретар	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 123
310	Вахушка Йозеф	чеська	Слатіна, район Страконіце	Податкова управа в Рахові, податковий ад'юнкт	04.01.1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 124
311	Душек Войтех	чеська	Кардашова Ржеціце	Податкова управа в Рахові, податковий ад'юнкт	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 125

312	Басарж Алоїс	чеська	Горжовіце	Податкова управа в Рахові, старший клерк	01.09.1919	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 126
313	Ганьковець Йозеф	чеська	Пісек	Податкова управа в Рахові, старший клерк	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 127
314	Сватош Станіслав	чеська	Беховіце біля Праги	Податкова управа в Рахові, офісний помічник	31.05.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 128
315	Прхал Йозеф	чеська	Прага	Податкова управа в Рахові, договірний офісний працівник	1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 129
316	Касал Ярослав	чеська	Мірошов, район Рокицани	Податкова управа в Рахові, відповідальний фінансовий сторож	15.05.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 130
317	Трунечка Алоїс	чеська	Репехи, район Босковице	Податкова управа в Рахові, податковий виконавець, допоміжний податковий виконавець	17.06.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 131
318	Габань Ян	чеська	Сировін, район Кийов	Податкова управа в Рахові, у складі	1938	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

				допоміжного персоналу					25б. Арк. 132
319	Папез Ота	чеська	Штітков, район Страконіце	Відділення фінансової сторожі Доманінце, відповідальний фінансовий страж, також у St.O.S.	15.07.1929	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 134		
320	Вавржина Франтішек	чеська	Спитовіце, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Ужгород–аеропорт, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 135		
321	Шеба Йозеф	чеська	Яновіце, район Каменіце над Ліпоу	Відділення фінансової сторожі Доманінце, наглядач фінансової сторожі, також у St.O.S.	1930	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 136		
322	Храстецький Ян	чеська	Новий Грозенков, район Всетін	Відділення фінансової сторожі Ужгород–стрільбище, відповідальний фінансовий страж	01.02.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 137		
323	Коцоурек Мірослав	чеська	Крумсін, район Простейов	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков (нині – селище міського типу Великий Бичків у Рахівському районі, центр	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 139		

				Великобичківської селищної громади), старший відповідальний фінансовий страж				
324	Страка Карел	чеська	Мілокошть, район Угерське Градіште	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, наглядач фінансової сторожі	1934	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 140	
325	Рейгон Ян	чеська	Лосіни, район Кутна Гора	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 141	
326	Бок Карел	чеська	Срх, район Пардубіце	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	01.08.1928	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 142	
327	Матьга Ян	чеська	Пршібраз, район Індржіхув Градець	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 143	
328	Петраш Ян	чеська	Лоденіце, район Оломоуц	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, старший відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 144	

329	Крейчі Вацлав	чеська	Бржезіна, район Мніхово Градїште	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 145
330	Бровйцак ?	чеська		Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	09.01.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 146
331	Мркван Вацлав	чеська	Чаков, район Чеське Будейовіце	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 147
332	Старка Франтішек	чеська	Новий Етинк, район Каменіце над Ліпоу	Відділення фінансової сторожі Великий Бочков, відповідальний фінансовий страж	28.02.1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 148
333	Салаба Франтішек	чеська	Добржїч, район Велка Прага	Відділення фінансової сторожі Луг, старший відповідальний фінансовий страж	03.09.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 149
334	Чїжек Франтішек	чеська	Єніковїце, район Градець Кралове	Відділення фінансової сторожі Луг, інспектор II-го класу фінансової охорони	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 150

335	Каплан Франтішек	чеська	Річки	Відділення фінансової сторожі Луг, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 151
336	Ванек Ян	чеська	Затонь, район Гршебонь	Відділення фінансової сторожі Луг, відповідальний фінансовий страж	01.04.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 152
337	Сайтлер Ян	чеська	Пршемисловіце, район Літовел	Відділення фінансової охорони Луги, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 153
338	Тунис Франтішек	чеська	Вишегоржі, район Забржег	Центральне фінансове керівництво в Хусті (Районна митна управа в Хусті), старший відповідальний фінансовий страж	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 155
339	Шафранек Вацлав	чеська	Плзень	Центральне фінансове керівництво в Хусті (Районна митна управа в Хусті), відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 156
340	Рушавий Альберт	чеська	Плзень	Центральне фінансове керівництво в Хусті (Районна митна управа в Хусті), інспектор	01.09.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 157

341	Новак Антонін	чеська	Старе Место, район Угерське Градїште	Центральне фінансове керівництво в Хусті (Районна митна управа в Хусті), інспектор I-го класу фінансової сторожі	01.04.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 158
342	Гоудек Карел	чеська	Гумполець	Центральне фінансове керівництво в Хусті (Районна митна управа в Хусті), інспектор I-го класу фінансової сторожі	1923	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 159
343	Балек Франтішек	чеська	Кондрац, район Влашім	Інспекція фінансової сторожі Богдан, інспектор I-го класу фінансової сторожі	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 161
344	Тума Ярослав	чеська	Печки, район Подєбради	Відділення фінансової сторожі Богдан, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 162
345	Майснер Антонін	чеська	Зелена Гора	Відділення фінансової сторожі Богдан, відповідальний фінансовий страж	01.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 163

346	Махачек Матей	чеська	Подолі, район Брно	Відділення фінансової сторожі Богдан, відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 164
347	Мацек Йндржіх	чеська	Лібань біля Ічіна	Відділення фінансової сторожі Богдан, відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 165
348	Сньобл Йозеф	чеська	Савін, район Літовел	Відділення фінансової сторожі Богдан, відповідальний фінансовий страж	21.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 166
349	Долана Карел	чеська	Костелець над Орліці	Відділення фінансової сторожі Богдан, відповідальний фінансовий страж	01.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 167
350	Негода Франтішек	чеська	Водняни, район Пісек	Відділення фінансової сторожі Руська Мокра, старший відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 169
351	Ружічка Антонін	чеська	Рокицани	Відділення фінансової сторожі Брустури (нині – село Лопухів Усть-Чорнянської селищної громади Тячівського району), наглядач фінансової	16.01.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 170

352	Штурц Людвік	чеська	Олбрамкостел, район Моравське Будейовіце	Відділення фінансової сторожі Брустури, відповідальний фінансовий страж	1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 171
353	Йозефко Йозеф	чеська	Біла Тршемешна	Відділення фінансової сторожі Німецька Мокра	04.05.1936	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 172
354	Седлачек Метод	чеська	Закршани, район Іванчіце	Відділення фінансової сторожі Руська Мокра, наглядач фінансової сторожі	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 173
355	Тайовський Карел	чеська	Летовіце, район Босковіце	Відділення фінансової сторожі Руська Мокра, допоміжний наглядач фінансової сторожі	1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 174
356	Ріга Ян	чеська	Рудольфов, район Ческе Будейовіце	Відділення фінансової сторожі Руська Мокра, наглядач фінансової сторожі	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 175
357	Паубел Густав	чеська	Велка Бітеш	Інспекція фінансової сторожі Подгрб (нині – село Підгорб Ужгородського району), інспектор II-го класу фінансової сторожі	15.10.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 177

358	Павелка Ярослав	чеська	Мале Карловіце, район Всегін	Відділення фінансової сторожі Доманінце, старший відповідальний фінансовий страж	01.06.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 178
359	Галле Карел	чеська	Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Ужгород– аеропорт, старший відповідальний фінансовий страж	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 179
360	Фогл Йозеф	чеська	Собковіце, район Жамберк	Відділення фінансової сторожі Ужгород– стрільбище, старший відповідальний фінансовий страж	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 180
361	Вагнер Йозеф	чеська	Доубравка, район Тин над Влавою	Відділення фінансової сторожі Подгרב, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 181
362	Струна Мілош	чеська	Чеський Дуб	Відділення фінансової сторожі Доманінце, старший відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 182
363	Кегодл Йозеф	чеська	Рабі, район Страконіце	Відділення фінансової сторожі Ужгород– аеропорт,	1930	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 183

				Відповідальний фінансовий орган				
364	Ружічка Вацлав	чеська	Доманін, район Тршебонь	Відділення фінансової сторожі Доманінце, відповідальний	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.	
365	Віх Йозеф	чеська	Туржі, район Їчін	Відділення фінансової сторожі Ужгород– стрільбище, відповідальний	1930	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 185	
366	Белак Ян	словац ька		Відділення фінансової сторожі Ужгород– стрільбище, наглядач	01.05.1938	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.	
367	Кучера Антонін	чеська		Відділення фінансової сторожі Ужгород– стрільбище, наглядач	01.05.1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.	
368	Худомелка Станіслав	чеська	Кардашова Ржеціце, район Тршебонь	Відділення фінансової сторожі Хмелнік, наглядач фінансової	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.	
369	Васоуіч (або Васовіч) Алоїс	чеська	район Фридек	Відділення фінансової сторожі Доманінце, наглядач фінансової	30.04.1938	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.	

370	Дівіш Фердінанд	чеська	Стршеліце, Моравське Будейовіце	Відділення фінансової сторожі Грушово, відповідальний фінансовий страж	01.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 191
371	Кобленц Франтішек	чеська	Маловіце, район Водняни	Відділення фінансової сторожі Грушово, старший відповідальний фінансовий страж	01.02.1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 192
372	Градл Франтішек	чеська	у районі Годонін	Відділення фінансової сторожі Грушово, старший відповідальний фінансовий страж	14.04.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 193
373	Йордан Богуміл	чеська	Кромержіж	Митниця Воловець, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 195
374	Млечка Ян	чеська	Куновіце, район Угерське Градїште	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, інспектор II-го класу фінансової сторожі	16.09.1920	02.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 198
375	Пехал Рудольф	чеська	Лідечко, район Угерський Брод	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, старший відповідальний фінансовий страж	31.03.1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 199

376	Крч Людвік	чеська	Загоровіце, район Угерський Брод	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 200
377	Габерле Аугустін	чеська	Домажліце	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 201
378	Кмітл Ярослав	чеська	Шестаїовіце, район Брандис над Лабем	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 202
379	Тогнер Ярослав	чеська	Страж над Нежаркоу	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, старший відповідальний фінансовий страж	1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 203
380	Коваржік Ян	чеська	Желеховіце біля Зліна	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	23.04.1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 204
381	Кейдана Антонін	чеська	Поліце над Метуї	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	25.11.1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 205
382	Заплетал Вілем	чеська	Горні Моштеніце, район Пршероу	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	05.11.1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 206

383	Стролений Йозеф	чеська	Квашньовіце	Відділення фінансової сторожі в Тячеві, відповідальний фінансовий страж	18.03.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 207
384	Тесові Йозеф	чеська	Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Тересва, старший відповідальний фінансовий страж	01.04.1921	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 208
385	Пейвода Ян	чеська	Тересва, до 1938 р. в Татоуньовіце, район Бенешов	Відділення фінансової сторожі Тересва, відповідальний фінансовий страж	28.02.1923	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 209
386	Пульпан Йозеф	чеська	Хрудім	Відділення фінансової сторожі Тересва, митниця, старший відповідальний фінансовий страж	15.01.1921	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 210
387	Вехета Антонін	чеська	Мікуловіце, район Тршебіч	Відділення фінансової сторожі Тересва, відповідальний фінансовий страж	28.02.1923	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 211
388	Калоус Йозеф	чеська	Каменне Жегровіце, район Слани	Відділення фінансової сторожі Тересва, митниця, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 212

389	Шепеля Йозеф	слова- цька	Кудловце, Гуменне	Відділення фінансової сторожі Тересва, відповідальний фінансовий страж	30.12.1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 213
390	Шімек Рудольф	чеська	Містршіце, район Угерське Градштіє	Інспекція фінансової сторожі Требушани, інспектор II-го класу фінансової сторожі	30.11.1920	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 214
391	Вотруба Богдан	чеська	Хотишани, район Бенешов у Праги	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, завідувач управи, прибутковий аудитор	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 216
392	Мусіл Йозеф	чеська	Подешін, район Немецький Брод	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий канцелярист	19.07.1937	01.03.1039	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 217
393	Вошврда Мілослав	чеська	Млада Болеслав	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий канцелярист	1934	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 218
394	Лохманн Мілош	чеська	Оломоуц	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий канцелярист	1937	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 219
395	Каш Вацлав	чеська	Пршібрам	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий канцелярист	1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 220

396	Гоудек Франтішек	чеська	Пешіце, район Високе Мито	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий канцелярист	05.11.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 221
397	Козел Вацлав	чеська	Свінаржов, район Слани	Прибуткова контрольна управа в Іршаві, прибутковий аудитор	1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 222
398	Земан Франтішек	чеська	Кутна Гора	Прибуткова контрольна управа в Севлюші, завідувач, прибутковий контролер	01.04.1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 224
399	Єлінек Франтішек	чеська	Костелець над Чернимі Леси	Прибуткова контрольна управа в Севлюші, прибутковий аудитор	23.03.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 225
400	Коцоурек Їндржіх	чеська	Кленовіце на Гане	Прибуткова контрольна управа в Севлюші, прибутковий аудитор	27.11.1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 226
401	Крейчік Франтішек	чеська	Кладруби над Лабем, район Пардубіце	Прибуткова контрольна управа в Севлюші, прибутковий асистент	27.01.1933	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 227
402	Стейскал Евжен	чеська	Бланско, район Босковіце	Прибуткова контрольна управа в Севлюші,	09.08.1937	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 228

403	Дратва Рудольф	чеська	Негчице, район Кромержіж	прибутковий канцелярист Прибуткова контрольна управа в Севлюші, відповідальний фінансовий страж	з 01.02.1922, в Прибутковій контрольній управі в Севлюші з 07 01 1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 229
404	Янечек Йозеф	чеська	Черніковіце, район Рихнов над Кнежноу	Прибуткова контрольна управа в Хусті, прибутковий канцелярист	31.05.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 231
405	Пекло Ян	чеська	Домажліце	Прибуткова контрольна управа в Хусті, прибутковий являтилон	06.08.1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 232
406	Хватал Ян	чеська	Нездржев, район Блатна	Прибуткова контрольна управа в Хусті, відповідальний фінансовий страж	01.08.1920– 02.03.1937 у відділенні фінансової сторожі, з 02.03.1937 у Прибутковій контрольній управі в Хусті	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 233

407	Фантиш Ян	чеська	Страж над Нежаркоу, район Індржіхув Градець	Прибуткова контрольна управа в Хусті, прибутковий аудитор	31.04.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 234
408	Врбка Франтішек	чеська	Скрбень, район Оломоуц	Податкова управа у Сваляві, завідувач управи, податковий секретар	1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 236
409	Вінтер Богумір	чеська	Пршеров	Податкова управа у Сваляві, контролер управи, податковий секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 237
410	Меркл Вацлав	чеська	Лібшани, район Пардубіце	Податкова управа у Сваляві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1933	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 238
411	Кноблохова Маріє	чеська	Прага–Сміхов	Філіал податкової управи у Сваляві, клерк	30.03.1931	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 239
412	Геник Антонін	чеська	Моржков, район Новий Їчін	Податкова управа у Сваляві, помічний податковий виконавець	07.12.1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 240
413	Бауер Їржі	чеська	Куклени, район Градець Кралове	Податкова управа у Сваляві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1931	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 241

414	Загопек Йозеф	чеська	Зашова, район Валашське Мезіржічі	Податкова управа у Сваляві, відповідальний	27.10.1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
415	Главка Рудольф	чеська	Болков, район Пршештіце	Податкова управа у Сваляві	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
416	Ржах Антонін	чеська	Пршеліце, район Слани	Податкова управа у Сваляві, відповідальний	01.03.1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
417	Єдлан Ладіслав	чеська	Бистрішце біля Бенешова	Податкова управа у Сваляві, старший клерк	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
418	Фольпрех- това Власта	чеська	Долні Боусов	Податкова управа у Сваляві, клерк	1929	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
419	Конкол Ярослав	чеська	Хлебов біля Собеслав, район Табор	Податкова управа у Сваляві, податковий виконавець	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.
420	Хохолач Богуміл	чеська	Злін	Податкова управа у Сваляві, податковий ад'юнкт	1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б.

421	Бок Ян	чеська	Немошіце, район Пардубіце	Податкова управа у Сваляві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1931	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25б. Арк. 249
422	Жідек Олдржіх	чеська	Хрудім	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий секретар	1928	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 2
423	Ступла Теодор	чеська	Євічко	Податкова управа в Іршаві, податковий ад'юнкт	01.04.1931	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 3
424	Лукеш Франтішек	чеська	Велка Прага	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий ад'юнкт	26.03.1931	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 4
425	Коуржіл Отакар	чеська	Тршебонь	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1929	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 5
426	Гіблінгер Франтішек	чеська	на Мораві	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий ад'юнкт	13.02.1930	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 6
427	Трібула Антонін	чеська	село Ганьковиця (нині – Свалявського району)	Податкова управа в Іршаві, податковий ад'юнкт	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 7

428	Шлепецький Міхал	слова- цька	Закарпатської області)	Єнковце, округ Собранце	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 8
429	Штястний Антонін	чеська	Мілогіце біля Кийова	Податкова управа в Іршаві, податковий референт, податковий ад'юнкт	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 9	
430	Спачіл Йозеф	чеська	Смржіце, чис. 120, район Простейов	Податкова управа в Іршаві	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 10	
431	Риска Олдржіх	чеська	Слезька Острава	Податкова управа в Іршаві, податковий референт	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 11	
432	Фриберт Ян	чеська	Кобилі на Мораві	Податкова управа в Іршаві	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 12	
433	Кравак Мартін	чеська	Мостковіце	Податкова управа в Севлюші, контролер управи, податковий секретар	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 14	
434	Краткий Ян	чеська	Уезд Остролов, район Чеське Будейовіце	Податкова управа в Севлюші, у складі допоміжного персоналу	03.08.1936	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 15	

435	Фіфка Матей	чеська	Лешани поблизу Простейова	Податкова управа в Севлюші	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 16
436	Свобода Франтішек	чеська	Оломоуц	Податкова управа в Севлюші	01.06.1933	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 17
437	Томан Карел	чеська	Опалка, район Клатови	Податкова управа в Севлюші, інспектор фінансової сторожі II-го класу	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 18
438	Махачек Богуш	чеська	Опочно, район Нове Место над Метуї	Податкова управа в Севлюші	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 19
439	Пфайфер Йозеф	чеська	Яромержіце біля Євічка	Податкова управа в Севлюші, інспектор I-го класу фінансової сторожі	1919	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 20
440	Легат Людвік	чеська	Кардашова Ржечіце	Податкова управа в Севлюші, податковий ад'юнкт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 21
441	Грубий Вацлав	чеська	Кожлі, район Пісек	Податкова управа в Севлюші, податковий секретар	1930	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 22
442	Вонзела Рудольф	чеська	Место Ждарь, район Нове Место	Податкова управа в Севлюші, офісний помічник	17.10.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 23

443	Німзгауз Лев	чеська	Хорніце	Податкова управа в Сєвлюші, податковий ад'юнкт	04.12.1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 24
444	Вавржін Ярослав	чеська	Дірна, Собєслав	Податкова управа в Сєвлюші, офісний помічник	01.06.1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3 Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 25
445	Лєпачєк-Коїш Віктор	словацька	Трстєна на Ораві	Податкова управа в Сєвлюші, податковий виконавець	1933	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 26
446	Гадьюрек Чєнєк	чеська	в районі Граніце	Податкова управа в Сєвлюші	02.09.1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3 Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 27
447	Бєлєш Ян	чеська	Слєзька Острава, район Фридєк	Податкова управа в Сєвлюші, податковий виконавець	20.05.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 28
448	Скок Франтішєк	чеська	Вєселі над Лужніці, район Тршебєнь	Податкова управа в Сєвлюші, податковий ад'юнкт	08.08.1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 29
449	Яворєк Бєдржіх	чеська	Містєк на Мораві	Податкова управа у Воловому, завідувач управи, податковий секретар	31.03.1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 31
450	Амброж Богуслав	чеська	Нова Пака	Податкова управа у Воловому, контролер управи, податковий секретар	1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 32

451	Янога Ярослав	чеська	Раковіце, район Міровіце	Податкова служба у Воловому, податковий секретар	19.08.1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 33
452	Хлань Карел	чеська	Злуков, район Тршебонь	Податкова управа у Воловому, податковий ад'юнкт	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 34
453	Шпільвогель Франтішек	чеська	Сухе Врбне, Чеське Будейовіце	Податкова управа у Воловому, податковий ад'юнкт	27.03.1935	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 35
454	Кудера Карел	чеська	Пршешовіце, район Гроговіце	Податкова служба у Воловому, клерк	1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 36
455	Жалоудек Вацлав	чеська	Прага–Жіжков	Податкова управа у Воловому	18.06.1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 37
456	Шотола Франтішек	чеська	Чіла, район Рокицани	Податкова управа у Воловому, у складі допоміжного персоналу	20.05.1938	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 38
457	Валек Карел	чеська	Соланець, район Валашське Мезіржічі	Податкова управа у Воловому, відповідальний фінансовий страж	1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 39
458	Млада Їржі	чеська	Пршедонін, район Роудніце над Лабем	Податкова управа у Воловому, податковий ад'юнкт	01.01.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 40

459	Фалта Філіп	чеська	Опочно, район Наход	1. Податкова управа в Хусті, старший клерк; 2. Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший клерк	01.08.1920	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 42, 43
460	Ґранек Вацлав	чеська	Чсл.?	Податкова управа у Середнім	05.10.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 45
461	Балцарова Маріє	чеська	Рихнов над Кнежноу	Податкова управа у Середнім, офісна помічниця	28.02.1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 46
462	Ґрмела Йозеф	чеська	Радславічки, район Вишков	Податкова управа у Середнім, старший податковий секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 47
463	Заплетал Бедржіх	чеська	Огрозім, район Простейов	Податкова управа у Середнім, податковий ад'юнкт	06.04.1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 48
464	Фадргонс Йозеф	чеська	Вінаржіце, район Млада Болеслав	Податкова управа у Середнім, також у філіалі у Великому Березному, офісний помічник	15.03.1938	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 50
465	Познік Ярослав	чеська	Скаліце, район Градець Кралове	Податкова управа у Середнім, податковий ад'юнкт	1934	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 51

466	Спитков Ніколай	руська	Кошіце	Податкова управа у Середнім, податковий секретар	1927	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 52
467	Білий Богуміл	чеська	Прага	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, завідувач бухгалтерії, рахунковий директор	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 59
468	Маєр Йозеф	чеська	Забржег над Одром, район Моравська Острава	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, клерк	1926	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 60
469	Бунінова Еугеніє	руська	Міхаловце	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, клерк	1929	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 61
470	Вахова Маріє	чеська	Радім у Печек на дразе	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, офісна помічниця	1937	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 62
471	Пекарєк Ян	чеська	Опатов, район Тршебіч	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 63

472	Гандшуг Роберт	чеська	Тлумачов	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший рахунковий	1919	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 64
473	Свобода Франтішек	чеська	Зубржі, район Нове Место на Мораві	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті,	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 65
474	Незкусіл Франтішек	чеська	Роудніце над Лабем	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1920 – військова служба, 05.01.1921 – на державній	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 66
475	Бріхта Ян	чеська	Пісек	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті,	1923	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 67
476	Рамеш Йозеф	чеська	Макогршаси	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті,	1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 68

477	Чернік Франтішек	чеська	Сніковіце, район Пардубіце	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший рахунковий секретар	01.07.1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 69
478	Достал Франтішек	чеська	Боршіце, район Угерське Градціште	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1921	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 70
479	Кучера Станіслав	чеська	Брно–Обржани	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	27.08.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 71
480	Малкус Яромір	чеська	Пісек	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1920	26.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 72
481	Бездічек Ладіслав	чеська	Угерське Градціште, Старе Место	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	01.02.1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 73
482	Кропачек Йозеф	чеська	Констопи, район Пршібрам	Бухгалтерія Центрального фінансового	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 74

483	Бржоушек Йозеф	чеська	Богате Малковіце, район Вишков	керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 75
484	Малий Циріл	чеська	Немоховіце, район Вишков	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті рахунковий секретар	1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 76
485	Лаґрон Петр	чеська	Бероун	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, договірний рахунковий урядник	01.11.1934	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 77
486	Шпачек Антонін	чеська	Брно	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший рахунковий секретар	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 78
487	Долежал Вацлав	чеська	Полні Хрчіце, район Новий Биджов	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 79

488	Сулковський Яромір	чеська	Новий Биджов	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1924	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 80
489	Павієнський (або Павінський) Ян	чеська	Турнов	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1929	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 81
490	Лайдл Йозеф	чеська	Наход	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 82
491	Крейчрж Йозеф	чеська	Мінувки, район Кромержіж	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1922	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 83
492	Вайнер Ярослав	чеська	Прага	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1920	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 84
493	Дівіна Антонін	чеська	Жеравіце, район Пршеров	Бухгалтерія Центрального фінансового	30.01.1923	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 85

494	Малий Еміл	чеська	Долні Немойов, район Двур Кралоуе над Лабем	керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	01.09.1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 86
495	Махачек Яромір	чеська	Рокитніце біля Всетіна	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1924	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 87
496	Мелхер Карел	чеська	Бехине біля Табора	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	01.02.1932	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 88
497	Провазнік Франтішек	чеська	Млада Болеслав	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший рахунковий секретар	1921	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 89
498	Машарак Антонін	чеська	Велке Брно	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий секретар	1920	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 90

499	Кучера Франтішек	чеська	Совадіна	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, рахунковий ад'юнкт	1924	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 91
500	Пеер (Піер) Йозеф	чеська	Палечек, район Слани	Бухгалтерія Центрального фінансового керівництва в Хусті, старший відповідальний фінансовий страж	1923	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 92
501	Вишковський Карел	чеська	Каменіце біля Іглави	Рота St.O.S. Кольчино (також St.O.S. Карпатської України), Інспекція фінансової сторожі Подгоряни (нині – один із районів міста Мукачєва), інспектор І-го класу фінансової сторожі	1922	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 93
502	Гошек Франтішек	чеська	Нова Вес, район Годонін	Інспекція фінансової сторожі Великі Лучки, інспектор II-го класу фінансової сторожі	1919	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 95
503	Горня Станіслав	чеська	Старе Место, Угерське Градіште	Відділення фінансової сторожі Горонда, наглядач фінансової сторожі	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 96

504	Піларж Йозеф	чеська	Неханіце, район Градець Кралоуве	Відділення фінансової сторожі Горонда, Довге, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 97
505	Ланча Ян	чеська	Кунчічки у Башки, район Містек	Відділення фінансової сторожі Горонда, Руське Комаровце, наглядач фінансової сторожі	01.04.1937	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 98
506	Пдзімек Рудольф	чеська	Бероун	Відділення фінансової сторожі Горонда, відповідальний фінансовий страж	01.05.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 99
507	Їрасек Вацлав	чеська	Раковнік	Відділення фінансової сторожі Горонда, відповідальний фінансовий страж	08.01.1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 100
508	Невигоште- ний Йозеф	чеська	Стражіште, район Мніхув Градіште	Відділення фінансової сторожі Горонда, наглядач фінансової сторожі	01.04.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 101
509	Зелба Антонін	чеська	Тршебіч	Відділення фінансової сторожі Подгрб, наглядач фінансової сторожі	01.08.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 102
510	Шмухарж Франтішек	чеська	Касейовіце, район Блатна	Відділення фінансової сторожі Горонда, Подгрб,	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

511	Трацький Йозеф	слова- цька	Колпахи, район Банська Штявніца	Відділення фінансової сторожі Горонда, Руське Комаровце, наглядач фінансової сторожі	1938	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 104
512	Заїчек Богуслав	чеська	Усті над Орліці	село Горяни, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 105
513	Тіхий Карел	чеська	Новий Биджов	Відділення фінансової сторожі Подгрб, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 106
514	Фрібель Франтішек	чеська	Двур Кралове над Лабем	Відділення фінансової сторожі Нове Давидково, відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 107
515	Баргу Карел	чеська	Їглавка, район Їглава	Відділення фінансової сторожі Глубока, наглядач фінансової сторожі	1934	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 108
516	Карбер Яромір	чеська	Іванчіце, район Брно	Відділення фінансової сторожі Нове Давидково, наглядач фінансової сторожі	1935	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 109

517	Кейзлар Ян	чеська	Червений Костелець, район Наход	Відділення фінансової сторожі Великі Лучки, старший відповідальний фінансовий страж	1921	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 110
518	Блайдік Антонін	чеська	Здохов	село Горяни, помічний наглядач фінансової сторожі	1938	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 111
519	Вагоун Франтішек	чеська	Чезновіце, район Збірог	Відділення фінансової сторожі Горонда, Чомонин, відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 112
520	Фрідманн Антонін	чеська	Брно	село Зняцьово, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 113
521	Валоух Еміл	чеська	Літомишль	Відділення фінансової сторожі Росвигово, відповідальний фінансовий страж	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 114
522	Сасовський (або Ласовський) Франтішек	чеська	Немчіце над Ганоу	Інспекція фінансової сторожі Ясіня, інспектор І-го класу фінансової сторожі	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 116
523	Райх Карел	чеська	Наквасовіце, район Ледеч над Сазавоу	Відділення фінансової сторожі Ясіня, завідувач відділення,	1923	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

				старший відповідальний фінансовий страж				25в. Арк. 117
524	Мелка Франтішек	чеська	Мислейовіце, район Простейов	Відділення фінансової сторожі Лазецина, старший відповідальний фінансовий страж	1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 118	
525	Смекал Франтішек	чеська	Пршаславіце, район Оломоуц	Відділення фінансової сторожі Могелки, старший відповідальний фінансовий страж	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 119	
526	Петале Йозеф	чеська	Бзенець	Центральне фінансове керівництво в Хусті, старший податковий секретар	07.09.1920	04.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 120	
527	Складал Ярослав	чеська	Горжани	Центральне фінансове керівництво в Хусті, клерк	1931	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 121	
528	Мудрох Ярослав	чеська	Сміловіце, район Млада Болеслав	Центральне фінансове керівництво в Хусті, фінансова рада	1920	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 122	
529	Гаупт Ян	чеська	Мельнік	Центральне фінансове керівництво в Хусті, податковий секретар	15.02.1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 123	

530	Русек Яромір	чеська	Злін	Центральне фінансове керівництво в Хусті, старший фінансовий комісар	1921	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 124
531	Селрсту Антонін	чеська	Ольшовець, район Граніце	Відділення фінансової сторожі Ясіня, відповідальний фінансовий страж	01.03.1931	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 125
532	Нивлт Йозеф	чеська	Велке Сватоньовіце, район Упіце	Відділення фінансової сторожі Ясіня, відповідальний фінансовий страж	01.02.1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 126
533	Занька Ян	чеська	Рихнов над Кнежноу	Відділення фінансової сторожі Ясіня, відповідальний фінансовий страж	1921	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 127
534	Душек Адольф	чеська	Кайловець	Відділення фінансової сторожі Ясіня, наглядач фінансової сторожі	1934	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 128
535	Крагулець Бедржіх	чеська	Рихнов над Кнежноу	Центральне фінансове керівництво в Хусті, Районна митна управа в Ужгороді, митний директор	1919	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 129
536	Мраз Богуслав	чеська	Завлеков, район Клатови	Відділення фінансової сторожі Фанчиково, наглядач фінансової сторожі	02.11.1934	04.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 131

537	Бартош Ярослав	чеська	Велке Мезіржічі	Відділення фінансової сторожі Фанчико, також у St.O.S., наглядач фінансової охорони	1938	04.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 132
538	Лаф Вацлав	чеська	Ломніце над Лужніці, район Тршебонь	Відділення фінансової сторожі Врбовець, також у St.O.S. Фанчико, помічний наглядач фінансової сторожі	27.05.1938	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 133
539	Лавічка Йозеф	чеська	Рибніце, район Краловіце	Відділення фінансової сторожі Ардовець, також у St.O.S. Фанчико, помічний наглядач фінансової сторожі	27.05.1938	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 134
540	Їндра Йозеф	чеська	Нова Вес, район Хотеборж	Відділення фінансової сторожі Врбовець, також у St.O.S. Фанчико, наглядач фінансової сторожі	29.04.1938	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 135
541	Паздерка Станіслав	чеська	Боржетіце, район Густопече	Відділення фінансової сторожі Ардовець, також у St.O.S. Фанчико, наглядач фінансової сторожі	02.11.1934	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 136

542	Валлек Йозеф	чеська	Опава	Відділення фінансової сторожі Гетиня, також у St.O.S., відповідальний	01.08.1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 137
543	Яноштяк Павел	словацька	Драбско, район Рімавська Сobotа	Відділення фінансової сторожі Шаркадь (нині – село Горбок у Мукачівському районі), також у St.O.S. у Великих Комнятах (Великі Ком'яти), наглядач	1938	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 138
544	Лацек Юрій	словацька	Осіков, район Бардейов	Відділення фінансової сторожі Шаркадь, також у St.O.S. у Великих Комнятах, наглядач фінансової	01.04.1937	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 139
545	Оравець Франтішек	словацька	Вондрішел, район Спішська Нова Вес	Відділення фінансової сторожі Шаркадь, також у St.O.S. у Великих Комнятах, наглядач фінансової	1937	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 140
546	Міхл Ян	чеська	Главнов–Броумов	Відділення фінансової сторожі Залуж,	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр.

547	Птачек Людвік	чеська	Усов, район Забржег	інспектор фінансової сторожі II-го класу	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 142
548	Гауз Ян	чеська	Брно – Кралово Поле	Відділення фінансової сторожі Барбово, також у St.O.S. у Великих Комнятах, старший відповідальний фінансовий страж	1920	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 143
549	Когоут Войтех	чеська	Протівін, район Пісек	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, завідувач управи, прибутковий аудитор	1920	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 145
550	Гезак Франтішек	чеська	Надриби, район Пльзень	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, прибутковий канцелярист	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 146
551	Трефний Владімір	чеська	Лоуни, район Лоуни	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, прибутковий асистент	19.12.1931	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 147

552	Бреннер Евген	чеська	Прага	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, прибутковий	1930	–	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в.
553	Мігулка Франтішек	чеська	Печін	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, прибутковий	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в.
554	Зайдль Франтішек	чеська	Бабі, район Наход	Прибуткова контрольна управа в Тячеві, інспектор фінансової сторожі	27.12.1919	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 150
555	Сегмюллер Станіслав	чеська	Кралув Двур	Податкова управа у Великому Березному, податковий ад'юнкт	1933	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в.
556	Чехачек Йозеф	чеська	Србце, район Пршеров	Податкова управа у Великому Березному, старший відповідальний	01.03.1921	27.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 153
557	Пруділ Йозеф	чеська	Мезржічко, район Босковице	Податкова управа у Великому Березному, подагковий виконавець, у складі допоміжного	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 154

558	Сохор Алоїс	чеська	Годішков	Податкова управа у Великому Березному, податковий референт	1935	28.02.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 155
559	Поданий Йозеф	чеська	Слоупно, район Новий Биджов	Податкова управа у Великому Березному, клерк	1924	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 156
560	Ценічкова Емануела	чеська	Моравська Тршебова – Туржані у Брно	Податкова управа у Великому Березному, старший клерк	1919	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 157
561	Горак Вацлав	чеська	Нехвалін, район Кийов	Податкова управа у Великому Березному, податковий референт, податковий ад'юнкт	25.09.1934	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 158
562	Цедл Доброслав	чеська	Кнежевес, район Раковнік	Податкова управа у Середнім, податковий референт, податковий ад'юнкт	1930	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 160
563	Шоустал Штепан	чеська	Лажанки біля Тішнова	Податкова управа в Рахові, завідувач управи, фінансовий комісар	1932	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 162
564	Схованек Ян	чеська	Високе над Ізероу	Податкова управа в Рахові, податковий секретар	1922	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 163

565	Словотінек Станіслав	чеська	Чеховіце біля Простейова	Податкова управа в Рахові, податковий ад'юнкт	1935	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 164
566	Кадлець Франтішек	чеська	Бояновіце, район Страконіце	Податкова управа в Рахові, клерк	1920	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 165
567	Влах Фердінанд	чеська	Вежна, район Пелгржімов	Податкова управа в Рахові, старший клерк	25.02.1924	03.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 166
568	Кржіж Алоїс	чеська	Ратіборжіце	Податкова управа в Рахові, клерк	1930	01.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 167
569	Янда Ян	чеська	Мазелов, район Тршебонь	Податкова управа в Хусті, податковий секретар	1924	04.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 169
570	Махка Йозеф	чеська	Бероун	Податкова управа в Хусті, податковий ад'юнкт	01.08.1931	02.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 170
571	Чалек Франтішек	–	Градець Кралове	Кадастрова вимірювальна управа в Тячеві, вимірювальний кресляр	1934	06.03.1939	ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 25в. Арк. 172

Фото фінансової сторожі, яке зробив Рудольф Гулька у Ставному в 1923 р.

Hůlka Rudolf, 1887–1961. Zmizelý svět Podkarpatské Rusi ve fotografích Rudolfa Hůlky (1887–1961) = The lost world of Subcarpathian Rus' in the photographs of Rudolf Hulka (1887–1961) / Hana Oplesťilová, Lukáš Babka; překlad do angličtiny: Kateřina Millerová. Dotisk druhého vydání. Praha : Národní knihovna České republiky - Slovanská knihovna, 2019. S. 98.

Наукове видання

**МИКОЛА ВЕГЕШ
АННА ЧАВАРГА**

**В ОБОРОНІ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ:
КАРПАТО-УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА
ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО
(1938–1939)**

В 26 Вегеш М., Чаварга А. В обороні Карпатської України : Карпато-Українська держава та світове українство (1938–1939) : монографія / Перекл. із чеської Н. Петрица. Ужгород : «АУТДОР-ШАРК», 2021. 378 с.

У монографії, ґрунтуючись на введених до наукового обігу архівних та опублікованих джерел, мемуарів, матеріалів періодики, монографічної літератури, системно висвітлюються взаємопов'язані проблеми комплексної теми: історія становлення і розвитку Карпато-Української держави впродовж жовтня 1938 – березня 1939 рр.; усебічна підтримка національно-визвольної боротьби закарпатських українців світовими українськими організаціями; участь українців Східної Галичини в обороні Карпатської України. Вперше в українській історіографії досліджуються окремі аспекти становлення державної служби Карпатської України, які автори розглядають через призму українсько-чехословацьких відносин.

Книга буде цінним джерелом для тих, кого цікавлять славетні й трагічні сторінки історії національно-визвольних змагань закарпатських українців напередодні Другої світової війни.

ISBN

Підписано до друку 25.05.2021 р. Формат 60x84/16.

Тираж 150 прим. Ум.друк.арк. . Зам. №

Віддруковано з готового оригінал-макета ПП «АУТДОР-ШАРК»
88000, м.Ужгород, пл. Жупанадська, 15/1.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників,
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3м №40 від 29 жовтня 2012 року

